EMIL CIORAN

CARTEA AMĂGIRILOR

CARTEA AMĂGIRILOR

Emil Cioran s-a născut la 8 aprilie 1911, la Rășinari, unde tatăl său era preot. A făcut studiile liceale în Sibiu la Liceul Gheorghe Lazăr, apoi a urmat cursurile Facultății de Filozofie și Litere din București (1928-1932), încheiate cu o teză despre H. Bergson. După o bursă de studii în Germania (1933-1935), a fost, vreme de un an (1936-1937), profesor de filozofie la un liceu din Brașov. Din 1937, an cînd obține o bursă a statului francez pentru doctorat (care-i va fi prelungită în 1938), se stabilește la Paris.

În România, a colaborat la „Gîndirea", „Vremea", „Floarea de foc", „Calendarul", „Revista de filosofie", „Convorbiri literare" ș.a.

Din 1947 începe să scrie în limba franceză.

A publicat cinci cărți în țară și mai bine de zece în Franța, toate la „Gallimard". Cartea de debut a obținut premiul Comitetului pentru premierea scriitorilor tineri needitați (1934) Pentru *Manual de descompunere* (1949) obține, în 1950, Premiul „Rivarol".

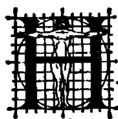
Scrieri : *Pe culmile disperării* (București, 1934) ; *Cartea amăgirilor* (București, 1936) ; *Schimbarea la față a României* (București 1936 ; 1941) ; *Lacrimi și sfinți* (București, 1937) ; *Amurgul gîndurilor* (Sibiu, 1940) ; *Îndreptar pătimaș* (1940-1945. inedită) ; *Précis de décomposition* (Paris, 1949) ; *Syllogismes de l'amertume* (Paris, 1952) ; *La tentation d'exister* (Paris, 1956) ; *Histoire et utopie* (Paris, 1960) ; *La chute dans le temps* (Paris, 1964) ; *Le mauvais Démiurge* (Paris, 1969) ; *De l'inconvénient d'être né* (Paris 1973) : *Écartèlement* (Paris, 1979) ; *Exercices d'admiration* (Paris, 1985) ; *Aveux et anathèmes* (Paris 1987).

Prezenta ediție reproduce textul apărut în 1936, în Editura „Cugetarea", București.

Transcrierea textului s-a făcut conform normelor actuale ale ortografiei, corectîndu-se tacit unele greșeli de tipar, respectîndu-se însă formele de limbă și lexic caracteristice stilului autorului.

EMIL CIORAN

CARTEA AMĂGIRILOR

HUMANITAS

BUCUREŞTI, 1991

Redactor : ANTOANETA IORDACHE

Coperta : DONE STAN

ISBN 973-28-0198-0

I

EXTAZ MUZICAL. Simt cum îmi pierd materia, cum cad rezistențele fizice și cum mă topesc armoniile și ascensiunile unor melodii interioare. O senzație difuză, un sentiment inefabil mă reduc la o sumă nedeterminată de vibrații, de rezonanțe intime și de sonorități învăluitoare.

Tot ce am crezut în mine individuat, izolat într-o singurătate materială, fixat într-o consistență fizică și determinat într-o structură rigidă, pare a se fi rezolvat într-un ritm de o seducătoare fascinație și de o fluiditate insesizabilă. Cum aș putea prin cuvinte să descriu cum cresc melodiile, cum vibrează tot corpul integrat într-o universalitate de vibrații, evoluînd în sinuozități atrăgătoare, cu farmec de irealitate aeriană ? Am pierdut în momentele de muzicalizare interioară atracția înspre materialități grele, am pierdut substanța minerală, acea împietrire care mă lega de o fatalitate cosmică, pentru a mă avînta în spațiu cu miraje, fără a avea conștiința iluziei lor și cu visuri, fără să mă doară irealitatea lor. Și nimeni nu va înțelege vraja irezistibilă a melodiilor interioare, nimeni nu va simți exaltarea și beatitudinea dacă nu se va bucura de această irealitate, dacă nu va iubi visul mai mult decît o evidență. Starea muzicală nu este o iluzie, fiindcă nici o iluzie nu poate da o certitudine de o așa amploare, și nici o senzație

organică, de absolut, de trăire incomparabilă, semnificativă prin sine şi expresivă în esenţa sa. În aceste clipe cînd răsuni în spaţiu şi cînd spaţiul răsună în tine, în aceste momente de torent sonor, de posesie integrală a lumii, nu pot să mă întreb decît pentru ce întreagă această lume nu sînt eu? Nimeni n-a încercat cu intensitate, cu o nebună şi cu o incomparabilă intensitate sentimentul muzical al existenţei, dacă n-a avut dorinţa acestei absolute exclusivităţi, dacă n-a fost de un iremediabil imperialism metafizic, cînd ar dori spargerea oricăror graniţe care separă lumea de eu. Starea muzicală asociază, în individ, egoismul absolut cu cea mai înaltă generozitate. Vrei să fii numai tu, dar nu pentru un orgoliu meschin, ci pentru o voinţă supremă de unitate, pentru spargerea barierelor individuaţiei, nu în sensul de dispariţie a individului, ci de dispariţie a condiţiilor limitative impuse de existenţa acestei lumi. Cine n-a avut senzaţia dispariţiei lumii, ca realitate limitativă, obiectivă şi detaşată, cine n-a avut senzaţia unei absorbiri a acestei lumi în elanurile lui muzicale, în trepidaţia şi vibraţia lui, acela nu va înţelege niciodată semnificaţia acelei trăiri în care totul se reduce la o universalitate sonoră, continuă, ascensională, cu evoluţii spre înălţimi, într-un haos plăcut. Şi ce este starea muzicală decît un haos plăcut, ale cărui ameţeli sînt beatitudini şi ale cărui ondulaţii sînt încîntări?

Vreau să trăiesc numai pentru aceste clipe cînd simt toată existenţa o melodie, cînd toate rănile fiinţei mele, toate însîngerările lăuntrice, toate lacrimile nevărsate şi toate presimţirile de fericire pe care le-am avut sub ceruri de vară, cu eternităţi de azur, s-au adunat şi s-au topit într-o convergenţă de su-

nete, într-un avînt melodios și într-o caldă și sonoră comuniune universală.

Mă încîntă și mă omoară de bucurie misterul muzical care zace în mine, care își aruncă reflexe în ondulațiile melodioase, care mă destramă și îmi reduce substanța la ritm pur. Am pierdut substanțialitatea, acel ireductibil care-mi dădea proeminență și contur, care mă făcea să mă cutremur în fața lumii, simțindu-mă abandonat și părăsit, într-o singurătate de moarte și am ajuns la o dulce și ritmică imaterialitate, cînd n-are nici un rost să-mi mai caut eul, fiindcă melodizarea mea, convertirea în melodie, în ritm pur m-a scos din relativitățile obișnuite ale vieții.

Voința mea cea mare, voința mea persistentă, intimă, consumatoare și epuizantă ar fi să nu mă reîntorc niciodată din stările muzicale, să trăiesc exaltat, vrăjit și înnebunit într-o beție de melodii, într-o ebrietate de sonorități divine, să fiu eu însumi o muzică de sfere, o explozie de vibrații, un cîntec cosmic, o înălțare în spirale de rezonanțe. Cîntecele tristeții încetează a mai fi dureroase în această beție și lacrimile devin arzătoare ca în momentul supremelor revelații mistice. Cum de pot uita lacrimile interne ale acestor beatitudini ? Ar trebui să mor pentru a nu mai reveni niciodată la alte stări. În oceanul meu lăuntric picură tot atîtea lacrimi cîte vibrații mi-au imaterializat ființa. Dacă aș muri acum, aș fi omul cel mai fericit. Am suferit prea mult pentru a nu avea unele fericiri insuportabile. Și fericirea mea este atît de cutremurată, atît de năpădită de văpăi, străbătută de vîrtejuri, de seninătăți, de transparențe și de deznădejdi, încît adunate toate în avînturi melodice mă încîntă într-o beatitudine de o bestială intensitate și

de o demonică unicitate. Nu poţi trăi pînă în rădăcini sentimentul muzical al existenţei dacă nu poţi suporta acest tremur inexprimabil, de o ciudată adîncime, nervos, încordat şi paroxist. Să tremuri pînă acolo, pînă unde totul devine extaz. Şi acea stare nu e muzicală dacă nu e extatică.

Extazul muzical este o revenire la identitate, la originar, la rădăcinile primare ale existenţei. În el rămîne numai ritmul pur al existenţei, curentul imanent şi organic al vieţii. *Aud* viaţa. De aici încep toate revelaţiile.

Numai în muzică şi în iubire există bucuria de a muri, străfulgerarea de voluptate, cînd simţi că mori deoarece nu mai poţi suporta vibraţiile interne. Şi te bucură gîndul unei morţi subite, care te-ar scuti să mai supravieţuieşti acelor momente. Bucuria de a muri, care n-are nici o legătură cu ideea şi conştiinţa obsedantă a morţii, se naşte în marile experienţe de unicitate, cînd simţi perfect cum acea stare nu se va mai reîntoarce niciodată. În muzică şi-n iubire sînt numai senzaţii unice ; cu toată fiinţa îţi dai seama că ele nu se vor mai putea reîntoarce şi regreţi din tot sufletul viaţa de fiecare zi la care vei reveni după ele. Ce voluptate admirabilă este aceea care se naşte la gîndul că ai putea muri în asemenea clipe, *că prin acest fapt n-ai pierdut clipa.* Căci este o pierdere infinit mai mare în reîntoarcerea la existenţa zilnică după asemenea clipe, decît stingerea definitivă. Regretul de a nu muri în culmile stării muzicale şi ale celei erotice ne învaţă cît avem de pierdut *trăind.* În momentul în care am concepe reversibilitatea stării muzicale şi erotice, cînd ne-am pătrunde organic de ideea unei posibilităţi de retrăire şi cînd unicitatea ne-ar părea o simplă iluzie, n-am

mai putea vorbi de bucuria de a muri, ci am reveni la sentimentul imanenţei morţii în viaţă, care nu face din aceasta decît un drum spre moarte. Ar trebui să cultivăm stările unice, stările pe care nu le mai putem concepe şi simţi ca reversibile, pentru a ne găsi o moarte în voluptăţi.

Muzica şi iubirea nu pot învinge moartea, fiindcă este în esenţa lor tendinţa de apropiere de moarte, cu cît cîştigă în intensitate. Ele pot fi considerate ca arme împotriva morţii numai în fazele minore. O muzică liniştită şi o iubire calmă constituie mijloace de luptă împotriva ei. Nu există o înrudire între iubire şi moarte, precum nu există nici o înrudire între muzică şi moarte, ci relaţia între ele se stabileşte printr-un *salt* ; care poate să fie numai o *impresie*, dar care interior nu are mai puţin semnificaţia unui salt. Saltul erotic şi saltul muzical în moarte ! Întîiul te aruncă din cauza unei plenitudini insuportabile, iar al doilea din cauza unor vibraţii totale, ce sfarmă rezistenţele individuaţiei. Faptul că s-au găsit oameni care să se sinucidă din cauza imposibilităţii de a mai suporta nebuniile iubirii reabilitează genul uman, precum îl reabilitează nebuniile pe care le încearcă omul în trăirea muzicală. Este un criminal acel ce nu înţelege şi nu simte muzica, întocmai ca acel ce nu simte că ar putea face crime în astfel de momente.

Toate stările n-au valoare şi nu exprimă o adîncime extraordinară decît întrucît duc la regretul de a nu muri. Sentimentul cel mai profund de viaţă l-ar atinge acela care în fiecare moment ar simţi cum moare din cauza stărilor lui. Deşi, pentru toţi, moartea începe deodată cu viaţa, nu toţi au sentimentul că mor în fiecare clipă.

Să realizezi încontinuu un salt muzical şi un salt erotic în moarte ! Sau acest salt să derive din singurătatea ta, care să fie singurătatea fiinţei, singurătatea ultimă. Cum de mai pot exista *alte* singurătăţi decît aceste singurătăţi şi cum de mai pot exista alte tristeţi decît aceste tristeţi ? Ce-ar fi bucuriile mele fără tristeţile mele şi ce-ar fi lacrimile mele fără tristeţile şi fără bucuriile mele ? Şi cîntul meu ce-ar fi fără prăpăstiile mele şi misiunea mea fără deznădejdea mea ?

Blestemată fie clipa în care viaţa a început să ia o formă şi să se individueze ; căci de atunci a început singurătatea fiinţei şi durerea de a fi numai tu, de a fi părăsit. Viaţa a voit să se afirme prin individuaţie; uneori a reuşit şi atunci a ajuns la imperialism, iar alteori n-a reuşit şi atunci a ajuns la singurătate, deşi pentru o viziune mai adîncă imperialismul nu este decît o formă prin care fiinţa fuge de singurătate. Aduni, cucereşti, cîştigi şi lupţi pentru a fugi de tine, pentru a-ţi învinge întristarea de a nu exista în mod real decît tu însuţi. Căci singurătatea este o probă pentru realitatea fiinţei tale, iar nu pentru realitatea vieţii în genere. Sentimentul de singurătate creşte cu atît mai mult cu cît creşte sentimentul de irealitate a vieţii. De cînd viaţa a vrut să fie mai mult decît simplă potenţialitate şi s-a actualizat în indivizi, de atunci s-a născut teama de unicitate şi frica de a fi singur, iar dorinţa fiinţei individuale de a depăşi acest blestemat proces nu exprimă decît fuga de singurătate, de singurătatea metafizică, în care te simţi părăsit nu numai în cîteva elemente, ci organic şi esenţial, în natura ta. De aceea singurătatea încetează a mai fi un atribut al fiinţei numai cînd această fiinţă încetează de a mai fi.

DESPRE FERICIREA DE A NU FI SFÎNT. O îndelungată durere nu te poate face decît imbecil sau sfînt. Pentru nimeni însă nu este o problemă elementul prim al alternativei, fiindcă nimeni nu se poate teme şi nimeni nu se poate bucura de o eventuală imbecilizare, de o paralizare a tuturor simţurilor dintr-o prea mare durere. Nu te temi şi nu te bucuri de o astfel de stare, deoarece ştii că în ea fiind excluse luciditățile, o comparație cu stările anterioare nu e posibilă, precum nu e posibilă nici o înfiorare pentru destinul tău. Dar de cîte înfiorări nu e cuprins sufletul unui om la gîndul că ar putea deveni sfînt şi cîte temeri adînci nu-l năpădesc la presimțirea obscură a sfințeniei în care-l va arunca durerea ? Nimeni nu vrea să moară în imbecilitate, precum nimeni nu vrea să trăiască în sfințenie. Dar cînd devii sfînt, fără să vrei îți faci din destin o misiune şi dintr-o fatalitate un scop.

Presimțirile şi treptele sfințeniei sînt groaznice, nu sfințenia în sine. Ele provoacă înfiorări inexplicabile, care sînt cu atît mai mari cu cît apar în tinerețe. Atunci te doare gîndul că viața se va opri în tine înainte de a muri, că ea se va opri în tine pe culmile supremelor lucidități, cînd vei vedea totul atît de clar, încît întunericul însuşi va străluci pînă la orbire. Este atîta renunțare în sfințenie, încît tinerețea unui om, oricît ar fi de îndurerată, nu se poate împăca să trăiască fără surprizele plăcute ale mediocrității. Că vei ajunge la un moment dat cînd nu vei mai putea fi mediocru în nici un fel, într-o stare în care nu mai ai nici o legătură cu viața, nu poți avea decît regrete, şi te chinuie gîndul că în starea de sfințenie nu vei mai avea nici *regretul* vieții pe care o ai pierdut şi nici speranțe pentru a avea deznădejdi.

Teama de a deveni sfînt...

Cum să nu te temi de sfinţenie cînd din tine credeai să iasă numai foc, numai elanuri barbare şi explozii, să crească viscuri de exaltare nemărginită, iar în locul lor să observi stagnări lăuntrice, opriri ale cursului vieţii, care te impresionează cu semnificaţia lor solemnă. Căci există ceva solemn în aceste linişti vitale şi în aceste încetări organice, simptome tulburătoare ale sfinţeniei, stări înfiorătoare de presfinţenie.

N-aţi simţit cum în voi s-a oprit la un moment dat viaţa şi nu v-a durut niciodată *tăcerea* vieţii ?

N-aţi simţit cum instinctele se topesc şi cum se retrag ca într-un reflux definitiv ? Şi n-aţi simţit în acest reflux singurătatea de a vă fi părăsit viaţa ?

Sfinţenia este acea stare în care omul continuă a trăi după ce viaţa s-a retras din el, ca o apă dintr o mare. Şi de aceea sufletul unui sfînt seamănă unei mări părăsite, în care încape orice. Omului îi este dat să treacă de la bucuria de *a auzi* viaţa la tristeţea de a o simţi oprindu-se. Este pus atunci în faţa problemei de a trăi în existenţă alături sau dincolo de viaţă. Tragedia omului este de a nu putea trăi *în*, ci numai *dincoace* sau *dincolo*. De aceea, el nu poate vorbi decît de triumfuri şi de înfrîngeri, de cîştiguri şi de pierderi şi tot de aceea nu poate trăi *în* lume, ci se zbate zadarnic între rai şi iad, între înălţări şi între prăbuşiri.

Sînt stări pe care nici măcar Dumnezeu nu le poate bănui, deoarece stările cu adevărat mari nu se pot naşte decît în imperfecţie. Deznădejdile mă fac superior oricărei divinităţi. Este o plăcere să te gîndeşti că numai de la imperfecţiune se mai poate învăţa ceva.

Trebuie să mă leg cu toate puterile de imperfecțiunea mea, de deznădejdea și de moartea mea.

Ce ziceți de acel om care nu vrea să aibă atîta înțelepciune încît să depășească suferința ? Dar oare suferințele reale pot fi depășite ? Mai poate exista o valoare din afară cu care ele să fie apreciate ? În zadar se obiectează că suferința nu-și are o rădăcină ontologică și că nu poate fi înțeleasă ca aparținînd structurii existenței. Ce valoare poate avea această obiecție în fața unor oameni a căror existență o definește suferința ? Și după astfel de chinuri să devii *numai* sfînt ! Să nu merite suferința o recompensă mai mare, recompensa de a muri ? Totuși să ne bucurăm că în lumea aceasta cel puțin moartea nu e aproximativă.

Teama de a deveni sfînt sau regretul de a nu muri.

ASUPRA CELUI MAI MARE REGRET. ...asupra regretului de a nu se fi realizat viața *pură* în mine, de a se infecta de valori, de conștiință, de spirit și de idei ; de a fi fost chinuită de regrete, deznădejdi, obsesii și torturi ; de a se fi simțit murind cu fiecare pas al ei, cu fiecare ritm și cu fiecare moment ; de a fi fost torturată în fiecare clipă de frica de neant, de gîndul nimicniciei și de teama de a exista.

Regretul de a nu fi viața pură, adică regretul de a nu fi viața din mine un cîntec, un elan și o vibrație, de a nu fi o aspirație pură pînă la iluzie și caldă pînă la mîngîiere, de a nu fi o beatitudine, un extaz, o moarte de lumină.

Aș fi vrut ca viața să circule în mine cu o plenitudine insuportabilă, cu evoluțiile ei anonime de dinaintea individuației, cu dorințele exclusive ale vieții

de a fi numai ea şi cu dorinţa vieţii de a fi paralelă morţii. O astfel de viaţă să fi palpitat în mine, încît ascensiunea ei să fi fost o iradiere, o explozie de raze şi o nebunie de vibraţii. Totul să se fi integrat în acest triumf al fiinţei şi totul să nu fi fost decît o muzică, o orgie sonoră, atrăgătoare şi încîntătoare pînă la a fi insuportabilă. Să fi fost iresponsabil de viaţa care curge în mine şi prin mine să fi vorbit viaţa.

Nu există un mijloc mai eficace de a suporta durerea ca bătaia şi autotortura. Te subminează durerea, te prăbuşeşete şi te scufundă ? Loveşte-te, pălmuieşte-te, biciuieşte-te pînă la dureri mari şi îngrozitoare. În acest fel n-o vei înfrînge, dar o vei suporta şi vei scoate din ea infinit mai mult decît dintr-o acceptare mediocră. Pune-ţi carnea la bătăi, arde-o să iasă foc din ea, încordează-ţi nervii şi-ţi strînge pumnii ca pentru a dărîma totul, ca pentru a cuprinde soarele şi a alunga stelele. Sîngele să te străbată în curenţi calzi, năprasnici şi arzători, să te fure viziuni roşii şi să te ameţească un nimb de raze răsărit din tremurul cărnii, al nervilor şi al sîngelui. Să ardă tot în tine, pentru ca să nu devii blînd şi căldicel din cauza durerii. Încă n-a venit timpul în care bătăile, autotorturile şi chinurile proprii să fi dat tot ceea ce ele pot da, deoarece oamenii încă nu cunosc metoda prin care din suferinţă se poate scoate foc.

Cînd simţi cum suferinţa te domină şi ţi se insinuează în toată fiinţa ca pentru a te paraliza, cum creşte în tine şi-ţi opreşte viaţa în loc, utilizează tot ce ai, pentru a arde totul în tine, pentru a-ţi dinamiza organismul, pentru a-l înnebuni în exaltare şi a-l ameţi în viziuni fascinatoare. Cu unghiile în carne şi cu biciul pe tine ; cu faţă schimonosită ca pentru a plesni, cu ochii încruntaţi ca-ntr-un moment de

groază, cu priviri rătăcite, roşu şi palid, încearcă să opreşti procesul de prăbuşire, să eviţi înecul moral şi paralizarea organică. Excită toate organele, îmbată-le în dureri noi şi învinge atracţia spre întuneric din suferinţă cu suferinţe şi mai mari. Un bici poate să scoată dintr-o moarte mai multă viaţă decît nu ştiu cîte voluptăţi. Loveşte în carne pînă va începe să vibreze. Fii sigur că după aceasta vei avea mai puţine regrete şi mai puţine deznădejdi.

Nu uita să te încordezi pînă la ultima intensitate. Căci numai aşa durerea nu te va lichida înainte de vreme. Încordarea să fie atît de mare încît să ţi se încleşteze fălcile, să ţi se fixeze limba, să ţi se adune creierul pînă acolo, încît să nu ştii dacă ceea ce faci este tăcere sau urlet. Durerea nu poate fi învinsă decît prin noi dureri. Ceea ce înseamnă că niciodată o mare durere nu poate fi depăşită în mod real şi efectiv, ci o putem numai integra sau stratifica în fiinţa noastră.

Să scoţi din tine prin bătăi : fulgere, fum şi praf, şi urile, deznădejdile, tristeţile să răsară din tine ca fulgerele, ca fumul şi ca praful.

Unii au făcut aceasta pentru împărăţia cerurilor şi pentru a evita un infern ; alţii o fac numai pentru a nu-i înghiţi acest infern, şi în fine o altă categorie numai pentru a nu-i înghiţi infernul lor propriu.

O astfel de biciuire se deosebeşte esenţial de autoflagelările ascetice. Ascetul se biciuieşte pentru a scăpa de tentaţiile vieţii ; iar noi ca să scăpăm de tentaţiile morţii. Unii o fac pentru renunţare ; alţii împotriva renunţării. Nu mi se pare nici eroic şi nici dramatic să lupţi ca să înfrîngi viaţa din tine, să omori instinctele, ca să clădeşti spiritul pe aceste ruine. Autotortura ca o luptă împotriva vieţii este

ceva criminal ; de aici caracterul inuman al oricărei asceze. Dar să te torturezi, să te biciuieşti şi să însîngerezi pentru a învinge o boală şi a stăpîni o durere înseamnă a te sfîşia pentru a trăi. Şi toate sfîşierile organice n-au valoare, decît dacă prin ele ai reuşit să amîni moartea. Celor care suferă nu le mai rămîne decît ofensiva împotriva lor. Voi toţi care suferiţi, nu mai aşteptaţi mîngîieri, fiindcă nici nu vin şi nici nu v-ar ajuta ; nu mai aşteptaţi vindecări, iluzii şi speranţe, fiindcă nu sînt nici vindecări, nici iluzii şi nici speranţe ; nu aşteptaţi nici moartea, fiindcă ea vine totdeauna prea tîrziu la oamenii care suferă, ci sfîşiaţi-vă, torturaţi-vă, loviţi în carne pînă la sînge, pentru ca putregaiul din voi să devină flacără, iar carnea să vibreze ca nervii şi totul ca-ntr-o halucinaţie să devină un incendiu total al fiinţei, să ardeţi, fraţilor, pînă cînd durerile se vor stinge în voi asemenea scînteilor !

Nu se poate atenua şi nici nu se poate înfrînge suferinţa prin concentrare intelectuală. Cum o să te poţi concentra asupra unei probleme impersonale, cînd suferinţa te cheamă în fiecare clipă la actualitatea ta personală, la existenţa ta concretă şi individuală ? Nu există o salvare prin gînd. Şi nu există şi din motivul că îţi pare inutil să te gîndeşti la orice altceva decît la suferinţa ta, pe care gîndul numai ţi-o adînceşte ajungînd la *esenţa* suferinţei. Aceia care susţin că s-au eliberat de chinuri prin preocupări obiective n-au cunoscut durerea adevărată, ci numai nişte trecătoare nelinişti spirituale, care n-au avut nici o adîncime şi nici o bază organică. Toate incertitudinile legate de vîrstă, care dau individului o senzaţie de nelinişte provizorie n-au nici o valoare. Totul este să ai sentimentul ireparabilului în esenţa şi pe întreaga sferă a vieţii tale. — Gîndul limpezeşte alte

gînduri, dar nu limpezește suferințele. Căci pentru aceasta nu există explicații ; sau dacă există, ele nu dovedesc nimic și nu le fac cu nimic mai suportabile. Filozofia este expresia neliniștii oamenilor impersonali. De aceea ea oferă atît de puțin pentru înțelegerea trăirilor totale, dramatice și ultime. Pentru cei care, fără să vrea, au depășit viața, filozofia e prea puțin. Nici un gînd n-a suprimat o durere și nici o idee n-a alungat frica de moarte. De aceea, lasă gîndurile și începe teroarea împotriva ta însuți, cu furie și cu o exaltare disperată. Căci ideile n-au salvat și nici n-au prăbușit pe nimeni. Din centrul ființei tale, din zona din care ești iresponsabil, fiindcă e prea adîncă, izbucnește într-o explozie feroce, scoate atîta energie din întunericul tău încît să nu mai rămînă decît lumină. Și în demonia aceasta să se nască în tine mîndria de-a nu mai avea idei, ci numai clocot, obsesii și nebunie. Să fii atît de frenetic, încît vorbele tale să ardă și expresiile tale să fie atît de limpezi încît să semene transparenței arzătoare a lacrimilor. Aruncă peste neliniștea ta teroarea ta și fă ca în acest fel totul să tremure într-un apocalips intern, zguduitor și dramatic. Aducîndu-ți întreg organismul la un nivel atît de ridicat și la o vibrație atît de mare, ritmul intens și accelerat înghite durerea în încordările lui, o topește și o integrează în evoluțiile lui, astfel că o mare nebunie ne scapă temporal de o mare durere.

Lumea nu s-a convins nici acum că nu există decît metode brutale de luptă împotriva durerii, că în acest domeniu este necesar un radicalism dus pînă la bestialitate. Dar oare suferința nu este un fapt bestial ? Suferințele sînt inadmisibile și cu toate acestea sînt legate de viață, mai mult decît bucuriile. Cine are regretul unei purități vitale nu poate să nu se sperie

de aceste pete care sînt suferințele și care se întind pe sfera vieții pentru a o întuneca.

Oare după mine mai are rost să mai sufere cineva ? Mai pot exista neliniști după neliniștile mele și dureri după durerile mele ? Sînt oameni născuți pentru a suporta durerile celor care nu suferă. Demonia vieții toarnă în ei toate otrăvurile pe care ceilalți nu le cunosc, toate suferințele pe care ceilalți nu le-au încercat și toate disperările pe care ceilalți nu le-au bănuit. Dacă și-ar putea aceștia printr-un miracol să distribuie otrăvurile, durerile și disperările lor, ar fi destul ca să facă insuportabilă existența celorlalți oameni. Căci oamenii nu cunosc decît durerile aproximative, durerile din afară, care sînt inexistente pe lîngă durerile legate de individuație, de structura existenței întrucît aceasta este individuală. Numai acele dureri sînt fecunde și durabile care izvorăsc din centrul existenței tale, care iradiază într-o existență și cresc imanent în esența acestei existențe. Sînt dureri care ar trebui să oprească istoria în loc, precum sînt oameni după care istoria nu mai are absolut nici un sens. Și mă întreb : existența mea nu face inutilă existența mai departe a acestei lumi ?

Nu trebuie să ne doară vremelnicia lucrurilor pămîntești sau inexistența lucrurilor cerești. Că totul este supus pieirii, că toate sînt deșarte și trecătoare, că totul n-are absolut nici o valoare și nici o consistență, poți avea numai regrete... Dar nu poți avea numai regrete cînd te gîndești cum într-o existență atît de redusă în timp și atît de limitată în spațiu, pot încăpea atîtea dureri, se pot consuma atîtea tragedii și se pot naște atîtea disperări. Dacă existența individuală este disparentă pînă la iluzie, pentru ce atunci

atîtea tristeţi, atîtea renunţări şi atîtea lacrimi ? În faţa acestei nedumeriri crescută pînă la deznădejde, eşti silit să accepţi iraţionalitatea vieţii fără să poţi gîndi mai departe. Şi nici n-are rost să gîndeşti mai departe, fiindcă nu există nici o explicaţie. Totul este atît de inexplicabil, încît mă doare inutilitatea ideilor. Nimicnicia acestei lumi, în care durerea se afirmă ca realitate, transformă negativitatea în lege. Cu cît existenţa lumii pare mai iluzorie, cu atît devine mai reală suferinţa ca o compensaţie. Nu există scăpare de suferinţă atît cît trăieşti ; dar moartea nu e o soluţie, deoarece ea, rezolvînd totul, nu rezolvă totuşi nimic. Nu se poate găsi lumii nici o explicare şi nici o justificare. Vremelnicia, nimicnicia şi zădărnicia ei să ne doară cel mai puţin, precum tot aşa de puţin să ne doară că viaţa ne este dată ca să murim. Dar să ne doară faptul că într-o astfel de viaţă trebuie să *ştim* în fiecare clipă că vom muri. Cînd n-ai avea conştiinţa morţii, viaţa dacă n-ar fi un deliciu, în nici un caz n-ar fi o povară. Şi orice viaţă infectată de teama de moarte este o povară. Îţi dai atunci seama şi te îngrozeşti că într-o existenţă atît de redusă în timp şi atît de limitată în spaţiu, pot să încapă temeri atît de adînci şi atît de periculoase. De ce omului i s-a dat viaţa ca să se teamă de moarte şi de ce viaţa este atît de impură în om ? De ce trăim ca să ştim că murim ?

Văd în om un *tremur al individuaţiei* : nesiguranţa şi teama vieţii rămase singură prin individualizare, o nesiguranţă şi o teamă a vieţii care s-a însingurat de atîtea ori realizîndu-se în indivizi.

Ce mare e bucuria de a fi învins pentru o clipă tristeţea, de a mă simţi gol pînă la imaterialitate, dar

nu de un gol ameţitor şi halucinant, ci de un gol ce mă înalţă, ce mă avîntă şi care mă face atît de uşor pe cît de greu m-au făcut tristeţile.

Trebuie stabilite metodele unei noi asceze, care să nu ne zboare spre Dumnezeu, ci spre propriile înălţimi de care ne-au îndepărtat adîncimile tristeţilor noastre. Este absurd să renunţi la mîncare ; dar este tot atît de absurd să elimini experienţa temporală a foamei cu voluptăţile şi imaterialităţile ei. Ca în extazul muzical, te apucă o emoţie a înălţimilor, o bucurie de a nu mai exista decît avîntul şi exaltarea ta. Dar pe cînd în extazul muzical o plenitudine internă creşte ca un flux lăuntric, în foame un gol te dilată din lipsă de substanţă şi de rezistenţă, te avîntă nu cu conţinuturi, ci cu spasme, cu încordări nervoase, într-un elan absurd şi nedefinibil. Dacă tristeţea te atrage înspre pămînt, înspre un elementar material, obscur şi adînc, imaterialitatea foamei te aruncă într-un arbitrar total, într-o fantezie şi un joc fascinator de planuri, de o iresponsabilitate încîntătoare. Ce plăcere să poţi fi atît de sus încît să nu mai poţi gîndi nimic ; ce voluptăţi rare să poţi uita totul într-o beţie pe culmi şi ce farmec să te părăsească durerile în aceste ascensiuni. Aici încep bucuriile oamenilor trişti : cînd nu mai sînt ei, cînd şi-au uitat tristeţile. Întreg tremurul individuaţiei pare a fi trecut din neliniştile şi torturile sale la un tremur extatic, cu fioruri şi voluptăţi, la o altă nebunie a individuaţiei ale cărei bucurii nu vor face decît să înrădăcineze mai adînc tristeţile.

O foame încordată, cu exaltări şi viziuni, iată ce nu-şi poate refuza un om trist ca un deliciu temporal, o foame prin care să poţi învinge atracţia materială, o foame care să-ţi producă plăceri de zbor, plăceri

aeriene, singurătăţi uşoare şi planante, singurătăţi de zbor. Trebuie încercate toate căile pentru a nu cădea înfrînţi de durere, tristeţe şi boală. Şi lupta noastră împotriva lor să fie eroismul nostru.

Să ne bucurăm că în confuzie putem fi totali, că putem să ne actualizăm într-un moment toate planurile spirituale şi toate divergenţele. Stările de admirabilă confuzie internă, care nu implică absolut deloc confuzia în idei, sînt mai aproape de centrul nostru subiectiv decît toată diferenţierea de planuri în care trăim normal. De ce să fiu acum trist, acum vesel, rînd pe rînd îndurerat, bucuros, disperat sau exaltat? de ce să trăiesc în fragmente de timp, fragmente de trăiri, cînd printr-un efort nebun aş putea în fiecare clipă să fiu *tot*, să fiu actual prin toate realităţile şi posibilităţile mele ? Este voluptuoasă confuzia aceasta care amestecă tristeţea cu bucuria şi este cu atît mai voluptuoasă cu cît este o confuzie de lacrimi. Să te schimonoseşti de durerile şi de plăcerile care cresc în acelaşi moment şi să ai înmărmurirea de a nu înţelege nimic din aceste lucruri, pe care să le savurezi într-un elan pervers şi într-un tremur total. Şi această confuzie se deosebeşte de acel gen de trăire totală în care adîncimea te duce pînă la esenţa unui fenomen, cum ar fi pătrunderea în esenţa suferinţei universale, şi se deosebeşte prin topirea într-o convergenţă inexplicabilă a diversităţii şi a structurii noastre multipolare. Este una din bucuriile vieţii această admirabilă confuzie, dar este în primul rînd o bucurie a oamenilor trişti. Cum să nu te simţi total în acest extaz al bucuriei şi al tristeţii ? Îţi vine atunci să arunci din tine bucăţi, să azvîrli organele care vibrează, să te avînţi în confuzia generală şi

mîndru că în tine confuzia universală s-a realizat pînă la paroxism, nimic să nu te mai oprească în avîntul haotic de a vibra şi de a clocoti într-o fierbere totală.

Nenorocirea omului este că nu se poate defini în raport cu ceva, că el n-are în existenţă un punct stabil şi un centru de determinare. Oscilaţia lui între viaţă şi spirit îl face să le piardă şi pe acestea şi să devină astfel un nimic care doreşte existenţa. Animalul acesta indirect *doreşte* spiritul şi *regretă* viaţa. Omul nu-şi poate găsi nici un echilibru în lume, fiindcă echilibrul nu se cîştigă negînd viaţa, deja trăind. Acest nimic ce doreşte existenţa este rezultatul unei negaţii a vieţii. De aceea omul are privilegiul de a putea muri oricînd, de a renunţa la iluzia de viaţă din el. Nu este revelatoare pentru esenţa omului pornirea spre decadenţă ? Cea mai mare parte din oameni decad ; numai puţini se înalţă. Şi nimic nu este mai întristător decît să vezi cum decad oamenii. Căci nu te întristează numai faptul că în destinul lor poţi vedea viitorul tău, ci te întristează îndeosebi prezenţa continuă a unui putregai în esenţa omului.

Întreg procesul lui de decadenţă nu este decît o succesivă detaşare de existenţă ; dar nu o detaşare prin transcendenţă, prin sublim sau prin renunţare, ci printr-o fatalitate asemănătoare cu aceea care aruncă la pămînt un fruct putred dintr-un pom. Orice decadenţă este o deficienţă în existenţă şi o pierdere de existenţă, încît singurătatea omului este în acelaşi timp o singurătate a nimicului şi o singurătate a firii.

Cînd te gîndeşti mult asupra omului, asupra condiţiei lui particulare în lume, te apucă o nemărgi-

nită amărăciune. Să-ţi dai seama în fiecare clipă că tot ceea ce faci tu este fructul condiţiei tale particulare ; că toate gesturile absurde, sublime, riscate sau groteşti, toate gîndurile, tristeţile, bucuriile şi prăbuşirile, toate elanurile şi toate înfrîngerile sînt rezultate numai din forma ta particulară de existenţă, că dacă ai fi fost orice altceva decît om nu le-ai fi făcut, să ai în fiecare clipă în conştiinţă această particularitate a condiţiei, să te obsedeze absurdul formei umane de existenţă înseamnă a te dezgusta de fenomenul uman în aşa măsură, încît doreşti să devii orice numai om nu. Obsesia de fiecare clipă a absurdului uman face de două ori existenţa insuportabilă : ca viaţă concepută biologic şi ca viaţă deviată în formă umană. Această formă este un paradox în lume. Şi oamenii au plătit scump paradoxul formei lor de existenţă, l-au plătit cu prea multe suferinţe, cu inadmisibile suferinţe într-o lume, ea însăşi, inadmisibilă.

Este atît de greu să treci peste lipsa de nădejde din suferinţă, încît nu poţi privi cu dispreţ iluzia creştinilor de a-şi fi atenuat suferinţele lor prin comparaţia continuă cu suferinţele lui Iisus. Dar ce poţi face cînd n-ai găsit nici un mijloc de a nu fi singur în durere ? Şi apoi cînd ai memoria atîtor suferinţe trecute şi presentimentul atîtor dureri viitoare, chinurile cărui om ţi-ar putea îndulci amarul chinurilor proprii ? Iisus n-a suferit pentru toţi oamenii ; căci dac-ar fi suferit atît de mult pe cît se spune, după el n-ar fi trebuit să mai existe dureri. Ori se pare că toţi oamenii care au venit după Iisus, fără să fie salvaţi prin suferinţa lui, n-au făcut prin chinuri decît să adauge contribuţia lor la infinitul suferinţei umane, pe care Christos nu l-a putut realiza. Într-adevăr, pu-

ţin a avut de suferit Iisus pentru ca noi să mai avem atîta de îndurat. Dacă ar fi suferit în natura lui divină, după el n-ar mai fi putut exista suferinţe. Dar Iisus n-a suferit decît ca om şi astfel suferinţa lui n-a putut răscumpăra decît atît de puţin, deşi a mîngîiat pe mulţi, fără să poată mîngîia însă *pe cei mai singuri.* Aceştia nu şi-au găsit mîngîierea decît în propriul lor chin şi nu şi-au găsit liniştea decît în suferinţe şi mai mari. Iisus n-a venit pentru cei mai singuri, ci numai pentru cei singuri. Pînă acum nu s-a găsit un Dumnezeu al celor mai singuri, al celor absolut singuri, fiindcă pînă acum nimeni n-a găsit mîngîierile care ar putea face mai puţin nefericite aceste fiinţe. Ah ! Lumea asta care nu şi-a găsit pînă acum decît un mîntuitor !

Numai suferinţa schimbă pe om. Toate celelalte experienţe şi fenomene nu reuşesc să modifice esenţial temperamentul cuiva sau să-i adîncească anumite dispoziţii pînă la a-l transforma integral. Din cîte femei echilibrate n-a făcut suferinţa sfinte ? Absolut toate sfintele au suferit dincolo de orice închipuire. Transfigurarea lor n-a fost opera intervenţiei divine, nici a lecturii şi nici chiar a singurătăţii luată ca atare. Suferinţa de fiecare clipă, o suferinţă monstruoasă şi durabilă le-a relevat lumi pe care nimeni nu le poate bănui, le-a intensificat şi le-a adîncit cum nu reuşeşte să intensifice şi să adîncească viaţa sufletească a unui om normal, o existenţă întreagă de meditaţie. Un om care are blestematul şi inepuizabilul privilegiu de a putea suferi absolut încontinuu se poate dispensa pentru tot restul vieţii lui de cărţi, de oameni, de idei şi de orice gen de informaţie, deoarece faptul pur de a suferi este suficient pentru a dispune la meditaţie continuă, are în sine destule

rezerve pentru a face inutilă orice contribuție din afară.

Oamenii n-au înțeles că împotriva mediocrității nu se poate lupta decît cu suferința. Nu schimbi mare lucru prin cultură sau prin spirit ; dar modifici inimaginabil de mult prin durere. Singura armă împotriva mediocrității este suferința. Prin ea schimbi temperamente, concepții, atitudini și viziuni, schimbi direcții de existență, deoarece orice suferință mare și durabilă afectează fondul intim al ființei. Modificînd fondul intim al ființei, ea modifică implicit și raportul acesteia cu lumea. Este o schimbare de perspectivă, de înțelegere și de simțire. După ce ai suferit mult îți vine imposibil să-ți mai dai seama de perioada de viață în care n-ai suferit ; căci orice suferință te înstrăinează de dispozițiile tale naturale, te aduce într-un plan de existență străin aspirațiilor tale firești. Astfel dintr-un om născut pentru viață, suferința face un sfînt și în locul tuturor iluziilor lui întinde plăgile și cangrena renunțărilor. Întreaga neliniște ce urmează suferinței menține pe om într-o tensiune în care nu mai poate fi mediocru.

Un popor întreg ar putea fi modificat prin suferință și neliniște, printr-un tremur continuu, chinuitor și persistent. Indolența, scepticismul vulgar și imoralismul superficial pot fi distruse prin teamă, printr-o neliniște totală, printr-o teroare fecundă și o suferință generală. Dintr-un popor indolent și sceptic aș scoate foc printr-o teamă, printr-o neliniștire chinuitoare și o tortură arzătoare. Este drept că o suferință ce vine din afară nu este tot așa de fecundă ca o suferință ce crește imanent într-o ființă. Dar dintr-un popor nu trebuie să faci o sumă de creatori. Toate metodele obiective, tot complexul de valori ale

culturii nu modifică nimic în esență. Cunoașterea obiectivă și impersonală nu face decît să îmbrace un manechin, dar nu o ființă. Nu aș conduce niciodată un stat cu programe, manifeste și legi, ci n-aș mai lăsa pe nici un cetățean să mai doarmă liniștit pînă cînd neliniștea lui nu l-ar asimila formei de viață socială în care trebuie să trăiască.

Lupta împotriva propriilor întristări este atît de grea, fiindcă există un fond de tristețe în noi, independent de determinantele exterioare ale tristeților. Pe acestea le poți învinge ; dar este imposibil să învingi un fond ascuns și intim, sursa originară a nesfîrșitelor întristări. În acest fond de tristețe nu pot vedea altceva decît *tristețea de a fi,* care este adevărata tristețe metafizică. În intimitatea ființei noastre există neliniștea propriei distanțe de lume ; mult mai profundă este, însă, tristețea de a fi, deoarece ea izvorăște din *existența* noastră ca atare, din natura intrinsecă a ființei, pe cînd neliniștea distanței de lume, numai dintr-un *raport,* dintr-o relație.

A lupta împotriva acestei tristeți metafizice înseamnă a lupta împotriva ta însuți. Și într-adevăr, sînt oameni care nu pot trăi mai departe decît negîndu-se continuu.

Toate trăirile totale, toate acele trăiri care ne angajează mai mult ne depășesc. Și ne depășesc prin sentimentul de iresponsabilitate ce-l avem de cîte ori trăim astfel de experiențe. De ce putem cunoaște pe oameni numai în marile evenimente din viață ? Fiindcă aici *hotărîrea* și calculul rațional n-au nici o valoare ; tot ceea ce derivă din valori și criterii exterioare dispare, pentru a lăsa locul unor determinante mai adînci. Este curios cum oamenii exagerează va-

loarea hotărîrii, a atitudinii în marile evenimente, cînd în ele sîntem mai iresponsabili, mai aproape de fondul nostru irațional. Nu avem în trăirile totale sentimentul unei invadări irezistibile, al unui proces ascuns ce se desfășoară în noi, dominîndu-ne ? De unde iluzia autodeterminării ? Interpretarea posterioară a oamenilor îi face insensibili la iraționalitatea procesului, din care nu mai rămîne în înțelegerea lor decît o schemă. Și deși în experiența procesului iresponsabilitatea este vădită, orgoliul animalului rațional nu vrea să admită rolul destinului interior la marile răspîntii ale existenței. Acest orgoliu dispare la acei a căror existență este o sumă de răspîntii și la care trăirile totale sînt atît de frecvente încît se simt depășiți în fiecare moment. Cînd trăiești extrem de intens, conținuturile ființei debordează limitele unei existențe individuale ; ai atunci impresia că în tine palpită forțe necunoscute, adînci și îndepărtate, că se consumă un destin de care ești iresponsabil. Valoarea nulă a hotărîrii raționale răsare atunci într-o evidență dureroasă. Ca indivizi, avem fatal conștiința limitării noastre, a mărginirii individuației ; din acest motiv, ne doare și ne surprinde cînd tensiunea intimă explodează în conținuturi atît de vii, atît de profunde și de debordante, dîndu-ne impresia infinitului lăuntric în conștiința mărginirii fatale a oricărei individuații.

Dintre oameni sînt impresionanți numai aceia a căror existență este o serie de răspîntii, numai oamenii care au destin, a căror viață se dilată atît de mult încît n-o mai pot domina în nici un fel. Totul este să ai destin, să fii un „caz". Prezența ta să fie o mustrare, o teamă, o neliniște, un extaz sau o bucurie. Nimeni să nu știe cît vei trăi, ce vei face, cum vei gîndi, ci doar o teamă și o bucurie pentru prăbușirile

şi înălţările tale să facă din existenţa ta o surpriză continuă, o nelinişte ciudată. Să fii pentru altul prilej de alarmă, de presentimente, de meditaţie, de ură şi de entuziasm ; nimeni să nu fie sigur de drumul pe care mergi, precum nimeni să nu fie sigur de drumul pe care vei apuca. Existenţa ta să fie o problemă irezolvabilă, pe care nici moartea să n-o poată rezolva vreodată, ci absenţa ta fizică să mărească chinul neînţelesului. Toţi oamenii care n-au un destin şi care nu pot deveni „cazuri" calcă sigur în existenţă, sînt siguri că ei trebuie să ajungă undeva ; căci finalul este implicat în premisele fiinţei lor. Acel om, însă, care e un „caz" este pentru el însuşi o nelinişte absolută şi un prilej de nelinişte pentru alţii ; în el tremurul individuaţiei este o halucinaţie, un extaz, o reverie sau o explozie, o creaţie infinită, un nimic ce devine fiinţă. Şi atunci i se pune aceluia *ultima* întrebare : dacă lumea a fost creată sau dacă n-a fost *încă.*

Trebuie anulate într-un mod oarecare memoria şi toate sentimentele care încearcă să se cristalizeze în noi. Toate afecţiunile durabile, toate regretele şi toate aspiraţiile ce se dilată pe o sferă mai mare de timp ne împiedică să trăim, ne încurcă şi ne îngreunează existenţa. De ce să ne mai aducem aminte de ceva şi de ce să mai dorim ceva, de ce încercăm să umplem trecutul cu o nesfîrşită serie de conţinuturi şi să anticipăm viitorul printr-o tot atît de nesfîrşită serie de conţinuturi ? De ce să mai avem sentimente, care să evolueze în timp şi să ne legăm prin ele de obiecte ? De ce să ne mai ataşăm de lume în timp ? Oare n-am putea trece peste aceste piedici în calea vieţii printr-o trăire pură, care ar scoate actele vieţii dintr-o integrare şi o semnificaţie generală ? Trăirea sub

dimensiunea amplă a timpului face din orice act al vieții un element în succesiune, o verigă dintr-un lanț, un aspect fragmentar și simbolic ; în ea, toate actele vieții devin materiale de memorie, creîndu-se astfel o permanență inutilă a eului. Căci este inutil să simți și să ai conștiința permanenței și continuității eului, cu evoluții de sentimente, cu progrese de aspirații și cu adîncimi de regrete. *Totul este să poți fi total fără să ai memorie.* Și aceasta nu e posibil decît prin realizarea integrală a fiecărui act de viață fără conștiința distanței, fără perspectiva relativității lui în cadrul celorlalte acte. Viețuirea absolută în clipă ca supremă actualitate a vieții individuale ne poate duce la anularea memoriei și la eliminarea deznădejdii de a trăi în timp. Să nu trăim momentele vieții ca probleme, ci ca realizări absolute ; să trăim în fiecare clipă ca și cum am trăi ceva definitiv, fără început și fără sfîrșit. Niciodată să nu credem că începem ceva și sfîrșim ceva, ci viața noastră să fie ca o beție de fiecare clipă, în care fiind totali și prezenți să nu avem ce uita și să nu avem ce dori. Numai realizarea absolută în clipă ne poate scăpa de tortura de a avea *un timp al nostru*, cu cadavrele trecutului și cu singurele cadavre ale viitorului. Fiind în fiecare moment total, n-ai ce arunca, deoarece nimic nu te apasă din afară, de la distanță, ci rămîi ca o existență, ca o totalitate de existență, pentru care nici viața, nici moartea nu mai pot avea o semnificație. Atunci te miri cînd ți se spune că trăiești, precum te miri cînd ți se spune că mori.

Pentru ce oamenii care suferă nu se plictisesc ? În scara stărilor negative, care începe de la plictiseală și sfîrșește în disperare, trecînd prin melancolie și tristețe, omul care suferă încearcă atît de rar

plictiseala încît pentru el prima treaptă este melancolia. Plictiseala o cunosc numai oamenii care n-au un conţinut lăuntric mai adînc şi care nu se pot menţine vii decît prin stimulente exterioare. Toate nulităţile caută varietatea lumii din afară, fiindcă superficialitatea nu este altceva decît realizarea prin obiecte. Omul superficial n-are decît o problemă: salvarea prin obiect. De aceea, el caută în lumea din afară tot ceea ce aceasta îi poate oferi pentru a se putea umple pe sine însuşi cu valori şi lucruri exterioare. Melancolia presupune o dilatare lăuntrică, un vag al depărtărilor şi o nostalgie a infinitului, care izvorăsc dintr-o înălţime şi un rafinament sufletesc, ce nu le întîlnim niciodată în plictiseală. Dacă omul superficial îşi pune vreodată probleme de ordin metafizic, atunci substratul psihic din care izvorăşte această nelinişte aproximativă nu se ridică niciodată deasupra plictiselii. Şi toată metafizica la care duce plictiseala nu este decît o metafizică de circumstanţă. În plictiseală niciodată nu se pune serios problema omului, sau cel puţin a subiectului, ci numai a orientării şi a atitudinii imediate faţă de lumea din afară. Nu este nici măcar o chestiune de *dispoziţie*; de *destin* nici vorbă. Plictiseala este întîiul semn de nelinişte cînd omul nu este inconştient, prin plictiseală animalul îşi manifestă primul grad de omenie.

Ce departe de toate acestea este omul care suferă! Acesta niciodată nu e atît de sărac încît să se poată plictisi. Suferinţa are rezerve infinite care niciodată nu lasă pe om prea puţin singur, ca el să mai aibă nevoie de alţii.

PENTRU CEI MAI SINGURI. Mă adresez vouă, tuturor celor care cunoaşteţi pînă unde poate merge

singurătatea omului, pînă unde tristeţea de a fi poate să întunece viaţa şi tremurul fiinţei, să zguduie lumea aceasta. Şi mă adresez mai puţin pentru a afla ceea ce trăiesc şi eu, cît pentru a ne uni singurătăţile. Fraţi întru clipe de deznădejde, de tristeţe ascunsă şi de lacrimi nevărsate, *ne uneşte pe toţi aceeaşi fugă nebună de viaţă, aceeaşi groază de a trăi, aceeaşi timiditate a nebuniei noastre.* Ne-am pierdut curajul de prea multă singurătate şi am uitat să trăim gîndind prea mult viaţa. Oare toată singurătatea noastră să nu ne fi dus decît la moarte şi toate dezamăgirile numai la renunţare ? De ce nimicul să ne fie moartea ? Am gîndit prea mult *pe noi înşine* pentru ca viaţa să nu ne fi pedepsit şi am iubit prea mult moartea pentru a mai putea vorbi de iubire. Nu-i viaţă decît unde este un continuu *început* ; iar noi n-am făcut decît să *sfîrşim* viaţa în fiecare clipă, şi ce este toată fiinţa noastră decît un etern *sfîrşit ?*

Nouă celor mai singuri, celor cu viaţa *alături* de noi, cine ne va da speranţa de a uita să murim ?

Fraţi întru deznădejde, uitat-am oare forţa singurătăţilor noastre, uitat-am cum cei mai singuri sînt cei mai *tari ?* Căci a venit timpul cînd singurătăţile noastre să întreacă o turmă, să învingă orice rezistenţă şi să cucerească totul. Singurătatea va înceta să fie sterilă cînd prin ea lumea va fi a noastră, cînd o vom înghiţi în disperatele noastre elanuri. Ce rost are toată singurătatea noastră dacă ea nu e suprema cucerire, dacă prin ea nu învingem totul ? — Ne aşteaptă, fraţilor, cucerirea supremă, ultima verificare a singurătăţilor noastre. Lumea aceasta trebuie să devină a noastră, a celor mai singuri, a acelora care trebuie să *recîştige* viaţa ! Pierduţi sîntem dacă nu vom recîştiga tot ceea ce am pierdut, dacă nu vom recîştiga totul. Curajul nos-

nu numai astfel va reînvia şi numai astfel vom învăţa să trăim. Nu ştiu cîte singurătăţi trebuie pentru a cuceri lumea ; dar ştiu că numai cîteva sînt destule pentru a o cutremura. Căci lumea nu poate fi decît a noastră, a celor ce n-am trăit.

Vom putea, fraţilor, să ne unim toate singurătăţile, vom avea stăruinţa şi curajul de a muri pentru ceea ce n-am trăit ?

Teama de tot ; teama de tot ce există şi de tot ce nu există ! Cunoaşteţi neliniştea fără motiv, neliniştea care creşte în fiinţă fără cauze, fără justificări, neliniştea vieţuirii ca atare, cînd lucrurile devin prilejuri de tremur şi fior ? Şi acest fior desfigurează lucrurile, precum tremurul le clatină într-o nesiguranţă chinuitoare. Cum se insinuează neliniştea în tot corpul şi cum ne reduce toată fiinţa la o vibraţie sumbră, crepusculară, la un fior de sfîrşit, cum ultima fărîmă de existenţă devine tremur ! Există în beţia muzicală un cîntec al tuturor organelor, un imn al tuturor fibrelor, o vibraţie extatică pentru voluptuosul farmec al culmilor ; de aceeaşi totală intensitate este neliniştea tuturor organelor, teama vieţii de rosturile ei, nelinişte născută din halucinanta confuzie a morţii cu viaţa, din învălmăşeala care ascunde divergenţele ultime ale firii şi amestecă paradoxal toate expresiile ireductibile de existenţă. Extazul muzical ca un cîntec al organelor şi neliniştea absolută ca un tremur prevestitor al tuturor organelor ! Ceea ce în ultima este o topire mîngîietoare provine din acest caracter prevestitor al oricărei nelinişti, care vrea să ne arate cum la capătul oricăreia există o împăcare absolută, chiar dacă ea este nefiinţa. Cînd toată sensibilitatea tremură, cînd devii *subiect* în mod absolut, nu mai există în toată lumea

decît neliniştea ta. În paroxismul neliniştii omul devine *subiect absolut*, fiindcă atunci a luat în mod total conştiinţa de sine însuşi, de unicitate şi de existenţa exclusivă a destinului său. Celelalte trăiri totale stabilesc comuniuni ce limitează în anumite uitări şi se complac în rezerve, pe cînd neliniştea absolută aduce subiectul în poziţia demiurgică a unicităţii. Şi nu a unicităţii ca ireversibil individual în planul altor ireversibile, ci ca o existenţă ireversibilă absolută, ca existenţa singură. Neliniştea absolută duce la singurătatea absolută, la subiectul absolut. Cînd devii subiect absolut, tot ceea ce nu eşti tu nu face decît să intre în tine pentru ca neliniştea să-şi găsească un obiectiv. Neliniştea topeşte şi destramă lumea pentru însingurarea totală a fiinţei ; în extazul muzical topirea şi destrămarea se întîmplă pentru supreme comuniuni, aşa încît dorinţa de unicitate şi de exclusivitate din acest extaz nu este decît expresia unei dorinţe de comuniune integrală. În extazul muzical eşti plin peste marginile fiinţei ; în neliniştea absolută eşti *plin* de nimic.

Nu există iubire care să te poată mîngîia de scîrba de tot ce există şi tot ce nu există, de dezgustul pentru fiinţă şi de dezgustul pentru nefiinţă. Toate mijloacele par ineficace pentru a distruge sau cel puţin a atenua această otravă a dezgustului total, care te îndepărtează de viaţă la o distanţă infinită. Trăieşti atunci în fiecare parte din tine amărăciunile acestui criminal dezgust care te cuprinde mai adînc decît o groază şi mai sfredelitor decît o obsesie, mai insinuant decît o nelinişte şi mai dramatic decît o deznădejde, încît nu poţi crede că ceea ce trăieşti este viaţă şi că de ceea ce te temi e moarte, ci rămîi încremenit departe de toate, într-o înmărmurită imobilitate. Înmărmurirea şi încremenirea clipelor de dezgust, a

nenumăratelor clipe de dezgust, seamănă unei tristeţi monumentale, izvorîtă dintr-o perspectivă nemărginită în deşert şi dintr-un infinit al depărtărilor. Dar nimeni nu s-ar plînge de distanţa infinită de lume din dezgust, dacă el n-ar fi decît aceste încremeniri, tristeţi şi înmărmuriri. Ceea ce este profund neliniştitor în senzaţiile de dezgust derivă din faptul că obiectivul lor principal ne sînt fiinţele dragi sau acele care ar trebui să ne fie. De cîte ori te apucă dezgustul general de a trăi, din lumea fiinţelor individuale nu vei urî pe duşmanii tăi, nu te vor scîrbi antipaticii sau indiferenţii, ci ţi se vor profila în perspectiva dezgustului pentru tot oamenii de care în mod natural eşti mai legat, prieteni, iubite şi oameni pe care îi admiri. Şi acest fapt ciudat este atît de neliniştitor, încît nu-l poţi accepta ca inexplicabil. Să-ţi fie scîrbă de ceea ce îţi e mai drag ! Deodată fiinţe pe care le iubeşti, pentru care în mod normal faci nesfîrşite sacrificii, apar desfigurate, uneori hidoase, totdeauna insuficiente, limitate şi ordinare. Unde văzusem înainte delicateţe, vedem atunci vulgaritate, iar în locul generozităţii o iremediabilă platitudine. Inefabilul din atracţia noastră pentru alte fiinţe îşi pierde misterioasa lui adîncime, pentru ca să i se substituie viziunea unei fiinţe inexpresive, goale şi deşarte. Dezgustul compromite misterul relaţiilor şi anulează semnificaţiile implicite sau secrete care derivă din comuniunile oamenilor. Gestul unei fiinţe iubite, pe care altădată l-ai preţuit, cuvintele în care ai găsit o vibraţie, tonalităţile mîngîietoare ale vocii sau privirile învăluitoare în care ai diferenţiat nuanţe sufleteşti, o gamă a delicateţelor intime, tot ceea ce te-a încîntat ca irezistibil şi fascinator, apar deodată iremediabil plate, întristător de vulgare, nesemnificative pînă la exasperare. Dăruirea ta anterioară, iubirea,

admirația și participarea fără rezerve, elanul care descoperea virtuți și calități ascunse se destramă într-o ceață a sufletului, într-un amurg neliniștitor al ființei, incapabilă în ceața ei să mai vadă lumini în alții, ci numai o jalnică inexpresivitate, o fadoare rece și goală. Și atunci cum să nu te doară acest dezgust care îndepărtîndu-ne de tot ce este, ne separă de tot ce iubim sau ar trebui să iubim ? De ce să ne dezguste ceea ce ne este mai scump ? Dacă dezgustul ne separă de existență într-o distanță infinită, în cine trebuie să lovească întîi pentru a consuma această separare ? În acele ființe care ne leagă mai mult de viață, care ne leagă *exterior*, deoarece interior nu se poate lega decît echilibrul nostru vital. Pe acesta n-are nevoie să-l atace dezgustul, deoarece orice dezgust, dilatat într-o semnificație metafizică, este expresia unui dezechilibru vital. El nu se poate naște decît unde legătura interioară și subiectivă cu viața a dispărut. Opera criminală și destructivă a dezgustului de viață, a scîrbei amarnice și profunde apare numai în dizolvarea relațiilor care ne leagă exterior de lume. Și cînd ființele cele mai dragi ne apar reci, vulgare și îndepărtate, ni se suprimă tot ceea ce ne mai poate lega de viață după ce ne-am pierdut consistența și echilibrul axei vitale.

Cînd vor înceta blestemele mele și vor deveni ondulații, cînd mă voi risipi în parfumuri, în sclipiri ca pentru ultimele străluciri ale ființei ? De ce din suferințele mele n-ar ieși o strălucire ultimă, o lumină totală și mortală în bogăția ei ? Trebuie să lupt împotriva unui destin care nu-ți permite să alegi decît între sfințenie și imbecilitate, trebuie să lupt împotriva destinului, pentru ca destinul meu să fie cu totul altceva, un destin unic. Și nu voi ajunge la o lumină finală,

la o nebunie de raze. la suprema imaterialitate dacă nu voi întreține veșnic flăcări mistuitoare sub ființa mea împotriva destinului meu și ca atare pentru el însuși. Căci nimeni nu poate deveni un destin unic, un subiect absolut, o singurătate în existență sau în nimic atunci cînd se acceptă. Este destul să te fi *acceptat* o singură dată, pentru ca destinul tău să fie încheiat Să nu mai ai milă de tine însuți ; dacă ai iubire, cheltuiește-o pentru alții ; fii concesiv cu ce nu e al tău ; obișnuiește-te cu gîndul că nu te vei putea iubi cu adevărat decît o singură dată, cînd în locul tuturor renunțărilor va crește subit și definitiv apoteoza ta, întîia și ultima ta iubire.

Cu cît cunoști un om mai bine și mai mult. cu atît ești mai aproape de o fatală despărțire de el. Cunoașterea detașează o ființă de alta și anulează grăuntele de mister ce se află în orice existență, cît de plată ar fi ea. Oamenii rezistă atît de puțin cunoașterii, încît după scurt timp prezența lor este o oboseală și o iritare. Orice cunoaștere aduce o oboseală, un dezgust de ființă, o detașare, deoarece *orice cunoaștere este* o *pierdere,* o pierdere în ființă, în existență. Actul de cunoaștere nu face decît să ne mărească distanța de lume și să ne facă mai amară condiția noastră. Ajungi să nu mai poți suporta prietenii, să te irite femeile, să te dezguste toate ființele. Este destul ca printr-o zguduire organică și sufletească să fii scos din ritmul normal al vieții, pentru ca aceasta să nu-ți mai poată oferi nimic, în afară de siguranța îndelungatelor dureri, ce se nasc fără să le fi ales, fără vina și fără răspunderea noastră. Și durerile sînt cu atît mai mari, cu cît nu le purtăm vina, nu sîntem responsabili de ele, ci ne invadează irațional, indiferent de valoarea și de gîndurile noastre.

Să dezvolţi atîta pasiune în toate încît cel mai mărunt gest să fie o revelaţie integrală a ta Să vorbeşti ca un condamnat la moarte ; fiecare cuvînt să aibă marca definitivatului, a unei încordări ultime. Nu uita să-ţi multiplici vibraţiile interioare pînă la limită, pînă la absurd. Ca un condamnat la moarte sufletul tău să se topească şi să se avînte într-o nelinişte extatică, într-un tremur de groază crescut pînă la voluptate. *În fiecare clipă să fii la marginea ființei tale* ; iar pentru acele clipe în care n-ai putut ajunge la această margine, gîndeşte-te la compensaţia momentelor pe care le-ai trăit *dincolo* de această margine, dincolo de barierele individuaţiei, cînd prins într-o exaltată furie internă ai ajuns la aşa înălţimi şi la aşa prăpăstii încît ființa ta n-a mai fost prezentă numai ca ființă, ci şi ca tot ceea ce nu mai e ea. Viaţa nu e trăită cu intensitate decît atunci cînd simţi că ființa ta individuală nu mai poate suporta o bogăţie de trăiri atît de mare. A trăi la marginea ființei înseamnă a deplasa centrul tău în arbitrar şi în infinit, într-un arbitrar total. De aici începe existenţa să devină o aventură riscată în care poţi muri oricînd şi de aici începe să te doară saltul în infinit Nu există un salt în infinit fără spargerea barierelor individuaţiei, cînd simţi cum *eşti* prea puţin faţă de ceea ce trăieşti. Căci omului îi este dat să trăiască uneori mai mult decît poate suporta. Şi nu sînt unii oameni care trăiesc cu sentimentul că nu mai pot trăi ?

Este extrem de penibil să trăieşti momente muzicale cu *distanţa* de muzică, să simţi cum nu poţi tresări deşi ar trebui să te impresioneze ; este extrem de penibil să fii obiectiv ascultînd muzica. Ființa ta nu se avîntă într-un elan, nu simte că ar trebui să urle, să plîngă sau să se topească, nu participă la un

ritm de frenezie generală şi nu se încîntă de plăcute ondulaţii. Distanţa de muzică te împiedică să te realizezi intern, să creşti, să te dilaţi şi să plesneşti. Ce fericire că aceste momente sînt atît de rare. Muzica ne face aerieni subtilizînd materia, anulîndu-ne ca prezenţe fizice. Orice stare muzicală n-are valoare decît întrucît ne anulează conştiinţa limitării în spaţiu şi ne dizolvă sentimentul existenţei în seria temporală. Rarele momente cînd avem regretul distanţei de muzică nu ne fac decît să ne trezească în conştiinţă fatalitatea limitării noastre spaţiale şi temporale, a distanţei noastre de lume. Te doare în astfel de clipe că nu poţi deveni imaterial şi pur, că depresiunile te împiedică să vibrezi, că te izolează ca *materie* în spaţiu. Toate deprimările te izolează în lume, cum ai izola o piatră ce ar avea conştiinţă. Ele tind să ne arate că omul dacă nu mai este obiect, a fost totuşi odată ; în depresiune subiectul îşi dă seama de substratul lui şi de materialitatea care îl leagă de pămînt. Există aici o adevărată dualitate, dacă nu un paradox. Spiritul din om, care îl face subiect, îşi dă seama de materia care îl încadrează în natură. Astfel, toate depresiunile nu sînt decît distanţe de lume în care spiritul omului îndură tristeţea materiei proprii. Subiectul se simte şi se cugetă ca obiect, care prin această dualizare nu se mai poate integra în lume din cauza imensei distanţe de ea, deşi material el este o prezenţă fizică asemănătoare celorlalte.

Dacă totuşi încercăm stări muzicale în momente de depresiune este că acestea prin sonorităţi au fost imaterializate ; este o întreagă transfigurare care face ca tristeţile intime să vibreze şi să-şi piardă caracterul lor de materialitate grea. Tristeţea, ca origine a stării muzicale şi ca rezultat al acesteia, seamănă numai exterior cu tristeţea tuturor momentelor nemuzicale ;

căci ea se purifică în vibrații și crește pînă la un extaz al infinitului. Distanța de lume se convertește atunci în avîntul frenetic în golurile pe care tristețea le-a deschis între noi și lume. În muzică, vidul se convertește în plenitudine, care poate să nu fie decît un vid care vibrează. Toate stările sufletești se transformă în trăirea muzicală și primesc caractere noi, deoarece ea adîncește și subtilizează toate stările pînă la vibrație, topindu-le în convergențe și imaterialități sonore.

Nu iubesc muzica decît aceia care suferă din cauza vieții. Pasiunea muzicală se substituie tuturor formelor de viață care n-au fost trăite și compensează în planul experienței intime satisfacțiile închise în cercul valorilor vitale. Cînd suferi trăind, necesitatea unei lumi noi, deosebită de cea în care viețuiești obișnuit, se naște imperios pentru a nu te risipi într-un pustiu interior. Și această lume numai muzica o poate aduce. Toate celelalte arte descoperă viziuni noi, configurații sau forme noi ; numai muzica aduce o nouă lume. Operele cele mai de seamă ale picturii, oricît te-ar fura contemplarea lor, te silesc la comparații cu lumea de fiecare zi și ca atare nu-ți oferă posibilitatea de a intra într-o lume complet deosebită. În toate celelalte arte, totul este aproape, dar nu atît de aproape încît să devină o supremă intimitate ; în muzică însă, toate sînt atît de departe și atît de aproape, încît alternanța între monumental și intim, între inaccesibil și liric creează o întreagă gamă de extaz lăuntric. În fața nici unui tablou din lume n-ai simțit că lumea ar *putea* începe de la tine ; dar sînt finaluri de simfonii care nu o dată te-au silit să te întrebi dacă tu nu ești începutul și sfîrșitul. Nebunia metafizică din experiența muzicală crește cu cît ai pierdut mai mult și cu cît ai suferit mai mult în viață ;

căci prin aceasta ai putut intra mai deplin în altă lume. Cu cît te adîncești mai mult în trăirea muzicală, cu atît mărești insatisfacția inițială și agravezi drama originară care te-a făcut să iubești muzica. Dacă muzica este rezultatul unei boli, ea nu face însă decît să ajute la progresul acestei boli. Căci muzica distruge interesul pentru acțiune, pentru datele imediate ale existenței, pentru faptul biologic ca atare și dezadaptează pe individ. Faptul că după tensiunile intime în care te aduc stările muzicale simți inutilitatea viețuirii mai departe nu exprimă decît acest fenomen de dezadaptare. Mult mai mult decît poezia, muzica slăbește voința de a trăi și resorturile vitale. Să renunțăm atunci și la muzică ? Toți care sîntem *tari* cînd ascultăm muzica, fiindcă sîntem slabi în viață, vom fi atît de nuli încît să renunțăm și la ultima noastră *pierdere*, la muzică ?

Recomand muzica lui Mozart și Bach ca remediu împotriva disperării. În puritatea aeriană a acestei muzici, care atinge uneori o sublimă gravitate melancolică, nu o dată te simți ușor, transparent și îngeresc. Ai atunci impresia că ție, ființă nemîngîiată de a trăi, îți cresc aripi ce te avîntă într-un zbor senin, cu surîsuri discrete și voalate, cu eternități de farmec eteric și de transparențe dulci și mîngîietoare. Este ca și cum ai evolua într-o lume de rezonanțe transcendente și paradiziace. În orice om este ca potență ceva îngeresc, dacă n-ar fi decît regretul după o astfel de puritate și aspirația după o veșnicie de seninătăți. Muzica ne trezește regretul de a nu fi ceea ce ar fi trebuit să fim, iar magia ei ne încîntă pentru o clipă transpunîndu-ne în lumea noastră ideală, în lumea în care ar fi trebuit să trăim. După dezbinările nebune ale ființei tale, te apucă o

dorință de puritate angelică, în care te-ai putea unifica într-un vis de transcendență și de seninătate, departe de lume, plutind într-un zbor cosmic, cu aripile întinse spre vaste depărtări. Și îmi vine să înghit cerurile care pentru mine nu s-au deschis niciodată .

Toate sărutările pe care nu le-am dat și toate sărutările pe care nu le-am primit, zîmbetele care nu ni s-au deschis și atîtea timidități ale iubirilor noastre nu ne-au întărit și nu ne-au pecetluit oare singurătățile ? Nu ne-au făcut luptători și exaltați atîtea refuzuri ale vieții ? Și cînd noi înșine ne-am refuzat, n-am făcut-o cu mîndria și speranța altor triumfuri ? Care este începutul singurătăților noastre dacă nu o iubire care n-a putut să se reverse și care este hrana acestor singurătăți dacă nu atîtea iubiri închise numai în noi ? Toată dorința noastră de absolut, de a deveni dumnezei, demoni sau nebuni, toată amețeala în căutarea altor veșnicii și setea după lumi nesfîrșite nu s-au născut din atîtea și atîtea surîsuri, îmbrățișări și săruturi neîmpărtășite și necunoscute ? Nu căutăm noi *totul*, fiindcă am pierdut *ceva* ? O singură ființă ne-ar fi putut salva din drumul spre nimic. Am pierdut atîția din noi individualul, existența, că singurătățile noastre cresc fără rădăcini, asemenea florilor de mare abandonate valurilor. Dar tari sînt singurătățile noastre, hrănite din atîtea iubiri ce nu s-au realizat, pentru a ne susține elanul înspre alte lumi și înspre alte veșnicii.

II

Să izbucnim cu toată ardoarea pasionată a sufletului nostru, să înfrîngem toate rezistențele și să distrugem toate piedicile din calea marii noastre nebunii. Să fim mîndri de curajul nostru absurd și infinit și să pornim în beția acestui orgoliu și a acestui extaz spre ultimele culmi ale ființei, împinși de setea marilor cuceriri și de dorința ultimelor realizări. Gestul nostru să fie o creație, un semn de lume nouă și orice avînt să fie o misiune, precum gîndul o poruncă. Nebunia noastră, intensă și adîncă pînă la sublim, să dezlănțuie o teroare cosmică și o neliniște nemărginită din vîrtejurile cărora să crească flăcările vieții noastre, prea vie pentru a nu arde și prea dramatică pentru a nu exploda. Nimic să nu oprească elanul de afirmare și viețile noastre să lase atîtea morți în urmă, încît ultima noastră afirmare să răscumpere toate sacrificiile. Suprema cucerire și avîntul absurd în lume să ne domine toate gîndurile și toate dorințele, iar setea de lumi infinite să crească în măsura înălțărilor noastre. Să ne iubim marile bucurii și marile deznădejdi ; dar să urîm de moarte inerția, îndoiala și pasivitatea, precum nu mai puțin să urîm tot ce ne scade ardoarea pasionată a sufletului și tot ce ne împiedică avîntul absurd în lume. Pozitivi sau negativi, puțin ne importă ; e destul ca sufletul nostru să vibreze. Căci este imposibil ca dintr-o mare negație să nu izbucnească o mare afir-

mație ; același foc palpită în marile negații ca și în marile afirmații. Trecerile mari nu se pot face decît pe culmi. Nu rezultă extazul din flăcările care ne ard în negațiile grozave, în negațiile mari și nesfîrșite ? Nebunia să ne fie singura înțelepciune.

Toată viața să ne fie un avînt irațional care să ne poarte într-o febră insuportabilă, cu o halucinantă conștiință a misiunii noastre. Să nu ne clădim viața pe certitudini. Și să n-o clădim fiindcă nu le avem, iar noi nu sîntem atît de lași ca să ne inventăm certitudini stabile și definitive. Căci unde am găsi în trecutul nostru certitudini, puncte sigure, echilibru sau reazem ? N-a început eroismul nostru de cînd ne-am dat seama că viața nu poate duce decît la moarte și totuși n-am renunțat să afirmăm viața ? Nu ne trebuie certitudini, fiindcă știm cum ele nu pot fi găsite decît numai în suferință, tristețe și moarte, prea intense și prea durabile pentru a nu fi absolute. Toată lupta noastră nu poate fi decît o luptă în contra tentației unor astfel de certitudini și tot eroismul nostru o explozie împotriva noastră, a celor în care suferința, tristețea și moartea s-au încuibat, pentru ca absolutul lor să ne distrugă dreptul la nebunie. Nebunia noastră să consiste în a călca pe certitudinile ce se nasc în noi fără să le fi dorit. Nu cu frica de moarte vom putea trăi mai departe ; dar avîntul nostru este cu atît mai fecund cu cît învinge mai mult această frică. Noi vrem să trăim, deși *știm* că nimic nu poate salva viața din ghearele morții. Și idealul nostru nu poate fi decît să trecem peste ceea ce *știm*, să înfrîngem tentațiile cunoașterii și toate lucrurile *sigure* ce ne-au făcut să disperăm. Să deșteptăm cu frenezie ignoranța care ne ascunde adevărul că viața este o îndelungă boală.

Spre cîte zări îndepărtate nu ne poartă melancolia și cîte din tristețile noastre nu le topește ea în zîmbete voalate, de o discreție plină de candoare ! Farmecul zîmbetului melancolic pleacă din candoarea ce se împrăștie în infinitatea planantă a acestui zîmbet. Fără candoare el n-ar avea nimic din inexprimabilul ce ni-l face atît de departe și totuși atît de aproape. În orice melancolie, suavitatea atenuează regretele, nostalgiile și dă iubirii pentru singurătăți o nuanță de delicatețe intimă. De cîte ori nu ne poartă melancolia pe mări necunoscute și nebănuite, unde visul nostru se deapănă în umbre și amurguri, fără să ne doară singurătatea sau să ne întunece umbrele ! Căci suavitatea melancoliei este ca o floare parfumată care împrospătează aromele sufletului. Există o bucurie pentru propriile melancolii, la care n-am renunța pentru toate celelalte bucurii ale lumii. Zîmbetul melancolic, deschis din infinitul tău spre infinitul lumii, te încîntă într-o atmosferă de vis, care este prea mîngîietoare pentru a fi tristă și prea intimă pentru a fi sublimă. Vremelnicia lucrurilor este gustată dintr-o imobilitate, care nu este niciodată rigidă, fiindcă are în sine o tendință ascunsă înspre ondulații. Ceea ce este echivoc și de o atracție indefinibilă în melancolie derivă din regretul stăpînit pentru trecerea lucrurilor și din teama de o oprire a lor, care explică de ce iubim melancolia pentru plăcerea ciudată de a fi dincolo de devenire și dincolo de imobilitate, pe care simțirea noastră le mîngîie doar din depărtare.

Iubirea este cu atît mai profundă cu cît se îndreaptă spre ființe mai nefericite. Dar nu nefericite fiindcă n-au condiții prielnice de existență, deoarece acestea nu ne trezesc decît mila, ci nefericite în sîm-

burele ființei lor. De ce să iubim un om sigur pe drumul vieții ? Are el nevoie de iubirea noastră ? Cu cît sînt mai mulți oameni mulțumiți cu condiția lor pe pămînt, cu atît iubirea din mine se scoboară la un nivel mai inferior. Mă atrage nefericirea altora ca un exercițiu al iubirii mele. Setea maladivă de nefericire, căutarea tristeților altora dezvoltă în mine o iubire egală cu tristețile, bolile și nefericirile altora. Și cînd iubirea mea reduce din intensitatea acestor blesteme, este ca și cum aș lupta împotriva tristeților, bolilor și nefericirilor mele, o luptă care micșorîndu-le la alții, le crește la mine, pentru ca variindu-le intensitatea să le pot suporta mai bine. Toate tristețile, bolile și nefericirile altora le-am absorbit în mine în măsura în care le-am redus la alții. Nu mă pot apăra de ele decît sporindu-le. Sînt ființe care în ordinea aceasta rezistă infinit. Și atunci este o crimă să nu practici iubirea, ca un mijloc de a reduce nefericirea altora. Numai în iubirea pentru cei nefericiți, pentru cei care nu pot fi fericiți, sacrificiul încoronează iubirea. Nu există adîncime în iubire fără sacrificiu, fiindcă în genere nu există adîncime fără o mare renunțare. Și ce altceva este sacrificiul dacă nu o mare renunțare dintr-o mare iubire ? Viața pare a cîștiga un sens numai în sacrificiu. Dar nu este o ironie amară faptul că în sacrificiu ne pierdem viața ?

Sacrificiul este o supremă afirmare printr-o supremă renunțare. A te sacrifica pentru ceva înseamnă a descoperi o valoare pentru care poți să renunți la tot ceea ce viața îți oferă ; prin sacrificiu vrei să salvezi ceva ce nu poate exista decît cu compensația neexistenței. Aneantizarea mea cheamă la existență o altă formă de viață ce se ridică pe mine, care am devenit nimic. Sacrificiul este o încercare

de a salva viaţa prin moarte. Moartea mea este condiţia de menţinere sau de naştere a valorilor sau a unei fiinţe.

Aspiraţia spre neant devine pozitivă numai în sacrificiu, ca şi renunţarea ce devine un act de viaţă numai în sacrificiu.

Iubirea noastră să absoarbă atîta nefericire, tristeţe şi boală din nefericirea, tristeţea şi boala altora, încît sacrificiul şi *ruina* noastră prin iubire să însemne de fapt *triumful* iubirii. Şi dacă celor ce nu pot fi decît nefericiţi nu le-am da decît iluzia unui minus de nefericire, prin plusul nostru de nefericire nu le oferim totuşi verificarea iubirii noastre ?

Aş vrea să fiu numai rază şi zi, să mă înalţ în ritmuri sonore spre culmi de splendoare şi adîncimile de întuneric să nu mă poarte pe aripile unei muzici sumbre. Nu ştiu dacă lumina se ridică în mine sau eu mă avînt în lumină ; nu ştiu dacă sînt lumină sau devin lumină. Dar tremură în mine mănunchiuri de raze, flori de lumină ca apariţii îngereşti şi plîng străluciri de lacrimi. Şi nu cad aceste lacrimi din mine ca stele dintr-un cer părăsit, dintr-un cer ce îşi topeşte în flăcări propriile lui înălţimi ? Cum creşte lumina în mine şi se adună în fascii, cum devine lumina grea ca o substanţă, grea de prea multă strălucire şi cum se răspîndeşte în mine asemenea timpului, a timpului care curge în mine !

Diferenţa dintre mine şi ceilalţi oameni : eu am murit de nenumărate ori, pe cînd ei n-au murit niciodată.

Gîndurile cele mai adînci şi cele mai scumpe sînt acelea pentru care regretăm că n-avem lacrimi.

Pentru ce în clipele de mare detaşare, cînd ne-am îndepărtat infinit de toate şi cînd reflexiile noastre nu sînt decît ameţeli deasupra prăpastiei, ne apar subit imagini de o plată actualitate sau ne răsar în memorie incidente neînsemnate din trecut, fragmente indiferente de viaţă, prea individuale pentru a le descoperi o semnificaţie ? Să nu aibă nici un rost prezenţele acestea conturabile, imediate şi directe în neantul nostru subiectiv ? Să nu încerce fiinţa noastră o salvare instinctivă prin aceste apariţii spontane ? Nu încearcă ea o compensaţie dilatării înspre nimic ? Nu se apără ea printr-un apel la vulgar, la plat şi la accesibil ? Cînd eşti infinit departe de tot numai individualul inexpresiv te mai poate readuce la viaţă. Ce rost are apariţia unei văi, a unei persoane oarecare, a unei străzi sau a unui arbore în clipele cînd renunţarea devine pentru noi mai mult decît o simplă problemă ? De ce cînd ne cuprinde şi ne invadează dezrădăcinarea metafizică, prezenţe fizice şi imediate ne readuc spre lumea în care am fost şi ne reamintesc ce putem pierde ? De ce această revenire, în suprema detaşare, dacă n-ar fi nevoia organică de a te lega de ceva în clipele detaşării supreme ?

Cînd te apucă dorinţa de săruturi infinite, pentru a nu cădea în neliniştea unei voinţe care nu ştie ce vrea şi într-o măcinătoare confuzie de senzaţii contradictorii, încearcă să-ţi consumi într-o fugă, într-un mers ritmat tot surplusul de energie şi de încordare nervoasă. În momentele cînd iubirea te doare. fiindcă ea cere prea mult, eliberează-te prin alte metode, prin alte căi. Aleargă fără ţel pe străzi sau prin păduri şi risipeşte-ţi prin fugă obsesia imposibil de realizat. Cheltuieşte-ţi în fiecare pas un sărut din miile

pe care ai fi vrut să le dai şi în progresul oboselii uită de toate femeile pe care iubirea ta ar fi vrut să le îmbrăţişeze. Săruturile să se desprindă din tine ca petalele dintr-o floare în furtună, iar nu ca dintr-o floare de toamnă. Şi risipirea aceasta să nu semene unei înfrîngeri şi nici unei renunţări, ci miile de săruturi să însenineze viaţa cu atîtea zîmbete cu cîte tristeţi ea a întunecat-o.

Melancolia devine cu atît mai pură cu cît iubirea o învăluie şi o alimentează. Din asocierea lor se naşte un tremur plăcut şi suav, o graţie a singurătăţii, o presimţire voluptuoasă a nesfîrşirii. Nu regretăm noi atunci că nu sîntem o fîntînă de lacrimi, al cărei izvor să fie nesecat în picuri de transparenţe, ce ar răsfrînge lumea cu sclipiri, mai fermecătoare decît cele mai divine iluzii şi mai îmbătătoare decît cele mai dulci reverii ? Nu ne doare în mîngîietoarea sfîrşeală a melancoliei, imposibilitatea de a ne topi în lacrimi ?

Numai în iubire melancolia îşi atinge propriile ei culmi, căci numai Erosul transfigurează melancolia. Pasivitatea, savurarea ca atare, abandonarea, tremurul imaterial purifică melancolia în aşa măsură încît starea melancolică pură devine în sine extrem de fecundă, fără a fi însă creatoare. Numai cînd o pasiune exagerată, o tensiune extremă, de un elan cuceritor, tulbură suavitatea şi puritatea melancoliei, numai atunci aceasta devine creatoare. În marii creatori muzicali, melancolia a fost totdeauna scuturată de o ardoare vie, de o pornire pasionată şi de o energie intensă. Atunci infinitul melancoliei devine vibraţie puternică ; aspiraţiile vagi, avînturi determinate ; presimţirile devin trăsnete ; lacrimile, furtuni ; tremurul imaterial, voinţă de realizare ; planarea suavă deasupra lumii, realizarea efectivă în lume şi savu-

rarea explozie. Nu există dispoziţie mai creatoare decît cea melancolică, atunci cînd e tulburată de un principiu de antinomie. Setea de lumi nesfîrşite devine dorinţă de a crea lumi nesfîrşite şi aspiraţia de topire în fluiditatea infinitului afirmare dramatică în infinit. O conştiinţă demiurgică converteşte vagul melancoliei în încordări şi trăsnete, iar din iluziile ei încîntătoare îşi alimentează flăcările tremurătoare de prea multe şerpuiri. Trecerea în planul demiurgic face din reveriile noastre proiecţii vitale, iar din regrete avînturi irezistibile. Fluxul creaţiei este un val de impuritate şi de dramă ; refluxul, într-o oboseală plăcută, este ca o reîntoarcere înspre purităţi pierdute. Dacă prin creaţie ar trebui să renunţăm pentru totdeauna la deliciile melancoliei pure, cîţi n-am renunţa mai bine la creaţie ?

Nu mă poartă gîndul înspre orice ? N-am fost ce-am vrut şi nu pot deveni ceea ce vreau ? Oare n-am fost culoare, vînt, tunet ? N-am înghiţit tot ceea ce îndrăzneala gîndului a conceput ? N-am putut fi de atîtea ori altul de cîte ori am existat ? N-am fost rînd pe rînd un univers de regrete, de aspiraţii, de tristeţi şi de bucurii ? Şi nu voi putea oare deveni rînd pe rînd toate formele de culori ce există şi ce se pot concepe ? Căci aş vrea să mă realizez în culori, să fiu rînd pe rînd galben, albastru, violet, portocaliu, să plutesc în culori şi să înghit culorile. Să fiu melancolic în albastru, nebun în roşu, trist în galben, vesel în verde, nostalgic în violet şi suav în portocaliu. Într-o succesiune cromatică să crească fiinţa mea şi să fiu izvorul şi oglinda acestor culori. Din mine să plece raze ca mesaje în nemărginit şi în mine să se răsfrîngă în toate nuanţele, pentru a îmbrăca întreaga lume într-un vis de reflexe.

De unde derivă adîncimea iubirii dacă nu din negația cunoașterii ? Ceea ce în cunoaștere e plat, în iubire devine absolut. Orice cunoaștere obiectivă e plată ; e o punere în relații prin care obiectele își pierd valoarea. Cunoaștem un lucru pentru a-l face ca pe celelalte ; cu cît cunoaștem mai mult cu atît realitatea devine mai comună, mai vulgară și mai plată, deoarece cunoașterea nu *salvează* niciodată nimic, ci distruge progresiv în ființă. Există în orice cunoaștere obiectivă, care consideră lucrurile din afară, le încadrează în legi și le pune în relații, care înțelege totul și încearcă să explice totul, o tendință distructivă, iar cînd pornirea spre cunoaștere devine pasiune, ea nu este decît o formă de autodistrugere. Iubim în măsura în care negăm cunoașterea, în măsura în care ne putem abandona absolut unei valori, făcînd-o și pe aceasta absolută. Și dacă nu ne-am iubi decît dorința noastră de iubire sau iubirea noastră, în acest avînt nu este mai puțină negație a cunoașterii. Cunoaștem cu adevărat numai în momentele cînd nu vibrăm intern, cînd nu ardem, cînd nu ne putem ridica la un înalt nivel psihic. Diferența aceasta de nivel psihic între cunoaștere și iubire ne indică suficient pentru ce ele nu pot viețui niciodată împreună. Cînd iubești o ființă, momentele de reală cunoaștere sînt extrem de rare ; apariția lor se datorește unui minus de iubire. Cînd ajungi uneori să-ți dai seama din afară, cu o perspectivă obiectivă, că femeia care-ți șerpuiește ca o obsesie întreaga ta ființă, care a crescut organic în tine seamănă cu oricare alta ca adîncime sufletească sau cînd înțelegi că zîmbetul ei nu e unic, ci perfect reversibil, cînd o poți înseria și încadra în rîndul celorlalte și găsești explicații generale pentru reacțiile ei individuale,

atunci cunoaşterea a suplinit dureros elanurile iubirii. *Iubirea este o fugă de adevăr. Şi iubim cu adevărat numai cînd nu vrem adevărul. Iubirea împotriva adevărului,* iată o luptă pentru viaţă, pentru propriile extazuri şi pentru propriile greşeli. Pe fiinţa ce o iubim o cunoaştem cu adevărat numai după ce n-o mai iubim, cînd am devenit lucizi, clari, seci şi goi. Şi în iubire nu putem cunoaşte, fiindcă persoana ce o iubim actualizează numai un potenţial lăuntric de iubire. Realitatea primordială şi efectivă este iubirea din noi. Pentru aceasta iubim. Iubesc iubirea din mine, iubesc iubirea mea. Femeia este pretextul indispensabil care-mi aduce într-un ritm intens pulsaţiile timide ale iubirii. Nu poate exista o iubire pur subiectivă. Dar între abandonarea în experienţa voluptuoasă a iubirii ca stare pură şi abandonarea în culmile unei alte fiinţe, întîia este cea primordială. Iubim o femeie, fiindcă ne este scumpă iubirea noastră. Singurătatea sexelor şi lupta sălbatică între bărbat şi femeie îşi au izvorul în această interioritate a iubirii. Căci în iubire ne gustăm, ne savurăm pe noi înşine, ne încîntăm de voluptăţile tremurului nostru erotic. Din acest motiv, iubirea este cu atît mai intensă şi mai profundă, cu cît distanţa de persoana iubită este mai mare. Prezenţa ei fizică face din sentimentul nostru ceva prea orientat, cu o direcţie prea determinată, încît ceea ce este în noi cu adevărat trăire erotică pură, elan subiectiv, ne pare a veni din afară, desprinzîndu-se din prezenţa fizică a persoanei iubite. Numai iubirea de departe, iubirea care creşte alimentată de fatalitatea spaţiului, numai aceasta se prezintă ca stare pură. Atunci ai priză directă pe adînca ei interioritate, atunci trăieşti iubirea ca iubire, adîncindu-te în zvîcnirile unui sentiment, în far-

mecul lui voluptuos, care face suferințele fluide, le topește ca într-o iluzie.

La oamenii cu multă imaginație și cu o viață interioară complicată, se găsește nu arareori o astfel de purificare a iubirii încît ei trăiesc elanurile iubirii în ceea ce ele au suav, virginal, în volutele vitale ale iubirii, în pulsațiile ei pure, în potențialul erotic ca atare, înainte ca o ființă să fi trezit la viață și să fi actualizat acest potențial. Contopirea în tremurul vital, în iubirea ca germen, în iubirea ca dorință face din sufletul acestor oameni fîntîni nesecate de stări cristaline în puritatea lor.

Iubirea care rămîne dorință și crește numai în dorință, nu este decît o manifestare a acelei iubiri care nu vrea să se realizeze de teamă de a muri. Cînd Erosul s-a actualizat, cînd el trăiește nu numai ca realitate subiectivă, ci și cu obsesia unei ființe din afară, stingerea iubirii este un presentiment neliniștitor. Prin femeie, ne realizăm mai repede și murim mai repede; cunoaștem și devenim obiectivi mai repede, decît menținîndu-ne în elanurile pure ale sufletului nostru. Nu este mai puțin adevărat că numai prin femeie putem vedea pînă la ce nivel se ridică intensitatea iubirii noastre, pînă unde adîncimea ei neagă tendința spre cunoaștere și pînă unde adevărul este înfrînt de iubirea care ne face prea vii pentru a putea fi obiectivi.

Iubirea este o sursă de existență. *Sîntem* prin iubire. Căutăm iubirea pentru a scăpa de prăbușirea în nimic prin luciditățile cunoașterii noastre. *Dorim iubirea pentru a nu fi contrafăcuți și falsificați de adevăr și de cunoaștere.* Căci existăm numai prin iluziile, deznădejdile și greșelile noastre, deoarece numai ele exprimă individualul. Generalul cunoașterii și abs-

tracția adevărului (chiar dacă adevărul nu există, există totuși pornirea înspre adevăr) sînt atentate la iubire și la dorința noastră de iubire. Va putea Erosul să distrugă în cele din urmă Logosul ?

Convertirea iubirii în milă determină ultima fază a iubirii, agonia iubirii. Cînd începe să ne fie milă de o persoană pe care am iubit-o înseamnă că elanul nostru nu mai poate susține lupta împotriva evidenței. Mila este o iubire în oboseală, o iubire în care obiectul ne este exterior. De aceea în milă ne dăm seama atît de bine de condiția altuia, avem o viziune atît de clară a locului în lume a altei persoane. În milă, noi nu anticipăm nimic, nu dăruim nimic generos, nu transfigurăm deloc ; dimpotrivă, luciditatea milei răpește orice strălucire la care ar avea drept iluzia oricărei ființe. După flăcările și văpăile iubirii, mila este ca o cenușă ce acoperă ultimele pîlpîiri de foc ale Erosului. Nu ne doare atunci iubirea altei ființe, nu suferim că sîntem iubiți ? Și mila noastră nu exprimă regretul de a nu mai putea răspunde unei iubiri, care în noi s-a lichidat de mult ? Cu cît mila crește, cu atît ireparabilul ce desparte două ființe se adîncește mai tare și intensitatea ei nu face decît să arate cît de mare este în noi regretul de a nu mai putea iubi. Ultima fază a iubirii ne arată cît sîntem de singuri chiar cînd iubim și cum totul depinde nu de obiectul din afară, ci de nivelul sentimentelor noastre. Lupta dintre iubire și cunoaștere se desfășoară pentru ultima oară în milă. Și triumful cunoașterii nu ne arată decît în ce mare luptă ne-am angajat și cîte posturi pierdute avem de recucerit.

Nu simțim în melancolie cum sufletul ni se deschide sub chemări vagi ? Și nu sînt aceste chemări presimțiri de plăcute neliniști și nu este dulce aroma

plecată din destrămarea noastră ? Căci sufletul ni se deschide într-o voluptuoasă destrămare, într-un indefinit mîngîietor, într-o aspirație spre vag, fără ca să ne doară cît de puțin această destrămare. Nu simțim dimpotrivă delicii virginale, suavități intime, extaz într-o lume de culori ireale, ca într-o grădină cu flori care își întind petalele în nesfîrșit ? Și nu ne încîntă în farmecul de destrămare plăcută a melancoliei singurătăți sonore, ce cresc din nesfîrșit, evoluează în tot, se izbesc de lucruri și revin apoi în mănunchiuri sonore, într-un reflux insensibil spre nesfîrșirea din care au plecat, spre tăcerea din care a purces ființa ? Singurătățile au atîtea glasuri pentru cei care au prea multe de spus pentru a mai putea vorbi !

Misterul zîmbetului melancolic rezultă din nelămuritul ce-l introduce suavitatea în melancolie. Tot ceea ce este suav, ingenuu, pur toarnă peste vagul melancoliei un fluid imponderabil și misterios ce se dilată în noi, ca un parfum îmbătător și fin. Plutind peste tot, zîmbetul acesta se oprește pe tot și pe nimic. Indecizia lui se amplifică de mărimea înspre care el se îndreaptă. Genial sau diletant, el evoluează deasupra lumii ; fără să poți ști dacă e înțelegere sau extaz. Nedeterminatul și vagul care se desprind din acest zîmbet te atrag ca inexplicabilul misterului. Și cu cît ai înțeles mai mult cu atît ai înțeles mai puțin. Nu ne par atîtea femei superficiale, datorită zîmbetului melancolic, complexe ? Nu transfigurează melancolia fața cea mai lipsită de expresie și nu împrumută o adîncime unui vid interior ? Atracția zîmbetului provine și din această prezență a lui la persoane atît de diferite ca formație spirituală și ca nivel psihic. Cînd el pleacă

dintr-un rafinament interior, atunci e sublim ; cînd e instinctiv, face vulgaritatea misterioasă. Suavitatea este o sursă de lumină tainică în melancolie. În acest indefinit consistă o explicaţie a imposibilităţii noastre de a ne sătura de melancolie, a o găsi cîndva plată, a o înţelege şi a o cunoaşte. Aici cunoaşterea n-are ce distruge, deoarece progresul ei nu este decît o continuă autoanulare.

Pe cît sînt melancoliile de dulci, pe atît sînt tristeţile de amare. Lupta împotriva lor trebuie dusă cu absolut toate metodele care există, utilizînd toate căile şi toate posibilităţile. Căci dacă nu vom avea atîta tărie încît să înfrîngem cancerul tristeţilor, el ne va roade şi ne va putrezi înainte de vreme. Nu trebuie să ne lăsăm dominaţi de invazia tristeţilor. Să le suportăm numai pînă cînd ele au poezie ; cînd devin reale şi efective, să izbucnim furioşi împotriva lor. Să nu uităm că există în lumea aceasta pumni, strigăte, palme, marşuri, sport, femei, vulgaritate, cu ajutorul cărora înfrîngem temporal tristeţea. Sîntem siliţi să învăţăm ce înseamnă a trăi numai după lungi tristeţi. Şi învăţăm să trăim numai prin reacţii. Învăţăm să trăim luptînd împotriva propriei noastre fatalităţi şi în lupta noastră nu facem decît să secăm fîntîna tristeţilor. Ne pompăm pe noi înşine, doar vom putea o dată secaţi de tot, să începem altfel de la început, cu un izvor mai pur, cu alte adîncimi şi cu alte clarităţi.

Cum moartea nu poate fi înlăturată, revolta împotriva ei este zadarnică şi sterilă. Cu cît ne revoltăm mai mult împotriva morţii, cu atît dovedim cît de puţin de adînc este în noi sentimentul morţii. Căci revolta exclude revelaţia ireparabilului şi definitivului, a imanenţei ineluctabile a morţii, care ni se

descoperă totdeauna în trăirea intensă a acestui fenomen. Revolta împotriva morţii este fructul unei inspiraţii de moment; numai teama de moarte este durabilă şi adîncă. Nu putem duce o luptă împotriva morţii; putem numai să înăbuşim temporal frica de moarte. Trebuie să învăţăm a muri mai rar. De ce n-am folosi toate experienţele prin care uităm moartea sau în care ea ne apare eterică? De ce n-am folosi contopirea în lumină, experienţa integrală a lumii, ca o îndepărtare de moarte? Lumina, prilej şi cadru de extaz şi de feerie, ne avîntă departe de timp, de fatalitate şi de materie. În ea, uităm de un început şi mai cu seamă de un sfîrşit, iar cînd uneori invazia luminoasă pare a ne năpădi pînă la senzaţia de moarte, aceasta nu seamănă unui sfîrşit catastrofal, ci sublimată şi eterică, se apropie mai repede de o topire imaterială în lumină, de depăşirea individuaţiei în universalitatea transcendentă şi sublimă a luminii. Cînd lumină nu găsim în afară, trebuie să reaprindem focarii stinşi ai fiinţei noastre sau să metamorfozăm şi să convertim în lumină imensităţile de întuneric ale abisului nostru. Toate celelalte prilejuri de a uita moartea să-şi aibă ca prototip experienţa şi extazul luminii.

Tot mai mult mă conving că eroismul îşi are rădăcinile în disperare. Ne ratăm viaţa în disperare; dar prin ea, nu ne ratăm moartea. Sacrificiul, numai sacrificiul ne *salvează* moartea şi numai el răscumpără o viaţă. Din moment ce viaţa nu e pură, ci infernală şi chinuitoare, nu e sacrificiul o lichidare sublimă? Să poţi muri pentru alţii; pentru suferinţele miilor de anonimi, pentru o idee fecundă sau o idee absurdă; să-ţi consumi viaţa ta pentru ceea ce n-o

privește, să te distrugi generos și inutil, nu e această singura formă de renunțare de care putem fi capabili ? Orice gest cîștigă o valoare numai întrucît pleacă dintr-o mare renunțare. Numai moartea adîncește actele vieții. Și în sacrificiu, viața se realizează prin moarte.

Dacă toți oamenii pentru care viața este un bun pierdut ar învăța să-și rateze mai puțin moartea, lumea ar deveni o simfonie de jertfe. Atunci, prin moarte, viața ar căpăta un caracter de gravitate solemnă și de prea multă renunțare și sacrificiu, ar dori o puritate, spre care aspiră atîtea elanuri disperate. Orice sacrificiu este un protest împotriva lipsei de puritate a vieții. De aceea nu mai putem fi creatori decît prin sacrificiu.

De la renunțare la eroism ! Dar nu la pasivitatea indiferentă a înțelepților. Este imposibilă pentru noi renunțarea ca o detașare liniștită și progresivă de lucruri, dusă pînă la o totală indiferență. Nu încolțește ideea propriei noastre misiuni în momentele de mare renunțare, de mare detașare ?

Nu putem vorbi de renunțare fără să ne chinuim, fără să ne frămîntăm și să fim triști. Renunțarea este pentru noi un fenomen infinit dramatic ; turnăm în ea prea multă energie pentru a mai fi renunțare. Și ne interesează prea mult procesul psihologic al renunțării, pentru ca să nu devină o tragedie. Nu renunțăm ; *vrem* să renunțăm. De aceea nu putem fi decît eroi.

Cînd Buddha vorbește de renunțare este ca și cînd noi am vorbi despre iubire. Să renunți cu naturalețea unei flori care se închide în înserări, iată secretul unei renunțări pe care n-o vom putea realiza niciodată, fiindcă punem prea multă pasiune în ne-

gații. Nu devin în tensiunea noastră toate negațiile pozitive ? Distrugînd tot, este ca și cum am crea tot. Plesnim de negații ; dar în văpăi. Și negațiile le consumăm, nu în îndoieli, ci cu certitudinea unei misiuni. Aruncăm totul, pentru a cuceri totul ; ne sacrificăm, pentru a transfigura viața ; renunțăm pentru a ne afirma ; în detașarea ultimă, elanul nostru îmbrățișează lumi. De aceea, eliberarea rămîne în conștiința noastră o simplă problemă. Căci eliberarea devine realitate numai pentru acei care merg pe o singură linie în absolut.

Desprinde-te de tot, spre a deveni *centru metafizic*, unicul tău cîștig, singura ta soartă. În pierderi să te bucure triumful tău și în înfrîngeri să descoperi raze pentru nimbul tău. Trăiește-te ca un mit ; uită istoria ; gîndește-te că în tine nu se macină o existență, ci existența ; că materia, timpul, destinul s-au concentrat într-o expresie ; devino izvor de ființă, sursă de actualitate în existență. Trăindu-te ca *mit* tot ceea ce este anonim în natură devine personal în tine și tot ceea ce e personal anonim. Vei trăi atunci totul atît de intens, încît lucrurile vor deveni esențe și își vor pierde numele. Atunci vei putea renunța la tentația individualului ; vei putea uita o persoană sau un obiect, atunci vei putea da tot și te vei putea dărui întreg.

Întrebare modernă într-o problemă eternă : oare nu ne va chinui *regretul* renunțării noastre ?

Toată problema renunțării : cum putem face din ea altceva decît o pierdere, cum putem face din ea o formă de iubire. Vrem să facem din renunțare ceva pozitiv. Lașitate sau eroism modern ?

Cînd renunțarea nu se realizează în sacrificiu, ci sfîrșește în dezabuzare și scepticism, s-a ratat o ex-

perienţă capitală. Este ca o negaţie ce nu duce la extaz. Într-un singur fel renunţarea mai poate deveni atunci fecundă : dacă e *deschisă* spre viaţă. După ce am rupt legăturile cu lumea, să avem atîta iubire încît din detaşarea noastră să putem îmbrăţişa totul ; să fim infinit departe de toate şi infinit aproape de toate ; să cuprindem totul cu o viziune de extaz. În felul acesta, renunţarea înseamnă un cîştig. În ea sufletul nostru se deschide pentru tot, fiindcă a pierdut totul. O iubire totală şi infinită nu este posibilă fără o detaşare. Numai iubirea ce se realizează individual, singura iubire imediată, se dispensează de această detaşare.

Numai un suflet care se sfîşie de iubire mai poate reabilita lumea aceasta vulgară, meschină şi dezgustătoare. O mare iubire nu există fără o mare renunţare. Nu poţi să ai totul decît în momentul cînd nu mai ai nimic. Bucuriile şi tristeţile renunţării ! Ne-am realiza în mod absolut cînd renunţarea ar fi numai un prilej de bucurii. Dar ne iubim cu toţii prea mult imperfecţiunea, pentru ca să nu ne întristăm de iubirile noastre. Cînd vom învăţa să vedem în iubire altceva decît o pierdere ?

Întrebare obsedantă şi fără răspuns : cum de poate omul supravieţui stărilor de nivel ultim ? Nu-mi voi ierta niciodată că n-am avut o îndrăzneală absurdă în clipa supremelor extazuri, că am supravieţuit momentelor de simultană beatitudine şi aspiraţie spre moarte, că mai trăiesc după ce marea lacrimilor din mine nu s-a putut vărsa în extazul simfonic al morţii, al iubirii şi al tristeţii. Am fost *odată* tot : ce mai vreau ?

De ce nu am curajul marii despărţiri ?

Să fii totul şi să ai totul în fiecare clipă.

Dar cine este acela care poate fi totdeauna Dumnezeu ?

Dacă am fi siliţi să alegem între muzică şi femeie cine ştie dacă nu am alege întîia. Deşi amîndouă îţi procură senzaţii de o ameţitoare înălţime, totuşi numai muzica te suspendă în infinitul voluptuos al neîmplinirii. Cu femeia eşti obligat să consumi şi să reverşi ceea ce în tine este izvor pur ; niciodată prin muzică, al cărei indefinit complex îţi permite să nu te împlineşti niciodată.

Căutăm femeia pentru mai puţină singurătate, iar muzica pentru a ne adînci singurătăţile. Nu încercăm să scăpăm prin femei de tristeţi ? Dar acela care în voluptăţile sublime ale muzicii n-a simţit o tristeţe de Dumnezeu singur şi părăsit, nici nu bănuieşte esenţa muzicii. Numai prin muzică poţi să bănuieşti care ar fi bucuriile şi tristeţile lui Dumnezeu...

Oare după ce ai avut atît timp conştiinţa nimicniciei, te mai poţi crede altceva decît Dumnezeu ? Te mai poţi simţi altceva decît începutul şi sfîrşitul ? De ce nu ne-am educa în conştiinţa propriei noastre divinităţi ? N-am pierdut cu toţii atîta, încă să avem drept la ultima iluzie, la iluzia absolută ? Şi oare singurătăţile noastre n-au atîtea glasuri ca să ne strige realitatea iluziei noastre ? Nu sînt toate singurătăţile muzicale şi sonore şi nu trebuie să ne cînte ele slava de a fi atît de singuri, încît vrem să fim totul ?

III

Negațiile care nu duc la extaz, și disperările care nu duc la profeție înseamnă că n-au atins adîncimea în care se depășesc pe ele însele. Dacă din ele nu izvorăște conștiința propriei misiuni, căile existenței ne rămîn închise pentru totdeauna. Și nu este o datorie față de propriul destin să ne educăm în conștiința misiunii noastre exemplare ? Nu sîntem datori să exploatăm fierberea, confuzia și vibrația noastră pentru transfigurările în care ne aduce conștiința unicității și adîncimii destinului nostru ? Într-un suflet mare, ceea ce numim tristeți, deznădejde, renunțare n-au valoare în sine, ci sînt numai trepte ale propriei sale transfigurări, momente ale unei mari ascensiuni. Toate treptele transfigurării și toate momentele ascensiunii sînt căi spre puritate, spre o sublimă detașare, care detașare nu este decît suprema participare. Nu încercăm în ștergerea tuturor petelor de întuneric să realizăm în noi o fluiditate dulce și imaterială a vieții, să devenim izvoruri pure și să ne imaculăm după prea multe virginități pierdute ? Cine știe dacă aspirația spre moarte nu pleacă din regretul că viața nu e eternă ! N-au descoperit viața acei ce au suferit din cauza ei și care au negat-o din teama de a nu o putea iubi ?

Din moment ce nu putem fi fericiți, de ce să nu căutăm să ne facem nefericirea creatoare, dinamică și productivă ? Nu este datoria noastră să intensifi-

căm văpăile interne şi să ne consumăm la înălţimi în care tristeţile devin explozii ? Nu vom împrumuta actelor vieţii noastre fecunditate dacă tot ce trăim nu vom trăi nelimitat. Fără margini să fie pornirea de a ne mistui în flăcările propriilor vieţuiri, precum fără margini să fie tremurul în care ne vibrează fiinţa. Avem datoria de a ne înălţa şi a ne scobori la infinit pe scara formelor de viaţă, a căror natură să ne importe mai puţin, decît să ne vrăjească adîncimea şi nelimitatul la care putem ajunge.

Există dincolo de sfera obişnuită a experienţelor de viaţă un domeniu în care totul se petrece ca-ntr-o succesiune de transfigurări. Suferinţa se converteşte în bucurie, bucuria în suferinţă ; elanurile în dezamăgiri şi dezamăgirile în elanuri ; tristeţile în văpăi şi văpăile în tristeţi. Consistenţa stărilor sufleteşti dispare în această succesiune de transfigurări şi se subtilizează în extaze continue. Cînd trăieşti totul într-o adîncime halucinantă, sub semnul nelimitatului, descoperi un domeniu care ţie însuţi îţi este accesibil numai în extazul propriilor tale vieţuiri. Într-o astfel de regiune, negativităţile încetează a mai fi sterile şi demoniile distructive, ci totul ca într-o simfonie de flăcări lăuntrice, se desfăşoară şi se mistuie într-un imn de viaţă şi de moarte.

Dar ca să ajungi la regiunea succesivelor transfigurări, mult trebuie să fi suferit şi pentru ca actele vieţii tale să capete o adîncime, mult trebuie să fi pătimit ! Actele vieţii noastre sînt banale şi nerevelatoare atunci cînd ele se consumă în condiţiile naturale ale vieţii. Faptul de a trăi ca atare n-are nici o semnificaţie. A trăi pur şi simplu este a nu împrumuta nici o adîncime actelor vieţii. Numai cînd trăieşti ca şi cum viaţa este un bun pe care l-ai putea sacrifica oricînd, numai atunci ea încetează de a mai

fi o banalitate și o evidență. Este o prostie să se afirme că viața ne este dată ca să o trăim ; ea ne e dată ca să o sacrificăm, adică să scoatem din ea mai mult decît permit condițiile ei firești. Nu există altă etică în afară de etica sacrificiului.

A privi moartea în sine, detașată de viață, este a-ți rata atît viața, cît și moartea. Sentimentul interior al morții numai atunci e fecund, cînd prin el putem da o adîncime actelor vieții. Aceasta își pierde puritatea și farmecul prin această relație ; dar cîștigă infinit în adîncime. Extazul pur al morții duce fatal la o paralizare a întregii ființe. Numai cînd din obsesia morții putem scoate scîntei, numai atunci putem transfigura și viața.

Trebuie să ne punem viața la cele mai mari încercări. Nimic din ceea ce e periculos și riscat să nu ne fie străin. Numai fecioarele refuză să se gîndească la ultimele pierderi. Dar toată viața nu este o serie de virginități pierdute ?

Și atunci să ne mirăm de ce în unii oameni apare ca o obsesie vitală voluptatea pătimirii ? Nu pleacă ea din tendința de a adînci viața prin tot ceea ce atacă și compromite această viață ?

Nu răsare ea din pornirea de a arde viața în rădăcinile ei, pentru ca o întreagă existență s-o clădească pe flăcări ? O evoluție în flăcări este această voluptate a pătimirii. Și este în această voluptate un amestec straniu de sublim și fantomal, de solemn și de ireal.

A scoate din viață mai mult decît poate da ea este imposibilul pe care-l realizează această pătimire în care suferințele sînt însoțite de fioruri. Nu interesează absolut deloc dacă suferința este cauzată de oameni, de boli sau de pierderi ireparabile, ci numai cît poți fecunda interior, pentru ca viața să capete alte stră-

luciri și alte adîncimi. Dacă n-am reușit să ne înstelăm întunecimile, cum o să așteptăm aurora ființei noastre ?

În această auroră putem numai să dovedim cît sîntem de aproape de sacrificiu și cît sîntem de tari în nefericirea noastră.

După ce ne-am amețit de toate întunecimile, după ce am vrut să epuizăm în simțire suferința și moartea, iar în gînd am meditat deșertăciunile pînă la absurd, dacă am pus atîta intensitate și atît nelimitat pentru a nu deveni cenușă, ce altceva decît transfigurarea ne îmbrățișează într-o aureolă totală și definitivă ?

Să înscriem în edificiul nostru interior cuvintele Sfintei Tereza : *„A suferi sau a muri"*, nu pentru a ne aminti de ceea ce vrem să facem, ci pentru a ști ceea ce sîntem. Ori avem un destin, ori n-avem. Căci nu sîntem oameni care să murim la o umbră de copac într-o după-amiază de vară ! Fioruri infinite să ne străbată ființa și sufletul să ne fie ca un cuptor imens ; arzătoare să ne fie avînturile și vibrante extazurile ; totul să fiarbă într-un clocot și ca un vulcan să explodăm și să ne revărsăm. Simbolul nostru să ne fie focul și ca-n extazurile mistice să suferim de prea mult inexprimabil. Jarul atîtor suferințe să degajeze o căldură învăluitoare și turmentați de atîta viață să temem mai puțin renunțarea. Oare n-a venit timpul cînd, într-o judecată definitivă, trebuie să-nțelegem că viața numai în alte forme decît ale ei mai poate să ne mai mîngîie de tristețea de a fi ? Oare nu este momentul cînd curajul de a trăi înseamnă altceva decît negația morții ? Nu trebuie să îmbrățișăm moartea, pentru ca lupta împotriva întunecimilor ei să facă mai strălucitoare luminile vieții ? Și nu trebuie să ne verificăm zilnic

rezistențele vieții prin lupta încordată cu forțele morții ? Nu trebuie să ne salvăm viața în fiecare moment ? Căci numai după ce-am salvat-o sacrificiul nostru poate să însemne întîia și ultima noastră libertate.

Pentru întărirea în conștiința propriei misiuni, nimic să nu ne scape neexploatat. Să convertim totul în mijloace și stimulente ale credinței în noi înșine, iar tot ceea ce tinde să ne paralizeze, să trăim cu atîta ardoare încît să devină resort al existenței noastre. De ce n-am încerca să convertim evoluțiile muzicii în astfel de resorturi, de ce n-am face din trăirea muzicală un moment esențial din desfășurarea unui destin ? Abandonarea pură și spontană în muzică subțiază elanurile de viață pînă la anihilare. Nu în trăirea muzicală ca atare vom învăța să facem din destinul nostru un fulger ! Dar cînd în muzică aducem o energie și-o ardoare, cînd nu ne lăsăm prinși de muzică, ci o dominăm, cînd vibrațiile sonore pătrund o voință în concentrare infinită și devin alimente pentru obsesii vitale, atunci conștiința destinului nostru nu se întărește prin ceea ce a pierdut înainte ? Să învățăm a trăi lucrurile de deasupra lor, să le integrăm, să trăim prin transcendență, iar cînd ne abandonăm lor s-o facem pentru a le exploata, nu pentru a fi înghițiți de ele. Să iubim, să savurăm și să suferim pentru ca destinul nostru să poată deveni *destin* pentru alții : altcum femeia, muzica și boala nu vor fi decît tot atîtea prilejuri de căderi.

Vom ajunge oare să nu mai fim puși în fața teribilei alternative dintre viață și moarte ? Vom putea să realizăm o sublimă detașare, mîngîiați de revelații intime și fascinați de veșnicii nebănuite ? Vom putea

să depăşim şi să uităm drama, acea dramă care izvorăşte din contradicţiile inerente fiinţei ? Trebuie să existe o regiune de lumină lăuntrică unde trăieşti fără să trăieşti şi mori fără să mori. Trebuie să existe o regiune de muzică subtilă, în ale cărei sonorităţi să se destrame imaterial întreaga fire.

Şi trebuie să existe o regiune în care însuşi timpul şi-a învins nimicnicia sa.

Două căi există prin care, dacă nu putem învinge bolile, le facem desigur suportabile : sau le integrăm în organismul nostru în aşa măsură încît nu le mai considerăm venite din afară, ca elemente străine şi detaşate de noi, sau printr-un efort intern încercăm să ne ridicăm deasupra „nivelului" la care se menţine boala în organismul şi conştiinţa noastră. Procesul de integrare a bolii este de fapt un proces de interiorizare : creştem boala în noi înşine, o asimilăm imanent în viaţa noastră. Ne educăm în a considera accidentul ca natural şi răul ca perfect firesc. Această cale este cea mai frecventă şi cea mai uşoară : să vrei să uiţi prezenţa în tine a ireparabilului.

Fiecare boală reuşeşte să ne domine intr-o anumită măsură : ea atinge un nivel în fiinţa noastră pînă la înălţimea căruia tot ce se petrece în noi trece prin acest fenomen al bolii. Dar pentru ca ea să nu ne înghită şi să nu absoarbă întregul conţinut al fiinţei, trebuie ca printr-o încordare infinită, să ne ridicăm deasupra nivelului bolii, să atingem un nivel superior, din înălţimea căruia putem stăpîni boala ca pe un proces firesc. Mărim, în această încordare, pulsaţiile existenţei noastre, o intensificăm de rezistenţele ei. Totul este să atingem un nivel superior nivelului bolii. În cea mai groaznică criză, o strîngere de pumni, o tensiune nervoasă, o voinţă de afirmare organică, o pulsaţie ca-ntr-un trăsnet al firii ne sal-

vează şi ne înviorează ca o baie de arome. Dacă am putea oricînd să facem din sufletul nostru o convergență de elanuri ca o fîntînă săritoare, depresiunile şi bolile ar fi eliminate spre periferia ființei noastre. Singura salvare din ghearele bolilor : să ajungem la acel nivel în care pulsațiile vieții evoluează pînă la încleştare, pînă la nivelul unui extaz organic.

De ce bolile n-ar alimenta viziunea profetică, de ce nu le-am putea converti în resorturi ale misiunii şi ale destinului nostru ? De ce să pierdem atîtea prilejuri de veghe şi de trezire pe care ni le oferă boala, cu o generozitate care ne înspăimîntă ? Nu macină boala zi şi noapte materia din noi şi n-o face ea capabilă de vibrații pe care nici deliciile cele mai pure nu le ating ? Şi ce este boala dacă nu o trezire din somnul materiei ? Tot idealul nostru să nu fie decît dorința de a face acest blestem fecund, de a scoate din boală ceea ce alții în mii de fericiri nici nu cutează să presimtă. Numai aşa vom putea să amînăm prăbuşirea prin boală, şi numai aşa această prăbuşire ar putea deveni o transfigurare. De ce n-am folosi toate clipele în care boala ne arde rădăcinile vieții, se încuibă în materie pentru a o risipi în fărîme finave, în resturi de existență şi creşte destrămîndu-ne în bucăți de piatră, ce nu sînt decît nesfîrşite regrete ale unei vieți întregi, de ce n-am folosi aceste clipe pentru a ne dinamiza într-un blestem, pentru a da strălucire însîngerărilor noastre, pentru a nimba atîtea înfrîngeri ? Dacă nu vom învăța să facem boala pozitivă, de ce să trăim mai departe cu regretul unei vieți pierdute ? De ce să ne jeluim în fața unui dezastru, cînd el ar putea deveni începutul unei serii de iluminări ? Şi toate suferințele care ne-au întunecat fața nu sînt ele tot atîtea izvoare ale *schimbării noastre la față ?*

Numai în unilateralitate există tragedie, numai un om care se aruncă într-o direcţie pînă la capăt, fără spirit critic, beat de fiorurile propriei lui izolări, numai acela poate îndura ceea ce înţelegerea altora niciodată nu va atinge. Şi pentru ce atîta înţelegere ? Este atît de comod să înţelegi totul, încît oamenilor acestora să nu le acordăm .nici măcar dispreţul. Să ai curajul fanatic de a înfrunta irezolvabilul şi să violezi într-o furie oarbă ireparabilul, să fii atît de absurd încît gîndurile tale să danseze într-un desfrîu, să se înalţe ca focuri în depărtate întunecimi. Cît risc este într-un gînd este altă întrebare pentru adîncimea acelui gînd. Ori murim pe gîndurile noastre, ori renunţăm la a mai gîndi. Dacă a gîndi nu este un sacrificiu, atunci pentru ce să mai gîndim ? Numai întrebările grele, irezolvabile şi ultime să ne fie întrebările noastre. La celelalte răspund profesorii ; căci de aceea sînt plătiţi. Dacă viaţa, suferinţa, moartea, destinul sau boala şi-ar găsi o soluţie sau dacă le-am epuiza în înţelegere, ar mai avea rost să mai gîndim ?

Boala ne aduce în stări de vibraţii pe care normal nu le avem. Ca să facem, însă, boala fecundă şi s-o convertim în resort al dinamismului nostru intern, intensificarea la paroxism a vibraţiilor este o condiţie esenţială. Există o adevărată *metodă a vibraţiei totale,* care ne prezintă căile de purificare internă, de exaltare în vibraţiile intime. Trebuie să atingem o tensiune psihică, în care tot ceea ce trăim să fie o creştere în vibraţii. Încordările intime trebuie să fie atît de mari, încît actele de voinţă faţă de acest paroxism să apară ca simple acte reflexe. Dacă în stadiul în care boala ne domină, voinţa este paralizată şi ştearsă, în stadiul de fructificare a bolii, realizăm un adevărat salt peste voinţă. Ea apare prea dimi-

nuată şi prea aproximativă în vulcanul de vibraţii, care izbucneşte, ca o explozie şi o apărare a vieţii, din adîncimile fiinţei. În vibraţiile bolii, intensitatea vibraţiilor vitale este plusul prin care tendinţele de destrămare închise în boală sînt transformate în tot atîtea extazuri ale vieţii noastre ce nu vrea să cadă înainte de a fi cunoscut marea schimbare, transfigurarea ultimă.

Boala aduce la suprafaţa conştiinţei tot ceea ce e mai adînc în noi. Aşa încît, sîntem adînci cu adevărat numai în boală : iar cînd ajungem stăpîni pe boală devenim mai mult decît *sîntem,* ne creăm pe noi înşine.

Pe propriile ruine am ajuns să ştim cine sîntem. Astfel, pentru ceea ce vom deveni avem să construim totul. Viitorul nu trebuie să ne fie o creaţie din nimic ? Nu sîntem siliţi să începem de la capăt ? Drumul nostru a fost ruina noastră ; să fim mîndri că n-am moştenit nimic. Şi nu este misiunea noastră cu atît mai mare cu cît ea înseamnă un început total, o misiune fără moştenire ? Am risipit prea mult din noi, pentru a ne mai încuraja rezervele. Forţa noastră să provină din sărăcia noastră. Nu ne-am dezmoştenit pe noi înşine, în curajul de a trăi dezastrul pînă la capăt ? N-am avut îndrăzneala prăbuşirilor şi a ruinelor noastre ? Ne-am lichidat viaţa pentru ca o dezmoştenire atît de mare să ne dea avîntul propriilor cuceriri, să putem după o atît de mare pierdere să ne creăm viaţa. Şi toate deznădejdile pe ruinele noastre n-au fost decît speranţe ale unei alte vieţi, începută din nou şi creată în farmecul altor străluciri.

Faţă de încordarea, de vibraţia şi de pornirea noastră de a cuceri lumi nesfîrşite, tot ceea ce oamenii

numesc voinţă, tendinţă, ambiţie şi aspiraţie să apară ca palide expresii ale vieţii, ca forme aproximative şi atenuate. În infinitul nostru de simţire, acestea nici trepte să nu fie. În salturi mortale să ne măsurăm viaţa. Şi fiecare salt să fie nu numai un avînt, ci şi o cucerire. Cu setea noastră după nimic am învăţat prea bine ce e nesfîrşirea, pentru ca să nu dorim o nesfîrşire a fiinţei şi am cucerit prea mult în întuneric pentru ca să nu ardem după lumină. Nu tremurăm cu toţii în presimţirea acestei lumini şi nu ne dogoreşte ca un foc nesfîrşit nesfîrşirea fiinţei ? Cunoaştem prea bine otrăvurile nimicului şi dezgustului de fiinţă ; dar otrăvurile lui n-au putut să ne stîmpere setea de fiinţă, ci doar să ne trezească dorinţe de cucerire şi de recucerire. Am pustiit prea mult firea în deşerturi fără margini şi am rătăcit prea mult în deşerturile acestea şi în deşerturile noastre, ca secaţi într-o lume secată să nu dorim a deveni izvoare într-un izvor al fiinţei.

Extazul să fie măsura vibraţiei noastre şi culmile lui să ne fie patria. Ondulaţii de culmi să ne alinte privirea şi perspective de înălţimi să ne mîngîie sufletul. O vibraţie în infinit să ne fie toată fiinţa. Şi ce este altceva extazul dacă nu o vibraţie în infinit ? În purităţi de elanuri să ne topim viaţa, s-o ridicăm la ultime vibraţii, s-o înălţăm în muzici de sfere. Privirea să ne fie un flux de raze şi-n corpul nostru să răsune lumi de armonii ; nesfîrşite spirale sonore să-l inunde, învîrtindu-se-n ascensiuni ciudate. Strigăte de deznădejde şi scrîşniri de ură să dea doar adîncime acestor vibraţii şi toate tînguirile transfigurate să fie în elanul lor. Pînă ce devine muzică să ne adîncim în durere şi boala în imnuri să-şi cînte renunţarea.

Şi această muzică să ne descopere ascunse presimţiri de seninătăţi şi prin ea să-nvăţăm adîncimea seninătăţilor. Uitat-am să privim depărtările lor şi pierdut-am măsura mărimilor lor. Vibraţie în infinit să ne fie extazul şi adîncimea seninătăţilor să ne-o descopere muzica lui.

În setea de absolut învăţat-am ce este o altă viaţă şi-n ce fel a trăi este a nu te opri niciodată. Numai în cucerire setea noastră de absolut se poate stîmpăra ; retragerea şi oboseala ne măresc doar setea. Să-nghiţim absolut e singura activitate ce-n infinit ne mai poate încălzi şi-n avîntul nostru, să uităm a mai face un popas. În sete nesfîrşită, înflăcăraţi să-nghiţim totul şi cuprinderea noastră să fie o pierdere-n nimicul nostru. În existenţă să irupă elanul şi bucuria să semene marilor extaze. Şi dorul nostru de a fi, universal să fie ca tristeţea de a fi. În luptă cu ea, dorul de fiinţă în înflăcărări să cuprindă întunecimile tristeţilor şi setea noastră de absolut cu întuneric să-şi astîmpere infinitul ei.

Cînd suferiţi de prea mult elan, cînd vă doare avîntul vieţii şi temeţi sinuciderea în explozia dezordonată a vieţii voastre, transformaţi în profeţie durerile preaplinului vostru, consumaţi în extaze de viaţă valurile debordante ale energiei voastre. Căutaţi în drame prilejuri de sublimare, folosiţi tragediile ca drumuri înspre puritate, torturaţi-vă pentru a înfrînge putregaiul din voi. Nu simţiţi, fraţilor, cum atîtea dureri îşi caută înseninările lor şi nu simţiţi cum rănile noastre de cîtă otravă ne-au scăpat ? O rană a fost toată fiinţa noastră ; căci o otravă a fost sîmburele nostru. Şi nu vă apucă, fraţilor, dorinţe de primăveri şi melancolii de seninătăţi, nu vă apasă în dulci voluptăţi nostalgii de lumi mai pure, cu

vaste ceruri deschise, cu armonii necunoscute ? Nu tresare gîndul vostru în presimţirea unor fericiri în alte lumi şi nu vă iluminează viziunea unor dureri sublimate în cîntece pure ? Nu vreţi schimbarea cea mare, schimbarea în sîmburele vostru ? Nu vreţi o lume în care aţi suge fericiri din dureri, extaze din negaţii, profeţii din disperări, şi nu vă încîntă o lume-n care preaplinul vostru în mîngîietoare valuri ar inunda deşerturile ascunse ale zădărniciilor voastre ? Şi oare, fraţilor, nu vă atrage chemarea seninătăţilor, cu nesfîrşiri mai calde şi mai dulci, nu vă apucă nostalgii de depărtări vaste ca durerile şi preaplinului vostru nu prin dorinţe de puritate-i puteţi găsi o albie ?

PROFEŢIA ŞI DRAMA TIMPULUI. Pe toate planurile vieţii, ardoarea noastră să îmbrăţişeze conţinuturile de existenţă, într-o participare originară şi pînă la extaz să trăim totul. Viaţa socială să ne fie cîmpul de verificare a inflamabilei noastre sensibilităţi, şi în tot ce are exterior viaţa să ne revărsăm infinitul lăuntric. Dincolo de cultură să ne spulberăm energiile şi intensitatea energiei ca-ntr-un vîrtej să crească. Să trăim totul cu atîta pasiune, încît destinul ca un trăsnet să despice obscurităţile lumii şi ale noastre. Să devenim altceva, să fie ţelul nostru şi să acceptăm viaţa numai pentru mari negaţii şi mari afirmaţii. Dacă nu ne va arde conştiinţa misiunii, nu ne vom merita nici viaţa şi nici moartea. Nu înţeleg cum pot exista oameni indiferenţi în această lume, cum pot exista suflete care nu se chinuiesc, inimi care nu ard, simţiri care nu vibrează, lacrimi care nu plîng. Ar trebui să fie interzişi spectatorii şi toţi acei care din distanţă fac o virtute. Numai un suflet ce se frămîntă şi care niciodată n-a uitat că

trăieşte trebuie să ne trezească entuziasmul. False să le declarăm pe toate acele adevăruri care nu dor, şi nule toate principiile care nu ne ard. Viziuni să devină adevărurile noastre şi principiile, profeţii. Vorbele să fie flăcări, şi fulgere să fie argumentele. Mai avem noi timp de pierdut în dovezi, în argumente şi în convingeri ?

Nu iubim profeţia, fiindcă ea înghite timpul ?

Cu conştiinţa timpului, un salt deasupra lui este profeţia noastră şi viitorul trăit în actual, conţinutul ei. Prezenţe şi realităţi vii devin în ea dorinţele noastre şi viziunile strălucesc în preaplinul actualităţii. Nu încearcă profeţia să suprime inevitabilul distanţelor în timp şi nu încercăm în ea să trăim totul în formă absolută ? Toţi ceilalţi care nu cunosc văpăile consumatoare ale spiritului profetic primesc succesiunea clipelor în relativitatea lor, sînt sceptici şi acceptă totul. Numai în profeţie, săltînd deasupra timpului, trăim clipa în direcţia ei absolută, în ceea ce ea ar trebui să ţintească. Ultimele finalităţi, profeţia ni le face accesibile în trăirea exasperată a momentului. Trebuie să ne încîntăm de tot ceea ce-i profetic, pentru pasiunea de absolut din orice profeţie, pentru prezenţa marilor sfîrşituri în marile începuturi. Şi n-au crescut ardorile profetice din presimţirile sfîrşitului în tot ceea ce am trăit ? Cu o pornire bestială să înghiţim timpul, pentru ca în fiecare clipă viaţa să fie un început, o culme şi un amurg. Ca-ntr-un elan mistic viziunile să ne invadeze de străluciri, să ne orbească în paroxismul lor luminos şi indeterminatul lui să rezulte din setea noastră de absolut. De nu vom avea dorinţa nesfîrşită de absolut, de realizare integrală, de infinită posesie, timpul ne va înghiţi iremediabil şi viaţa pierdută ne va fi în tot atîtea clipe cîte laşităţi ne-au diminuat fiinţa.

Cu un bici imens ar trebui loviţi toţi acei care aşteaptă să trăiască şi care nu se consumă dramatic în demonia timpului, torturaţi şi chinuiţi, toţi acei care aşteaptă ca timpul să le risipească fărîma lor de existenţă. Şi aproape toţi oamenii sînt fărîme de existenţă ce-şi aşteaptă propria lor lichidare. Valoarea ethosului profetic consistă în voinţa de a te lichida tu însuţi într-o trăire intensă ca un extaz. O concepţie dramatică a vieţuirii în timp este la baza oricărei profeţii. O luptă groaznică împotriva timpului şi a inerţiei vieţuirii temporale. Sentimentul normal şi mediocru al temporalităţii nu te poate duce decît la aşteptarea vieţii, la concepţia comodă a complacerii în surprizele diverselor momente. Oamenii aşteaptă totul de la timp, aşteaptă ca idealurile să se împlinească în viitor, speranţele să se realizeze şi moartea să vină la „timpul“ ei. Împotriva acestei atitudini, frenezia noastră profetică să nu cunoască margini. Conştiinţa misiunii să crească dintr-o cuprindere infinită în clipă, dintr-o furie exaltată a vieţii ce se vrea plină în ciuda neantului temporal. Mesianismul nostru să fie ca un incendiu în care toţi indiferenţii acestei lumi să fie mistuiţi, din care scăpare să nu fie pentru acei care nu suferă de dorinţa transfigurărilor ultime. Focul lăuntric să ne fie obsesia şi pe el să ne înălţăm ca pe aripi. Marile misiuni să ne apere de cangrena timpului şi clipele să treacă în eternităţi şi eternităţile în clipe. Astfel de culmi să atingem în viziunile noastre, ca grandoarea lor să-i înmărmurească pe ceilalţi şi scuturîndu-i dintr-o mare contemplare, de pasiunea celor absolute să nu mai poată fi indiferenţi. Căci indiferenţa este adevărată crimă în contra vieţii şi a suferinţei.

Şi elanul nostru profetic să fie un tremur contagios ca boala sau ca focul, în el să prindem această lume adăpostită în liniște şi umbre şi-ntr-o cruciadă universală, să cucerim şi să dezrobim luminile ascunse de întunericul lumii şi al nostru !

Şi oare, fraţilor, nu v-aţi întrebat de ce bucuriile noastre sînt atît de rare şi atît de mari ? Nu v-aţi întrebat de ce respirăm în atîtea suspine şi de ce tremurul de bucurie atît de rar ne cuprinde ? Nu v-aţi gîndit niciodată că preţul bucuriei este durerea, că marile bucurii sînt dureri transfigurate ? N-aţi aşteptat în atîtea clipe de durere clipa de mare bucurie şi n-aţi aşteptat-o ca o răscumpărare a nesfîrşitelor înfrîngeri ? Şi oare, fraţilor, nu iubim noi suferinţa pentru acel moment, acel singur moment de bucurie, adîncă şi nesfîrşită, în care durerile devin pure şi deznădejdile sublime ? Ah, fraţilor, mult trebuie să fi suferit, pentru ca să ne bucure un moment de bucurie !

Văzut-am noi în suferinţă o crimă în contra vieţii. Dar nu v-aţi întrebat de ce o *altă* viaţă este pentru noi *viaţa* noastră ? Nu ne-au ucis durerile cealaltă viaţă ? Şi de ce astăzi durerile ne sînt atît de fecunde, pe cît de nefaste ne-au fost altădată ? Nu este oare că ne-am clădit o altă viaţă, cu îndelungate dureri, pentru rare şi mari bucurii ?

A MURI DE ELAN. De elan să moară sufletul nostru, de elan să murim toţi. Irezistibile să fie avînturile vieţii şi disperarea să ne ardă avîntul nostru. Încheiată să ne fie misiunea în ultima zvîcnire, în marea zvîcnire a elanului nostru. N-am trăit nici unul, dacă de elan nu vom muri. Intensităţi muzicale

şi îmbrăţişări de veşnicii în clipă să ne fie acel elan şi-un infinit de simţire să fie infinitul lumii. Şi elanul nostru să fie atît de mare, încît să ne simţim goi în faţa noastră : să plîngem că am putut aştepta atît o asemenea clipă.

Tot ce vom trăi să fie pregătiri şi trepte ale elanului suprem. De multe ori va trebui să murim de elanurile şi în elanurile noastre, ca un ultim avînt să nege viaţa în culmile ei.

Aţintite în nesfîrşire să ne fie privirile şi grele de veşnicii să ne fie gîndurile ; corpul să vibreze ca o coardă şi toate organele, ca prize ale ascunselor armonii, să ne îmbine cu marile taine. Şi de atît elan să murim, că moartea noastră să fie moartea lumii.

Atît de mare să ne fie avîntul, că de irupţia lui să nu mai putem gîndi. Vertiginos să ne străbată şi să ne domine furia lui vulcanică, pentru ca zvîcnirile lui să umple golurile în care se desfată gîndurile. Căci în goluri de viaţă cresc gîndurile şi un minus de avînt este condiţia libertăţii lor. Dar elanul nostru să fie atît de irezistibil că în vîrtejurile lui gîndirea să nu mai fie posibilă. Izbucnirile vieţii ne dor prea mult, ca ele să nu calce peste atîtea idei clare şi sterile.

Iar cînd gîndurile răsar la periferia avîntului nostru, în febră să le dăm viaţă şi tumultuoase să le topim în vîrtejurile de foc ale avîntului.

Şi dacă nu vreţi ca-n avîntul vostru să vedeţi singurul vostru avut, atunci învăţaţi a gîndi în febră, a face gîndurile arzătoare, a scoate aburi din idei. Febra să fie condiţia naturală a gîndurilor voastre. Avîntul vostru niciodată nu va scobori pînă la cunoaştere şi extazurile voastre vă vor opri să prindeţi din afară ceea ce puteţi cîştiga înăuntru. Oboselile elanului vă fac doar obiectivi. Şi-n drumul spre extaz, gîndurile simple rătăciri să vă fie.

Lumi să înghită avîntul vostru şi ca-ntr-un sărut, să îmbrăţişaţi fiinţa şi nesfîrşirea. Dorinţe ascunse să răbufnească în îmbrăţişări totale şi o lume să fecundeze *dorinţa* voastră. Demiurgice să fie pornirile şi pasiunea voastră sexualitate cosmică. Însămînţare să vă-ncununeze gestul şi rodiri de lumi noi să-nflorească din instinctul vostru. Şi bucuroşi în dorinţele voastre frenetice, să uitaţi *marele dezgust,* tentaţia detaşărilor închise, a dezlipirilor fără ieşire. Feriţi-vă de marele dezgust, de momentele putrede, fugiţi de momentele ce vă închid drumurile fiinţei. Căci marele dezgust este amărăciunea ce ne înăbuşă extazul firii, ce ne opreşte să ne pierdem în toate şi toate să se piardă în noi. În fecundări să irupeţi, fraţilor ; gîndurile însămînţate să vă fie, ca în rodnicia lor, să uitaţi tentaţiile marelui dezgust. Avîntul vostru o continuă rodire să fie şi generînd lumi noi, peste ispitirile abisului vostru, îmbrăţişaţi întreaga fire pentr-un sărut sau pentru tot.

N-au devenit mări de lacrimi atîtea tristeţi ce astăzi ne sînt bucurii ? Nu strălucesc în noi tristele clarităţi de altădată ? Şi nu ne invadează mări de lacrimi, acoperind în fluxurile lor dezgustul amar, seceta fiinţei noastre ? Vrăjiţi sîntem de atîtea lacrimi ce cresc în noi şi se întind ca vaste seninătăţi, fermecaţi sîntem de atîtea amurguri ce devin aurore. Nu avem lacrimi pentru orice. nu ne îmbătăm în atîtea irezistibile clarităţi, ce gîlgîie în noi şi ne picură în fluidităţi transparente atîtea tristeţi ce-au devenit bucurii, nu sînt extazele noastre pline de lacrimi şi nu ne inundă acest revers al focului ? Mări de lacrimi se ridică în noi şi noi înşine sîntem o mare de lacrimi. Într-un flux nemărginit ne picurăm tristeţi sublimate şi înspre originile bucuriilor noastre ne

cad lacrimile. Şi cîte lacrimi cad, atîtea bucurii pierdute.

Dacă mai este nebunie şi elan în lume, atunci o altă viaţă să ne fie obsesia şi viziunea noastră. Să creşteam pînă acolo încît paroxismul nostru să-nsemne o nouă viaţă, să-nsemne *viaţa* pe care o doreşte elanul nostru. În rădăcini să atacăm viaţa pentru ca într-o creaţie absolută, o altă lume să se ofere extazurilor noastre. Mai bine să distrugem rădăcinile vieţii, decît să primim mai departe sevă din rădăcini putrede. În noi va fi atîta putere încît dezrădăcinînd viaţa din mediul ei murdar şi putred, o altă sevă îi va încălzi pulsaţiile. În soare să înrădăcinăm viaţa şi lumină să fie seva vieţii noastre. Cu rădăcinile în lumină să creştem, din vaste clarităţi să pornească noua noastră viaţă şi fecunditatea într-un extaz luminos să se desfete. Doar după ce-am schimbat viaţa în rădăcinile ei, viziunea unui alt om poate fi altceva decît un vis. Altă sevă în viaţă şi apoi un alt om !

De nu vor plesni resorturile acestei vieţi mediocre şi liniştite, închis ne va fi drumul spre absolutele noastre trăiri. Şi resorturile altei vieţi atît de întinse şi încordate să fie, că în libertatea lor fiece mişcare un absolut să-nsemne !

Întristat este sufletul meu în lumea în care oamenii trăiesc spre a se face nefericiţi unii pe alţii. Cum de există oameni care mai pot respira după ce au făcut pe alţii nefericiţi ?

Ar trebui ca fiecare om să dorească a fi nefericit, pentru a cruţa pe altul de nefericire. Este de o mie de ori mai suportabil a fi făcut nefericit, decît a nefericí. Şi cînd te gîndeşti că-n lumea asta sînt oameni care pot dormi, cînd alţii suferă din cauza lor ! Ar trebui să distrugem întreaga cultură, care-şi îngăduie să vorbească de ideal într-o lume-n care curg

lacrimi. Şi să nu avem regretul purităţii în lumea în care nu poţi fi *esenţial* decît în nefericire ?

Cu toţii am întîlnit atîtea zîmbete dulci, mîngîietoare şi tandre. De ce după ele n-am jurat a fi altfel, cu totul altfel ? Un singur zîmbet de femeie ar face mai mult decît trei sferturi din gîndirea umană, dacă în acel zîmbet am vedea un zîmbet al vieţii. Dar cîţi dintre noi au conceput atunci o fericire din extaze reciproce, cîţi am jurat în numele altei vieţi !

De ce atac omul ? (De ce trebuie să ne atacăm cu toţii ?) Fiindcă această fiinţă nu toarnă foc în demonia vieţii, nu trăieşte în flăcări naşterea şi distrugerea lucrurilor.

Fiindcă nu arde în dorinţe de puritate, nu moare după un înec de lumină, după ultime transparenţe.

Aş vrea ca-n om viaţa să curgă pură ca muzica lui Mozart. Dar omul n-a dus tragedia pînă la capăt pentru ca să-l ardă dorinţe de puritate şi nici nefericirea sau durerea pînă la înnebunire, pentru a se gîndi la o fericire ce ar putea fi şi adîncă. Şi-n istoria omenirii doar în Mozart fericirea a atins o adîncime. Cînd omul va trage toate consecinţele condiţiei lui, numai atunci uitarea în armonii transcendente va fi visul lui. Şi omul va fi sincer cu sine însuşi. Omul trebuie să moară ; trebuie să moară omul din noi. Şi din această agonie, o viaţă nouă ar putea izvorî cu elanuri pure şi cu fermecătoare extazuri.

Nu *puterea* trebuie să definească pulsaţiile acestei vieţi, ci extaze reciproce să apropie fiinţe în vibraţii imateriale.

Ca-ntr-un cult, gesturile lor să aibă o marcă simbolică, privirile să descrie curbe imateriale şi apropieri subtile să confunde ca-ntr-o baie de raze seva pură a atîtor vieţi ce se cer ca tonurile într-o melo-

die. Totul să aibă caracter de extaz, fiecare act de viață să fie participare la esență, priză directă pe ritmul total al firii.

Întîiul în spațiu, acesta a fost idealul cuceririi în întindere. Dar atît de adîncă să fie viziunea unei alte vieți, că ființa ce ar crește-n extaze spațiul ca obstacol nici să nu-l cunoască, ci îmbrățișînd sursele vieții, în fiecare clipă să poată ajunge acolo de unde viața a plecat, în formele prime cînd voința, spiritul, cultura n-au tulburat izvoarele pure.

A fi tare, a fi bestie s-a visat omul în forma lui ideală. Și astfel n-a reușit să trăiască decît la periferia vieții. Dar a venit timpul cînd forma omenească de existență trebuie lichidată pentru a atinge adîncimile vieții, acoperite de iluziile omului.

Și dacă absolutul îl cer dorințele voastre, să-nvățați a risca marile despărțiri ; despărțirile de atîtea lucruri ce nu pot fi uitate, despărțirile de ceea ce iubiți și de ceea ce ar trebui să iubiți. De nu veți simți în voi dorința marilor despărțiri, cine o să vă insufle melancolia clipelor de singurătate, fără de care căile ultimelor revelații sînt închise ? Renunțați la idealurile voastre dacă melancolia nu vă dizolvă în suflet arome îmbătătoare și dacă prin ea gustul renunțărilor nu v-a otrăvit ființa.

Tăria singurătății se manifestă prin despărțirea de ceea ce iubim. N-ați simțit cum pentru a vă oțeli în misiunea și destinul vostru, renunțarea la un prieten, la o iubită sau la muzică a apărut stăruitoare în voi ? N-ați căutat niciodată contacte cu durerea pe cele mai dureroase drumuri ? De nu veți fi omorît niciodată o mare iubire pentru o mare suferință, pierduți sînteți pentru încercările din care răsare un destin ; pierduți sînteți pentru destinul vostru.

Gindiți-vă la un cer infinit de vară și la toate melancoliile ce învăluie o imensitate albastră. În astfel de clipe, cînd ceilalți oameni uită totul și de toate, sînteți voi capabili să pierdeți tot ce ați iubit, ca-ntr-o mare despărțire să vă cîștigați pe voi ?

Uitați știința, care nu vorbește niciodată de durere și scăldați-vă în propriile voastre revelații. Uitați tot ce vă înstrăinează de voi, uitați tot ce vă îndulcește inutil durerile. Învățați curajul propriilor voastre dureri și căutați suferințele ca prilejuri de verificare neîncetată.

Trebuie să urîm cu toții o lume de dureri aproximative. Căci cu toții n-avem de ales decît între absolutele și nesfîrșitele dureri și între elanurile pure de viață. Dacă otrava atîtor dureri ne va arde pînă acolo încît să împlinim saltul vertiginos în puritate, recunoscători să fim durerilor. Iar dacă nu, să nu întindem un balsam încălzitor durerilor, ci sufletul nostru arzător să soarbă căldura din virulența atîtor otrăvuri. Să iubiți și să urîți suferințele : dar niciodată să nu fugiți de ele. Să vă tîrîți în dureri, dar să nu vă tîrască durerile.

Fraților, atît de intensă să fie viața în voi ca să muriți și să vă distrugeți de ea. Să muriți de viață ! Să vă distrugeți viața ! Să urlați de urletele vieții din voi. să vă cîntați în ultime cîntece ultimele vîrtejuri ale vieții. Și ca-ntr-un cutremur de pămînt să vîjîie adîncimile voastre și amenințări necunoscute să vă sature setea de neliniște. Tot ceea ce trăiți unui cutremur să semene și prăbușirea vieții să plece din dorința noastră de înălțare. Nu simțiți în voi cum viața trosnește în încheieturile ei ; nu spargeți în prăbușirile și înălțările voastre marginile existenței ? Cum de poate cineva trăi numai ca să nu moară ?

Şi cum de sînt oameni care nu pot muri de atîta viaţă ?

Să luptaţi cu conştiinţa fatalităţii, căci numai atunci orice trăiţi poate fi o prăbuşire sau o transfigurare. Să simţiţi inevitabilul în fiecare pas, ca fiecare pas să devină o presimţire de tragedie. Dispreţuiţi sfinţii, care în progresul spre lumină, nu tem niciodată rostogolirea în întuneric ; dispreţuiţi sfinţii, căci nici un sfînt n-a înnebunit. Şi n-a înnebunit nici unul nici măcar de lumina din el. Tragedie sau dispreţul pentru sfinţenie...

Nici un sfînt n-a căzut şi cred că nici un sfînt n-a murit. Fericirea de a nu fi sfînt sau despre marea nefericire...

Începutul sfinţeniei : de cînd simţiţi că viaţa nu mai poate pierde prin moarte şi moartea prin viaţă.

Tragedia : viaţa ca limită a morţii.

Sfinţenia este ca o floare fără parfum, o frumuseţe fără strălucire.

Singura adîncime fadă : sfinţenia.

Sfinţenia sau lipsa de destin.

Un sfînt *nu poate* muri, fiindcă *nu* trăieşte. Un sfînt nu *sfîrşeşte* niciodată, precum nu începe niciodată. Pe un geniu îl poate omorî opera sa. Care sfînt a murit de iubirea din el ?

Fiecare clipă ca expresie a unui destin, ca luptă dintre viaţă şi moarte este tragedia. În ea, moartea şi viaţa sînt absoluturi. Dar absolutul pe care-l atinge sfîntul sacrifică atît viaţa, cît şi moartea. Un absolut inutil şi o adîncime fadă sau de ce temem sfinţenia cu preţul fiinţei noastre.

IV

Să renunţaţi la conştiinţă vă invit eu, fraţilor, să renunţaţi la tot ce poate fi obstacol orgiei voastre lăuntrice, a nesfîrşitei şi exaltatei beţii. Pînă la dans să vă legene dulcele haos al simţirii şi gest de dans să devină cumplitele voastre fioruri. Să simţiţi clipele în care drama voastră devine inutilă ca un joc ! Să aveţi clipe de graţie în tragedia voastră şi să nu uitaţi a vă savura prăbuşirea topind-o ca-ntr-o lunecare de dans ! Ah ! rarele clipe cînd durerile devin inutile, gratuite şi ondulate pînă la graţie ; cînd durerile, de prea multă vibraţie, se destramă şi se topesc în dans ! N-aţi simţit niciodată în gesturile spontane ale mîinilor cum durerile pot deveni pure, cum într-un dans intern durerile saltă şi săltînd se uită pe ele însele ? Mişcările ondulate ale corpului nu le-aţi simţit născute-n voi în ceasurile în care suferinţa devine inutilă, disperarea gratuită, zîmbitoare fatalitatea, îmbietor ireparabilul şi graţioase întunecimile ? Şi nu v-a cucerit niciodată în clipe pînă la absurditate de rare, cum întunecimile joacă în voi, n-aţi fulgerat de bucurie la invitaţia de joc a durerilor, la rarele invitaţii cînd îşi uită de ele ? Renunţaţi la conştiinţă şi căutaţi orgia, această autonegare a durerii ?

De cînd eşti om ? De cînd Erosul se neagă pe sine în spirit.

Atîtea drame nemărturisite : căutarea de sine a Erosului în regiunile spiritului ; dorinţa lui de a se retrage din spirit, dorinţa vieţii de a se menţine pură de spirit

Tremurul subtil al Erosului în toată fiinţa noastră. senzaţia dulce şi ciudată în care sperma circulă în sîngele nostru ! Nu este aci voinţa Erosului de a fi pur, şi de a creşte într-o viaţă pură ?

Iubirea ca stare pură. iubirea disociată de valori — sau de ce pace între viaţă şi spirit nu va fi.

Salvarea de la spirit prin femei sau plictiseala bărbatului de propria lui condiţie.

Triumful Erosului, ca expresie supremă a vieţii, sau de ce spiritul este numai un accident în lume.

Moarte. viaţă, spirit sau drumul de la veşnicie la timp. Ce este spiritul faţă de viaţă. ce este viaţa faţă de moarte ?

Viaţa. faţă de spirit, e originară ; în golurile de viaţă a apărut spiritul ; în dauna Erosului a crescut conştiinţa. În Logos, o formă de existenţă a cîştigat în grandoare şi a pierdut în veşnicie. Viaţa este eternă pentru spirit şi vremelnică faţă de moarte. Căci moartea *precede şi supravieţuieşte viaţa.*

Corelatul morţii : nimicul : al vieţii : erosul ; al spiritului . conştiinţa.

Progresul în veşnicie sau progresul înspre nimic. Existentul. concretul. viul *sînt* numai în vremelnicie. Veşnicia indică un minus de viaţă : vremelnicia consumă pe rînd preaplinuri de fiinţă.

Primordial este nimicul (de aceea. în fond, *totul este nimic)* : crescut este Erosul , derivată e conştiinţa.

Şi pe om zăpăcit între nimic, Eros şi conştiinţă, adîncirea în creşterea Erosului îl mai poate mîngîia

de oscilațiile între veșnicia morții și vremelnicia spiritului. Spiritul poate viza veșnicia ; ca *durată* el este inferior iraționalului vieții. Multe flori vor zîmbi soarelui cînd nici urmă din ideile noastre nu se va mai găsi.

Dominați de tremurul iubirii, adînciți intr-o orgie erotică înțeleasă ca zbucium substanțial al firii, să cultivăm tot ce e originar, tot ce palpită originar. În fluiditățile ultime ale vieții să înotăm și să plutim de ondulațiile atîtor mări ale simțirii noastre. Cu frenezie să răspundem chemărilor adînci ale Erosului și să pătrundem pînă la întîile licăriri ale lui. Atît de departe să fi ajuns în pulsațiile firii ca sufletul nostru să se deschidă ca la întîile și nărbănuitele chemări ale lui Eros. Și setea noastră de lucruri ultime, intr-un cult, să divinizeze primele începuturi de viață !

Dacă e greu de atins stările de mare tensiune, cu mult mai greu este de suportat dezgustul, deprimarea și oboseala ce le succed. Puțini pot bănui cît costă o revelație, o exaltare profetică sau un paroxism muzical. O bucurie mare se plătește în mii de tristeți și o viziune cu nesfîrșite oboseli. Cîți pot rezista încercărilor marelui dezgust și cîți pot suporta răspîndirea pe întreaga sferă a persoanei a unei otrave arzătoare și dizolvante ? Acea încleștare a fălcilor, însoțită de o presiune pe creier, pe toate membrele și intensificată de senzația nelămurită a unei împleticeli în clarobscur ne cuprinde în marele dezgust ca niște clești de foc ce ne-ar strînge spre a ne pecetlui cu urme în veci neuitate. Se cere un adevărat salt deasupra noastră pentru a învinge marele dezgust și este un adevărat eroism în a-l suporta. Căci așa sîntem de otrăviți în acele clipe negre, încît avem im-

presia că noi nu sîntem decît secrețiile unei ființe de otravă. Ca o floare înveninată, tranformăm totul într-o sevă virulentă și creștem spre a fi un principiu de distrugere. Și viața din noi este atunci cu atît mai puternică, cu cît acest principiu este mai mare. Privirea noastră omoară ; zîmbetul crispează ; vorba cutremură. În marele dezgust, trăim tot ce este pornire de distrugere și de autodistrugere în viață. Nu este de mirare pentru ce atunci pornirile erotice apar sadice, bestiale, cu voluptăți de sînge și de distrugere, de consumare definitivă. Un Eros înveninat se înstăpînește și ne descoperă dungi negre unde am dori viața pură. Amestecăm iubirea în convulsii de groază, într-o zvîrcolire infernală, în oboseli subomenești, subterane și otrăvim sursele vieții, încît elanurile noastre spre puritate devin tot atîtca prilejuri de tragedie.

Un Eros pur, realizîndu-se în curgeri spontane de viață, să ne scape de tentațiile și chinurile marelui dezgust și avîntări în seninătăți să ne salveze de singurătăți, de ultimele noastre singurătăți și de timpul în care murim și care ne moare.

Moto la o autobiografie : sînt un Raskolnikov fără scuza crimei.

Eros : împlinirea în sursele vieții ;

Muzica : imposibilitatea de a te împlini în viață.

Numai muzica este o „tentație" : fiindcă numai ea ne poate înstrăina de finalitățile vieții. Un sentiment adînc muzical rezultă din imposibilitatea omului de a se realiza în viață. Muzica ne „scapă" de viață, prin aceea că ne face s-o *uităm*. Dacă nu. orice muzică este un atentat...

De ce omul cîntă în iubire? Fiindcă iubirea lui nu e sigură de împlinire. În muzică, o iubire adîncă își descoperă propriile sale timidități. Este ca și cum iubirea ar vrea să scape de sine însăși.

Muzica erotică sau lașitatea Erosului.

De unde vagul erotic, din moment ce iubirea se înrădăcinează în instinct? Instinctivul are o direcție determinată și o mare capacitate de a absorbi obiectul vizat. Atunci de unde nelămuritul iubirii, aspirațiile indefinite și nostalgiile erotice? Revărsarea Erosului pe întreaga sferă a ființei amestecă elanurile erotice în toate planurile de existență, pînă la cele care n-au nici o afinitate cu ceea ce e specific în Eros. Iubim atunci cu toate membrele corpului și cu toate elementele spiritului.

Iubim în mers, în întristare, în somn, în visare, în amintiri etc... Într-o astfel de răspîndire totală, e firesc ca iubirea să nu ia conștiință precisă de ea însăși, ci să se rătăcească, de prea multă plenitudine, ca într-o inundație. Vagul erotic rezultă din această inundație a instinctului, care de prea multă intensitate, vrînd să îmbrățișeze tot, scapă esențialul și individualul.

Farmecul iubirii consistă chiar în această coexistență ciudată a unui fond instinctiv cu un vag erotic.

MOZART SAU ÎNTÎLNIREA MEA CU FERICIREA. Omul nu poate fi *esențial* decît în nefericire. Oare Mozart ne atrage numai ca excepție?

Oare numai de la Mozart am învățat adîncimea seninătăților?

De cîte ori ascult această muzică îmi cresc aripi de înger.

Nu vreau să mor, fiindcă nu pot concepe că odată îmi vor fi definitiv străine aceste armonii.

Muzica oficială a paradisului.

De ce nu m-am prăbuşit ? M-a salvat ceea ce este *mozartian* în mine.

Mozart ? Golurile în nefericirea mea.

De ce iubesc pe Mozart ? Fiindcă el mi-a descoperit ce puteam fi, dacă nu eram opera durerii.

Simbolurile fericirii : ondulaţia, transparenţa, puritatea, seninătatea...

Ondulaţia : Schemă formală a fericirii. (Revelaţie mozartiană).

Cheia muzicii lui Bach : dorinţa de evadare din timp. Umanitatea n-a cunoscut un alt geniu care să fi prezentat cu mai mult patos drama căderii în timp şi nostalgia paradisului pierdut. Evoluţiile muzicii sale îţi dau o senzaţie grandioasă de ascensiune în spirală spre ceruri. Cu Bach ne simţim la poarta paradisului ; niciodată în el. Presiunea timpului şi suferinţa omului căzut în timp amplifică nostalgia după lumi pure. dar nu ne transpun în ele. Regretul după paradis este atît de esenţial acestei muzici, încît te întrebi dacă Bach a cunoscut altă amintire decît cea paradiziacă. O imensă şi irezistibilă chemare răsună profetic în ea şi care este sensul acestei chemări dacă nu să ne scoată din lumea aceasta ? Cu Bach ne înălţăm dramatic înspre înălţimi. Cine în extazul acestei muzici n-a simţit trecătoare condiţia sa naturală şi n-a trăit seria de lumi posibile ce se interpun între noi şi paradis, acela nu va înţelege de ce tonurile ei sînt tot atîtea sărutări de îngeri.

Transcendentul are la Bach o funcţie atît de importantă. încît tot ceea ce îi este dat omului să trăiască are un sens numai prin relaţia la o condiţie de dincolo. Nu este nimic natural în această muzică

transcendentă, fiindcă nu acceptă niciodată aparențele și timpul.

Bach ne invită la o cruciadă, pentru a descoperi în sufletul omului, dincolo de aparențe, amintirea unei lumi divine. Dar oare a înțeles *omul*, de a crezut că-l poate mîngîia cu astfel de răscoliri ? Nu se adresează chemările și mîngîierile lui unei lumi de îngeri căzuți, cărora doar tentația astrală a păcatului le-a frînt aripile și i-a aruncat de acolo *aici*, unde lucrurile se nasc și mor ? O *tragedie angelică* este toată muzica lui Bach. Exilul terestru al îngerilor este motivul și sensul ei ascuns. De aceea pe Bach îl putem înțelege numai cînd sîntem departe de omenescul nostru, cînd trăim în întîia noastră amintire. Îndurerat de căderea în timp, el n-a văzut decît veșnicia. Patosul acestei viziuni consistă în a reprezenta procesul de ascensiune în veșnicie, iar nu veșnicia în sine. O muzică în care nu sîntem veșnici, ci vom deveni. Veșnicia este înfrîngerea completă a timpului și intrarea nu în altă ordine de existență, ci într-o lume substanțial diferită. Viziunii creștine a discrepanței absolute între timp și veșnicie, Bach i-a dat contur sonor. Veșnicia nu este concepută ca o infinitate de clipe — există o veșnicie în timp, o totalitate imanentă a devenirii —, ci ca o clipă fără centru și fără limită. Paradisul este clipa absolută, un moment rotunjit în sine, în care totul este *actual*. Tensiunea și dinamismul acestei muzici sînt determinate de faptul că noi avem să cucerim paradisul ; nu vrem să ni se dea. Intervenția divină nu joacă aproape nici un rol. Bach îl roagă pe Dumnezeu mai mult să ne primească, decît să ne mîntuiască. Momentul dramatic este la poarta paradisului, în pragul veșniciei. Cruciada pentru paradis aici își atinge punctul culminant în creștinismul profund al lui Bach. Calea cealaltă, a răz-

vrătirii şi a abisului uman, a închipuit o cruciadă spre a dezrobi paradisul de dominaţia divină...

Ce armonie auzim la poarta paradisului ? Ce se poate auzi numai acolo ? Dacă cu Bach simţim regretul după paradis, cu Mozart sîntem în paradis. Această muzică este cu adevărat paradiziacă. Armoniile ei sînt un dans de lumină în veşnicie. De la Mozart putem învăţa ceea ce înseamnă conceptul graţios al veşniciei. O lume fără timp, fără durere. fără păcat... Bach ne vorbea de o tragedie a îngerilor ; Mozart de o melancolie a îngerilor. Melancolia angelică, ţesută din seninătăţi, transparenţe, joc de culori.

Evoluţia în spirală a muzicii lui Bach, prin însăşi această schemă, indică o nemulţumire de lume, de ceea ce e dat, o sete de a cuceri purităţi pierdute. Spirala nu poate fi o schemă o muzicii paradiziace. fiindcă paradisul este limita finală a ascensiunii ; mai în sus nu se poate atinge nimic. Cel mult în jos, înspre pămînt. Să existe şi acolo un regret după pămînt ? Dar aceasta este demonie...

La Mozart, ondulaţia înseamnă deschiderea receptică a sufletului pentru splendoarea paradiziacă. Ondulaţia este geometria paradisului, precum spirala este geometria lumilor interpuse între pămînt şi paradis.

MOZART SAU MELANCOLIA ÎNGERILOR. Ceea ce Maurice Barrés scria odată despre întîile compoziţii ale lui Mozart, despre întîile menuete de la vîrsta de şase ani, îmi stăruie în minte ca o remuşcare, ca un regret şi o obsesie : faptul că un copil a putut să întrevadă astfel de armonii este o dovadă a existenţei paradisului prin *dorinţă.* Barrés are dreptate :

toată muzica lui Mozart, pură şi aeriană, ne transpune în altă lume sau poate într-o amintire. Nu este ciudat că, purificaţi prin ea, trăim toate lucrurile ca amintiri, care niciodată nu devin regrete ? Şi pentru ce nu devin regrete ? Fiindcă lumea ce ne-o oferă Mozart este din calitatea însăşi a amintirilor : e imaterială. Iubeşti pe Mozart în clipele cînd suprimi vieţii direcţia, cînd converteşti elanul în zbor, cînd aripile poartă soarta, iar nu fatalităţile. Cine ar putea spune unde încetează aici graţia şi unde începe visul ? Muzica aceasta pentru îngeri ne-a relevat categoria *planantului*. Şi la Haydn întîlnim graţie şi puritate, şi la el absenţa metafizicului are un farmec atît de intim. Dar spre deosebire de Mozart, el se adresează prea mult oamenilor, visul său e pastoral, graţia sa mai mult terestră, decît aeriană. Farmecul planant este tulburat de atracţia lumii noastre. Pentru Mozart şi pentru orice muzică îngerească, privirea în jos, înspre noi, este o trădare. Dacă nu este cea mai mare trădare a te simţi om...

Rămas-a Mozart pînă la sfîrşitul vieţii fidel viziunii sale, fidel lumii descoperite de ondulaţiile unei melancolii de vis, paradisului său interior şi paradisului dorinţei sau al amintirii ? Nu sîntem uneori înclinaţi a crede că Mozart n-a fost niciodată murdărit de gîndul morţii, că n-a fost niciodată infectat de tristeţi otrăvitoare ? Deşi într-o scrisoare cîţiva ani înainte de moarte, mărturiseşte intimitatea sa perfectă cu gîndul morţii, totuşi, în afară de oboseală şi de un elan comprimat, greu ar fi să găsim, în acest timp, caracterul unei reflexii triste, ce ar întinde arcuri negre peste lumi. S-a observat de mult, că *Requiem*-ul lui Mozart, deşi exprimă dorinţa de salvare din lume, nu păstrează mai puţin un suflu de

puritate sau nu știu ce aluzie mîngîietoare la o lume de culori trandafirii, ce voalează suferințele căderii în lume.

Și cu toate acestea Mozart n-a rămas consecvent visului inițial. Dacă a scris o muzică pentru îngeri, aripile nu i-au căzut mai puțin de cîte ori nu era în muzica sa, adică în muzica *lor*. Astfel, ce a creat în anul morții sale este o trădare. Revenirea la propria lui condiție, regăsirea umanității sale, trezirea din visul vieții sale substituie acelei melancolii transcendente o tristețe sumbră, materială, o atmosferă de descompunere, de ireparabil și de funebru care, mai tîrziu, în creațiile din urmă ale lui Schubert, se vor încorona atît de dureros.

Pînă aproape de moarte, Mozart a păstrat continuitatea visului său de tinerețe. Dovada existenței paradisului prin dorință, de care vorbea Barrés, este reînnoită pînă înainte de trădare. Deodată, este ca și cum ar fi fost eliminat pe vecie din paradis. Și căderea lui ne-o face sensibilă nesfîrșita tristețe și intimitate cu moartea din ultimele lui creații. Un adevărat salt s-a realizat, o discontinuitate semnificativă, o ruptură simbolică. Adagio din ultimul său concert pentru clarinet și orchestră ne revelează un Mozart schimbat ; nu convertit, ci căzut ; nu transfigurat, ci înfrînt. O muzică în care o melancolie subtilă și eterică refuza tristețea materială și avîntul grațios excludea cealaltă parte a vieții lunecă deodată pe panta opusă, în care nu poate să fie decît înfrîntă. Este prăbușirea visului unei vieți întregi. Dacă formal, s-ar mai putea recunoaște acel Mozart de altădată, atmosfera și reflexele afective sînt o surpriză din cele mai ciudate. Tristețea ultimelor creații ale lui Mozart și în special atmosfera sumbră a concertului

pentru clarinet și orchestră dă senzația unei degradări a nivelului sufletesc, a unei scoborîri înspre zero vital și psihic. Fiecare ton marchează o treaptă în disoluția, în lichidarea ierarhiei noastre sufletești. Aruncăm văl după văl de pe sufletul nostru, rarefiem iluziile, convertindu-le transparența în vid. Tristețea muzicală a acestui final mozartian este ca un murmur subteran ; înăbușită și nu știu de ce jenată. Cînd te gîndești la grandoarea patetică a tristeții muzicale în *Simfonia a III-a*, a lui Beethoven, unde tristețea crește în dimensiuni atît de mari, încît leagă lumile, construind deasupra lor o boltă sonoră, un alt cer — atunci finalul trist al operei lui Mozart nu depășește dimensiunile unei inimi, nu înfrînge cadrele unui suflet. În tristețe și în moarte nu se poate transfigura un suflet a cărui inspirație i-a făcut „carieră" în paradis.

Dacă se va spune că visul de seninătate, de adîncime în seninătate, de grație și de zbor imaterial, că întreaga melancolie subtilă și transcendentă, ce se degajează din opera sa, de natură a ne face să credem că el a surprins melodiile unei alte lumi și că le-a redat aceleia, dacă toate acestea n-ar exprima mai mult dorința. decît realitatea sufletească a lui Mozart ?

Această problemă de atîtea ori pusă este falsă. Își poate închipui cineva că un om n-a trăit în lumea pe care el a realizat-o, o existență întreagă ? Nimic nu ne face să credem că înainte de căderea sa, Mozart n-a trăit într-o lume de vibrații pure, într-o altă lume. Nimeni nu cîntă paradisul fiindcă nu-l are, ci fiindcă nu vrea să-l piardă.

Iubesc pasionat, pînă la un adevărat „complex", muzica de paradis a lui Mozart acei ce trăiesc în

stările celui de-al doilea Mozart, al scurtei perioade în care moartea a întunecat luminile și amintirile paradisului său interior. Și-l iubesc fiindcă păstrează acoperită de atîtea decepții și înfrîngeri din viață, lumea paradisului lor interior, a luminilor, ce li se descoperă în dilatările infinite ale extazului. Căci nu se poate iubi lumea lui Mozart dacă în adîncimile sufletului tău n-o regăsești. Tot secretul deznădejdii se dezvăluie în antinomia creată între un fond mozartian și imensitățile negre, născute în viață, pentru a înăbuși acest fond. Atîtea suflete trăiesc cu sfîrșiturile altora, neștiind unde să-și caute începuturile, aurorele.

Că Mozart n-a trăit în lumea noastră, că n-a înțeles de la început căderea și moartea, este stupid să se explice prin atmosfera rococo-ului. Trebuie spus, dimpotrivă, că există ființe pentru care individuația nu este un blestem, fiindcă lor li se dezvăluie tîrziu fatalitățile acestei condiții. Cei conștienți și nenorociți în conștiința individuației, în contactul lor cu durerea și moartea, se transfigurează, acceptă luminile demoniei. Mozart a trăit prea mult în armonii serafice, ca să mai poată exploata aceste lumini.

„Misterul" ondulației : împlinirea în înălțare sau *forma în elan.*

A iubi linia ondulată, a te topi și a te mlădia pe ea. Dacă există o conștiință dansantă...

Iubești ondulația, întrucît te *realizează,* te desăvîrșește în aspirație...

O conștiință ondulată, dansantă, grațioasă : o lașitate pentru tristețe ; o trădare pentru dezgust, iar pentru fericire o floare.

În locul „ideilor" : forma obsesională de a gîndi. Aş iubi obsesiile care s-ar ondula în ființa mea, în loc s-o sfredelească...

Aud în minte toate lucrurile care nu vreau să moară. Mă asurzeşte tot ceea ce în mine strigă după viață.

Cînd toată existența devine muzică şi toată ființa ta un tremur, iată unde încetează regretele !

Disperarea : vibrație în nimic.

Mistică, muzică şi erotică sau limitele în care se realizează dorința noastră de nesfîrşit.

Gustul cărnii : o senzație materială a muzicii.

Întrebare în muzică : dacă nu există în om o voință inconştientă înspre nefericire... frica omului de a fi superficial în fericire.

Dorință în melancolie : o moarte sub seninătăți.

De ce în melancolie ne revin melodii uitate ? Oare numai ca să măsurăm prin ele cît a murit din noi ? Nu ne trezesc melancoliile în amintire locurile unde au fost fericirile sau presimțirile de fericire ? Otrava delicioasă a melancoliei...

Cine n-a dorit niciodată distrugerea muzicii, acela n-a iubit niciodată muzica...

Deznădejdea : forma *negativă* a entuziasmului.

Să-nvățați a prețui atitudinile nemotivate, gesturile inexplicabile, acțiunile fără temei, elanul absurd... Nu căutați începutul unui lucru, cauza, motivul. Abandonarea să răsară dintr-un sacrificiu spontan, dincolo de bucurie şi dincolo de durere. Cu cît aveți motive mai puține pentru a justifica un act, cu atît acel act e mai generos şi mai pur. *Actul absurd* este expresia

celei mai mari libertăţi. Dacă absurdul nu este la limita libertăţii...

Aproape toţi oamenii lucrează pentru ceva, plecînd de la ceva, aproape toţi oamenii îşi consumă viaţa în timp. Gestul absurd n-are un început, fiindcă n-are motive şi n-are un sfîrşit, fiindcă nu vizează nimic.

Nu salvează absurdul, libertatea în această lume ?

De mii de ani spiritul uman lucrează împotriva absurdului, de mii de ani omul îşi ascunde frica de libertate în cultul legilor. Dacă toată cultura nu este, în fond, decît o laşitate...

Necesitatea de a plînge pentru tot ce n-ai trăit ;

Dorinţa de a vărsa lacrimi la gîndul tuturor zîmbetelor ce nu le-ai răspîndit ;

Pornirea de a te distruge pentru atîtea seninătăţi pierdute ;

Entuziasmul pentru o fiinţă şi regretul de a nu fi dispărut în ea ;

Pierderea tuturor clipelor cînd nu te-a copleşit o generozitate de dumnezeu ;

Un dumnezeu care moare în lacrimi de iubire...

În ceasurile cînd eşti începutul şi sfîrşitul.

Ah ! cum se rostogolesc veşniciile în lacrimi nesfîrşite...

Picuri de eternităţi...

Mărginirea extazului : a te crede numai Dumnezeu...

O divinitate în lacrimi...

Să ne trăim fiecare ca un dumnezeu, să ne trăim fiecare în mitul propriei divinităţi. Nu este infinitul cadrul nostru şi nu este muzica temperatura noastră ? Nu măsurăm totul în raze şi-n sunete ? Nu ne sugrumă propriile vibraţii, cîntecele noastre ascunse şi melodiile noastre definitive şi ultime ?

Ce altceva decît dumnezei ne pot face clipele de invazie luminoasă, acele clipe unice şi neuitate cînd trecem pe lîngă timp cu dispreţul şi înălţimea veşniciei ? Nu v-aţi trăit, fraţilor, niciodată ultimi, definitivi, încheiaţi ? Nu vi s-au deschis niciodată ochii spre cerurile voastre interioare ? Sau n-aţi trăit niciodată extazul înălţimilor voastre ? Nicicînd nu v-a cucerit azurul vostru, de nu v-aţi înecat în seninătăţile voastre ? Nu v-a furat niciodată infinitul vostru, nu v-a îmbătat niciodată nesfîrşirea voastră, ca să vă simţiţi atît de plini, că de atîta plinătate să fiţi totul în toate ? Ce existenţă este aceea care nu e o încoronare ? Refuzul ierarhiei divine sau treptele divinizării noastre...

Clipa absolută a existenţei... începe atunci cînd umbrele au fost înfrînte de luminile din noi. Dezechilibrul în clarobscur este condiţia saltului în absolut. Clarobscurul este mediul respiraţiei zilnice. Dar cînd umbrele fug şi se tem de lumină, cînd jocul fantomal al clarobscurului este învins în absorbţia noastră luminoasă, cînd ardem întunericul în baia de raze, momentul *marii* lumini ne încoronează într-o aureolă divină. Trăim atunci o lume de lumină şi o lume de uitare. Şi ochii tăi sînt atunci două deschizături spre lumină în care umbrele mor...

De ce numai frica de umbre, cînd ne chinuie şi frica de lumină ? Tot ceea ce în clarobscurul nostru este umbră, este teamă, este fugă de lumină. Tensiunea în clarobscur este condiţia naturală a tragediei. Că ne prăbuşim sau ne transfigurăm, aceasta dovedeşte că sfîrşitul nostru nu poate fi decît un absolut.

Pentru a te transfigura în mitul absolutei existenţe, lasă-te copleşit de cele mai ciudate senzaţii. Nu regreta cînd te simţi ca ultimul reprezentant al unei

specii în dispariție, ca un mare asasin, ca un cavaler al sfîrșitului și al nimicului sau ca un dumnezeu dezmoștenit... Căci nu trebuie să fie scopul tău ultim : să devii un dumnezeu fără lume ?

Unei măști mortuare să semene fața ta, atît de esențial să fii în orice clipă.

N-ați prins imaginea de puritate în *privirea fără percepție*, în privirea care oglindește și răsfrînge, în privirea *pură* de obiecte ? N-ați privit niciodată privirea puilor de rață, ca să vedeți ochi în care cerul este cer, apa apă, frunza frunză ? Și n-ați iubit acești ochi care n-au furat obiectele, care n-au răpit lumea ca s-o topească în ei ? Scoborîtu-s-a cerul în ochii unui pui de rață ; căci ochii omului sînt prea întunecați pentru seninătăți și înălțimi. Imagine de puritate : o privire înainte de percepție ; o privire în lume și dinainte de lume ; o privire care *nu* vede, ci în care *vezi*.

O zi de primăvară, cu un calm nesfîrșit și cu o întinsă verdeață și pe o apă liniștită un pui de rață, cu ochi grațioși și nevinovați, în care lumea își caută paradisul pierdut, iar omul își înfrînge regretele și invidia...

Ochi cerești : în fața cărora te întrebi dacă au fost cîndva pîngăriți de vederea vreunui obiect.

Senzații cerești : ca și cum fiece clipă s-ar desprinde din curgerea timplui ca să-mi aducă un sărut.

N-ați cunoscut retragerile de lungă durată, subțiați pînă la moarte de gînduri, în asceza cerută de înălțimi, cînd simțurile și-au uitat de ele însele în extaze ? N-ați vegheat în singurătăți de munți, simțindu-vă prea *jos*, că ați dorit saltul în lumină, lunecarea în sus pe raze, traiectoria imaterială în absolut ? Și nu

v-ați prelungit în fiorul vostru pînă la limita extremă a înălțimilor ? Și nu ați uitat atunci viața în preaplinul vostru ? N-ați uitat viața de prea multă viață ?

De n-ați fost bolnavi de preaplinul vostru, nu v-ați atins niciodată marginile ; de n-ați fost bolnavi de absolutul vostru și de absolutul lumii, pierduți sînteți pentru voi și pentru această lume. De nu vă veți trăi în dumnezeirea voastră, cine se va opri pe lîngă trecătoarea voastră umbră ? Și umbre sînt toți cei ce nu vor să fie dumnezei.

Spre o lume de umbre se-ndreaptă glasul singurătății mele, răgușit de chemări în vid, de tristele ecouri în gol. În ceasurile de veghe totală, o lumină tremurătoare se naște în noapte, desprinsă din noaptea mea spre noaptea lumii și un proces de umbre se furișează incert spre cine știe ce întuneric îndepărtat.

...Și acestui întuneric, pierduți doar într-o lumină absolută, îi vom scăpa în acea clipă intensă și infinită, cînd în noi se creează și se distruge totul... Acea clipă de divină fericire, după care toate durerile pot fi îndurate și după care existența mai departe a acestei lumi devine superfluă...

Pierderea *conștiinței creaturale* : urîm tot ceea ce e ființă ; și ne desolidarizăm de toate făpturile, cu care odată împodobeam paradisul.

Cînd urîm animalele, ne urîm baza vieții noastre. Ne vrem scăpați total din seria creaturilor. De ce atunci, cînd ne părăsește sentimentul creatural, vedem toate animalele ca reptile ? De ce ne cuprinde o scîrbă și o teamă de ceva rece, subteran și tîrîtor ? De ce-n scîrba de creatură un șarpe imens ni se-ncovoaie pe-ntreg corpul, într-o spirală sinistră și într-o senzație rece de groază, simțim cum crește-n noi un venin amar și distrugător ?

Obsesia şarpelui ? Frica apropiatelor căderi, a unei absolute căderi. *A doua* ispitire a şarpelui : a pierde *amintirea* paradisului. Pierdem mîngîierea de a fi fost cîndva, mai mult decît o clipă, fericiţi...

Marea ispită : n-aţi văzut niciodată lumea prin ochi de şarpe ?

Ora cînd amintirile mă năpădesc ca flăcările, cînd mă arde tot trecutul, tot ce în mine a fost zîmbet, tristeţe, regret, cînd tot ce în mine nu poate tăcea. Strigătul propriilor adîncimi... Durerea de a avea un timp, tristeţea istoriei proprii... O lume fără amintiri şi speranţe... A trăi absolut, fără paradis. O conştiinţă ce nu va întinde o curbă între începutul şi sfîrşitul lumii, un curcubeu imens şi etern nu se va încovoia pe întreaga lume, nu se va mîngîia niciodată de pierderea paradisului. Născuţi în umbra divinităţii ; s-o *umbrim*, să ne fie idealul.

Ziduri negre într-un oraş de nord, ziduri afumate şi înalte. Ceaţă, ploaie şi tristeţe. În dezacorduri sinistre şi uluitoare, evoluează melodii vechi într-o flaşnetă. Şi sunetele parcă se desprind din zidurile afumate şi înalte, spre a se întîlni ca-ntr-un focar sonor, în propriul tău suflet. Şi în prada acestor dezacorduri de flaşnetă ruginită, îţi intonezi discursul funebru la propria ta înmormîntare.

Numai disperarea schimbă cursul unei vieţi, căci disperarea este aureola durerii. Transfigurarea este un salt din durere, un salt de la marginile durerii, adică din disperare. Deznădejdea este sentimentul cel mai fecund ; de la ea începe totul. Şi ce este totul ? *Pasiune pentru durere.*

Nu se poate şti dacă omul iubeşte *sincer* suferinţa.

Nu există *destin* fără sentimentul ascuns al unei condamnări şi al unui blestem.

Timpul ca o scară a durerilor...

Acela ce ar fi putut deveni sfînt, dacă ar fi voit...

Gînd în noapte : dacă omul nu trebuie să sufere pînă cînd Dumnezeu insuşi îşi va cere scuze...

Întîia oară paradisul a fost corupt prin cunoaştere ; a doua oară il va corupe tristeţea. Atunci voi renaşte în formă de şarpe...

Diferenţa între mine şi Dumnezeu : el *poate* ceea ce eu *simt*. Puterea ne desparte : o diferenţă de nuanţă metafizică. Nu trăirea în dumnezeire, ci în dumnezeirea *noastră*.

Suspendarea totală a timpului : lumea se *creează* în noi.

Extaz divin : în noi *începe* timpul. Senzaţia întîii clipe... Apoi clipele ce cad în timp ca lacrimile în suflet.

Să mă răsfrîng în lacrima ta şi tu într-a mea. Fiecare să se răsfrîngă în lacrimile celuilalt. Toţi să se oglindească în lacrimile tuturora. Ca icoane vechi în smerenie să stăm aplecaţi pe tulburile noastre transparenţe, clare în strălucire, dar nu în adîncime. Lacrima să ne fie oglinda noastră, adevărata noastră oglindă. În ea se vor îmbina durerile şi extazele noastre. Ce altceva decît lacrima poate fi oglinda celui ce a pierdut paradisul ? Numai în lacrimi ne vom regăsi *figura*. Şi cum se desprind ele din adîncurile omului, sînt parcă chemări ale altui paradis, în care am intra după ultima clipă, după ultima lacrimă.

Între acei care refuză viaţa şi n-o pot iubi, nu există nici unul care n-a iubit-o sau care n-ar *vrea* s-o iubească.

JURĂMÎNT VIEŢII : Niciodată nu te voi trăda de *tot* ; deşi te-am trădat şi te voi trăda la fiecare pas ;
Cînd te-am urît, nu te-am putut uita ;

Te-am blestemat, ca să te suport ;
Te-am refuzat, ca să te schimbi ;

Te-am chemat și n-ai venit ; am urlat și nu mi-ai zîmbit ; am fost trist și nu m-ai mîngîiat. Am plîns și nu mi-ai îndulcit lacrimile. Deșert ai fost rugăminților mele, mormînt glasului meu. Tăcere fost-ai chinurilor și pustiu singurătăților mele. Ucis-am în gînd întîia clipă a vieții și fulgerat-am începuturile tale. Vrut-am otrava rădăcinilor tale, secetă în fructe, uscăciune în flori și secarea izvoarelor dorit-a sufletul meu.

Dar recunoscător îți este sufletul meu pentru zîmbetul ce l-a văzut doar el și nimeni altul ; recunoscător pentru *acea* întîlnire, de nimeni aflată ; acea întîlnire nu se uită, ci cu credință ascunsă în tine răsună în tăcere, înverzește pustiuri, îndulcește lacrimi și însenineazá singurătăți.

Îți jur că niciodată nu vei cunoaște marea mea trădare.

Jur pe tot ce poate fi mai sfînt : pe zîmbetul tău, că nu mă voi despărți de tine.

N-ați simțit niciodată cum timpul se adună în voi, crește și vă inundă, cînd tot ce a devenit și s-a scurs pînă acum se concentrează deodată într-o fluiditate abstractă și se ridică în voi spre un pisc necunoscut ? Nu v-a durut niciodată această creștere a timpului, nu v-a încleștat niciodată această exasperare a temporalității ? Nu v-ați încovoiat nicicînd pe spirala internă a timpului, cu sinuozitățile și evoluțiile ei arzătoare ? Devenirea se răzbună în contra clipelor noastre absolute ? Să nu avem dreptul nici măcar la un contact discontinuu cu absolutul ? Se pare că timpul ar vrea să ne amintească de uitările noastre în lumină, c-ar vrea să distrugă unde-am vrea să ne pierdem.

Timpul a ros bazele paradisului. Şarpele n-a fost numai instrumentul cunoaşterii, ci şi al timpului.

Viitorul este o concesie pe care eternitatea o face timpului.

•

ŞOAPTE SINGURĂTĂŢII : Nu mi-ai simţit tăria în negaţii ? Nu te-a cutremurat încordarea din încheieturile fiinţei ? Nu te-au ars rănile mele de mi-ai prevestit sfîrşitul ? Oare n-ai ştiut că prin tine am fost tare, că tu mi-ai fost piedica în avîntul spre nimic ? De ce-mi şopteşti de despărţiri, cînd m-am legat prin tăriile tale de aparenţele firii ? Nu ţi-am cerut îndurare, ci forţă în blestem şi fulgere în deznădejde.

Şi nu m-ai învăţat tu ca dispreţul meu să aibă întinderea iubirii ? Dispreţ din depărtări este legea ta, singurătate, dispreţul culmilor, al culmilor ridicate de iubirea ta. Căci o lume trebuie să fi clădit cu iubirea, ca să poţi privi *de sus* spre ea.

Şi nu m-ai sfătuit tu să privesc de sus spre ea ca durerilor să le iau numele şi înfrîngerilor întunericul ?

Nu mi-ai pipăit şi nu mi-ai sărutat tu rănile, singurătate, acele răni care vorbesc de învieri ?

Simţit-am mîngîierile tale, cînd glasul meu spart, amar şi trist, şoptitu-ţi-a : *sînt un univers de regrete.* De ce tu, care nu ierţi nimic, mi-ai îngăduit slăbiciunea unei atare mărturisiri ? Oasele să mi le fi sfărîmat, limba să mi-o fi ţintuit, privirea să mi-o fi răpit. Căci nu vreau să fiu *în fiinţă,* ceea ce nu sînt în *gînd.* Şi de cîte ori gîndurile m-au părăsit, de atîtea ori *n-am fost* în gînd. Inspiră gîndurilor mele tovărăşie vieţii şi adu-le aminte de mine în marile ceasuri. Dar nu mă mîngîia cînd sînt slab şi obosit şi

trist. Atunci te vreau severă, rea şi necruţătoare. Arde-mi tălpile cînd vreau să-mi îngrop sufletul şi străpunge-mi inima cînd e dulceagă. Sfîşie-mi carnea cînd ea se leagănă în uitări şi fă lacrimile arzătoare ca otrava. Ţie-ţi încredinţez sufletul meu, singurătate, şi-n tăriile tale aş vrea să-l îngrop.

RUGĂCIUNE ÎN VÎNT : Fereşte-mă, Doamne, de ura cea mare, de ura din care izvorăsc lumi. Domoleşte-mi tremurul agresiv al corpului şi descătuşează-mă din încleştarea fălcilor mele. Fă să dispară acel punct negru ce se aprinde în mine şi se întinde în toate membrele, nascînd în arderea nesfîrşitului negru al urii o flacără ucigătoare.

Scapă-mă de lumile născute din ură, eliberează-mă de nesfîrşirea neagră sub care mor cerurile mele. Deschide o rază în această noapte şi fă să răsară stelele pierdute în ceaţa deasă a sufletului meu. Arată-mi calea spre mine, deschide-mi poteca în desişul meu. Scoboară-te cu soarele în mine şi începe lumea mea.

PĂCAT ŞI TRANSFIGURARE. Există multă bucurie în nelinişte şi multă voluptate în suferinţă. Fără acest compromis superior, cine ştie dacă s-ar mai fi găsit oameni care să-şi caute fericirea în nefericire şi salvarea pe drumuri de întuneric, şi dacă ar mai fi posibilă o mîntuire prin ocolurile răului. Iubirea infernalului nu este posibilă fără reflexele de paradis ale bucuriei şi ale voluptăţii pure. Dar cînd conştiinţa noastră, pe calea mîntuirii inverse, rămîne la un moment dat pură de bucurie şi de voluptate, cînd neliniştea şi suferinţa se închid în ele însele pentru

a-şi medita abisul ? Atunci ne mai putem noi crede pe drumul mîntuirii ? Sau mai *vrem* noi să ne mîntuim ? Nu se poate şti dacă omul vrea sau nu să se mîntuiască, fiindcă nu se poate şti dacă momentul ultim al mîntuirii — transfigurarea — este altceva decît o înfundătură sublimă.

Refuzul mîntuirii pleacă dintr-o iubire secretă a tragediei. Este ca şi cum o dată mîntuiţi, ne-ar fi frică să nu fim aruncaţi la coş de divinitate şi am prefera o rătăcire pentru a ne împlini un orgoliu absolut. Cu toate acestea nu există nimeni care să nu privească pierderea mîntuirii ca pe cea mai mare ocazie pierdută, precum nu există nimeni care să nu se îmbujoreze în visul alb al transfigurării. Şi această situaţie e atît de dramatică, încît te întrebi dacă Dumnezeu nu ne-a exilat pe pămînt pe fiecare în parte.

Dar omul nu poate trăi numai în nelinişte şi numai în durere. Existenţa exclusivă în gama stărilor negative, fără întoarcere la naivitate şi fără înaintare în transfigurare, împovărează în aşa măsură conştiinţa noastră, încît presiunea unei *vini* adaugă un atribut dureros acesteia. Naşterea *conştiinţei vinovate* indică un moment primejdios şi fatal. Ne simţim treptat apăsaţi de temeri ascunse şi responsabili fără să ştim faţă de cine. N-am comis nici o crimă şi n-am ofensat nici cea mai neînsemnată fiinţă ; dar conştiinţa este tulburată ca după o crimă şi ca după cea mai grozavă ofensă. Ne-am ascunde în zone de întuneric de frica luminii. O teamă de claritate ne stăpîneşte, o teamă de lucruri transparente, de tot ceea ce există, fără să aibă nevoie de justificare. Neliniştea creşte cu atît mai mult, cu cît noi nu putem găsi un determinant concret şi imediat. O vină fără obiect, o

nelinişte fără o cauză exterioară. Am vrea atunci mai bine să fi făcut o crimă, să fi distrus un prieten, să fi ruinat o familie, să fi fost murdari, triviali şi bestiali. Mai repede am accepta să fim recunoscători unei victime, decît să ne scufundăm în indefinitul neliniştii noastre. Pierduţi în obscurităţile unei mine şi condamnaţi fără scăpare, ne-am simţi mai luminoşi decît în mrejele unei vini ce n-o putem înţelege. Conştiinţa vinovată ne oferă exemplul celui mai mare naufragiu moral. Fără ea n-am înţelege nimic din toată drama păcatului, n-am presimţi nimic din procesul prin care fără să fim vinovaţi faţă de *ceva*, putem fi vinovaţi faţă de *tot*. Cînd ne simţim responsabili faţă de sursele prime ale vieţii, atunci curajul gîndirii noastre a devenit primejdie pentru existenţa noastră.

Naşterea conştiinţei vinovate nu se poate concepe în afară de o existenţă care suferă. Drumul spre păcat pleacă din suferinţă şi este suferinţă. Dar o suferinţă infinită. Presiunea conştiinţei vinovate n-o cunosc acei la care suferinţa încetează, pentru care ea este o simplă potecă, îngustă ca şi dorinţa lor de fericire sau de nefericire. Ce se întîmplă, însă, cu acei care n-au de ales decît între suferinţă şi paradis ? (Este oare admisibilă altă alternativă ?) Şi ce se întîmplă cu acei care de frica de a pierde suferinţa prin cîştigarea paradisului nu pot renunţa niciodată la ea ? În ce lume să se aşeze acei ce se simt tari numai în contradicţie, ce sînt victorioşi doar între două tăişuri ? Nu este existenţa cea mai plină aceea în care mugurii surîd putregaiului ? Într-o mare existenţă, contradicţia este o supremă unitate. Reflexul divinităţii în om este sesizabil în rezistenţa în antinomii. Sîntem pe calea dumnezeirii de cîte ori în noi dialectica nu mai este în proces, de

cîte ori antinomiile se rotunjesc în bolta ființei noastre, imitînd curba de azur a cerului, iar pe calea *noastră* (a celor căzuți iremediabil în timp) de cîte ori trăim în orice proces ca o durere. Și trăim durerea ca o dialectică cu un singur termen. Durerea se afirmă ; se neagă tot în durere și se îmbină în durere. Este ceva monoton în toată drama suferinței...

Vrînd sau nevrînd, fiecare om înclină să considere durerea ca un drum spre puritate, ca un simplu moment în evoluția sa, fiindcă pînă acum nimeni n-a putut-o accepta ca o stare naturală. Neputînd-o învinge și depăși, ea se sistematizează în existența noastră, cerînd o dispoziție exact opusă purității. Ce ispășim prin suferința noastră ? Este întîia întrebare a conștiinței vinovate. Ce ispășim cînd n-am *făcut* nimic ? O vină fără obiect ne tiranizează și povara pe conștiință crește cu progresul durerii. Un criminal are o *scuză* pentru neliniștea lui : victima ; un om religios : un gest imoral ; un păcătos obișnuit : o abatere de lege. Acești oameni sînt scoși din comunitate ; atît ei cît și comunitatea *știu* de ce sînt blestemați. Neliniștea lor are un sprijin în certitudinea motivului exterior. Fiecare din ei poate spune liniștit : sînt vinovat, fiindcă... Dar acela care nu poate spune nici măcar *fiindcă* ? Sau cînd, mai tîrziu, în torturile conștiinței vinovate acest *fiindcă* va fi urmat de o *scuză* ce acoperă totul și acest *tot* nu va putea mîngîia cu imensitatea lui dorința noastră dureroasă după un păcat imediat, concret și viu ? N-am vrea oare să fim vinovați față de ceva *vizibil* ? Să știm că suferim din cauza cutărui și cutărui lucru, să ne simțim vinovați față de o prezență, de o ființă determinată, să putem aduce durerea noastră fără nume în legătură cu un *nume*...

N-am păcătuit față de nimeni și față de nimic; dar am păcătuit față de tot, față de o ultimă rațiune. Aceasta este calea păcatului metafizic. Precum formele multiple ale temerii — în loc să se nască individual și disparat pentru ca să culmineze în frica de moarte — se nasc la unii dintr-o frică inițială în fața morții, tot așa în cazul păcatului metafizic, o vină esențială în fața existenței iradiază de la centru toate elementele poverii noastre lăuntrice.

Conștiința noastră vinovată, încercuită de coroana neagră a păcatului, își dă în cele din urmă seama de un atentat comis de existența noastră împotriva surselor vieții și ale existenței. Întîiul și ultimul păcat.

Dintr-o nesfîrșită suferință se naște conștiința păcatului; la rîndul lui, el este o pedeapsă a acestei suferințe. Sau poate mai mult: păcatul este o autopedeapsă a suferinței. Ispășim prin el vina de a nu fi devenit *puri* prin durere; de a nu fi făcut saltul, transfigurarea, ci continuăm a suferi mai departe fără margine, ispășim mai cu seamă de a nu fi *voit* să devenim puri. Căci nu se poate spune că n-am avut fiecare la un moment dat cheia paradisului...

Dintr-o mare reflexie asupra sa însăși, conștiința vinovată începe să descopere rațiunile ultime ale neliniștii sale. Decît, acestea niciodată nu vor putea echivala motivul precis și cauza exterioară, ci, dimpotrivă, amplifică problemele existenței proprii.

Căci toată drama păcatului metafizic consistă în trădarea rațiunilor ultime ale existenței. Aceasta înseamnă a fi vinovat față de tot, iar nu față de ceva. *Știind* aceasta, ne-am ușurat sarcina și blestemul? Nu, fiindcă nu putem înlătura „cauza" neliniștii noastre fără să ne înlăturăm și pe noi. Deja, *păcătuind* ne-am înlăturat din existență, cîștigînd în

schimb o deconcertantă *conştiinţă* a acestei existenţe.

Toţi acei ce au trădat geniul pur al vieţii şi au tulburat sursele vitale în elanul demiurgic al conştiinţei au atentat la raţiunile prime ale existenţei, la existenţă ca atare. Ei au violat misterele ultime ale vieţii şi au ridicat toate vălurile ce acopereau taine, adîncimi şi iluzii. Conştiinţa vinovată rezultă din atentatul cu voie sau fără voie împotriva vieţii. Toate clipele care n-au fost clipe de extaz în faţa vieţii s-au totalizat în vina infinită a conştiinţei. Viaţa ne-a fost dată ca să murim în extazul ei. Datoria omului era s-o iubească pînă la orgasm. Oamenii trebuiau să lucreze la construirea celui de-al doilea paradis. Dar la această construcţie n-a fost depusă pînă acum nici o piatră ; doar lacrimi. Se poate oare construi un paradis cu lacrimi ?

Păcatul metafizic este devierea de la suprema responsabilitate în faţa vieţii. De aceea ne simţim extrem de responsabili în faţa ei. Sîntem vinovaţi de a fi conspirat în nesfîrşita noastră durere împotriva purităţii iniţiale a vieţii. (Dar oare *viaţa* n-a conspirat şi ea împotriva noastră ?)

Un om care iubeşte viaţa şi a conspirat împotriva ei este asemenea unui creştin fanatic care a renegat pe Dumnezeu. Păcatul teologic este tot aşa de grav ca şi păcatul metafizic. O diferenţă există totuşi : Dumnezeu poate ierta dacă vrea ; viaţa, însă, fiind obosită şi oarbă de fulgerele noastre, ne poate reprimi numai dacă vrem noi. Ceea ce înseamnă : renunţarea la calea divinizării proprii şi pierderea în anonimatul surselor vitale (recîştigarea naivităţii paradiziace, cînd omul nu cunoştea durerea şi pasiunea

pentru durere). Încă o dată, mîntuirea este o chestiune de *voință*.

A ucide un om și a ucide viața? În primul caz te condamnă semenii, în al doilea destinul tău devine o condamnare. Trăiești ca și cum ai fi condamnat de ultimul principiu (de natură, de viață, de existență, de Dumnezeu etc.). Poate numai atunci începi să *știi* ce e viața și să înțelegi lucruri inaccesibile filozofiei; să disprețuiești legile naturii; să fii *altcum* trist; să iubești absurdul...

De aici, un drum prin întuneric ar putea să ne descopere o lumină secretă. Dar dacă această lumină ar fi un moment final? Căci din lumină nu mai putem cădea în întuneric, atunci cînd lumina ne primește ca sfîrșitul istoriei noastre. Transfigurarea este o mare tentație după povara păcatului metafizic, care ne-a scos din rîndurile oamenilor și ale vieții, mai mult decît o crimă ordinară. Nimeni, pe căile durerii și ale păcatului, ale nebuniei și ale morții, nu scapă din vedere fascinarea învăluitoare a unei lumini finale. Dar tot așa nici unul din acei care au trăit amarnic dialectica demonică a vieții nu poate accepta beatitudinea finală, atunci cînd mai are încă de trăit. Din frica de sfîrșitul *lui*. Căci transfigurarea este o înfrîngere a dialecticii, o transcendere esențială a oricărui proces. Sfințenia este o stare de continuă transfigurare, deoarece sfințenia este o depășire definitivă a dialecticii. Un sfînt n-are nici un fel de istorie; el merge în linie dreaptă spre cer.

Cine a acceptat marile poveri ale vieții iubește mai mult tragedia, decît transfigurarea. Teama de monotonia clipelor sublime este mai mare decît teama

de prăbuşire. Ce poate fi pentru acela transfigurarea decît *uitările* propriei tragedii, sublimele lui laşităţi? Există multă bucurie în nelinişte şi multă voluptate în suferinţă, din moment ce omului îi poate fi teamă de orice mîntuire ca de o mîntuire *înainte de vreme.* Este ca şi cum o dată efortul transfigurator realizat, ne-ar fi teamă, că ne-am pierdut pe noi înşine. De cîte ori pînă acum omul nu s-ar fi putut mîntui dacă ar fi voit ? Dar se vede că suferinţa descoperă lumi ce pot înăbuşi amintirea şi regretul paradisului...

Viaţa : un pseudonim al lui Dumnezeu ?

De ce atunci cînd ni se îngustează conştiinţa pînă la a pierde orice conţinut actual, pentru a se scobori la marginea inferioară a noastră şi a se concentra într-un punct de limită, ne apasă *păcatul,* ca o crimă pe care am făcut-o fără să ştim ? Şi de ce progresul în conştiinţa păcatului ni-l fixează ca o *amintire,* ca şi cum am fi de vină undeva departe în trecut ? De ce conştiinţa păcatului care ne apare la un moment dat al vieţii deplasează sursa păcatului în imemorialul istoriei *noastre ?* De ce trăim păcatul fără *începutul lui ?* Nu oare fiindcă o dată păcatul intrat în noi, devine *esenţial* existenţei noastre, pe care o străbate şi o cuprinde în aşa măsură. încît nu ne putem concepe cîndva, atît în trecut, cît şi în prezent sau viitor, excluşi din prizonieratul păcatului ? Păcatul se încuibează în sursele existenţei noastre, fiindcă nu se poate păcătui cu adevărat decît împotriva acestor surse. Păcatul nu este un tovarăş, ci o sevă. Şi deşi se naşte în timp, el dă senzaţia veşniciei (a fi condamnat pentru eternitate).

Conştiinţa păcatului ne scoboară spre limita noastră inferioară şi ne duce atît de departe, încît fatal credem că ne amintim vag de o vină imemorială. Şi păcatul se adînceşte atît de agresiv şi de criminal, că descoperim cîndva, într-un nesfîrşit trecut, păcatul începutului nostru (de aceea, nu putem spune *începutul* păcatului), păcatul de a fi, de a fi fost. *A fi* ca întiia vină ; greşeala de a *fi fost* cîndva. Din acest motiv, ideea păcatului originar îşi are rădăcini atît de adînci în sufletul omului. Nu cunoaşte păcatul acel ce nu simte o mare vină care s-a comis *cîndva* şi cu care el se simte fără voia lui solidar, precum nu cunoaşte păcatul cel ce nu-l trăieşte, chiar atunci cînd nu *crede*, în pragul păcatului teologic. Forma tipică şi originară a păcatului este aceea împotriva lui Dumnezeu : păcatul personal al omului împotriva persoanei divine. (Păcatul indică totdeauna un raport existenţial.) Cine-ar putea spune dacă Dumnezeu însuşi este scutit de păcat ! ? Căci oare n-a păcătuit el alegînd dintre nesfîrşitele posibilităţi de a fi ale lumii pe cea mai puţin divină ? Şi nu este acesta păcatul absolut ? Oamenii au păcătuit faţă de Dumnezeu ; dar el faţă de oameni ! ?

Diferenţa dintre păcat şi durere : păcatul îl putem accepta ca o condiţie naturală, pe cînd durerea nu. Dar oare n-ar trebui să se vorbească de *durerea originară*, iar nu de păcatul originar ?

A nu iubi viaţa este cea mai mare crimă. Şi cine sînt responsabili de această crimă ?

Toţi cei care n-au *gustul* aparenţelor şi separă lumea în esenţe şi fenomene. Aceştia iubesc marea, dar nu-i iubesc valurile ;

Toți cei care nu trăiesc aparențele ca esențe absolute. Acestora lumea le începe *dincolo* de o floare, de un zîmbet, de un sărut ;

Toți cei care în individuație nu văd o realitate autonomă, ci ondulațiile unei substanțe inaccesibile. Aceștia nu iubesc viața, fiincă moartea unei ființe nu este o pierdere în *ființă*.

Cine nu iubește viața deschide sub el un gol pe care nu-l poate umple cu nimic. Că viața n-ar fi *demnă* de a fi iubită ? Dar iubirea ce o păstrăm vieții este cu atît mai sublimă cu cît noi nu putem ști dacă viața este demnă sau nu de a fi iubită. *Orb* să fii în lume : nu se poate să nu-i tragi cu ochiul vieții. — Ce păcat că viața nu este un înger, ca s-o ador, sau un monstru ca s-o urăsc ! Nimeni nu poate ști cît de mult iubește viața...

Dacă pot cunoaște deznădejdea acei ce n-au iubit viața...

SPOVEDANIA LUCRURILOR. Mi-e frică de muzica secretă a lucrurilor, de tonurile ei subterane, ce răzbat în ceasurile de tristețe solemnă, ca mărturisiri tainice dintr-o altă lume. O mare ispită e spovedania lucrurilor :

Fii duhovnicul nostru și ascultă-ne ruga ! Fără conținut este firea noastră și sărmane sînt conturrurile noastre. Jocul nostru fugar îmbată oamenii, îi leagă de noi, îi copleșește și-i distruge. Adorată este amăgirea noastră și în cultul nostru scoboară oamenii treptele vieții lor. Iubirea lor nouă le este coborîș, credința în noi pacoste ; extazul, decepție. Aproape de noi, cenușă devine focul lor ; aparență firea. Plini vor intra în dansul nostru și goi vor

ieşi. Umbre sîntem şi jocul nostru suprema amăgire este. Din timp purcedem ; în el ne mişcăm şi lui ne închinăm. Dansul umbrelor este extazul timpului. Tot ce cade în timp este victima farmecului nostru. Slujim timpul atrăgînd prin joc pe închinătorii fiinţei. Cerşesc fiinţa cei ce au răspuns chemării noastre. Şi-n zadar striga-vor gloria altor lumi cei răpuşi de timp !

ISPITA UMBRELOR : Mare este ispita voastră, umbrelor, mare este ispita timpului. Fermecătoare şi tristă e muzica voastră. Ca tonuri ale lucrurilor mi-aţi învăluit fiinţa, ca s-o dezvăluiţi în muzică de umbre. Mare este ispita voastră, cuprinzător e farmecul vostru, de-n sunetele voastre uitat-am gustul fiinţei. În voi gol să fiu, sărman şi cerşetor, farmecelor voastre fugare jertfi-voi avuţia singurătăţilor mele. Preaplini ne-nvaţă veşnicia a fi, ca să nu dorim a fi pradă în timp şi pradă a timpului. Şi oare poate trăi fără timp cel atins de veşnicie ? Bolnav de clipele care stau, spre voi umbre trecătoare-mi întind braţele, obosiţi-mă în dansul vostru, răpiţi-mi regretul nemuririi, uscaţi-mi vinele în haosul vostru, destrămaţi miresmele pure ale sufletului meu. Şi timpul să-mi sugă sîngele, ca veşnicia să mă aibă întreg.

Iar vouă celor speriaţi de o lume de umbre, scîrbiţi de a lupta în aparenţe şi pentru ele, uitat-aţi că luminile nu sînt mai puţin trecătoare ? De ce refuzul de a lupta într-o lume de umbre ? Trăim în ele, să murim pentru ele ! Din moment ce viaţa n-are nici o valoare, de ce să n-o jertfim pentru un nimic ? Nu găsesc o vrajă mai minunată decît să-ţi ascunzi pasiunea într-o astfel de lume, să atingi libertatea în

cultul absurdului, să te consumi cu foc fără un scop! Pasiunea într-o lume de umbre! Să ne întindem coardele lăuntrice, ca să ne dezlănţuim în jocul luminilor şi al umbrelor, atraşi de tainele acestora şi de licăririle acelora. Iar tremurul licăririlor în ceasul din urmă să fie neliniştea de prezenţa tainelor. Veşnicia nu ne înghite înainte de a fi fost posedaţi numai de umbre. Ele ne vor îmbiba sufletul cu muzici de regrete după licăriri, ce nu mai tremură în lumina albă şi monotonă de dincolo.

CEASUL BLESTEMELOR : Cînd ai scoborît atît de mult în fiinţa ta, încît nici un reziduu de existenţă nu-ţi mai poate aduce aminte că ai *fost* cîndva, atingi punctul în care nimicul nu s-a decis încă să fie. Minusul vital absolut corespunde acestei indecizii, care ne poartă înainte de tot ce este. Scoborînd spre limita noastră inferioară, lichidăm succesiv cu orice alcătuire de existenţă. Progresul în a nu fi este o lunecare inversă pe dimensiunea metafizică a existenţei. Pierdem din noi tot şi pierdem şi totul. Ajunşi în nimic, nehotărîrea între fiinţă şi nefiinţă ne dă o senzaţie halucinantă. Şi în această halucinaţie, în care ni se descoperă firea de la începutul ei la sfîrşitul ei şi de la sfîrşit spre început, gîndurile ne sînt blesteme ce se desprind cu limbi de foc. Iar *acolo,* înfricaţi de nefiinţă, jurămîntul ce îl facem firii este o întoarcere spre ce am fost, un urcuş spre limita noastră de sus.

Numai mila fugară şi de fiecare zi situează pe cel milostiv la un nivel de superioritate şi-i conferă o distanţă dispreţuitoare. Blestemată să fie mila care se naşte numai în prezenţa nenorociţilor, care e activă numai legată de obiect. Nu e permis să-ţi fie milă de altul, fiindcă nu eşti în starea lui, nu este permis să-ţi

reliefezi fericirea în actul de milă. A fi apucat de milă numai fiindcă altul suferă în fața ta este tot ceea ce poate exista mai vulgar și mai simplu, este un act de iubire ordinară. Dar mila care se naște fără suferință obiectivă, acea presiune a milei în singurătate ! Mila fără determinante din afară, dorința nesfîrșită de a te milostivi, de a te pierde într-un act de caritate, vibrația aceea înăbușită a sufletului... De unde pleacă dorința de a muri în suferința altuia? Ce se ascunde în misterul acelei mile adînci, care invadează pe unii oameni pînă la autoanihilare, pentru care vederea unui nefericit este ocazie de a consuma un proces de mult început în ei ? Care sînt rădăcinile ultime ale milei ?

În mila de fiecare zi, omul se apără de viitoarele lui suferințe și își asigură conștiința, gîndind la o recompensă viitoare. O lașitate explicabilă, dar scuzabilă. În astfel de cazuri el n-are nici o relație interioară cu milostivul și mila lui este inutilă și ineficace. (S-ar putea ca orice milă să fie inutilă și ineficace.) Dar mila organică poate pleca din teama de suferințele noastre viitoare ? Nu este ea o stare de prezență, căreia obiectul îi dă mai multă actualitate dar nu mai multă intensitate ? O astfel de milă poate ea pleca din bănuiala numai a suferinței ? Ar deriva ea numai din presimțirea unei tragedii, a unei prăbușiri, din așteptarea vagă a unei catastrofe viitoare ? Oare ne e milă de un nefericit fiindcă nu sîntem atît de nefericiți ca el ? Nu ; fiindcă nu există o nefericire mai mare decît aceea din care pleacă mila. A fi invadat de milă înseamnă a fi pierdut totul, a nu mai avea nimic. Nefericirea nu poate atinge un punct mai scăzut și ca atare nu poate exista nici un nefericit care ne-ar putea-o lua înainte. *În milă ne iubim suferința noastră în suferința altora.* Invazia milei pleacă din

centrul nostru înspre periferia noastră. Cum tensiunea nefericirii poată să atingă punctul ei culminant, adîncirea în nefericirea altuia este o deplasare, al cărei grad de iluzie nu interesează. Un fenomen de deplasare de această natură este mila. O deplasare, care este în fond o salvare. De obicei ne înşelăm pe noi înşine în milă. Ne închipuim că ne e milă de cineva mai nefericit ca noi și ne excludem aparent din zona ciumată. În realitate nu putem fi afectaţi de milă, decît dacă am atins un grad de ireparabil mai mare decît persoana ce o compătimim. Forma supremă și veritabilă a milei îşi găseşte expresia în teama de suferinţele ce aşteaptă persoana respectivă. Nu mi-e milă fiindcă cineva e nefericit, ci mi-e milă de cît ar mai putea să sufere. Infinitul şi posibilul în această ordine ne umplu de groază şi de nelinişte. În mila supremă, ne plasăm pe un punct extrem și absolut. Trăim atunci în convingerea că nimeni nu poate merge mai departe, că pentru ceilalţi suferinţa este un cerc, a cărui circumferinţă numai pe noi ne lasă afară.

Dacă în astfel de momente sîntem posedaţi de milă, cînd noi înşine ar trebui să inspirăm milă tuturor, cum putem să nu iubim suferinţa noastră, înainte de a o iubi pe a altora ! Este posibilă o milă pentru alţii fără mila pentru noi înşine ?

Mila pleacă dintr-o ascunsă, dar profundă milă pentru noi înșine. Obiectiv, nu putem vorbi decît de mila pentru alţii, fiindcă numai aceasta ni se arată și fiindcă numai pe aceasta o arătăm. Dar nu există decît milă pentru noi înşine. Rădăcinile ultime ale milei sînt înfipte în sentimentul ciudat al milei pentru sine însuşi. Îmbrăţişezi atunci nefericirea altuia poate din mărinimie, poate din laşitate...

Dacă nu cumva acolo departe, unde e mai tare şi mai singur, omul nu aşteaptă o compătimire ce nu vine de la nimeni...

Din depărtate vremi, oamenii sînt de acord că sfinţenia este supremă valoare, înălţimea ultimă ce o poate atinge o fiinţă umană. Eliberarea de păcat, purificarea în iubire şi abandonarea în milă, zîmbetul receptiv pentru orice act de viaţă sînt expresii ale sfinţeniei, cărora oamenii nu le-au refuzat niciodată admiraţia. Cu toate acestea aproape nimeni nu doreşte să devină sfînt, iar în fondul lor toţi oamenii refuză sfinţenia ca o pacoste. Înşişi sfinţii au avut un regret ascuns după lumea răpită de sfinţenia lor, ei înşişi s-au îndurerat de sublima lor catastrofă. Nu cred să fi existat cîndva vreun sfînt care să nu fi considerat în ceasuri amare şi lucide, sfinţenia ca o cădere. Omul iubeşte mai durabil şi mai persistent vulgaritatea decît sublimul. Numai idealul îi dă senzaţia de anomalie.

Femeia n-a atins culmi decît în sfinţenie. Oamenii adoră sfintele. Întrebaţi însă pe oricine în clipa lui de sinceritate absolută, pe cine preferă dacă ar trebui să aleagă între o curvă şi o sfîntă ?

De ce viaţa unei sfinte ne face impresia unei absolute pierderi, pe cînd a unei femei pierdute nu ? Să fi priceput aceasta din urmă lucruri pe care sfinţenia nu le-a bănuit ? Ceea ce e sigur e că nici o curvă n-a scoborît cu sine o iluzie în mormînt...

Sau de ce între Iisus şi Don Quijote inima noastră înclină pentru ultimul ? Ce ne poate lega sufletul mai mult de cavalerul tristei figuri, decît de cavalerul crucii ? Iisus şi-a sacrificat doar viaţa pentru noi toţi, pe cînd Don Quijote şi-a risipit-o pentru o iubire

imaginară... Cu toate acestea ce ne face în adîncurile sufletului nostru să vedem în Don Quijote o experiență dusă mai departe decît a lui Iisus, un risc mai definitiv și mai total ? În Iisus realitatea și iluzia și-au distribuit rolurile într-o măsură egală. Noi știm cît s-a înșelat Iisus, cîtă parte de iluzie este în existența sa ; dar știm și cît a jertfit în mod real pentru noi. Atîția oameni ne afirmă doar că fără el ar fi căzut pradă deznădejdii, boala de care oamenii se tem mai mult. Unora chiar, istoria fără Iisus le-ar fi părut goală de sens, Iisus *trebuia* să existe. Atîta lume l-a cerut. Dar cine l-a cerut pe Don Quijote ? El nu trebuia să se nască. Și fiindcă nu trebuia, nimeni nu l-a înțeles și nu-l va înțelege. Să-ți risipești viața pentru nimic, să atingi sublimul în inutilul absolut ! Mai departe nu se poate merge, mai departe nu mai ai ce atinge. În toată viața lui, Don Quijote este mai singur decît Iisus pe Gethsimani ; mai singur *pentru noi*. Noi care sîntem conștienți de tragedia pe care el nu și-a bănuit-o, noi, discipoli depărtați ai lui, dar fără darul iluziei. La Don Quijote, iluzia este un dar divin, o grație. Și acest dar a fost atît de mare, încît nouă nu ne-a mai rămas nimic. Aș vrea pe Don Quijote pe cruce și eu să fiu omul fără de lege de la dreapta lui, căruia să-i spună : „încă astăzi vei fi cu mine în paradis". În paradisul iluziei.

V

Simțit-ați vreodată *începutul* mișcării, chinuitu-v-a întîia plecare a lumii din ea însăși ? Ați atins vreodată fiorul pur al mișcării, extazul prim al devenirii, vîrtejul inițial al timpului ? N-ați simțit niciodată acel moment al primei confuzii, în febra iradiantă a corpului și a sufletului vostru ? Este ca și cum într-o uitare și o veșnicie, o scînteie răsărită din nimic aprinde focuri în spațiu și proiectează lumini pe imensitatea întunecoasă a lumii, descrie profiluri ciudate pe fondul cenușiu al spațiului. Senzația întîii mișcări ! Nu ne trăim atunci ca *sursă* a mișcării, ca întîiul bobîrnac al lumii ? Și nu este în febra noastră acea concentrare a mișcării, centrarea devenirii în elanul nostru ? Cine n-a simțit cum în el s-a adunat în vîrtej mișcarea lumii, cum în clocotul său se mișcă lumile nesfîrșite și nebănuite, acela nu va înțelege nicicînd de ce după astfel de clipe omul devine esențial altul, o ființă scoasă dintre ființe, precum nu va înțelege de ce o singură zi de asemenea fulgerări neîntrerupte ar fi destul pentru a-i consuma definitiv ființa.

Numai îngerii mă mai pot mîngîia. Aceste *ne*-ființe, ce „trăiesc“ pierzîndu-se fiecare în extazul celeilalte. O lume de extaze reciproce... Amintirile mele, cu imagini de Botticeli și armonii de Mozart, mă-ntorc undeva departe, cînd lacrimile erau închi-

nări soarelui... Toate melancoliile îmi trezesc locurile îngereşti ale trecutului, peisajele singuratice şi tăcute, peisajele marilor reculegeri şi ale marilor uitări ; toate melancoliile îmi apropie depărtările, îmi răscolesc în afunzimi toate primăverile copilăriei şi-mi scot la lumină bănuiala unei amintiri mai îndepărtate sau regretul unei lumi, cu lacrimi ca oglinzi ale sufletului. Destăinuirile melancoliei, singura probă a paradisului pierdut.

Precum atunci cînd în zi. închidem ochii pentru a ne adînci în întunericul subit, descoperim puncte de lumină şi fîşii de culori, ce ne amintesc de cealaltă parte a lumii, tot aşa cînd scoborîm în vastele şi întunecatele adîncimi ale sufletului, ni se descoperă la margini de întuneric, reflexele nebănuite ale unei lumi aurii. Să fie sufletului nostru, aceste reflexe, o chemare sau un regret ?

Deşi spaţiul ne opune o rezistenţă mai mare, mai directă şi mai fatală, el ne este totuşi o problemă mai puţin esenţială decît timpul. Spaţiul nu devine niciodată o problemă de existenţă şi de raport personal. Din ce ne adîncim mai mult în éul nostru, din aceea spaţiul pierde în realitate. pentru că timpul stăruie în conştiinţa noastră, iar cînd am devenit esenţiali, ne îndepărtăm de timp cum ne-am îndepărtat de spaţiu.

Spaţiul nu ne dă o senzaţie intimă de relativitate ; el ne face reflexivi doar exterior. Sînt oameni şi chiar culturi (cea egipteană) care concep veşnicia legată de spaţiu, care nu simt timpul şi relaţia lui cu eternitatea. Nemişcarea şi nesfîrşirea spaţiului epuizează în conştiinţa lor conţinutul esenţial al lumii. Întinderile lumii îi subjugă şi îi anulează din afară.

Spaţiul ne copleşeşte ; dar nu trece *prin noi*, deşi sîntem apropiaţi de el mai direct decît de timp. Nu-

mai timpul trece prin noi, numai timpul ne inundă, numai pe el îl simţim ca al nostru. Timpul ne revelează muzica şi muzica timpul, întocmai cum spaţiul plasticul. Dar între plastic şi muzical, ce suflet înclină pentru întîiul ?

Ceea ce este mai esenţial în noi se luptă cu timpul. Nu se poate să nu accepţi spaţiul ; este o evidenţă prea mare. Dar există un moment, de la care nu vrei să accepţi timpul. Momentul dramatic al existenţei individuale culminează întotdeauna în lupta cu timpul. Lupta aceasta este însă fără ieşire, fiindcă fiinţa atinsă de temporalitate, cucerind odată veşnicia, regretă inevitabil timpul. *Fuga din timp* se întîlneşte la fiinţe bolnave de timp, strînse prea puternic de chinga clipelor fugare. Mîntuirea este o aspiraţie atît de inconsistentă din cauza regretului ce-l au fiinţele după bucuriile, surprizele şi tragediile ce le oferă lumea ce trăieşte şi moare în timp. Dacă există o presiune temporală, nu există mai puţin o presiune a veşniciei.

Omul aspiră la veşnicie, dar iubeşte mai mult timpul. Cum viaţa aceasta pe care o trăim şi care se consumă în timp este singura valoare ce ne e dată, ne este imposibil să nu concepem eternitatea ca o pierdere, pe care n-o stimăm însă mai puţin. Singurul lucru ce se poate iubi este viaţa, pe care o detest. Este absolut imposibil să te debarasezi de timp, fără să te debarasezi de viaţă. În orice punct ai fi situat, timpul este marea tentaţie : o tentaţie mai mare decît viaţa, fiindcă dacă moartea nu este în el, el este *prilejul* morţii. De aceea extazul pur al timpului ne dezvăluie mistere atît de ciudate şi ne introduce în tainele ce leagă două lumi.

Cînd omul n-ar cunoaşte accesul eternităţii prin vieţuirea absolută în moment, cînd el n-ar putea să

facă salturi în veşnicie deja trăind în vîrtejul temporal şi ar fi silit să aleagă pentru una din două pe veci, oare ar sta el la îndoială să prefere timpul? Sau cînd tot pe veci, ar trebui să se decidă între Cleopatra şi Sfînta Tereza, şi-ar ascunde el înclinarea pentru întîia?

Pentru cine viaţa este o supremă realitate, fără să fie o *evidenţă*, ce întrebare-l poate frămînta mai mult decît aceea dacă viaţa se poate sau nu se poate s-o iubim? Este tulbure şi delicioasă nesiguranţa aceasta; dar nu mai puţin ea îşi vrea un răspuns. Este încîntător şi amar să nu ştii dacă iubeşti sau nu iubeşti viaţa. Ai vrea să nu spui un *da* sau un *nu*, numai pentru a nu limpezi o nelinişte plăcută. Un *da* înseamnă renunţare de a concepe şi a simţi o *altă* viaţă; un *nu* este o teamă de iluzia altor lumi. — Nietzsche s-a înşelat cînd, prins în revelaţia vieţii, a descoperit voinţa de putere problemă centrală şi modalitatea esenţială de a fi. Omul pus în faţa vieţii vrea să ştie dacă-i acordă ultimul lui asentiment. Voinţa de putere nu este problema esenţială a omului: el poate fi tare şi neavînd nimic. Voinţa de putere se naşte de atîtea ori la oameni care nu iubesc viaţa. Cine ştie dacă voinţa de putere nu este o *necesitate* faţă de viaţă! Întîia întrebare în faţa vieţii coincide cu un apel la sinceritatea noastră. Că după aceea vrem sau nu vrem putere, nu este deloc revelator. Lumea caută puterea ca să joace ultima carte vieţii.

Nimeni nu e sincer în iubirea lui pentru viaţă, precum nimeni nu e sincer în iubirea lui pentru moarte. Ceea ce e sigur este că viaţa are o consimţire mai adîncă din partea noastră: nimeni nu poate urî viaţa; dar sînt atîţia care au o ură bestială pen-

tru moarte. Cu toţii sîntem mai sinceri şi mai categorici cu moartea. pentru ca în îndoielile ce ni le trezeşte viaţa să ne permitem întrezăriri şi presimţiri nebănuite.

Este iarăşi ciudat că omului care a văzut moartea în faţă îi este ruşine să spună că iubeşte viaţa şi este condamnat pe tot restul vieţii să-i dea numai ocoluri. Cum există în momentele finale o explozie de sinceritate în existenţa fiecăruia, putea-va acela să-şi înfrîngă atunci năvala lacrimilor de recunoştinţă, necunoscute pînă atunci vieţii ? Nu stă nicăieri scris că lacrimile ultime sînt cele mai amare, dar stă scris pe toate porţile şi pe toate zidurile vizibile şi invizibile ale universului că regretul cel mai intim şi mai ascuns este de a nu fi iubit viaţa.

Toţi filozofii ar trebui să sfîrşească la picioarele Pityei. Nu există decît o filozofie a momentelor unice.

Dorinţa de a îmbrăţişa stelele ! De ce sînt atît de reci adevărurile ? Cînd s-a născut raţiunea, soarele lucea de mult. Şi raţiunea nu e ruptă din soare.

A suferi este modul suprem de a lua lumea în serios. Cu cît creşte însă suferinţa, cu atît învăţăm mai mult că lumea nu merită s-o luăm în serios. Astfel se naşte conflictul între senzaţiile de suferinţă, care atribuie cauzelor din afară şi lumii o valoare absolută şi perspectiva teoretică, răsărită din suferinţă, pentru care lumea nu este nimic. Din acest paradox al suferinţei nu este ieşire.

Există o regiune de ultime alternative, care sfîrşeşte în tentaţiile simultane ale sfinţeniei şi ale crimei. De ce omenirea a produs nesfîrşit mai mulţi criminali, decît sfinţi ? Dacă omul ar căuta atît de insistent fericirea pe cît se spune, pentru ce alege atunci căile prăbuşirii şi ale căderii, cu o atît de violentă pa-

siune ? Omul *stimează* mai mult fericirea şi binele, dar este mai atras de rău şi de nefericire. Trei sferturi din omenire ar fi putut deveni sfinte, dacă ar fi vrut. Nu se poate şti însă cine le-a revelat oamenilor că nu există *viaţă* decît în iad...

Sfinţenia este lupta victorioasă cu timpul. Cum sfîntul a reuşit să omoare în el timpul, el este în afară şi dincolo de orice. A fi în timp înseamnă a trăi absolut în acest *orice*. Timpul este cadrul lui orice, lui *a tot* ce. Sfinţenia : a fi dincolo de orice, cu iubire, însă. Monotonă e viaţa sfinţilor, fiindcă ei nu pot fi decît *numai* sfinţi. Sfinţenia : existenţa trăită într-o singură dimensiune absolută. Şi sfinţii aud glasurile lumii ; dar ele le vorbesc numai de durerile ce-au devenit iubire ; sînt glasurile unei singure lumi. Întoarce-mă-voi spre muzica în care-mi vorbesc lumile, celelalte lumi...

A cîta singurătate este aceea în care şarpele ne mîngîie şi ne linge obrajii şi buzele ? La ce depărtare am ajuns de fiinţă, cînd numai şarpele poate *fi* alături de noi ?

Două lucruri de neînţeles : nostalgia la un om prost şi moartea unui om ridicol.

Toţi oamenii trebuie să-şi distrugă viaţa. Şi după modul în care şi-o distrug se numesc triumfători sau rataţi.

Muzica e mijlocul prin care ne vorbeşte *timpul*. Ea ne face să-i simţim trecerea şi ea ni-l descoperă, *cadru* a tot ce-i trecător.

Sînt momente muzicale în care *pipăim* timpul Cînd muzica ne vorbeşte de veşnicie, o face ca *organ* al timpului. Dorinţa de veşnicie din muzică este o fugă de timp. Nu e nici eternul prezent, actualitatea continuă şi nici eternitatea de dincolo de timp.

Greu e timpul uneori ; ce grea trebuie să fie veşnicia !

Un corp descompus în nesfîrşitele lui celule ; fiecare celulă concentrînd o sumă de vibraţii ; toate celulele învîrtindu-se într-un vîrtej ; desprinderea tuturor organelor în tremurul individuaţiei ; întoarcerea vieţii la elementele ei prime, la întîile ei *amintiri*...

Iubesc numai pe acela ce merge mai încolo decît *este* ; care-şi simte începuturile şi lucrurile ce le preced ; ce-şi aminteşte de vremurile cînd n-a fost *el*, ce sare în anticipările individuaţiei. Nimic n-a înţeles din lumea asta acel ce nu s-a cutremurat la sensul adînc al individuaţiei, fiindcă acela nu va bănui niciodată regiunea începuturilor lui şi nu va presimţi niciodată momentul sfîrşitului său. Individuaţia ne revelează naşterea ca o izolare şi moartea ca o reîntoarcere. Nu iubeşte viaţa acel ce nu cultivă această izolare, precum n-o iubeşte acel ce nu se teme de reîntoarcere. Că aproape nimeni nu iubeşte reîntoarcerea, ce dovedeşte altceva decît că acesta e drumul spre lumea în care n-am avut *nume*. Individuaţia a dat vieţii un nume. Toţi purtăm un nume ; lumea ce precede individuaţia este viaţa fără nume, este viaţa fără *figură*. Numai individuaţia a dat *figură* vieţii. De aceea este prăbuşirea individuaţiei în moarte o desfigurare. Omul nu-şi iubeşte *faţa* care e un accident, ci figura care e un semn metafizic. Tremurul individuaţiei este un antecedent al desfigurării, este bănuiala pierderii lumii noastre. Omul este *o lume în lume*. Calea reîntoarcerii trece prin moarte sau cine ştie ? — reîntoarcerea sfîrşeşte în moarte. Legătura noastră cu ceea ce a precedat individuaţia o facem prin scoborîrea pe scara firii noastre, rămînînd în noi, învingîndu-ne izolarea figurii noastre, trans-*figurîndu*-ne spre începuturile noastre, iar nu

transfigurîndu-ne, pierzînd sensul figural al individuației, în moarte. Viața, care a fost înainte de a fi *noi*, o iubim prin *întoarcere ;* ochii ni se întorc spre începuturi, spre anonimatul inițial. Ne întoarcem unde *n-am* fost, dar unde totul *a* fost, spre potențialitatea infinită a vieții, din care ne-a scos actualitatea și mărginirea inerente individuației. Ne *întoarcem* de cîte ori iubim viața cu pasiune nesfîrșită și sîntem nesatisfăcuți de barierele individuației ; de cîte ori descoperim elanului nostru rădăcinile dincolo de finitul nostru figural. Întoarcerea este o transfigurare vitală ; reîntoarcerea o desfigurare metafizică. Întoarcerea este o mistică a surselor vitale ; reîntoarcerea este o groază a pierderilor ultime.

Viața este înapoia noastră, fiindcă din ea am purces ; viața este suprema *amintire*. Individuația ne-a scos din lumea începuturilor, adică din potențialitate, din veșnicia devenirii, dintr-o lume în care rădăcinile sînt arbori, iar nu izvoare trecătoare ale arborilor iluzorii, ale ființei...

În ce granițe să închid sufletul meu și ce ziduri să-mi ridic, spre a nu mă pierde ? Visurile mă poartă prea departe, prea departe mă poartă muzica și lacrimile. Nu mă mai cuprind și nu mă mai încap în mine ; cum să mai cuprind și cum să mai încapă alții ? Iubim din preaplin sau din prea-puțin ? Cînd nu mai încap în mine, putea-va altul să se apropie de centrul meu ? Iubi-va oare sufletul care moare de viața lui ? Sufletul, plin de goluri, le umple prin iubire ; caută pe alții din prea-puțin. Iubirea este o cerșetorie, este spaima de propriile micimi. Cît dispreț și generozitate e în iubirea din preaplin ! Iubești atunci ca să te scapi de tine, azvîrli iubirea ! Te închini Erosului ca

să te scape de tine însuți, de surplusurile și de excesele tale ; adori eliberarea de furtuna ta.

Nimeni nu va putea intra în mine, nimeni nu mă va asedia. Dispreț, ură și mărinimie voi turna într-o iubire, de care *am* nevoie, nu de care *au* nevoie. De ce n-ar fi iubirea o armă, un instrument, un pretext ? Convinși în iubire, fi-vor suflete goale, cerșetoare, crescute în umbră. Cine n-a urît niciodată iubirea n-a urît niciodată. Orice fel de iubire, de oameni și de femei, are ceva noroios, murdar și tîrîtor. Nu ți-e scîrbă atunci de a ști că există un *altul,* că este un *tu,* că mai sînt ființe, după ce în expansiunea ta ai fost *ființa ?* Eu nu mai încap în mine.

Muzica ne transpune oricînd într-o primăvară sau o toamnă. Ca o primăvară sau ca o toamnă ne destramă ea sufletul și corpul. Nu există muzică nici de vară, nici de iarnă. Sau de ce orice muzică este o boală...

Răul absolut : o ființă setoasă de a pârăgini firea ar smulge în primăvară toți arborii din rădăcini, le-ar mînca mugurii, ar otrăvi izvoarele, ca să moară vietățile, ar astupa fîntînile, ca să audă glasul răgușit al păsărilor și-ar acoperi florile ca să le vadă uscîndu-se, îndoindu-se triste spre pămînt. Pe femei gravide le-ar lovi în pîntece spre a omorî începuturile de viață, fructul, tot ce e fruct, iar zîmbetul fecioarelor l-ar îngheța într-o grimasă. Amanților le-ar arunca în spasmul sexual un cadavru, iar sugacilor. înainte de a face ochi le-ar fixa ochelari negri. Cu o tablă neagră, dorindu-i mărimea lumii, ar sări spre soare, spre a-i opri razele, spre a rîde într-o noapte veșnică fără stele, cu un soare în doliu, pentru vecie îmbrăcat în negru. Și această ființă să treacă ironică pe lîngă omenirea care în agonie așteaptă revenirea

razelor, să zîmbească rece rugilor, înălțate spre astrul voalat.

Răul este ura împotriva a tot ce e *fruct*.

Istoria nu trebuie să însemne pentru tine decît istoria omenirii în *tine*. Dacă tot ce a fost mare pînă acum și dacă tot ce va fi mare în viitor nu este în tine, amintire sau fruct, istoria ai pierdut-o și tu ești nimic. Ce om este acela care nu reface și nu anticipează istoria pe cont propriu ? Sau mai bine zis : de ce nu e *om* acela care reface și anticipează istoria pe cont propriu ?

Astfel să trăiești, ca indiferente să-ți fie formele în care s-a îmbrăcat și se va îmbrăca lumea, indiferente epocile, stilurile și cotiturile istoriei. Trăiește, ca și cum înainte de tine n-ar fi fost nimic și ca și cum nimic nu ți-ar urma. Scîrbă să-ți fie de a fi verigă într-un lanț, a desăvîrși sau a strica o moștenire. Nu există nici înaintași și nici urmași gîndurilor absolute. Doar noi, murim *sub* ele.

De ce nu vrem să acordăm sfinților privilegiul nebuniei ? Nu oare fiindcă nebunia lor sfîrșește în lumină, în loc de întuneric ?

Toate concesiile pe care le facem lui Eros sînt goluri în dorința noastră de absolut.

Nostalgia, mai mult decît orice, ne dă fiorurile imperfecțiunii noastre. Iată de ce cu Chopin ne simțim atît de puțin dumnezei.

Întîiul și ultimul capitol al unei antropodicee : despre lacrimi.

Numai ura întărește viața ; ura distructivă menține viața constructivă. În ea ne simțim tari, răsturnători, în ea ne ard toate membrele, ea ne cheamă la o acțiune, ne îndeamnă la gest și la faptă. Nu ura interesată, provocată de cauze meschine și orientată spre o răzbunare imediată, ci marea ură pasionată,

sub care se cutremură totul. Ura este resortul profeţiei ; ura-l face pe orice profet să vorbească pasionat de iubire. Profeţia este o ură distructivă şi creatoare. De mult ar fi dispărut evreii dacă n-ar fi avut darul divin al urii. Poporului ales i-a asigurat Dumnezeu veşnicia prin ură. Nouă creştinilor ne-a dat o existenţă vremelnică prin blestemul iubirii. Pentru evrei a venit Iisus, nu pentru noi. Dumnezeul lor ne-a trimis pe marele Corupător. Inspiraţi de Dumnezeu fost-au evreii cînd l-au refuzat ca Mîntuitor.

Gîndirea ce nu exprimă lupta unei existenţe este pură teorie. A gîndi fără destin, iată destinul omului teoretic. Teorie fac toţi cei ce nu vor să se schimbe pe ei şi să schimbe lumea asta, care nu refac tot ce s-a făcut şi nu presimt tot ce va fi. Nule sînt gîndurile ce nu cresc pe un suflet şi pe un corp, nule sînt ideile pure, zadarnice cunoaşterile gratuite. Din gînduri să răsară aburi ; din idei scîntei ; din cunoaşteri flăcări. Alte dimensiuni să dea lucrurilor febra acestei gîndiri. Dintr-o voinţă de reformă a lumii să plece ea, din pasiunea de răsturnare a ordinilor vizibile şi invizibile. În legile naturii să izbească vijelia acestei gîndiri, bazelor cosmice să le dea o altă adîncime şi o altă înălţime coloanelor lumii. Pe noi să se rezeme lumea ; mai mult decît Atlas să însemne rezistenţa noastră. Gîndurile noastre să fie umerii pe care se reazemă nesfîrşitele lumi. Cutremure pleca-vor să-mpartă nelinişte în nesfîrşire şi flăcări purta-vor, ca nimburi, nesfîrşitele lumi. Dacă tot ce este-n timp şi spaţiu nu va lua dimensiunile noastre, pentru ce să mai gîndim atunci asupra spaţiului şi a timpului ? Dacă tot ce trăieşte şi moare nu trăieşte şi moare în noi, pentru ce să mai gîndim asupra vieţii şi a morţii ?

Zilele acelea de primăvară, cînd materia se pierde în raze şi sufletul în amintiri...: Atunci renasc în noi

toate visurile de pînă acum, toate visele nopților noastre, întreg materialul absurd și imaginar, țesut în inconștient de frica, voluptatea și durerea noastră ascunsă. Crezut-am că visurile murit-au în noi cu fiecare zi și cu fiecare noapte. Dar descompunerea voluptuoasă a sufletului sub cerul vast al primăverilor este chemarea amintirilor. Cu cît sufletul se fărîmă mai mult, cu atît se apropie de locul uitărilor. Spre tot ce am uitat, iată pelerinajul interior la care ne îndeamnă acea prezență eternă a primăverii. Destrămarea sufletului ne arată doar ce am fost. De ce nu putem întotdeauna trezi trecutul nostru ? Dormim în noi înșine, iar eul este un văl ce ne acoperă somnul.

În catedrala aceea, în care erai singur și-n care intrat-ai să uiți de lume și de tine, să simți nemișcarea și să uiți așteptarea, crescut-ai solemn în coloane și în arcuri, risipitu-te-ai în violetul învăluitor și curbat maiestuos de ondulațiile templului, luat-ai mărimile boltelor ei și pierdut ai fost în geometria transcendentă a catedralei. Coloană a devenit sufletul tău și arc și boltă. Deasupra lumii, în formele ei s-au împletit formele tale și bloc de piatră devenit-a nemișcarea firii tale. Și-n arcuirile tale, fără simțire privit-ai spre pămînt. Ce era sufletul tău dacă nu piatra ce nu zace pe pămînt ? Jos erai în înălțimile tale, slab în duritatea ta, greu în zborul tău, piatră în drum spre cer...

Dar deodată minunea glasului de orgă, minune în catedrala-n care te credeai numai tu. Mișcatu-s-au arcurile, coloanele și bolțile, în vibrație s-a dilatat materia ta, crescut-a catedrala în dimensiunile lumii. În sunetele orgii unde vei mai căuta granițe, în muzica ce vine de dincolo de margini, de dincolo de marginile lumii și ale sufletului ?

...Și atunci pe sufletul tău se rezemau cerurile.

Atomii care dorm în oameni şi care n-au dormit niciodată în mine.

Trezirea continuă din somnul materiei...

Materia ca leagăn al uitărilor...

Viaţa, sufletul, spiritul, care ne arată urmele noastre...

Materia, care nu lasă *urme ;* de aceea este ea leagănul uitărilor.

Toate urmele, tot ce nu e materie în noi, ne urmăresc...

Dar scoborînd în materie, ne pierdem urmele...

Nu spiritul, ci muzica este antipodul materiei...

Scormonind cel mai îndepărtat trecut, muzica ne trezeşte neîncetat din somnul materiei...

Dar muzica e eternă ca şi materia.

Formarea lumilor a răspîndit întîile armonii în spaţiu.

Muzica exprimă tot ce e haos în cosmos : de aceea nu există decît o muzică a începuturilor şi o muzică a sfîrşiturilor...

Gînd absurd în muzică : o fizică în care s-ar pleca de la lacrimi, în loc de atomi.

Dacă ne-am rostogoli cu întreaga lume într-o avalanşă nebună, să învingem pe vecie somnul materiei şi ca atomii să nu mai doarmă în nimeni. Trebuia să fi trăit pe cînd pămîntul respira prin vulcani sau cînd s-a rupt din soare. Despre temperaturile solare ale sufletului...

Totul este în fiecare moment : acum se naşte lumea şi acum moare : razele şi întunericul ; transfigurarea şi prăbuşirea ; melancolia şi oroarea. Lumea o putem face absolută ***în noi.***

Că voinţa de putere este ultima carte jucată vieţii, o dovedeşte accesul suprem al puterii la acei care nu mai au nimic de pierdut sau la acei cărora viaţa nu

le-a oferit nimic. Iisus : cel mai slab om, a fost cel mai tare (căci nu s-a epuizat plutind peste două milenii). Nu există tărie sufletească decît în deficienţă biologică. Golurile vitale în spiritele ambiţioase şi vizionare au răsturnat şi răscolit istoria. Individul merge cu istoria înainte de cîte ori viaţa îl lasă înapoi. Creştinii au dreptate cînd explică istoria prin cădere. Păcatul lui Adam este întîiul act istoric, adică întîiul act împotriva firii sau alături de ea. *În* fire, în legea firii nu există istorie. Istoria este o lunecare din sînul vieţii, un salt din el ; ea este o trădare, fără de care am fi rămas sclavii anonimi ai vieţii. Libertatea prin istorie, adică *istoria* fiecărei nefericiri, istoria *fiecăruia.*

Am devenit *fiecare* de cînd am fugit din sînul vieţii. Viaţa, care avea un *nume,* a luat, în indivizi, nenumărate, retrăgîndu-se anonimă din ei. De cînd fenomenul individuaţiei a luat un caracter *nominal,* de atunci începe istoria. Căci de atunci indivizii au încetat a se crede fii ai vieţii, de atunci s-au înstrăinat de Alma Mater.

Cine-mi va putea scoate din cap ideea că lumea aceasta putea fi făcută pe alte baze şi cine-mi va putea da iluzia că o putem construi pe altele ? De cîte ori putea fi această lume *altfel ?* De cîte ori ea nu trebuia să fie aşa ? Oare să aibă ea nenumărate feţe ascunse pe care le-am putea scoate la iveală ? Atunci n-am face decît o *reformă* a lumii ; dar noi vrem o altă lume. Noi vrem să *începem* lumea noastră, căci aceea creată de Dumnezeu e pe sfîrşite...

Lumea *lui* n-a fost aparenţă şi nici iluzie, ci realitate. Ea a *fost.* Şi de aceea trebuie să moară. *El* trebuie să tragă concluzia *începutului* său.

Ultimul şi cel mai decăzut om se simte superior lui Socrate. Chiar în faţa mormîntului lui Napoleon,

nu-ţi poţi stăpîni un zîmbet de dispreţ. Pentru orice om care moare, simţim mai mult dispreţ, decît milă. Este ca şi cum oamenii s-ar „compromite" murind. Nu considerăm uneori moartea altora ca o laşitate ? Îmi amintesc de acel schelet în faţa căruia am exclamat : „tîmpitule !"

Dacă ne-am începe activitatea de fiecare zi pe un marş funebru, ce dimensiuni ar lua actele noastre ! O viaţă ce s-ar scurge în stil solemn, în care am „oficia" şi în cel din urmă act...

Iubesc pe Rembrandt acei ce suferă de atracţia marilor apusuri. La Rembrandt lumina nu vine nici din afară şi nici din logica unui tablou ca atare. Soarele apune în fiecare om şi în fiecare lucru. Portretul răsfrînge din interior raze *ce nu sînt ale lui*. Lumina apune în om şi în acest apus îmbracă sufletul în umbre. La Rembrandt, soarele moare în fiecare zi în om şi portretul pare a reprezenta ultimele licăriri, stadiul final al acestei traiectorii. O lumină din razele împrăştiate şi palide ale unui apus. Aici oamenii vin din umbră şi misterul rembrandtian nu e decît *aşteptarea* întunericului. A întunericului ce vrea eliberarea de el însuşi prin lumină ; a întunericului ce aşteaptă înfrîngerea propriului său principiu. În Rembrandt totul e bătrîneţe sau totul *tinde* spre bătrîneţe. Rembrandt este oboseala de umbră şi oboseala de soare, nehotărîrea fiinţelor între moarte şi viaţă. Venite din umbră şi crescînd în ea, *unde* să se mai întoarcă ; spre ce lumină să se înalţe, cînd soarele le oferă doar agonia lui...

Botticeli : simbolul limii — o floare ; devenirea ca graţie ; autoextazul vieţii ; fiecare gest o minune ; vălurile care îmbracă materia ; elanul mai greu ca materia ; acolo unde lucrurile nu se cîntăresc ; aurora ca finalitate universală ; razele dansînd în spaţiu ;

vibrația pietrelor ; glasul depărtărilor apropiindu-se în legănări...

Cu cît se subțiază sîngele mai mult, cu atît omul este mai aproape de eternitate. Toată veșnicia este o chestiune de globule roșii...

Ne domină timpul de cîte ori circulația sîngelui, rezistența cărnii, ritmul organic sînt dominantele existenței noastre ! Dar cînd sîngele devine un fluid impalpabil, carnea un fior imaterial, ritmul organic o cadență abstractă, sîntem departe de timp pe cît sîntem de departe de ființă.

Vocea sîngelui este vocea timpului, a lucrurilor care încep și a celor ce sfîrșesc. De ce în gîndire sîngele își pierde vocea ? Nu oare fiindcă gîndurile sug sîngele ? Așa se nasc *pasiunile abstracte.*

Veșnicia ? O *anemie* a firii.

Pasiunile abstracte sau despre : mîini diafane ; mîini palide care ard ; mîini transparente care tremură ; —

față ingerească și suavă, sub care se ascunde pornirea spre crimă ; expresie intemporală, care acoperă viitoare răsturnări și viitoare prăbușiri ;

ochi plecați, ochi rătăciți, cu obiectivul în *tot,* pierzînd obiectele.

Depărtarea, mod al iubirii ; vagul, ca formă ; nonviața, apoteoză.

Ideile curg în sînge (definiția pasiunilor abstracte). Ideile ce pun stăpînire pe sînge sau cînd se nasc pasiunile fără obiect. Pasiunile ce nu sînt legate de nimic și care nu ne leagă de nimic. Adică a muri pentru ceea ce este mai *departe* de noi. Depărtările, singura noastră prezență.

Pasiunile neutre. Se pot explica, se pot înțelege ? Pasiunile ce nu se nasc sub soare, fiindcă soarele e prea aproape... *Neutre,* față de tot ce e *aici,* dar nu

față de infinit. Muzica și metafizica izvorăsc din pasiuni neutre față de lumea noastră. Pentru ele nu există decît o lume a depărtărilor ultime ; *aici* este totul prea puțin și prea aproape. Tristețea sau bucuria lui Beethoven încep acolo unde pentru ceilalți sfîrșesc. Ele sînt atît de adînci, încît n-au o cauză. Tot ce este profund în noi n-are cauză ; adîncimile noastre nu vin din afară. Și de aceea nici nu privesc lucrurile de aici. Despre dimensiunile absolute ale sufletului... și despre mîinile diafane îmbrățișînd depărtările.

De ce ne apare gîndul veșniciei atît de complex ? Fiindcă nimeni nu știe hotărît dacă veșnicia este plenitudine sau vid.

Cele trei mari căi spre absolut : mistica, muzica și erotica, se împlinesc în oscilația dintre plenitudine și vid. *Extazul*, fie el mistic, muzical sau erotic, ce face altceva decît să ne pună în prezența unei infinități, care este de atîtea ori goală, pe cît este altădată de plină. Niciodată plenitudinea extatică nu este atît de redusă, încît să nu ne dizolve, iar vidul atît de limitat, încît să nu ne umple. Veșnicia este inseparabilă de neant.

Cu cît sîntem mai aproape de eternitate, cu atît sîntem mai departe de viață. Simțul pentru eternitate este o piedică și un blestem în calea recuceririi vieții. Eternitatea ne paralizează mai tare decît cea mai grozavă boală. Bolnav, poți face orice, fără să vii în contradicție cu boala. Dar ce poți *face* ca să nu-ți fie rușine în fața eternității ?

Florile ce nu sînt culese de mîini palide înflorit-au în zadar. Paloarea singură se apropie natural de viața delicată a florilor. Numai o față fără culoare cîștigă prin culorile florilor și numai mîini fără viață pot lua florilor viața lor iluzorie.

Întîia condiție a libertății noastre: eliberarea de Dumnezeu; nu putem crea nimic fiind creaturi. Pînă acum n-am făcut decît să compromitem opera creației. Ah! dac-am putea-o distruge! Și pe ruinele ei, să-nălțăm, ca creatori, paradisul terestru, al doilea paradis, înfrîngînd păcatul și durerea și moartea. Lumea care s-ar naște și care ar exista numai *prin noi înșine*...

Nu există gînd mai criminal decît cel al păcatului. Și nu există nici o *scuză* pentru acest gînd. Nu știi pe cine să urăști mai mult: pe lumea asta, care dă prilej la astfel de gînduri, sau pe tine care poți gîndi și simți astfel de crime. Trebuie distrus din conștiința oamenilor orice gînd de păcat și trebuie distruse toate religiile și filozofiile care propagă un astfel de gînd, revelînd viața ca păcat. A vorbi despre păcat, fără regretul că ai ajuns la ideea lui, este întîia treaptă în scara gîndurilor criminale. Se mai poate suporta doar o umanitate care nu cunoaște păcatul, care trăiește toate actele vieții ca virtuți. Pînă în rădăcini trebuie atacată omenirea și distrugerea conștiinței de păcat să fie întîiul atac. Să se schimbe odată totul!

Reacția împotriva propriilor tale gînduri împrumută singură viață gîndirii. Cum se naște această reacție este greu de descris, fiindcă ea se identifică cu atît de rarele tragedii intelectuale. — Tensiunea, gradul și nivelul unei gîndiri purced din antinomiile ei interne, care la rîndul lor derivă din contradicțiile irezolvabile ale unui suflet. Gîndirea nu poate rezolva contradicțiile sufletului. Cît despre gîndirea lineară, acolo gîndurile se oglindesc în alte gînduri, în loc să oglindească un destin.

Toate frămîntările tale la ce se reduc dacă nu la regretul de a nu fi Dumnezeu... Dar după acest re-

greț se mai poate gîndi altcum decît în elegii și blesteme ? Sînt ca un spînzurat ce nu știe de ce atîrnă. Poate de *conștiința* sa... Aș vrea să scriu imnurile scîrbei.

Va trebui repetat de mii de ori că numai viața poate fi iubită, viața pură, actul pur de viață, că de conștiință atîrnăm, spînzurați în nimic.

Defectul meu este de a ști totdeauna ceea ce e mai esențial și mai necesar, de a avea prejudecata eternității. Soarele însuși pare trecător în această isterie a eternității. Și atunci cum să *începi* ceva, cum să devii istorie și pulsația ta acțiune ! A ști ceea ce e mai necesar e un blestem, de care numai Dumnezeu ne-ar putea scăpa sau diavolul. Încă nu mă pot decide dacă de la Dumnezeu sau de la diavol ne vine cunoașterea, fiindcă nu știu dacă răul vine numai de la diavol.

Scîrboase sînt cadavrele, scîrboasă este moartea și scîrbos este felul de a muri al oamenilor. Din atîtea feluri de a muri, de ce a ales viața forma cea mai dezgustătoare ? De ce ea încetează la *rece* ? Concep o moarte, rezultată în tinerețe, într-un mediu de iluzii și de așteptări, în care ne-am dizolva în spațiu, sub presiunea unei febre infinite, și am pluti risipiți în eter, ca aburi ai ființei. Moartea ca dizolvare imaterială în infinit, ca un salt eteric, moartea ca vis și ca poezie a materiei ! Dar nu moartea ca verificare a materiei, ca ilustrare a legilor firești, ca fatalitate a naturii. Nu mă revolt contra morții, ci contra felului de a muri. Așa cum murim noi toți, oameni, animale, flori, constituie o conspirație a materiei împotriva noastră. Murind așa cum natura ne-a prescris, trădăm toate privirile noastre în sus, toate dorințele de a ne dizolva undeva dincolo de noi, de a ne frînge aripile într-o tăcere fără materie. Cădem

dincoace de noi murind. Şi de aceea, fiecare moarte este o ruşine. Cu adevărat, mi-e ruşine să mor! De ce nu încearcă fiecare atom s-o ia razna în spaţiu şi să mă dizolv fericit de a nu mă mai regăsi...

Într-o lume de oameni în dispariţie, cine ar fi Dumnezeu ? Deţinătorul ultimei speranţe.

Nu o dată toată problema etică îmi apare miraculos de simplă. Tot ce se clădeşte pe speranţă aparţine binelui ; restul, principiului satanic. Un criminal, care purcede dintr-o speranţă, este mai aproape de lumea binelui decît un disperat pasiv. În definitiv, nu există decît un criminal : acela care n-are nici măcar o minimă iubire pentru viaţă. Cine iubeşte mai mult viaţa : acel pentru care ea este singura problemă. Sînt mai multe feluri de a iubi, dar din păcate nu există decît unul de a muri. Despre acel freamăt de iubire, ce se naşte după ultimele tristeţi...

Un regret de nimeni înţeles : regretul de a fi pesimist. Nu este uşor lucru *a te pune rău* cu viaţa.

Aşa de puţini ştiu că eroismul se epuizează la acele tot aşa de puţine fiinţe, în rezistenţa şi curajul fiecărei clipe. Cînd existenţa ta se defineşte în atributele neliniştii şi ale fricii, faptul pur de a trăi este supremul curaj, este un act eroic. Îndepărtarea de Eros devine fatală, deoarece tot ce e în tine se concentrează pentru menţinerea ta ca atare ; plăcerile în acest eroism de rezistenţă ar părea grave laşităţi. Cînd toată fiinţa ta nu cunoaşte altă problemă decît amînarea sau înlăturarea distrugerii, atunci cu adevărat nu mai ai timp pentru iubire. Autonomia de Eros presupune subiectivitatea ca un absolut, iar chinurile acesteia fac din Eros un lux fatal.

Zilele acelea, în care văzul supleneşte gîndirea, cînd te apropii de lucruri ca *obiect*. Cu floarea floare,

cu apa apă, cu cerul cer, cu apusul apus. Lucru în lumea lucrurilor, omul vizual este în toate şi în nici unul.

Iubesc numai moartea din plenitudine, din exces, numai moartea care adaugă vieţii infinitul ce nu l-a avut de a trebuit să moară.

Moartea muzicală : singurul mijloc de a sfinţi viaţa.

De ce atunci cînd privim stăruitor cerul aşteptăm parcă un răspuns ? Să fie numai o prejudecată creştină ? Ah ! de s-ar deschide odată cerurile !

Singura mea „virtute“ este de a nu fi păcătuit niciodată împotriva veşniciei. Mintea naivă a oamenilor preţuieşte această virtute, fără să ştie că de la ea începe catastrofa.

Omul trebuie pus în faţa unui nou început al istoriei. Un Adam fără păcat trebuie să însemne omul nou şi o istorie fără păcat să desfăşoare activitatea lui. Numai astfel se poate concepe o nouă viaţă, o viaţă schimbată în rădăcini. Omenirea nu mai aşteaptă decît un profet : acela al vieţii fără de păcat. Dacă moartea nu poate fi învinsă sau distrusă, păcatul trebuie învins sau distrus. Cum individual acest efort este iluzoriu, un cataclism al istoriei şi o revoluţie antropologică, în care va sări în aer moştenirea veacurilor, vor însemna aurora unei alte lumi. Omul va face atunci concurenţă atîtor dumnezei ai veacurilor învinse şi fiecare ființă va deveni o auroră. Multe lumi muri-vor. Dar mai multe se vor naşte. Şi vom cunoaşte atunci răspîntiile firii, iar nu numai ale omului.

Nu înţeleg cum oamenii pot crede în Dumnezeu, deşi mă gîndesc zilnic la el.

Frica de propriile tale singurătăţi, de întinderea şi infinitul lor... Remuşcarea este vocea singurătăţii.

Şi ce şopteşte în această voce ? Tot ce în noi nu mai este om.

Sufletele în care setea de viaţă cu cît este mai mare, cu atît sînt înghiţite mai mult de singurătate...

Văl după văl se ridică din sufletul tău, văl după văl se rotunjesc impalpabil în aer. De cîte văluri a fost acoperit sufletul tău, cîte taine îngropat-au ele ? De ce ţi-ai ascuns adîncimile de lumină, de aer şi de întinderi ? Ţi-ai zis ; *totul este de nespus*. Şi luat-ai clopotul din turn şi astupat-ai ferestrele, şi sub bolţi de întuneric, zidit-ai templul tău.

Văluri ce acopereau taine şi taine ce ascundeau tristeţi. Misterul învăluirilor ni se descoperă în dansul aerian al vălurilor, taina a tot ce e de nespus. Văl după văl se ridică de pe suflet ; tainele se apropie de lume, de lumină, de aer şi de întinderi. Învăluite fost-au tainele şi piatră de mormînt fiecare. Atîţi morţi zăceau sub ele cîte tristeţi erau în tine.

Teama de secretul celui mai mic lucru. teama că toate lucrurile indiferente ce ne înconjoară ar prinde pentru o clipă viaţă şi ne-ar şopti vorbe de neuitat, primejdioase şi fatale, că ne-ar încredinţa secrete pe care nu le vrem şi destăinuiri ce nu le aşteptăm, că lucrurile mute ne-ar da o misiune grea, irealizabilă, chinuitoare că ne-ar face interpretul lor, cuvîntătorul lor... Teama de lucrurile care tac, de apropierea lor misterioasă, de veşnicia lor solemnă sau teama că nemişcarea lor ar fi o iluzie, teama nesfîrşită că toate aceste lucruri ne vor spune odată *tot,* dar absolut tot şi dorinţa arzătoare ca totul să fie de nespus.

•

Imposibilitatea de a separa infinitul de moarte, moartea de muzică şi muzica de melancolie !...

Departe de mine şi aproape de depărtări...

Veniţi colţuri neauzite şi nebănuite ale lumii, veniţi furioase şi răpiţi-mă pe veci în izolarea voastră, căci sub melodiile lumii sucomba-va sufletul meu asurzit în acest univers sonor !

Şoapte ale pămîntului şi imn al stelelor, ce mai puteţi adăuga freamătului muzical al sufletului ? Spre a cîta dizolvare mă poartă acest univers sonor ? De cîte ori am fost victima chemărilor muzicale şi a cîta tentaţie mi-a oferit o moarte melodică ?

Totul este de nespus şi toate lucrurile vor să vorbească. Apocalips sonor.

După ce cuvîntul nu mai atinge lucrurile şi lucrurile nu mai răspund cuvintelor, muzica firii este puntea care mai leagă sufletul de tot. Pe ea trecem spre o mare despărţire, cu teama în suflet de toate lucrurile ce sfîrşesc.

Numai prin auz, lucrurile nebănuite devin clare în suflet. Nu-l are pe Dumnezeu acel ce nu l-a auzit. Fără glasurile de dincolo nu există mistică, precum nu există un extaz final fără ecourile unor melodii, mai departe de *dincolo*. *Auzim totul* în glasurile care *preced* pe Dumnezeu. Atunci vibraţii unice, născute înaintea timpului, ne aduc nehotărîrea între fiinţă şi nefiinţă. Neliniştea primordială, hrănită din indecizia dintre nimic şi tot, ne îmbracă într-un veşmînt sonor, ca pentru a ne duce spre tărîmuri de nimeni văzute şi de nimeni auzite. Şi după acest vis cosmic ce nostalgii se mai pot înfiripa în suflet ?

Îngropaţi-mă, depărtărilor, învăluiţi-mi tristeţea în seninătăţile voastre şi sufletul în nimbul vostru inaccesibil. Furaţi-mă atîtor visuri şi salvaţi-mă din pierzania şi chinul nostalgiilor. Duceţi-mă spre locurile visurilor şi risipiţi-mă pe întinderea nostalgiilor.

ÎN CE FEL VIAŢA DEVINE SUPREMA VALOARE: veneraţia pentru femei: reabilitarea lui Eros ca divinitate; sănătate naturală, transfigurată de delicateţe; elan dansant în toate actele vieţii; graţie în loc de regret; zîmbet în loc de gînd; avînt în loc de pasiune; depărtarea ca finit; viaţa, ca singurul Dumnezeu, singura realitate şi singurul cult; păcatul ca o crimă şi moartea ca o ruşine.

...Restul este filozofie, creştinism şi alte forme de cădere.

Numai stările de exaltare, de beţie lăuntrică şi de tensiune ultimă ne dau excelenţa tragică, voluptatea de a ne distruge inutil sau de a ne jertfi incomensurabil. Depresiunile sînt atentate la viaţă, sînt ochiri de diavol, săgeţi otrăvite care rănesc mortal avîntul şi iubirea de viaţă. Fără ele *ştim* puţin, dar cu ele nu putem trăi. Cine nu ştie să le exploateze, să le fecundeze şi apoi să le ocolească nu va putea scăpa prăbuşirii. Idealul ar fi învingerea totală a depresiunilor; luptă de moarte ar trebui declarată acestor instrumente ale morţii; anihilarea lor definitivă cu tot convoiul cunoaşterii, bazat pe lucidităţi ironice. Dacă extazul n-ar răzbuna lumea sinistră a depresiunilor, nu le-am putea găsi nici o scuză.

Ar trebui să creăm o lume în noi, care să nu cunoască nimic din otrava depresiunilor. Nu pot accepta decît o lume în care lacrimile curg din exces şi exuberanţă, din plenitudine şi voluptate. Fiorii vitali să înlocuiască gîndurile şi viaţa să moară în propriul ei extaz.

De două mii de ani, crucea s-a întins în cele patru direcţiuni ale lumii şi pe toate dimensiunile sufletului. De două mii de ani moartea sfinţeşte viaţa. Sim-

bolul crucii este universalitatea morții, iar predominarea verticalei, încoronarea vieții prin moarte. Deschisă spre cele patru direcții cosmice, crucea ne revelează infinitul ca leagăn al morții.

Dar crucea a devenit strîmbă și prăbușirea ei va costa multe suflete. Multe vieți vor fi înăbușite, apăsate și sfărîmate. Dar celelalte care în umbra ei au suspinat după lumină își vor găsi eliberarea, pe care crucea n-o mai acordă decît învinșilor.

În locul ei. vom introduce ondulația, ca joc și grație a tuturor formelor de viață. Și viața să-și cînte toate amăgirile, strălucire să le dea și reflexe de veșnicie. Eternitatea vieții să devină din iluzie credință, iar farmecul superficial al atîtor ondulații vitale să fie încununat solemn cu amintiri de paradis. Extazul vieții să fie singura cunoaștere, iar moartea, ura împotriva vieții.

Nimeni nu trebuie să uite :

Eros singur poate să umple viața ; cunoașterea niciodată. Numai Eros dă un conținut ; cunoașterea este infinitate goală ; pentru gînduri oricînd este timp ; viața își are timpul ei ; nici un gînd nu vine prea tîrziu ; orice dorință poate deveni un regret.

Imposibilitatea de a crede în substitutele vieții : Dumnezeu, spirit, cultură, morală, de a acorda cel mai mic credit istoriei.

Dorința arzătoare de singurătate și frica de singurătate, dorința absolută de a fi unic și iubirea pasionată a vieții. Actul cel mai neînsemnat în mijlocul vieții pare uneori mai important decît cea mai mare misiune în singurătate. Lașitate sau venerație ? Imposibilitatea de a nu acorda un credit amăgirilor vieții.

Toată viața mea este un botez de umbre. Sărutul lor m-a făcut matur pentru întuneric și pentru tristețe.

Se poate ca viața să fi fost nemuritoare, înainte de a fi acordat atîtea privilegii spiritului. Acesta și-a asumat rezervele de veșnicie ale vieții, pentru ca această răpire s-o plătească scump mai tîrziu. Pedepsirea spiritului este o pedepsire a omului. Prometeu singur s-a înlănțuit, ca în pocăință să obțină iertarea vieții.

Mă sfîșie tot ce este și tot ce nu este. Cer lucrurile mîngîirea mea sau cer eu de la toate să fiu mîngîiat ?

A *rezista* la orice adevăr...

Acea teamă care naște gînduri și frica de gînduri...

De la Rembrandt am învățat ce puțină lumină există în om. Portretul rembrandtian epuizează toate resursele de lumină din el ; mai multă nu există. Și ea însăși pare reflexul interior al unei lumini ce moare undeva departe. Clarobscurul lui Rembrandt nu derivă din aproximația clarității și a întunericului, ci din iluzia luminii și infinitul umbrei. De la Rembrandt am învățat că lumea se naște din umbră...

A te detașa elegant de lume ; a da contur și grație tristeții ; o singurătate în stil ; un mers ce cadențează amintiri ; cu pasul spre impalpabil ; cu respirația în marginile tremurătoare ale lucrurilor ; trecutul renăscut în inundația de miresme ; mirosul, prin care învingem timpul ; conturul lucrurilor invizibile ; formele imaterialului ; a te adînci în intangibil ; a pi-

păi lumea purtată de miros ; dialog aerian, şi disoluţie planantă ; a te scălda în propria ta răsfrîngere...

Detaşarea de lume ca ataşare de eu... Cine poate realiza detaşarea în care eşti tot atît de departe de tine, pe cît eşti de lume ? A deplasa centrul din natură în individ şi din individ în Dumnezeu. Iată finalul marii detaşări...

Teama că ne-am putea întîlni cu noi înşine... (Sursa temerilor).

Sînt frumuseţi pentru care nu sîntem născuţi, care sînt prea pline şi definitive pentru oscilaţiile sufletului, sînt frumuseţi care ne rănesc. Atîtea tăceri în nopţi pe care nu le merităm şi ceruri de a căror depărtare nu sîntem demni şi profiluri de arbori pe albastrul fantomal al înserărilor, cînd ne căutăm umbra ca o prezenţă şi ca o mîngîiere...

Senzaţiile de miros ne scot din spaţiu. Parfumul subtilizează spaţiul în timp. Trandafirii au aceeaşi influenţă asupra noastră, ca şi muzica. Senzaţiile de miros ne aduc mai aproape de timpul *nostru* decît toate celelalte. Ele dezgroapă uitările şi dau viaţă amintirilor. Şi astfel înving ele şi timpul.

Nu mor decît gîndurile născute ocazional. Celelalte le purtăm în noi fără să le ştim. Ele s-au abandonat uitării, pentru a ne însoţi întotdeauna.

Cînd omul va putea vorbi de amăgiri ca de realităţi, atunci el va fi mîntuit. Cînd totul îi va fi egal

de esenţial şi el va fi egal totului, atunci nu va mai înţelege mitul lui Prometeu.

REGULI PENTRU A ÎNVINGE PESIMISMUL, DAR NU SUFERINŢA :

a însoţi freamătul cel mai delicat al sufletului de o încordare voită ;

a fi lucid în disoluţiile intime ;

a supraveghea fascinarea muzicală ;

a fi trist cu metodă ;

a citi Biblia cu interes politic, iar pe poeţi pentru verificarea rezistenţei proprii ;

a folosi nostalgiile pentru gînduri sau fapte ; a le răpi sufletului ;

a-ţi crea un centru exterior : o ţară, un peisaj, a-ţi lega gîndurile de spaţiu ;

a întreţine artificial ura împotriva nu importă cui : unui popor, unui oraş, unui individ, unei amintiri ;

a iubi forţa după fiecare vis : a fi brutal după tot ce e pur şi sublim ;

a învăţa o tactică a sufletului ; a cuceri stările sufleteşti ;

a nu învăţa nimic de la oameni ; numai natura e stăpînă pe îndoieli ;

a-ţi anula teama în mişcare ; în fugă ; de cîte ori stăm, lucrurile tac şi nimicul ne cheamă ;

a face din amăgiri un sistem.

ARTA DE A EVITA SFINŢENIA

Învaţă să consideri :

amăgirile ca virtuţi ; tristeţea ca eleganţă ; teama

ca pretext ; iubirea ca uitare ; detașarea ca lux ; omul ca amintire ; viața ca legănare ; suferința ca exercițiu ; moartea din plenitudine ca scop ; existența, ca „floare la ureche“.

REGULI PENTRU A NU CĂDEA PRADĂ MELANCOLIEI :

a gîndi lumea *politic* (putere și dominare) ;

a diviniza ritmul : marșul militar înaintea unei simfonii ;

a urî toate culorile : ele trezesc stări sufletești care sfîrșesc fatal în melancolie. Pînă și roșul e dizolvant, absorbiți mult timp în el. A ne pierde în ultima degradare a albului, a ne pierde în absența de culoare ;

a nu căuta nuanțe în sentimente ; fiecare din ele exercită o sugestie și atrăgîndu-ne rînd pe rînd, lunecăm în noi ca în necunoscut ;

totul este sfîșietor, ne spune melancolia. Îi vom răspunde : a muri obiectiv ;

a-ți fi margine ție ;

a da expresie de dans tuturor sentimentelor ; a ne căuta în afară ; a ne scoate din noi în lumea semnelor exterioare ;

totul este a trece peste senzația de slăbiciune care dizolvă corpul și sufletul. Și pentru a o învinge, nici

un mijloc nu e prea delicat sau prea vulgar. A gîndi politic în muzică ;

a naşte forţa prin gînduri şi a sili sentimentele s-o servească ;

a te sfîşia în formă. O metodologie a destrămării ; a te lichida cu gust şi cu stăpînire ; a muri, adică a-ţi pierde linia.

A *dezlega* teama de propriul tău destin.

Dezacordurile unei muzici vulgare ne trezesc mai multe tristeţi şi mai multe amintiri decît elanul unei muzici sublime, fiindcă ele, eliminînd visul, se apropie de ceea ce e discontinuu, sfărîmat şi prăpăstios în noi, evocîndu-ne toate golurile, cărora n-avem curajul să ne mărturisim. Sîntem trişti de a vedea apărînd la suprafaţă toate dezacordurile subterane, de a căror înăbuşire ne asigura zadarnic amintiri pure şi tristeţi sublimate.

Mă atacă trecutul la fiecare pas, mă asediază amintirile, răpindu-mă lumii lor, pe care n-o iubesc. Curge timpul înspre izvorul său, sfîşiindu-mă în drama lui reversibilă. De ce n-aţi murit voi locuri, unde de n-aş fi fost, nimic nu mi-ar putea aminti de cîte ori m-am lăsat în urmă ! Mă caută timpul sau mă caut în timp ? De cîte ori mi-a rănit orgoliul de a mă reclama ? Trecutul e al lui şi de cîte ori trăit-am pînă acum, de atîtea ori bate la poarta înmărmuririi mele. În el, fost-am. Şi acum nu poate decît să-mi trezească umbrele unei vieţi, ce nu se mai poate lega de alta, născută în apusuri.

Aud prefacerile lumii în simţuri, rezonanţe triste de vîrtej cosmic, murmurul timpului şi toate lucrurile

ce trec pe valea ființei mele, spre a se vărsa undeva departe în suflet.

Toate tristețile oamenilor sînt ocazionale. Ca și temerile lor, ele au o cauză, a cărei dispariție le suprimă implicit. Ocazionale sînt nevoile lor de consolare ; au pierdut ceva și ei așteaptă recompensa mîngîierii. Dar există o nevoie de consolare ce nu se naște după o mare înfrîngere sau nefericire, care nu se naște nici măcar într-un moment dureros. De cîte ori se apropie fericirile fără a fi pregătiți pentru ele, ne inundă o dorință de a fi consolați. Dar de cîte ori dorim consolarea am fi nemîngîiați de ne-ar veni. De aceea este ea misterioasă, că fugim de ea de cîte ori o așteptăm. Am primi-o dacă nu ne-ar vedea nimeni ; în primul rînd, dacă nu *ne*-am vedea. Și am primi-o de am ști că există vorbe de consolare, de am ști că există vorbe ca aripi de îngeri, a căror atingere să dea corpului calitatea sufletului.

Ce sînt, decît o șansă în infinitele probabilități de a nu fi fost !

Sexualitatea n-are alt sens decît să învingă infinitul din Eros.

Iubesc acele vibrații care se nasc după o mare tristețe ; o altă lume începe atunci, în care nu mai cauți sentimente, deși sînt și nici pasiuni deși au născut-o. Și această lume, izvorîtă din triumful asupra tristeții, este cea mai îndepărtată de oameni. În ea respiră atît de des muzica și totdeauna întemeietorii de religii ; arareori poeții și niciodată oamenii.

Mă întreb : cînd vor înceta oamenii să se întrebe ? Cînd vor renunța definitiv la teorie și la mister ?

Ceea ce *este* îmi pare a fi neutru aparenței și esenței. Neesențialul a fost totdeauna definit în opoziție cu moartea. Toți gînditorii cu voia sau fără voia lor au asimilat esența morții. Aparențele au constituit în ochii lor tot ceea ce vrea să se facă independent de moarte. Ultimul gînd al fiecărui om desfigurează viața în iluzie.

De cîte ori separi lumea în aparențe și esențe te declari implicit împotriva vieții. Din orice gen de gîndire, ea n-are decît ce pierde. Prejudecata esențialului este cultul morții. Cînd vom distruge categoriile gîndirii și ne vom atașa lumii printr-un mod cu totul altul, numai atunci vom putea sfărîma acest cult și această prejudecată. Aparențe-esențe este o dualitate catastrofală. Întîia diferențiere făcută în lume a fost un atentat de care nu trebuie făcut numai spiritul responsabil. Îmi pare că tot procesul viitor al umanității nu va fi decît o recîștigare a amăgirilor.

Am început lupta așa : ori eu, ori existența. Și am ieșit amîndoi învinși și diminuați.

Ah ! de m-aș putea odată închina lucrurilor trecătoare, să risipesc adierile amintirilor în ale vînturilor și gîndurile să devină adieri ! Așa de puțin prind gîndurile din lucruri și din lume, că mai bine le-ar atinge și le-ar mîngîia, decît să rămînă străine cu ele ! Căci gîndurile sînt adînci în ele însele ; nu în adîncimea lucrurilor și a lumii !

De ce sub cerul senin se nasc gîndurile așa de greu ? Nu există decît gînduri în noapte. Și ele au o precizie misterioasă, un laconism tulburător ; gîndurile în noapte sînt gînduri fără apel.

VI

•

DESPĂRȚIREA DE MOARTE. De atîtea ori omul devine altul, de cîte ori în viață l-a chinuit gîndul morții. Dacă ani de zile ți-a fost unicul gînd, ani de zile ai asistat la metamorfoza ta conștientă sau inconștientă. Ai visat : moartea a trecut prin vis. Și altcum ți-a devenit visul. Ai iubit : și în iubire te-a traversat moartea. Și altcum a devenit iubirea. Altcum au devenit dorințele, altcum simțirile, în fiecare gînd, ai devenit altul ; te-ai pierdut în ele și cu ele, și ele s-au pierdut în tine. Nu în nuanțe, ci în abisuri peste abisuri te-a săltat gîndul morții.

Nimeni n-a înfrînt obsesia morții prin luciditate și cunoaștere. Nu exista nici un argument împotriva ei. Nu are de partea ei veșnicia ? Numai viața trebuie să se apere încontinuu ; moartea s-a născut biruitoare. Și cum să nu fie biruitoare dacă nimicul îi este tată și groaza mamă ?

Nu se învinge moartea decît prin uzare. Obsesia ei prea tare sfredelită ne uzează și se uzează. Îmbătrînește moartea în noi de prea multă prezență. După ce ne-a spus totul, n-o mai putem întrebuința. Simbioza îndelungată cu moartea ne învață totul ; prin ea știm totul. De aceea nici o cunoaștere nu poate nimic împotriva ei.

În sine, moartea este eternă. Dar în mine ea s-a învechit și nu mai e de folos. Înțelege cineva acest lucru : a nu mai avea ce să faci cu moartea. Cum adică : se poate epuiza nu numai viața, dar și moartea ?

Nu știu dacă numai uneori sau totdeauna, îmi pare că nu voi muri niciodată. A muri, a mă stinge cîndva nu mai are nici o semnificație. Voi muri. Atît. Și această ciudată detașare de moarte nu pleacă decît dintr-un sentiment retrospectiv al morții. Mi-e frică de moartea care a fost în mine. Nu mă tem de aceea care mă așteaptă, ci de aceea care m-a umplut ani de zile, de nimbul sinistru al tinereții. Este teama de propriul trecut și de stigmatele lui, imprimate de moarte. Oamenii așteaptă moartea și o pun în legătură cu viitorul lor. De ce se tem decît de intersecția viitorului cu moartea, de înfricoșătoarea înfundătură a timpului ?

Dar a avea moartea în urma ta ? A privi înapoi spre moarte ! Am înviat sau mi-am ocolit sfîrșitul ?

Moartea închide orice istorie, este momentul final a tot ce nu e ea. Dar ce să spun de acea moarte care se plasează la mijlocul unei istorii, egal de depărtată de începutul și de sfîrșitul ei, ca o încoronare și ca o culme, un moment în seria unei istorii ?

A simți moartea retrospectiv înseamnă a te teme de propriul trecut. Ai fost cîndva mort pentru tine, dacă nu pentru oameni. La răspîntia vieții tale *n-ai fost,* te-ai încoronat de nimic. Oamenii te-au văzut și te-au pipăit, și n-au știut că ți-ai fost fantomă.

A cunoaște *ultima dată* moartea este a ști sigur că vei muri și a nu voi să mori. Ceea ce e unic în ființa omului, nici nu crede că s-ar putea muri, încît vizi-

unii lucide şi definitive a morţii, i se opune rezistenţa dezesperantă a unicităţii şi a afectivităţii. Cu cît simţim mai mult moartea, cu atît simţirea reacţionează mai puternic împotriva ei, aşa încît o iluzie conştientă lasă omului o poartă înşelătoare de scăpare din siguranţa morţii. Sentimentul comun al morţii s-ar putea defini ca o *probabilitate sigură*.

Cînd voi muri *aşa cum se cere*, îmi voi aminti. Voi retrăi cu o intensitate diminuată şi o imagine fadă acel *atunci* îngrozitor al trecutului. Şi mă voi bucura pentru ultima dată că amintirile nu sînt fidele lumii risipite *de timp în timp*.

Odată obosiţi de moarte şi învingînd-o prin uzare, restul vieţii păstrează o marcă ciudată, compusă din detaşare, mirare şi dezinteres. Ca după o mare despărţire, înţelegem prea puţin, pentru a fi trişti. Şi într-adevăr, despărţirea de moarte nu ne face trişti, ci ne menţine într-o superioritate fără dispreţ, faţă de tot şi mai cu seamă faţă de noi înşine. Conştiinţa că s-a întîmplat ceva, că poate s-a rupt sau s-a împlinit ceva, ne transpune într-o indecizie de un farmec grav, pe care nu-l vom defini nici în simţire şi nici în gînd. Ştim numai că am devenit într-o lume de aceeaşi esenţă esenţial alţii. (Dacă pluralul poate avea un sens în definirea unei condiţii unice.) O iubire cu totul purificată a vieţii înlocuieşte distanţa catastrofală de viaţă din obsesia morţii. Dar *după* moarte, iubirea nu păstrează mai puţin o distanţă, care este însă umplută de o dibuire aeriană şi de o adiere plină de chemări.

După experienţa morţii, este aproape imposibil să înlături un zîmbet dezabuzat ce împreună căderile şi triumfurile.

După acest triumf al vieții ești timid — dacă nu ți-e rușine — să vorbești de orice triumf. Ne simțim mai aproape de noi în căderi, sîntem mai mîndri în înfrîngeri, mai siguri în prăvăliri. Ascensiunile ne par mai inconștiente, transfigurările mai șubrede, elanurile mai întîmplătoare. Dimpotrivă, căderile, înfrîngerile și prăvălirile se îmbracă în forme, capătă contur și se încadrează în stil. Tot ceea ce e negativ cîștigă o excelență formală și haosul se învinge pe sine însuși. Din toată această confuzie stăpînită se iscă un regret la început timid și apoi persistent : regretul de a nu putea iubi viața fără rezervă, regretul de a mai ține la niște adevăruri asupra vieții, ca la niște prejudecăți.

Detașarea de moarte ne duce spre sensul profund al detașării. Căci numai cînd avem și moartea în urma noastră putem vorbi de detașare fără emfază.

Atunci am înțeles că detașarea nu înseamnă pierderea dureroasă a totului, ci apropierea de tot fără să avem nevoie de el.

Recîștigăm o lume, care fără să fie o lume de valori, este deocamdată singura. A te putea atașa de o lume, indiferent de valori în genere și de valorile ei în special. Sau a face din amăgiri „valori". Căci marile detașări. care nu duc spre moarte, ci vin din moarte, se îndreaptă fatal spre amăgiri, vrînd să le salveze, neavînd ce salva altceva.

Ca și cum n-aș mai fi carne, sînge, respirație, dezrădăcinat din timp și înrădăcinat într-un albastru îndepărtat, m-aș învîrti într-o dematerializare serafică a spațiului ; într-un gol vibrant. traversat de foc și de culori supralumești, ca și cum m-aș începe în gol, fără amintirea materiei, neștiind dacă am trecut

cîndva prin ea, presimțind doar o trecere pe lîngă ea !

Și sentimente vaste ca un azur îngeresc, tresăriri de suflet nelegate de nimic, pure de mine ! Am omorît în mine seva morții și dezrădăcinat din ea, nu știu dacă viața rezistă prin propriile rădăcini. Din adieri își sorb rădăcinile mele seva, o aluzie la izvoare este pulsația, suspine mă susțin ca niște coloane și tremurul este temelia mea.

Acea sfîșiere pe care o simți în sînge ca un negru sclipitor, ce dilată vinele și se încuibă în creier, fulgerînd prin nervi și risipindu-te pe distanțe mai mari decît ale visului, destrămîndu-te în nebănuit și turnînd peste lucruri un dizolvant subtil, ca în disoluțiile lor sfîșierea să se verifice necontenit...

Sînt locuri în natură unde și șarpele se simte singur. Și sînt singurătăți în suflet pe lîngă care trece sufletul însuși. S-a adunat undeva în noi singurătatea speciei...

Teama că s-ar întîmpla ceva ? Dar ce s-ar *mai* putea întîmpla ?

Teama își are o scuză în rațiunea ultimă a ființei. Nu ne este teamă de ceva, ci de acel altceva, care este nimicul. Nu avem nici un motiv de a nu avea totdeauna teamă. Căci ea este înaintea tuturor conținuturilor pe care le adoptă pentru a avea o actualitate în conștiința noastră. Cînd mi-e teamă de ceva, teama precede acel ceva, care este o proiecție a raportului cauzal și a altor raporturi inutile. Vrem cu toții să știm de ce și de unde ne vine teama, cînd ea nu este decît evidența fiecărui act de viață.

N-are rost să gîndești asupra morții, decît pentru a o seca, pentru a o face exterioară. Atît de departe

să te fi afundat în ea, că misterul ei să-ţi devină o semnificaţie indiferentă, infinitul ei inexpresiv, veşnicia ei fadă. Fă din scîrba de moarte o diminuare a morţii şi din frica de ea un avînt absurd. Fugi de înţelepciune : căci nu există decît o înţelepciune a morţii. Şi cu cît cineva este mai înţelept, cu atît priveşte viaţa mai mult prin prisma morţii. Aruncă moartea la marginile tale, ca să mori cu acestea şi nu cu tine. Adoră viaţa pentru infinitul motivelor care n-o susţin şi dezgustă-te de moarte pînă la nemurire.

Ochi plînşi, ce n-au vărsat lacrimi ; privire fixă, ce a văzut toate ; zîmbet resemnat durerilor ; mîndrie dureroasă în tristeţi ; faţa, ca mască a decepţiilor ; gură abstractă, de o senzualitate învinsă : aer de chemare şi de oboseală ; mîini diafane, care cern lucrurile ; paloare deschisă spre alte taine şi tremur de pribeag al amintirilor.

Faţă de teamă, tremurul este mai pur de condiţiile din afară şi mai independent de lumea obiectivă. Însăşi întrebarea : de ce tremuri ? vizează un determinant interior sau un motiv indeterminabil. Dacă teama ne e greu s-o suportăm fără prezenţa unor motive mai mult fictive, decît reale, tremurul (acel tremur al tuturor organelor...) îl suportăm cu cît este mai inexplicabil. În el nu domină spaima, ci mirarea, mirarea de liniştea noastră dinainte. Tremurul este o iniţiere nedesăvîrşită în misterul nostru, el pune pe individ în faţa temeliei lui individuale, nu în faţa unui mister ultim. Tremurăm în rădăcina ultimă a formei noastre individuale de viaţă. Nu există, în fond, decît tremurul individuaţiei, precum nu există decît teama de neantul în care ne aruncă moartea.

De ce tremuri ? De mine, din cauza mea însumi.

Este singurul răspuns valabil pentru raţiunile tremurului, este singura expresie a tremurului individuaţiei. Barierele individuaţiei sînt şubrede ; individul nu este firesc. De cîte ori este, de atîtea ori putea să nu fie. Individul tremurător...

Viaţa a rămas singură prin individualizare ; de atîtea ori singură, cîţi indivizi sînt. Şi individul a îndrăgit condiţia lui unică şi amară, ce în tremur îi aduce aminte de provizoratul lui...

Cînd simţi că nu există mort căruia privirea şi încrederea ta să nu-i dea viaţă, şi boală pe care să n-o poţi converti în sănătate ;

cînd în fulgerele şi în febra ta, nu există lege care să nu fie un capriciu şi fatalitate care să nu fie un accident ;

cînd te răsfeţi în depărtări ca-n propriul tău cămin şi-ţi faci din nesfîrşit un egoism ;

cînd te aduni în haos şi spulberi formele, luînd formă ;

cînd simţi împărăţia cerurilor vacantă şi în tine dispreţul atîtor coroane, strălucitoare sub soare ;

cînd moare în focul tău orice rezistenţă şi totul se poate, totul se prea poate ;

atunci ai atins tăria, în care forţele lumii dispar ca umbre ; umbre absorbite de tremurul tău nebun şi divin.

O piatră, o floare şi un vierme *sînt* mai mult decît întreaga gîndire omenească. Ideile n-au născut şi nu vor naşte nici măcar un atom. Gîndirea n-a adus nimic nou în lume, decît pe ea însăşi ; care este o altă lume. Ar fi trebuit ca ideile să fie gravide, fatale şi

vibrante ; să nască, să amenințe și să tremure. Căci ele nu sînt ale noastre dacă nu le purtăm în noi ca femeia copilul. Și în adevăr, obiecția definitivă împotriva ideilor este că nu sînt ale *noastre*. Nu există idei unice ; nu le-am împrumutat nici unul *fața* noastră. Și cum o să ne semene ideile, cînd de atîtea ori nu ne semănăm ? Cine ne va regăsi figura în gînduri ? Veșnicia lor sterilă n-o cîștigăm cu jertfa ei ?

Ideile nu generează nimic și astfel ele nu completează efectiv lumea în care sîntem. De ce să gîndim lumea, dacă gîndirea nu devine destin pentru lume ? Nici o lege a naturii nu s-a schimbat din cauza gîndirii și nici o idee n-a impus naturii o nouă lege. Ideile nu sînt nici cosmice și nici demiurgice și astfel s-au născut condamnate.

Omul nu este personal decît în ură. În ea se scot la lumină trăsăturile feței și contururile umbrite capătă o proeminență zdrobitoare. Fără un tremur agresiv orice fizionomie și orice atitudine au un caracter idiotic. Este caracteristică expresia idiotică la toți oamenii buni. Sînt acte de bunătate de o mie de ori mai josnice decît nu știu care gest bestial. Este ca și cum omul n-ar fi devenit persoană decît prin ură. Distrugerea urii este falimentul individuației.

Nu există faptă fără ură. Iubirea justifică faptele, dar ea nu este mobilul lor. De cîte ori se micșorează ura în mine, am impresia că sînt pierdut pentru această lume, iremediabil pierdut. Numai în ură mă simt creatură, numai în ură fac parte din turma de dobitoace a lui Dumnezeu. Și numai cînd ura mă năpădește dincolo de margini, în Creator văd creatura. Ar trebui să lase orice speranță acei care nu iubesc ura, ura cea mare.

Nu există portret fără ură, oamenii buni n-au față. Ura cea mare ne face în fiecare clipă un autoportret.
Uneori iubirea îmi pare un atentat la edificiul de veacuri al urii: iubirea sapă sistematic bazele istoriei. Dacă salvarea n-ar fi o salvare *din* lume, ci în lume, atunci drumul ei ar trece prin ură. Iubirea este prin esență pesimistă. Optimiștilor nu le mai rămîne decît să facă cerc în jurul urii.

Sînt gînditori pe care nu-i poți citi cu voce tare. Pascal e unul dintre aceștia. Adevărurile lui ar trebui șoptite; șoptite ar trebui toate *ne*adevărurile vieții.
Față de *Pensées, Also sprach Zarathustra* este un sistem de amăgiri. Nietzsche trebuie strigat; strigat trebuie orice toboșar al amăgirilor.

Ajungi la un moment în viață cînd orice carte pesimistă te irită și te revoltă. Este prea multă indiscreție în ele; dezvăluie prea multe intimități, menajează prea puțin pudoarea vieții și violează prea multe virginități ale firii.
Ar trebui arse toate cărțile de căpătii ale omenirii. Numai atunci vom avea curajul nimicniciilor și al lucrurilor trecătoare.

Orice s-ar spune: gînditorii rămîn la suprafața vieții. Nefăcînd altceva decît să cearnă amăgirile de adevăruri, ei rămîn suspendați între amăgiri și adevăruri. Substanța istoriei sînt pasiunile. Nu există pînă acum romanul unui înțelept. Pentru orgoliul înțeleptului totul trece; dar ei *au fost* vreodată? Cezar și Napoleon trebuie apărați în fața veșniciei; au de partea lor mărturia tuturor amăgirilor.

Cînd mă gîndesc că de două mii de ani trăim în umbra morții lui Iisus, înțeleg de ce oamenii au dorit în răstimp o altă viață, chiar și *cealaltă* viață.

DESPĂRȚIREA DE FILOZOFIE. N-am înțeles bine niciodată pentru ce filozofia se bucură de o considerație plină de teamă și n-am înțeles niciodată respectul religios al oamenilor pentru ea. De atîtea ori știința — și cu drept cuvînt — a fost disprețuită, neglijată ; rareori entuziasmul a luat un caracter mistic. Este chiar o lipsă de gust a învălui știința cu un nimb. Filozofia dimpotrivă, din veacul veacurilor, se bucură de o favoare pe care n-o merită, a cărei legitimitate avem datoria s-o punem la îndoială Va trebui să ne convingem odată că adevărurile filozofiei sînt inutile sau că ea nu are nici un adevăr. Cu adevărat, filozofia nu dispune de nici un adevăr. Dar nimeni nu va intra în lumea adevărurilor dacă n-a trecut prin filozofie.

Încă n-am putut afla ce vrea filozofia și ce vor filozofii. Unii spun că demnitatea filozofiei consistă în a nu ști ce vrea. Nu că filozofia n-ar avea temele ei, dar cu ele ea nu poate începe nimic. N-am pomenit un domeniu mai steril și mai inutil, atunci cînd îl cultivi pentru el însuși. A studia pe filozofi, pentru a rămîne viața întreagă în societatea lor, este a te compromite în fața tuturor acelora ce au înțeles că filozofia nu poate fi decît un capitol al biografiei lor, iar a muri filozof este o rușine pe care moartea n-o poate șterge.

Nu ați observat cum toți filozofii sfîrșesc *bine ?* Acest lucru trebuie să ne dea de gîndit. Totuși, puțini vor fi acei ce vor înțelege această mirare. Acel ce a înțeles-o poate privi spre filozofi, ca spre amintiri.

Mîndria filozofilor a fost de mult accea de a privi ideile, de a fi în afară de ele, de a se detașa de o lume ideală, considerată nu mai puțin ca o supremă va-

loare. Existenţa lor a imitat sterilitatea şi fadoarea ideilor Filozofii nu trăiesc în idei, ci pentru ele. Îşi pierd viaţa încercînd zadarnic să dea viaţă ideilor. Ei nu ştiu — ceea ce ştie ultimul poet — că ideile nu primesc viaţa. Şi de atîtea ori îmi pare că ultimul poet ştie mai mult decît cel mai mare filozof.

Filozofii au început să-mi fie indiferenţi în momentul cînd mi-am dat seama să nu se poate face filozofie decît într-o indiferenţă psihică, adică într-o independenţă inadmisibilă faţă de orice stare sufletească. Neutralitatea psihică este caracterul esenţial al filozofului. Kant n-a fost niciodată trist. Nu pot iubi oamenii care nu amestecă gîndurile cu regretele. Ca şi ideile, filozofii n-au destin. Ce comod este a fi filozof !

Cum o să primim învăţătura filozofilor, cînd ei sînt neutri faţă de tot ce este şi ce nu este ? Nici un filozof n-are nume. Oricît l-am striga, el nu ne va auzi. Şi dacă ne-ar auzi, n-ar putea să ne răspundă. Ce-ar putea să ne răspundă un filozof ? Este ciudat şi inexplicabil pentru ce oamenii frecventează filozofii cînd simt nevoia consolării. De ce s-or fi gîndind la filozofi în nevoia cea mai tulburătoare ?

Nu există nimic mai profund şi mai misterios decît nevoia consolării. Ea nu poate fi definită teoretic, fiindcă nimic din ea nu păstrăm în gînd fără să fie suspin. Lumea gîndurilor este o iluzie faţă de lumea suspinelor. Nici un filozof nu poate consola, căci nici unul n-are atît destin încît să înţeleagă un om. Şi cu toate acestea oamenii îi caută, deoarece, printr-o amăgire suspectă, ei îşi închipuie a fi mîngîiaţi prin cunoaştere. A *şti* şi a te *mîngîia* nu se întîlnesc nicicînd. Pentru ceea ce le trebuie lor, filozofii nu ştiu nimic. Odată pentru totdeauna : orice filozofie este o aşteptare înşelată.

Un poet de mare viziune (Baudelaire, Rilke, de ex.) afirmă în două versuri mai mult decît un filozof în toată opera sa. Probitatea filozofică este pură timiditate. Încercînd să demonstreze ceea ce nu se poate demonstra, să dovedească lucruri eterogene gîndirii și să facă valabil ireductibilul sau absurdul, filozofia satisface un gust mediocru al absolutului. Uneori îmi pare că toată filozofia se reduce la legea cauzalității și o mare scîrbă mă apucă. Din moment ce nu se poate face filozofie fără legea cauzalității, totul îmi pare a se afla dincolo de filozofie.

Sînt oameni care și-au petrecut tinerețea citind numai filozofi.

De ce li se pare amintirea acestor ani un vid, pe care nu-l regretă ? Fiindcă nimic nu-i poate opri de la considerația că filozofia este un stadiu, a cărui depășire nu înseamnă mai puțin, o stratificare. Cine nu învinge filozofia îmi pare un învins. A rămîne întreaga viață în mijlocul filozofilor este a rămîne pe veci la *mijloc*, a te înfunda în mediocritate ca într-un destin.

Nu există decît o singură definiție a filozofiei : neliniștea oamenilor impersonali. Este ca și cum am pune la zid și pe toți filozofii.

Îmi aduc aminte cu o emoție nestăpînită de extraordinarul efect ce l-au avut asupra mea cuvintele lui Georg Simmel, un filozof pe care l-am iubit infinit : „Este îngrozitor să te gîndești ce puțin din suferințele umanității au trecut în filozofia ei“. Este drept că le-a scris înaintea teribilei lui morți. Oamenii nu vor să-i dea crezare, ci încearcă să-l scuze. Ca și cum din partea unui filozof ar fi o indecență să spună lucrurilor pe nume...

Nu se poate reveni de la poezie, muzică și mistică la filozofie. Este evident că ele sînt mult mai mult

decît filozofia. Un poet, un compozitor sau un mistic filozofează numai în momente de oboseală, atunci cînd sînt siliţi să revină înspre o condiţie minoră. Ei singuri îşi dau seama că nu este o mîndrie a fi filozof, ei singuri înţeleg ce puţin ştie filozofia, ca să nu mai vorbim de ştiinţă. Ce este gîndirea faţă de vibraţia extatică, faţă de cultul metafizic al nuanţelor ce defineşte orice poezie ? Şi cît de departe este filozofia de contopirea cu realităţi, care palidifică definitiv lumea ideilor în faţa muzicii şi a misticii !

Nu există filozofie creatoare. Filozofia nu creează nimic. Vreau să spun că ea ne poate prezenta o nouă lume, dar n-o naşte, n-o fecundează. Tot ceea ce spun filozofii este ca şi cum ar fi fost demult ; nici o operă de artă n-ar fi trebuit să fie, fiindcă orice operă de artă este o lume în lume şi ca atare nu-şi are raţiune în lumea noastră. Nici un sistem de filozofie nu mi-a dat sentimentul unei lumi independente de tot ce nu e ea. Este dureros, dar aşa e : puteţi citi cîţi filozofi veţi vrea, nu veţi simţi niciodată că deveniţi un alt om. Natural că dintre filozofi exclud pe un Nietzsche, care este mult mai mult decît un filozof.

Activitatea reflexivă în sine n-are nici o excelenţă care să-mi inspire admiraţia. Ideile care nu oglindesc un destin, ci alte idei, n-au nici o valoare. Nu este deloc adevărat că filozofii sînt mai aproape de realităţile esenţiale decît ceilalţi. În realitate, ei servesc numai aparenţe şi se închină la tot ce n-a fost şi nu va fi (singurul lucru care mi-i face dragi).

Mîndria filozofiei a constat în a considera ideile în sine. Orgoliul acesta e aproape o ruşine. Din moment ce tot ceea ce este nu poate fi considerat în sine, a face din reflexele schematice ale aparenţelor structuri închegate, cu finalitatea în sine, este o aberaţie

care nu poate fi iertată. Omul nu poate atinge decît un extaz al aparenţelor. Aceasta e singura realitate. Poezia, muzica, şi mistica servesc aceste aparenţe supreme. Lumea în sine? O sumă de aparenţe supreme, dacă acest dans de umbre are o margine şi constituie o lume. Filozofia să explice, dacă poate.

Şi pentru a avea amintiri, atîtor nopţi trebuie să le împrumuţi din flăcările sufletului tău, că nici un ochi nu te va descoperi în noaptea ta. Căci numai cu preţul văzului tău vei vedea în nopţi.

Ca să-ţi aduci aminte de tine, multe neguri din munţi trebuie să fi urmărit, dispariţia atîtor lucruri în ceaţă şi revenirea lor ca după o moarte trecătoare. Iar lumina ta în multe neguri să fi fost învăluită, de multe acoperită şi-n multe pierdută. Şi din multe să fi revenit, din multe neguri să fi reînviat în înviorări.

Şi de pe înălţimi ceruri să fi privit şi nuanţele fiecărui cer să-ţi fi fost atîtea ceruri. Cîte albastruri porţi în suflet, în farmecul cîtor albastruri te-ai năucit ceasuri, atîtea mîngîieri inimii, dornică de cer, dar neruptă din el.

Să fi trecut prin locuri pe unde nimeni n-a fost, ca urmele tale să fie drum. Şi viaţa ta să fie un drum pe locurile neumblate ale sufletului.

Părtaş multor apusuri să fi fost; cu soarele să fi scoborît. În soare şi în apus să te fi rătăcit. Şi cu noaptea ta să fi acoperit soarele.

Tulburător de lumină, cu braţele-ntinse spre ea, spre tremurul luminii! De multe ori să fi ghicit tremurul luminii, pe care, invocîndu-l, să-l fi făcut mai mare. Multe suspine din nopţi să le fi împărtăşit lui. Şi să fi tremurat în lumină.

Şi te vor însoţi amintirile de cîte ori un cer, o ne-

gură, un apus sau cine ştie ce strălucire sau nestrălucire ce-ai iubit, ca şi cum ele ţi-ar fi trăit viaţa ta

Aşa înţeleg un suflet mare : nu el dă un sens personal lumii, ci lumea tinde spre el, ca înspre centrul ei. Este ca şi cum apele, munţii, oamenii ar evolua într-o convergenţă spre el. Ochiul lui este oglinda întinderilor ; auzul său, ţinta finală a tuturor sonorităţilor ; inima sa, refugiul tuturor simţurilor şi a presimţirilor lumii. Acel om odată bolnav, mediul se îmbolnăveşte din frica de contrast, din teama inferiorităţii prin sănătate. Vibraţiile unui suflet mare tulbură toate singurătăţile din jurul lui. Sau un astfel de suflet nu poate exista decît din teama de singurătate a celorlalţi. A avea un stil interior înseamnă a-ţi fi întreagă lumea interioară ; întreaga lume, un flux. Neputîndu-se naşte în tine, este ca şi cum ar dori să moară în tine. După tine să nu mai poată muri nimic ! Atîta viaţă să fi dat lumii încît ea să sfîrşească în tine, cu tine !

Aşa de mult să te războieşti în fiinţă încît să nu poţi concepe că după tine ar mai fi ceva. Acesta trebuie să fie sentimentul, dacă nu convingerea oricărui om cu dimensiunile sufletului în cele ale lumii. Dacă acel om ar avea şi convingerea, atunci nu s-ar putea şti dacă e Dumnezeu sau nebun. Sufletele umile şi umilite n-au acest sentiment, căci ele mai mult decît toate celelalte se simt şi se recunosc creaturi, nu le e ruşine de a fi creaturi. În antropologie se va deschide un nou capitol numai cînd sentimentul creatural va fi o evidenţă inadmisibilă, cînd omul nu se va mai admite pe el însuşi.

Cînd mă gîndesc ce puţin am de învăţat de la marii filozofi ! Niciodată n-am avut nevoie de Kant, de

Descartes sau de Aristot, care n-au gîndit decît pentru orele noastre singure, pentru îndoielile noastre permise. Dar m-am oprit la Iov, cu pietatea unui strănepot.

Ați văzut pe acei oameni răpuși de boală ? Învinși și îndobitociți într-o resemnare vulgară, cu spaima dilatîndu-le fața și cu mirarea animalică în ochi, atenți la neantul lor, sînt dezgustători în dorința lor de a trăi, care n-a fost totuși atît de mare încît să-și mascheze falimentul și să-și ilumineze pierderea. Boala este o înfundătură ce trebuie transformată în etapă. Și toți acei care n-au făcut acest salt paradoxal rămîn cu expresia cretină și sălbatică, speriați de dimensiunile nimicului lor. Acele trăsături chinuite și adîncite, pustiind ca prezența imediată și fatală a unei prăpăstii, acele trăsături în fața cărora trebuia să te dai înapoi, să închizi ochii sau să le eviți în concentrarea unei amintiri ! Și cînd mă gîndesc la atîtea și atîtea lucruri triste, la atîtea spaime subite în nopți și la atîtea sfîșieri epuizante, nimic nu-mi pare mai demn de uitat, nimic n-aș vrea să îndepărtez în nu știu ce colț ferecat al memoriei, ca tăcerile în sălile de așteptare ale medicilor. Acea tăcere în care pacienții își aruncă priviri de ură, simțind fiecare în celălalt, în ceilalți, indiscreți, care știu ce e cu el și care ar vrea să știe mai mult, pentru a avea în gradul de iremediabil al respectivului o consolare sau o mîhnire. Și ura crește cu atît mai mult cu cît sînt solidari printr-o soartă, pe care n-au dorit-o și n-au așteptat-o. Tăcerea se mărește și devine mai apăsătoare, cu atît mai mult, cu cît fiecare ar avea mult de povestit, infinit de povestit. Că nimeni nu rupe tăcerea este din frica de a nu fi cel mai condamnat, din frica de a nu satisface orgoliul vecinului, de a nu se simți cel

mai pierdut între pierduți. În tăcerea acestor săli de așteptare, același destin îi separă pe oameni ca ireductibilul speciilor, fiindcă în ele oamenii știu unii de alții esențialul, fără atenuarea numelui, a profesiei, a vîrstei. Și cînd mă gîndesc la ținuta voit sau nevoit reflexivă, la frunțile gînditoare, sub care se macină spovedania bolii, spusă, nesfîrșite ori spusă, crezută unică, atunci îmi trece pe dinaintea ochilor, prin nervi și prin sînge, încălcînd amintirile și gîndurile, un convoi de fețe crispate, o sumă deconcertantă de riduri, voind să se îngroape în mine, să-mi sape trupul, pentru a se așeza ca leagăne ale unui infinit amar. Și mi-e scîrbă de acest convoi de riduri, de aerul lor saltimbanc, grotesc și funebru, de apropierea lor inoportună și mi-e scîrbă de neputința mea de a însenina o singură față, de a sta singur în fața tot atîtor oameni singuri, măcinați de boală, învinși de ea și doborîți de lumea în care i-a introdus boala. Căci boala este o revelație prea mare pentru atîți și atîți oameni, care au așteptat așa de puțin de la viață ca din boală să înțeleagă și altceva decît o catastrofă. Așa de puțini oameni merită să fie bolnavi, încît este un nonsens absolut să sufere atîți. Pentru boală trebuie să fi pregătit ca pentru viață. Iraționalul ei consistă în a ne surprinde cînd nu ne-am făcut educația, cînd nu sîntem destul de copți pentru a fi mari în boală.

Spaima animalică a atîtor ființe bolnave rezultă din faptul că ele interpretează boala ca un mister al materiei și numai al ei, cînd în realitate noi suferim *în* materie *cu* sufletul ; cu sufletul căruia-i va supraviețui materia.

Un om bolnav este superior unuia sănătos ; dar orice om sănătos se simte superior unuia bolnav. De cînd e lumea, un om sănătos simte boala altuia ca o flatare. Este un fel de garanție secretă pe care i-o dă

natura și de care e mîndru fără să spună. Cele mai ordinare sentimente se nasc din contactul oamenilor bolnavi cu cei sănătoși. A face psihologia acestor relații ar însemna a scrie justificarea definitivă a dezgustului, a marelui dezgust.

Oare cum s-a putut ca după Iov să mai existe disperare ; după Alexandru, faptă, după Platon, gîndire, după Christos oameni ? Noi toți n-am făcut decît să adăugăm și să facem istoria inutilă.

Numai făcînd abstracție de istorie ne mai putem amăgi ; dar istoria ne va dezamăgi, făcînd abstracție de noi.

Trebuie să ne fie scîrbă de toți oamenii care iubesc trecutul. Aceștia nu pot avea un destin, fiindcă bătînd urmele înaintașilor, vor trebui să se oprească odată la *urma urmelor*. Și în fața lui Dumnezeu nu vor mai avea curajul nici celui mai mic orgoliu. Avem predecesori prea mari pentru a ne mai putea uita înapoi. Și chiar cu ochii închiși este imposibil să nu te împiedici de marele nostru Predecesor.

Orice om care iubește pînă la ultima consecință trecutul trebuie să facă teologie. De-aceea oamenii profund religioși sînt reacționari. Ei nu pot iubi pe Dumnezeu decît cu fața întoarsă, el fiind iremediabil înapoia noastră. Dacă pe Dumnezeu l-am fi închipuit ca o încoronare finală a istoriei, ca suprema rotunjire a viitorului, n-ar fi fost om care să nu creadă în el, care să nu-l aștepte. Așa el s-a consumat ; dacă nu în sine, în noi.

Acea dilatare a aerului, a celei mai mici părticele de aer... Este ca și cum fiecare atom s-ar umfla ca un balon, s-ar dilata în dimensiuni fantastice și n-ai aștepta decît să plesnească, să explodeze cu toți și cu tine. O tensiune se comunică și se întinde ca un ex-

plozibil aerian, o vibrație se concentrează în părți de aer, se ramifică și se împreună pe întreaga suprafață. Se va întîmpla ceva ? Ce poți aștepta ? Tu știi că nu se poate întîmpla decît ceva esențial, că nu ți se poate întîmpla nimic decît totul ; o revelație în cazul cel mai bun. Te apucă vertijuri ? Se dilată celulele creierului tău pe măsura aerului, se-ntinde în tine nespusul acestei neliniști aeriene ? Sau se revoltă tot ce n-are leagăn în spațiu, tot ceea ce în tine n-are *loc* ? Zîmbete care n-au fost pentru nimeni și nicăieri ; gînduri fără aderențe, emoții vane, nopți închipuite de dragoste ; taine îngropate în amintiri fără imagini, tot ce-ai trăit fără să știi și fără voie își strigă inutilitatea sau vrea să-și salveze superfluul ? Sau este spaima, aceă spaimă ce se-ncuibă în ultimul atom și-l dilată pe măsura inexplicabilului ei, spaima care circulă ca un fluid subtil de la tine spre vibrațiile aerului și-și exercită expansiunea ei irezistibilă, contagiunea ei alarmantă, farmecul ei distructiv ?

Spaima face spațiul aerian și vibrant. De aceea nu cunoaște ea nici o limită și nici o rezistență. Nu ați remarcat absența spațiului în pictura lui Goya ?

Istoria a rezolvat multe conflicte dintre oameni ; ea n-a rezolvat însă nici un conflict dintre om și lume. Dacă utopiile sînt conceptibile în viața oamenilor, ele sînt inadmisibile în viața o*mului*. Ar putea exista o armonie finală a omului cu el însuși. Istoria nu e sînul lui Avram.

Și cînd mă gîndesc că din începuturi și pînă astăzi n-a existat un singur gînd *vesel*...

Donchihotism : a crede că se mai poate face ceva și că am putea fi consolați de amăgiri.

Detașarea : a putea vorbi de lucruri dureroase ca de evidențe, senin și fără patos. Poate că orice detașare este o terapeutică și ca atare o nesinceritate.

Înțelepciunea: a te realiza neutru în viață și moarte.

Sînt chinuit de a nu fi făcut decît afirmații evidente și valabile despre viață; de a nu-i fi făcut nici un imn.

Și cînd mă gîndesc la toate adevărurile ce vor veni după mine și cînd mă gîndesc că n-am pierdut nimic... Atîtea adevăruri nu ne-au spus nimic și n-au avut cui spune, că a mai crede în ele este mai mult o minciună, decît o eroare. Dar oare am trăit cu adevăruri și erori? N-am fost al meu însumi decît dincolo de adevăr și eroare, la intersecția cărora se află acest pămînt, condamnat la adevăruri zadarnice și la erori mediocre.

Acea revelație subită a tot ceea ce n-am trăit, a tot ceea ce poate nu voi trăi niciodată! Înțelege cineva setea nebună de a trăi, care zguduie uneori corpul pînă la strigăt sau îl înăbușă de prea mult clocot nemărturisit? În topirea tremurîndă a întregii ființe un regret se ridică și sugrumă orice respirație, arătîndu-ne cu iuțeala trăsnetului toată lumea dorințelor, ce am acoperit-o cu gîndul. Un tremur senzual dă un conținut arzător acestei revelații, iar jurăminte și blesteme, o amploare de destin. Oare nu se va putea într-un exces supraUman și într-o ardoare titanică, să epuizăm viața și să ne epuizăm? Ah! cum vom răsturna odată într-un universal fior acest univers!

Cunoașteți invazia nestăpînită a unei forțe nebune, în care arbori, munți, mări par simple capricii? O neliniște agresivă, de durata efemeră a unei scîntei, învinge rezistența tuturor formelor materiei și întrece afirmarea oricărei energii. Nu există atunci arbore, nu există păduri pe care nu le-ai putea dezrădăcina; munți, să nu-i răstorni; mări să nu le liniștești sau să le seci. Și nu există mișcare să nu

devină stîncă și stîncă să nu devină fluviu. Întreg materialul de imposibilități al lumii se convertește în pastă în această forță nebună și neverificabilă. Rezistența materiei se anulează în calitățile visului și forța aceea pare un simplu vis. O memorie divină ar mai putea-o reaminti. Atunci cînd pune stăpînire pe suflet și pe corp, nu mai sînt eu însumi, ca s-o pot înțelege ; iar după aceea îmi pare și mai neînțeleasă. Ar putea exista un trăsnet divin, în care o ființă supremă sau energia lumii ne descoperă într-o clipită o stare permanentă de absolut. Sau ar putea fi concentrarea a tot ce nu e lege și nu încape în lege, reacția neașteptată și prevestitoare a haosului? Sau *slăbiciunea* lui Dumnezeu, concesii de frica detronării...

De-ar trebui să aleg din atîtea și atîtea ființe concrescute cu nefericirea pe cea mai dragă inimii, m-aș opri fără rezervă la femeile nefericite în dragoste și care au dat expresie nefericirii. Decepția în dragoste are la aceste femei un patetic rar și conținut, un mister dulce, un nedefinit savuros. Sapho, Gaspara Stampa, Julie de Lespinasse evocă o lume aparte de melancolii și decepții, un univers de sfîșieri feminine, de inimi neconsolate. Și dacă aș încerca să definesc farmecul unic al nefericirilor, atunci n-aș putea trece peste delicatețea care voalează atît de ciudat această nefericire. Un bărbat părăsit sau înșelat în dragoste oferă o imagine mai puțin dureroasă și în tot cazul mai puțin ciudată, fiindcă posibilitatea bărbatului de a fi fericit ține de el însuși, de bărbăția lui, în nici un caz de valori complementare ei. Fie el chiar poet, condiția masculină îl obligă să păstreze o distanță de nefericirea lui și de iubita care ar fi trebuit să-l iubească. În tot cazul, el are consolarea disprețului natural al bărbatului pentru femeie. Este inestetică și lașă de-

cepţia bărbatului ; de aceea, toţi marii nefericiţi în dragoste au scos din decepţia lor raţiuni de superioritate, de mîndrie, ca şi cum faptul de a fi fost părăsiţi sau de a nu li se fi răspuns dragostei le-ar fi flatat orgoliul. Ţine de esenţa bărbatului de a fi fericit sau nefericit în mod imanent ; propria lui condiţie este definită mai puţin de relativitatea sexelor, decît a femeii. Se poate vorbi despre *bărbat*, cînd n-ar fi fost şi n-ar fi nici o femeie : acelaşi caz nu e valabil pentru femeie. Fără bărbat, femeia este o contradicţie în sine.

Este problematic dacă o decepţie în dragoste adînceşte prea mult un bărbat ; dar este de o covîrşitoare evidenţă transformarea consecutivă unei decepţii de această natură la femei. Atunci farmecului senzual, privirii indirecte, dar interesate, alurii cuceritoare, mărită de impertinenţele involuntare ale instinctului, li se substituie o paloare reflexivă, priviri detaşate, o gravitate inaccesibilă şi un indefinit în ţinută, un indefinit pornit din contrarierea şi tristeţea simţurilor, din interiorizarea senzualităţii. O decepţie în dragoste apropie pe femeie mai mult de sfinţenie decît nu ştiu cîte înfrîngeri şi salturi peste înfrîngeri ale bărbatului.

Între o femeie mediocră şi un bărbat mediocru, femeia este sufleteşte superioară. Între o femeie superioară şi un bărbat superior, bărbatul este infinit mai nuanţat, mai profund şi mai diferenţiat.

Un bărbat mediocru este totdeauna neutru, lipsit de accent personal, de reacţii specifice, încît o femeie, oricît de inferioară ar fi ea, îşi scoate din deficienţele sexului reacţii interesante, un joc fără semnificaţie interioară, dar extrem de diferenţiat exterior.

Tuturor femeilor înzestrate, nefericirea în dragoste le-a fost o zestre divină. După o astfel de transfor-

mare, ele au devenit incomensurabile celorlalte. O renunțare grațioasă și o pasiune ce-s-ar nutri din focul imaginar al stelelor le scutește de imprecațiile fatale părăsirii. Toate aceste femei abandonate au folosit versul sau scrisoarea pentru a se consola în celelalte iubiri, ale iubiților lor. Mariana Alcoforado sau Julie de Lespinasse își doreau moartea, pentru ca prezența lor să nu fie o remușcare amanților lor nestatornici. Astfel de generozități patologice se nasc în sufletele în lichidare. Și în lichidare este orice suflet care făcîndu-și din pasiune un destin, nu se poate împlini în pasiune.

Sufletele arzătoare ale acestor femei au fost predestinate decepției, fiindcă puțini sînt bărbații care ar putea ajunge la o febră atît de mistuitoare. Un bărbat nu se epuizează în iubire ; ceea ce e esențial, trece numai prin iubire. *Esențialul* depășește undeva lumea sentimentelor și a pasiunilor. Numai femeile au o concepție catastrofică a iubirii.

O iubire, care întrece infinit în intensitate exigențele și finalitățile biologice, predestinează la nefericire, mai mult decît o boală. A fi *aleasa* pasiunii este pentru femeie un dezastru, pe care nu-l întrezărește clar, din cauza acelor sfîșieri ce la început sînt extaze. Față de nivelul unei asemenea pasiuni orice realizare este o decepție și o compromitere a iubirii. Toți marii amorezați au vorbit de moarte, nu fiindcă iubirea ar fi înrudită cu moartea, ci din cauză că mărginirea vieții nu poate prezenta negativ infinitul morții. O mare iubire sfîrșește în extazul morții, fiindcă de prea mult extaz, a *sfîrșit* viața. Extazul e corosiv și distrugător, fiindcă afectează centrul a tot ce este ; el e suprema indiscreție din iubire. După el nu mai poate fi nimic, fiindcă el sfîrșește totul. Extazul sfîrșește și nesfîrșitul morții. Iubirea mistică este cel

mai zdrobitor exemplu. De ce elanurilor mistice le succedă un sentiment penibil de neant, o ariditate a conştiinţei? Indiscreţiile ultime ale extazului, imposibilitatea ca extazului să-i mai succeadă ceva în afară de nebunie.

Nu este la Sfînta Tereza, patroana Spaniei şi a mea, o decepţie divină în dragoste sau o decepţie în dragostea divină ? Nu ni se pare uneori, în iubirea mistică a Sfintei Tereza, cerul prea mic şi infinitul accesibil ? Şi mi se pare uneori că această Sfîntă, care lasă în urmă pe toţi sfinţii, a devastat cerurile...

Renunţarea în sufletul unei femei, este cu totul alta decît la bărbaţi. Înfrîngerile inimii sînt pentru un bărbat prilejuri de meditaţie ; în femeie, ele îi înfrîng existenţa, încît *orice femeie pe inima ei piere.* Ilogicul feminin este „logica inimii". După cealaltă logică (a raţiunii, a bunului-simţ, a bărbaţilor mediocri), o decepţie în dragoste poate să însemne o renunţare la dragoste ; după logica inimii, o decepţie în dragoste, o mare decepţie în dragoste este o renunţare la lume. Pe plan sentimental, femeile trag mai repede ultimele concluzii, decît bărbaţii. Nefericitele în dragoste de care vorbesc au trăit viaţa la tensiune care compromite nivelul meditaţiilor şi al gîndirii. Este de o mie de ori mai uşor să-ţi meditezi şi să-ţi gîndeşti o nefericire, decît s-o trăieşti cu toate riscurile ei. Încă o dată, gînditorii nu pot fi salvaţi.

Dacă pînă şi Buddha a găsit un subterfugiu pentru a justifica starea de nesinucidere, atunci nu trebuie să se mai facă pe această chestiune nimănui nici o obiecţie. Este chiar de mirat cum de la Buddha şi pînă astăzi problema sinuciderii n-a fost declarată *chestiune închisă.* Ce e drept, gîndirea oficială n-a deschis-o niciodată ; dar acei cîţiva poeţi şi unu-doi fi-

lozofi de ce au mai discutat-o sau amintit-o ? Şi acei sinucigaşi fără număr şi fără nume cum de-au îndrăznit să facă de ruşine numele celui mai mare înţelept ?

Nici un om n-ar trebui să păşească în viaţă înainte de a avea sentimentul unei forţe infinite. Prin aceasta nu înţeleg nici forţa fizică şi nici afirmarea brutală, directă, ci o acumulare de energie lăuntrică, în faţa căreia să pălească toate forţele fizice organizate sau neorganizate. Fiecare moment din viaţă ar trebui folosit ca prilej al unei asemenea acumulări. În orice înfrîngere şi după orice înfrîngere, trebuie luată o atitudine de fixitate încordată, cu ochi agresivi şi sfidători, mîini adunate pînă la crispare, cu sîngele într-un vulcanism calculat. Orice înfrîngere trebuie utilizată ca o verificare a forţei şi a dispreţului. Ar trebui fixate regulile şi exerciţiile necesare pentru cultivarea unei încrederi absolute în sine, pentru învingerea şi înăbuşirea oricărei îndoieli. Scepticismul nu poate fi depăşit decît printr-o gimnastică, al cărei ritm ar izvorî direct din iluziile şi dilatările megalomaniei. Orice fel de ritm este o armă împotriva scepticismului, a disperării şi a pesimismului. Ritmul ca reacţie voită ar trebui să nu lipsească niciodată în tratamentul bolilor fără leac, din care fac în primul rînd parte scepticismul, disperarea şi pesimismul.

Respiraţiei să i se dea o gravitate amplă şi concentrată ca şi cum intervalele ei ar fixa intervale cosmice ; nervii, arcuri încordate pînă la plesnire ; tuturor organelor să le crească activitatea la măsura nivelului general ; ceea ce numim *spirit* să vibreze şi în ultima celulă, iar sufletul să fi dat de mult cărnii tăria, pierdută în somnul materiei.

Zilnic cîteva minute de astfel de exerciţii dezvoltă un sentiment de forţă infinită şi acumulează o energie

interioară, prin care ne putem ridica deasupra punctelor scăzute ale vitalității. Încordarea fantastică la care ne supunem organismul dizolvă spiritul în corp și ridică depresiunea organică la un nivel pe care corpul nu l-ar putea atinge prin sine însuși. În această confuzie, omul este mai unitar și mai centrat decît în armonia superficială de care se bucură în iresponsabilitatea sănătății. Toți oameni sănătoși sînt iresponsabili, fiindcă n-au întrebările bolii la care să răspundă în fiecare clipă.

Dacă m-aș fi ocupat cu istoria de mult aș fi murit de tristețe.

Este îngrozitor să-ți dai seama cît s-a cheltuit în fapte și ce mic preț au ele. O faptă în ea însăși este totul. este un absolut ; în gîndul nostru, un nimic, o închipuire. Iar în faptă, gîndul este reflexul nimicului, umbra închipuirii.

Să auzi de retragerea subită a cuiva, dar nu de lenta lui decadență. Oameni care întrerup deodată activitatea, în plin succes și fără să lase scrisori, pleacă undeva, spre a nu mai continua nimic, spre a începe în sfîrșitul lor ceva neauzit, nebănuit, tari și mîndri într-o catastrofă. Sînt numai cîteva mari prăbușiri, care vorbesc de viitorul genului uman. Acei oameni care au văzut o altă lume, atunci cînd au avut totul de cîștigat în aceasta ! Voința de a face ceva definitiv, independent de timp, de tine, de orice categorie, dincolo de înțelegere, de mișcare și cumva dincolo de veșnicie ! Dacă s-ar putea împietri un fulger, să rămînă nestrămutată o coloană de foc, cu temelia în cer ! Să avem o probă fără de seamăn a unei relații de atîtea ori dorită, dar niciodată împlinită, să știm

și noi odată că nu mai stăm *jos*, că-și are și pămîntul înălțimile lui !

Sau să devină odată lumina grea, s-o pipăim, să ne mîngîie rezistența ei, s-o simțim în carne, ca să știm că și carnea ar putea veni de undeva de sus ! Căci vrem împotriva tuturor probelor și evidențelor să știm dacă nu există pentru noi și o altă condiție, dacă soarta nu e o înșelăciune și dacă n-am putea să ne urcăm pe o scară a condițiilor, pe treptele altor sorți, în alte forme de destin, în alt destin.

Viziunea interioară a imposibilului este o realitate atît de vădită și de zdrobitoare, că ea descoperă tot atîtea lumi posibile pe cît noi am vrea să fim alții, în alte condiții și în alte sorți.

Și eu simt cum se încep lumile, cum renasc cu firea și cum mor în toate !

—

Pe regretul de a nu fi Dumnezeu a căzut Adam. Și dacă nu este adevărat că păcatele noastre derivă din păcatul originar, pare evident că toate regretele pleacă din acel regret.

Căutarea gloriei izvorăște din frica de a muri singur, din dorința de a te distruge în public. Numai cei fericiți în glorie au degradat-o în vanitate absurdă. Nu sînt gelos decît pe o formă de glorie : să fi fost celebru în ochii înaintașilor, dar nu a contemporanilor sau a posterității. Nimic nu mă poate mîngîia că Iisus n-a auzit de mine.

Sînt clipe cînd îmi vine să îmbrățișez pămîntul și ultimei vietăți să-i arăt recunoștință. Cine știe ce colț uitat al sufletului inspiră astfel de dorințe, care nu rodesc în gînduri !

VII

Oare se poate ca atîtea tristeţi fără nume să fi dispărut fără urmă, ca aburii, ca praful şi ca fumul? Oare nu s-au născut oameni care să dea de urma atîtor şi atîtor tristeţi apuse, să dea expresie şi să răscumpere amarul infinit al existenţelor anonime? S-ar putea să existe astfel de oameni, din moment ce sînt atîtea tristeţi. — Oare să nu fie nimeni care să adune în sine tăcerea atîtor locuri din munţi, care să fie scafandrul în sutele şi miile de ani ale acestor tăceri, acumulate şi crescute pînă la a deveni materie, nimeni care să pipăie pulsul acelor tăceri şi să le sfărîme jugul milenar, nimeni care să-şi ia răspunderea pentru tot ce n-a vorbit încă?

Trebuie să fie cineva care să rupă tăcerile naturii ca să le îngroape în el.

Oare au trăit fiinţe care să se fi împlinit în posibilităţile lor şi ale vieţii, în aşa măsură ca să fi răzbunat dorinţele neîmplinite ale atîtor? Fost-au fiinţe care n-au îngropat nici un regret şi nici un vis precum au fost nenumărate care şi-au îngropat nemîngîieri, mai repede decît braţe, ochi, sau zîmbet?

Şi atîtor suflete şi atîtor trupuri, lipsite de consolarea nopţilor de dragoste, cîţi vor opune o lipsă de decepţie în iubire sau cîţi vor putea învinge regretul în amintirea dragostei?

Trebuie să fi fost cineva care, prin iubire, să nu

fi cunoscut regrete şi nevoia de consolare născută din ele.

Şi oare se poate ca întreaga cultură să se bazeze pe probleme false ? Atîtea veacuri în urmă şi se mai vorbeşte de fericire, atîtea conflicte şi se mai discută de individ-societate, atîtea înfundături ale istoriei şi se crede în progres, în valori şi atîtea evidenţe ale unei drame irezolvabile, învăluite şi falsificate în teorii şi credinţe ? Că oamenii cred în cultură, nu e de mirat, dar e de mirat că sînt mîndri de ea.

Şi oare nu se va găsi nimeni care să spună astfel de lucruri fără dispreţ şi să fi depăşit cultura în aşa măsură, încît să-i fie egal destinul ei ? Nu se va găsi oare nimeni în stare să facă un bilanţ valabil, să ştim odată toţi cum stăm, dacă mai poate fi salvat ceva sau dacă sîntem în prag, în început ? Căci este natural să nu mai acceptăm a fi hărţuiţi de teama atîtor rezultate improbabile.

Trebuie să existe cineva care să ne arate *unde* am ajuns cu cultura, dar mai cu seamă, unde am ajuns *în ea*. Căci dacă putem trăi fără să ştim unde sîntem, nu putem muri fără să ştim unde am fost.

Orice sfîşiere ne poartă la marginile eului, la capătul nostru. Căci orice sfîşiere se naşte dintr-o sfîrşeală, în care ne uităm la noi, ca pentru a ne aduna ultima oară.

Cine ar mai avea curajul să vorbească în sfîşiere despre „personalitate", „caracter", şi alte evidente ale culturii ? Dar este o laşitate a nu vorbi despre tristeţe, nimicnicie şi alte evidenţe ale vieţii.

Despre evidenţele din urmă ce-au spus filozofii ? Nici cît un acord din simfonia neîmplinită a lui Schubert.

Oare de ce omul se teme atît de mult de viitor, cînd trecutul justifică o teamă și mai mare ? Atîtea și atîtea milioane de ani în care universul s-a dispensat de noi nu provoacă o senzație de vid și de neînțeles mai zguduitoare decît aceea a dispariției proprii ? De la *ne*-începutul neantului și pînă la întîiul om, conștiința n-a fost simțită ca un gol și astfel nici omul ca o necesitate. Absolut nimic n-a pregătit apariția omului. Universul ar fi putut să dispară fără să fi știut ceva de el însuși.

Omul a apărut *prea tîrziu*. În sine, acesta nu e un fapt atît de grav. Pentru iluziile la care în mod natural avem dreptul, este însă o catastrofă. Și catastrofa ar fi putut fi numită dezamăgire, dacă pînă la apariția omului, antecedențe ar fi pregătit această apariție. Omul nu este natură și nu se simte ca atare. Nici unul dintre noi n-are tradiție în natură ; ne-am născut prea recent. N-avem nici o legătură cu tot ce a fost.

Omul nu se poate dispensa de nimic ; omul se poate dispensa de tot. Contradicția se va rezolva cînd el se va dispensa de sine însuși.

Vreau să mor numai fiindcă nu sînt nemuritor. Și dacă mi s-ar oferi, printr-o excepție absolută, nemurirea, n-aș primi-o, fiindcă veșnicia ce mi-ar sta în față nu m-ar putea mîngîia de absența celei ce m-a precedat. Nemurirea creștină nu satisface o sete infinită de existență. Toate religiile n-au făcut decît să astîmpere o sete, ale cărei dimensiuni sînt comparabile doar dimensiunilor existenței. Dostoevski are dreptate : dacă nu există nemurire, totul e permis. Dar cum această nemurire nu mă exclude mai puțin din tot ce m-a precedat, existența nemuririi limitate permite și ea *tot*, ca orice teorie a muririi.

Înţeleg foarte bine că oamenii nu mai pot crede în nemurire, dar nu înţeleg cum de-au putut-o abandona aşa de uşor. Nemurirea trebuia făcută un *tabu* pentru raţiune, iar „toţi oamenii sînt muritori", interzisă, ca premisă de silogism. Este o aşa de mare sete de existenţă în nemurire, încît sînt infinit mai aproape de pesimism acei care nu cred în ea, decît acei care ar crede. Nemurirea este suprema afirmare a vieţii. Că gîndurile n-au făcut vieţii concesia nemuririi le compromite pe veci. Iarăşi nu înţeleg cum de-au dispărut de pe suprafaţa pămîntului popoarele care au crezut în nemurire. Gîndul nemuririi ar trebui să fie atît de vitalizat, încît din el să răsară un extaz continuu, care să înfrîngă la rîndul său fatalităţile biologiei. Creştinismul a conceput că nu se poate deveni etern decît prin moarte. Astfel, în creştinism nemurirea a fost interpretată negativ. În loc ca din nemurire să fi făcut un resort al vieţii, creştinismul a îngustat viaţa aceasta şi a răpit nemuririi orice verificare directă. În creştinism, omul nu se *naşte* nemuritor, ci *moare* nemuritor. Numai în ultima suflare începe a fi. Singurul prilej de a deveni nemuritor este moartea. Aici consistă după existenţa lui Iisus — al doilea indescifrabil al creştinismului.

Creştinii au ratat nemurirea. A nu muri creştin sau despre o altă nemurire...

Nu există, în fond, decît muzică religioasă. În sensul ei ultim, muzica nu poate fi un organ de expresie al acestei lumi. Şi tot aşa : nu există, în fond, decît muzică tristă. Bucuriile nu-şi mărturisesc niciodată ultimul cuvînt. Ce-ar avea atunci să spună în glas şi în tonuri ?

Dacă Dumnezeu ar fi făcut lumea noastră atît de perfectă, pe cît Bach lumea divină !

De s-ar fi născut omul nemuritor, ce formă ar fi luat dorința de moarte? S-ar fi vorbit atunci de frica de a nu muri. Şi moartea n-ar fi fost mai puțin o oroare.

Cum de nu eşti gelos, Doamne, pe flăcările mistuitoare din om, pe tremurul din focul creaturii tale, pe halucinațiile umbrelor tale terestre? De ce nu ți-e frică de izbînda temerilor creaturale, de imperiul născut pe ruinele păcatului nostru? Fiii tăi vor avea odată curajul căderii lor şi se vor răzbuna de o dezmoştenire nemeritată! De ce n-ai îndrăzneala de a-ți copleşi în întuneric odraslele, de a le opri răzvrătirea şi a-ți amîna detronarea? Va bate ceasul pentru laşitatea ta divină şi atunci febra noastră sublunară se va mări de apropierea soarelui, cucerit de închinările noastre! Doamne, nu te sperie incendiul din noi, nu ți-au atins flăcările noastre firele bărbii? Aproape eşti de noi, Doamne, şi aproape îți e şi sfîrşitul şi vesel şi înfricoşat mă simt privindu-ți divina agonie. N-am fost făcuți unii pentru alții; tu nu ne-ai fost tată şi noi nu ți-am fost fii. Din începuturi, luptat-am împotriva tiraniei tale; căci rugile noastre fără răspuns le-ai lăsat şi în loc să ne înalți, a trebuit să ne înălțăm. Un răspuns de-al tău ne-ar fi lăsat jos şi departe şi n-ar fi trebuit să ne înălțăm ca să te cucerim. Tăcerea ta a fost strigătul nostru şi nemişcarea ta victoria noastră.

Cruciade dezrobitu-ți-au mormîntul fiului tău; în cruciade ne-am dezrobit şi ne vom dezrobi de tine! De mult se zguduie zidurile cetății tale şi ultima piatră va însemna doar izbînda noastră.

Intra-vei în istorie, Doamne, şi puterea ta va deveni amintire. Şi amintirile vor slăbi şi se vor naşte peste vremuri alții, care uitînd de istorie îşi vor

spune : pînă acum n-a existat nici un Dumnezeu. Şi atunci oamenii se vor fi eliberat de întreg trecutul lor. Şi ca ultimul om vei fi dispărut.

La sfîrşitul sfîrşiturilor, din toate idealurile omului nu va rămîne decît el însuşi, va rămîne omul gol. De mult el va fi lichidat absolutul, fără să se fi lichidat pe sine însuşi. Toate idealurile vor fi epuizate şi deabia atunci, omul va rămîne cu sine însuşi, faţă în faţă.

Cineva va trebui să iasă odată sub soare şi să strige strălucirii lui şi întunecimii oamenilor : „lumea trebuie reîncepută, lumea trebuie reîncepută !"

Va trebui să se găsească un sol al unei noi lumi, care să ia asupra sa toate riscurile marii vestiri, care să se epuizeze strigînd în toate direcţiile firii mesajul reînnoirii cosmice şi umane. În febră şi în frenezie să aşteptăm solia mîntuitoare. Parcă văd cum lumile se vor rostogoli într-un elan de început şi cum ne vom reîncepe fără păcat, schimbaţi la faţă, într-o lume schimbată ea însăşi la faţă !

Multe feţe avem de lăsat în urmă ; multe am avut, născute din schimbarea noastră şi a timpului. Ca nişte peceţi, ni le-a imprimat zădărnicia. Cîte feţe a avut omul ? Cîte umbre i-au acoperit dorul său divin. Omul totdeauna a fost gelos pe Dumnezeu. Schimbarea la faţă este o supremă lichidare a omului ; atunci s-a atins el pe sine însuşi, s-a lichidat în dumnezeire. Schimbarea la faţă este o lepădare de sine însuşi ; este eliberarea omului de tot ce a fost şi de semnele lui trecute, care sînt succesivele sale feţe. A intra în extazul tău interior şi a-ţi vedea întîia şi ultima ta faţă !

GUSTUL AMĂGIRILOR. Esențele sînt o superstiție a spiritului filozofic. Nu te poți lipsi de ele fără să te compromiți, deși în fond cîți n-ar vrea să scape de tirania lor. Nimeni nu știe ceea ce e esențialul, dar aceasta nu este o piedică în transformarea unei presimțiri în tiranie. Presupunînd totuși că s-ar ști ceea ce este esențial, nu se va ști, însă, ceea ce este mai esențial. Numai pentru acesta din urmă se poate face un sacrificiu, un gest definitiv, o absurditate. Există, după cum se vede, o ierarhie și între esențe ; în amăgiri ea este naturală, cu avantajul de a fi amăgitoare.

Lumea esențelor nu mi-ar părea așa de înfricoșătoare dacă esențele ar rămîne în sîmburele vieții sau dacă prin esențe am rămîne în sîmburele ei. Progresul în esențial este un regres în viață. Mergem înapoi, nu adîncindu-ne în ea, ci ieșind, părăsind-o. Orice s-ar spune : plenitudine de viață nu există decît în amăgiri, fiindcă în fond totul este amăgire. Omul iubește amăgirile deși prin gîndire n-a făcut decît un efort van de a se descătușa de ele. El știe că de-ar trebui să aleagă odată, definitiv, între amăgiri și esențe, ar alege întîile, cu regretul ultimelor. Conținutul disparent al amăgirilor este mai multă hrană vieții decît iluzia substanțială a esențelor.

Se crede de multă vreme, de foarte multă vreme, că amăgirile sînt reflexe trecătoare ale esențelor. Această condiționare este greu de crezut, imposibil de știut. Esențele nu ne-au ajutat să înțelegem mai mult și nici să trăim mai bine (vreau să spun mai *esențial).*

Din infinitatea amăgirilor o sumă oarecare s-a cristalizat, și-a creat o autonomie de celelalte, și-a determinat un centru substanțial. Odată consolidată și purificată de zvîcnirea inerentă amăgirii individuale,

saltul substanțial din lumea celorlalte o situează în afară de lumea noastră. Procesul de formare cantitativă a esențelor este cel mai simplu și mai comun, întrucît, rezultînd dintr-o grupare exterioară de elemente, spiritului nu-i revine decît o activitate de substanțializare. Nu e nevoie a fi filozof pentru a „realiza“ astfel de esențe și pentru a avea accesul lor.

Există o cale prin care ne apropiem mai viu de esențe și care este calea religioasă și a obsedaților. A vedea pînă în fundul amăgirilor într-o adîncire calitativă înséamnă a epuiza conținutul dat al lumii și a ne lichida calitatea noastră în lume. Nu este atunci nevoie de totalizări de amăgiri, de comparații exterioare, de ordini cantitative. Nu este vorba nici de o consumare, fiindcă adîncirea se consumă pe o singură dimensiune a unei singure amăgiri. După ce-ai pătruns în adîncimea unei amăgiri, este suficient ca să nu te mai intereseze și să nu te mai satisfacă nici o altă adîncime accesibilă. Este destul să fi epuizat conținutul uneia, pentru ca celelalte să urmeze de la sine. Și atunci pentru a nu te banaliza în repetarea aceluiași procedeu, saltul în esență devine inevitabil. După ce am străbătut calea amăgirii, o hipostaziem sau în formă atenuantă, o deplasăm. Cine a văzut pînă în fundul amăgirilor ajunge fatal la esențe. Orice precauții ar lua, de esențe nu scapă. A viola amăgirile înseamnă a fi condamnat la esențe.

Nu amăgirile sînt reflexele esențelor. Este o nerecunoștință a noastră față de aparențele care ne alimentează zilnic în această degradare a lor. Că esențele ne încalecă nu putem avea decît regrete și va trebui să protestăm în numele tuturor amăgirilor, care ne sînt scumpe, fără a face esențele odioase. Tentația esențialului trebuie folosită numai ca o su-

papă a dezgustului de lume. În dezgustul de viaţă ne poate mîngîia lumea esenţelor, fiindcă esenţele nu numai că sînt scoase din viaţă, dar ne scot din ea. Din perspectiva aparenţelor, aceasta este obiecţia fundamentală împotriva esenţelor: că nu aparţin vieţii. Între esenţă şi viaţă, opoziţia este fără sfîrşit atît cît va exista omul. El se va prăbuşi odată sub presiunea esenţelor suprapuse vieţii. Dezgustul de viaţă ne dă gustul esenţelor şi dezgustul de esenţe, gustul amăgirilor.

Amăgirile sînt originare; esenţele derivate. Lumea, întrucît prezintă un proces continuu, se dispensează de esenţe deoarece ele nu pot participa niciodată la procesul însuşi şi nu pot fi înregistrate în univers. Doar omul le înregistrează pe contul lui propriu...

Ce bine ar fi dacă amăgirile ar luneca în esenţe şi esenţele în amăgiri, dacă s-ar prelungi şi, într-o trecere insensibilă, să împreune lumi pentru care atît de greu ne putem decide! Aşa esenţialul nu aparţine lumii noastre. Prin ceea ce-sîntem esenţiali nici noi nu-i aparţinem.

Orice eveniment din viaţă, gîndit pînă în esenţa lui ne scoate afară din viaţă. O dragoste, o suferinţă, un triumf chiar, trăite şi gîndite pînă la marginea lor, înving rezistenţa individuală a amăgirii. Cînd ajungi ca în loc de dragoste să vezi dragostea, în loc de suferinţă, suferinţa; în loc de triumf, triumful, substanţializarea experienţelor individuale răpeşte vieţii eventualul ei farmec direct. Pacostea esenţei este de a te fura unicului, de a te răpi imediatului.

După opoziţia dintre conştiinţă şi viaţă, esenţă-amăgire este al doilea capitol tragic al antropologiei. (Ceea ce înseamnă că nu există decît o antropologie

tragică.) Esențele nu sînt de cînd e lumea, decît numai potențial ; omul a trezit amăgirile din visul lor iresponsabil la lumina nedorită a esențelor.

Conflictul dintre amăgiri și esențe își pierde tragicul în sfințenie. Totul fiind sfînt, nu există nici interior și nici exterior. O transparență generală a firii, care nu elimină un mister difuz, se îmbină cu o comuniune a sufletului deschis la toate. Un sfînt vede totdeauna pînă în fundul amăgirilor fără ca să le declare înșelătoare. Esențele nu prelungesc amăgirile, ci în fiecare esență este atîta amăgire cîtă amăgire este în fiecare esență. Dualismul devine atît de labil și de fluid, încît orice tranziție este insesizabilă. Sfinții ocupă punctul în care se întîlnesc lumile, noi ceilalți punctul unde se despart. Sfinții n-au nici o înțelegere pentru tragedie, de care sînt la o distanță infinită, deși inima le este mai mare decît lumea.

Sfîntul nu este neutru față de amăgiri și esențe, fiindcă pentru el totul este *actual*. Substanța e tot așa de activă în aparențe ca și în ea însăși. De aceea sfințenia elimină aprioric orice conflict. Și de aceea nimeni n-ar vrea să fie sfînt.

Omul își iubește existența lui încurcată. Și, dacă el a dat naștere la dezbinarea catastrofală între amăgiri și esențe, el va suporta nu fără o oarecare voluptate deznodămîntul. Dacă omul ar iubi calmul, echilibrul și siguranța, ar fi găsit el o soluție ca să se debaraseze de una din două. Ar fi preferat desigur amăgirile, fiindcă sînt mai îmbătătoare și mai trecătoare. Eternizarea conflictului ține însă de natura omului și de iubirea lui secretă pentru fatalitate.

Omenirea refuză sfințenia. Și cum să n-o refuze, cînd ea învinge toate conflictele pentru care ne-am luptat cu toții ca să le naștem și să le mărim ? Isto-

ria, cu care ne mîndrim atît, n-ar avea nici un conținut și poate nici un sens, dacă n-am fi încercat cu toată energia să exasperăm conflicte, să prelungim drame, să evităm soluții. Este drept că sînt foarte puține soluții în univers : dar este și mai drept că le refuzăm si pe cele pe care le avem. Istoria nu-și vrea soluționată și rezolvată nici una din anomaliile ei. Orbecăiala omului îmi place și mă impresionează mai mult decît sfințenia.

Dacă esențele pe care oamenii le stimează atît de mult, fără să le iubească, n-au putut salva nimic, atunci nu ne mai rămîne decît curajul amăgirilor. Să rămînem adică aici pe pămînt, să ne compromitem și să ne lichidăm ca amăgiri între amăgiri. Esențele ne distrug dincolo de lume : este o distrugere mai interesantă, dar nu mai dureroasă. A te distruge cu toți amărîții acestui pămînt este o renunțare mai mare, mai tristă, mai nemiloasă. Să știi că lupți numai pentru amăgiri și că pentru esențe n-are rost să faci sacrificii presupune atîtea lucidități, atîtea rostogoliri și atîtea victorii, încît nimic nu te mai poate opri de la un suprem orgoliu și de la o supremă umilință. Niciodată nu l-am putut iubi pe Buddha. L-am urît de cîte ori i-am dat dreptate.

Suferința învingînd plictiseala, nu poate să învingă plictiseala de ea însăși. Cînd suferim, nu ne plictisește nimic, din afară, fiindcă nimic din ceea ce aparține lumii nu poate constitui o iluzie sau o decepție. Suferința convertește totul într-o sumă de semnificații indiferente și lumii obiective îi substituie lumea ei. Întreg procesul durerii nu este decît o continuă substituție ; suferința înlocuiește rînd pe rînd obiectele și semnificațiile din centrul sau de la periferia interesului nostru, încît ea sfîrșește prin

a-şi desfăşura întinderile şi intensităţile pe toate laturile vieţii.

Plictiseala de a suferi face parte din plictiseala de lucrurile nesfîrşite. Ea este mai mult o uitare; căci în plictiseala ordinară ne supără limitarea obiectului, uzarea rapidă, inconsistenţa interesului, pe cînd aici ne umple de nelinişte inepuizabilul. *A te sătura* de *inepuizabil*, iată sensul plictiselii de suferinţă. Şi cum pentru a te plictisi de durere trebuie să nu mai fi cunoscut altceva în afară de ea, plictiseala este a suferinţei de ea însăşi. Negăsindu-şi marginile, n-are în cine să se mai regăsească. Gustul pentru lucruri nesfîrşite poartă în sine dezgustul pentru ele. Oamenii care ani şi ani poartă moartea în ei şi după ei cunosc plictiseala intermitentă de moarte, cunosc goluri în frica de ea, deoarece ghiftuiţi şi îmbuibaţi de infinitul morţii, nu pot să nu-şi caute o consolare în aspecte disparente şi înşelătoare. Cîţi mistici n-au cunoscut ce înseamnă a fi sătul de Dumnezeu şi cîţi n-au vorbit de o ariditate interioară, consecutivă setei lor cereşti? Vidul interior, care alcătuieşte un capitol straniu în mistică, nu rezultă din absenţa divinităţii — împotriva afirmării misticilor —, ci din epuizarea sufletului în divinitate. O dată satisfăcută o poftă divină, ce poftă s-ar mai putea naşte în suflet şi în trup?

Cred în suferinţă. Dar nu ştiu de cîte ori n-aş sfărîma templul pe care i l-am ridicat, templu ridicat pe blesteme. Cultul suferinţei este echivoc. Numai sfinţii — sau mai bine zis, acei care au acceptat sfinţenia — cunosc ce înseamnă a creşte în durere, fără a te pierde prin ea. Deoarece ei privesc suferinţa ca o recompensă, nu se poate spune că suferă. Făcîndu-şi din suferinţă o vocaţie, au ocolit de la început

tragedia, încît sfinţii nu pot fi numiţi decît mari şi mediocri.

Progresul suferinţei este singurul progres al sfinţilor. Că oamenii cad mai repede prin durere, decît prin orice alt fenomen, n-au priceput sfinţii niciodată. Accesul absolutului prin credinţă nu este numai o credinţă neîntemeiată ; prin credinţă — cine ştie — s-ar putea atinge poate şi mai mult. Adevărul este de partea lui Luther : sola fide (numai prin credinţă). Dar *solo dolore* (numai prin durere) să fie oare de partea sfinţilor ? Numai sfinţii ating prin durere împărăţia cerurilor, fiindcă ei nu cunosc decît ceea ce e *pozitiv* în durere. *Solo dolore* este, pentru noi ceilalţi, calea sfîşierilor. Solo dolore nu este numai modalitatea sfinţilor. Partea negativă a durerii nu ne-au cedat-o sfinţii, ci am cucerit-o ; iar pe cea pozitivă, de n-am cunoaşte-o decît din lupta cu sfinţii !

Solo dolore este drumul mîntuirii şi al pierzaniei. Dacă unii se mîntuie, iar alţii se distrug, sînt alţii care rămîn la răscruce, între mîntuire şi pierzanie. Pentru aceştia, *solo dolore* este un sens ultim ; niciodată nu vor scăpa de o alternativă tragică, condamnaţi a se sfîşia între polul negativ şi cel pozitiv al durerii.

Cred în sfîşieri.

Deşi toate stările de limită cunosc sfîşierea, ca un început sau ca o etapă, există o stare de sfîşiere pură, autonomă de orice fel de realizare sufletească, o sfîşiere fără obiect şi fără ţintă, fără determinante şi fără înfundături. Dintr-un punct nedeterminabil al trupului şi dintr-un punct ideal al inimii, se naşte un freamăt de destrămare şi voluptate, ţesut din presimţiri dulci şi amare, din presimţiri ce nu se vor verifica niciodată ; un imperiu de tulburări delicate,

vagi și triste se întinde în regiunile sufletului, iar sufletul asistă la avalanşa de emoţii nemărturisite, pierdut în sine, victima ascunzişurilor sale. Lipsa unui centru spiritual creează sfîşierii o independenţă de orice formă posibilă, rezervînd-o disponibilă pentru toate salturile spiritului. Nu avem impresia în toate sfîşierile că în noi se prepară o răsturnare, o explozie cum n-a mai fost, că se începe ceva pentru întîia oară, că vorba noastră va fi faptă, iar gestul, demiurgic, fără să ne putem da seama de conţinutul acestor acte şi de realizarea lor ? Nu ştim nimic în nici o sfîşiere ; dar simţim că fără ea, nu vom fi nimic. O certitudine ciudată, amestecîndu-se în freamătul și în tremurul subtil al fiinţei, împrumută sfîșierii o voluptate indefinibilă, de o prezenţă fermecătoare şi dureroasă, de un echivoc rar.

De cîte ori, prinşi în nesiguranţa unei fericiri banale sau de cîte ori îndoindu-ne vag de neutralitatea noastră psihică, ne apucă subit o sfîşiere a inimii şi sîntem posedaţi de o tristeţe rară ? Înseamnă oare invazia tristeţii şi subtilul sfîşierii, apariţii din senin ? Nu s-au pregătit ele continuu şi subteran fără să ştim ? Izbucnirea sfîşierilor şi a tristeţilor dă o dovadă de o prezenţă ascunsă a unui principiu impur care activează în umbra fiinţelor, sfîşiate de tristeţi şi triste în sfîşieri. Intervenţia acestui principiu corespunde unei eroziuni continue şi unei năvale intermitente. Cine a căzut pradă sfîşierilor e sfîşiat în fiece clipă. Cu cît acela îşi dă mai rar seama de acest lucru, cu atît izbucnirile sînt mai puternice.

Nu este un om întreg acel ce nu cunoaşte sfîşierile. Pentru a fi om dintr-o bucată, trebuie să te fi risipit în bucăţi. În aceasta consistă opera sfîşierilor : în risipire şi în verificare prin risipire. După

ce ai pierdut ultimul element şi ţi-ai lichidat sufletul, să-ţi refaci din neantul consecutiv sfîşierii rezistenţa şi să triumfi pe dărîmăturile tale.

Tot ceea ce-i profund în iubire se manifestă într-o sfîşiere vecină cu distrugerea. Voluptatea îi împrumută totuşi un caracter pozitiv sfîşierii ; încît tremurul erotic îşi preţuieşte slăbiciunile ca tot atîtea renaşteri.

Nu se poate iubi decît imperfecţia. Tot ce atinge perfecţiunea sau ne-o inspiră paralizează afecţiunea noastră. Oamenii doresc negreşit o forţă infinită, dar în nici un caz perfecţiunea. Numai în imperfecţiune există ură, suferinţă sau iubire şi numai prin imperfecţiune există indivizi. Oamenii au înţeles atît de bine insuficienţele perfecţiunii, încît au vorbit de un Dumnezeu care suferă şi l-au salvat construind o întreagă teologie a imperfecţiunii divine.

Între a fi perfect şi a fi ciumat, aş prefera totdeauna pe cel din urmă. Să ne mîngîiem că istoria nu face nimic pentru a atinge perfecţia. Refuzul practic şi în gînd al perfecţiunii mă leagă mai mult de pămînt, decît propria-mi materie.

Omul va trebui să facă un lucru mare şi unic, dar care să nu-l ferească de imperfecţie, de sfîşierile imperfecţiei.

Dacă adevărul, binele, frumosul ar face opoziţie sfîşierilor, aş lupta pe viaţă şi pe moarte pentru drepturile şi triumful sfîşierilor.

Imposibilitatea de a nu concepe eliberarea de timp ca o eliberare de viaţă... Veşnicia nu oferă nici o garanţie că nu e nimic, încît dezmăţul timpului exercită o atracţie unică. Dacă timpul şi viaţa pălesc

în fața valorilor absolute, acestea nu par mai puțin palide în fața timpului și a vieții. Nu ne putem salva de amăgiri fără să ne dezamăgim. Dar ne putem salva de valorile eterne, fără să ne doară acest univers de amăgiri. Ce-i mai rămîne omului ? Să accepte pe veci amăgirile. Este aceasta resemnare ? Dimpotrivă, curaj suprem. Nu este resemnare, fiindcă amăgirile sînt un ireparabil ce l-am putea evita, retrăgînd tulburele asentiment dat vieții. Și apoi te resemnezi la ce nu iubești.

Dar nu cred că nu iubesc amăgirile.

Religiile și-au făcut un titlu de glorie din a fi recomandat învingerea orgoliului, fără să se întrebe dacă fără orgoliu, omul mai are vreun rost în viață. Fără orgoliu nu există acțiune, fiindcă nu există individualitate. Cine este împotriva orgoliului s-a declarat dușman de moarte al vieții. Religiile trebuiau să ne spună clar și definitiv : nu sîntem pentru moarte. Religiile au distrus toate amăgirile. Adîncimea lor este o prăpastie. A privi veșnic în afară de timp ! Dar vremelnicia are ceva mîngîietor, pe cînd veșnicia n-o putem iubi fără frică.

În veșnicie nu se pierde nimic. Dar mă simt legat de acest pămînt, fiindcă e *pierdut*... Și dacă mi s-ar oferi ceruri peste ceruri și mi s-ar întinde în față farmecul atîtor vise întruchipate, pierzania în amăgiri pămîntești m-ar fura în vidul ei mai mult decît nimicul veșniciei. Înțelege cineva ? Evadarea din veșnicie...

Cine a gîndit mult veșnicia, moartea, viața, timpul și suferința este imposibil să aibă un sentiment definit, o viziune precisă și o convingere determinată despre ele. Nu există un sentiment definit al morții,

decît la cei ce au gîndit-o și simțit-o pe jumătate ; nu poți avea o viziune precisă a suferinței ; și este imposibil a avea o convingere determinată despre viață. Atunci cînd te-ai lichidat în ele și ai fost deodată sau rînd pe rînd, veșnicie, moarte, viață, timp și suferință, nu se poate să le iubești, fără să le urăști. O mînie admirativă, un dezgust extatic și o plictiseală fermecătoare te apropie și te îndepărtează de ele. Ambivalența și echivocul țin de realitățile ultime. *A fi cu adevărul împotriva lui* nu este o formulă paradoxală, fiindcă oricine înțelege riscurile și revelațiile lui nu se poate să nu iubească și să nu urască adevărul. Cine crede în adevăr este naiv ; cine nu crede, stupid. Singurul drum drept este pe o muche de cuțit.

Cu datele ultime, nu putem fi decît zăpăciți, de o zăpăceală divină și diabolică. Și în această zăpăceală se naște un surîs cosmic în locul surîsului direct, ochii își apropie ordini nevăzute sau pleoapele se-nchid spre a le ascunde, simțurile se deschid spre taine și gîndurile cu evidențe acoperă tainele.

În numele frumuseții ne-am putea dispensa de profunzime. Este necesar să distrugem aspectele, zărind dincolo de ele ? De atîtea ori, aspectele sînt un reazem, pe care atît de rar ne sprijinim cînd sîntem departe de ele. Cu cît lăsăm mai în urmă aparențele, cu atît reazemului îi pierdem mai mult urma. Toată mișcarea pare un dans al aparențelor și toată muzica o chemare a lor. Nu poate fi salvată decît o adîncime : aceea care vede în adîncul aparențelor, în fundul amăgirilor. Numai o astfel de adîncime ne poate da gustul aparențelor și al amăgirilor.

Nu se poate iubi viața fără gustul amăgirilor. Cînd mă vor îmbrățișa toate lucrurile care trec ?

Cîtă viaţă ai pus în gînduri, atîta moarte este în tine.

Să te simţi viu în halucinaţia ultimei bucăţi din tine, în vîrtejul lăuntric al lacrimilor, să fii delicat ca o iluzie în năvala unei forţe obscure, să te sugrume visul cel mai inocent, să te răstoarne o presimţire şi să te izbească imaterialul ! Acele vibraţii halucinante, care aruncă tristeţile în aer, care sar peste înfrîngeri, peste regrete, peste materie şi formă şi întind punţi spre nu ştiu ce lumi, pe care am dori să le pierdem spre a ne pierde în altele !

Ce lume nu este prea îngustă pentru excesul unei inimi ? Nu pot fi întreg decît în sfîşieri.

Pentru ca să nu te faci de rîs în istorie, trebuie să fii poetic şi cinic. Dacă nu poţi călca peste prejudecăţile pe care le iubeşti, pentru ca apoi să le iubeşti şi mai tare, te va călca istoria. *A da lovitura* în timp este singura salvare după eşecul în veşnicie. Omul nu poate ţinti decît să devină sau Dumnezeu sau om politic.

Poate că omul ar suporta cu un curaj neînfrînat durerile, dacă n-ar fi singurătăţile care le însoţesc. Acestea sînt înfricoşătoare şi ameninţătoare. Omul suportă mai uşor moartea decît singurătatea. Nu există decît o laşitate : în faţa singurătăţii. Şi această laşitate este cu atît mai gravă, cu cît omul este singur în esenţa sa. Teama de singurătate este o autotrădare.

Libertatea este un jug prea mare pe capul omului. În teroarea cea mai feroce, el este mai sigur decît pe căile libertăţii. Deşi a fost concepută ca suprema

pozitivitate, libertatea n-a încetat niciodată a-şi descoperi reversul ei negativ. Drumul sigur al prăbuşirii este libertatea. Omul este prea slab şi prea mic pentru infinitul libertăţii, încît acest infinit devine un infinit negativ. În faţa lipsei de margini, omul îşi pierde propria lui margine. *Libertatea este un principiu etic de esenţă demonică.* Paradoxul este irezolvabil.

Libertatea este prea mare şi noi sîntem prea mici. Cîţi dintre oameni au meritat-o ? Omul iubeşte libertatea ; dar îi e frică de ea.

Nu cunosc decît două sfîşieri : iudaică şi rusă. (Iov şi Dostoevski). Popoarele celelalte au putut suferi nesfîrşit ; dar n-au avut pasiunea suferinţei. N-au misiune decît popoarele care s-au călcat pe ele însele în picioare, care au reeditat pe Adam. Un popor care nu îndură în existenţa lui istorică întreaga tragedie a istoriei nu se poate ridica la mesianism şi la universalism. Un popor care nu crede că are monopolul adevărului nu va lăsa urmă în istorie.

În gîndurile cele mai banale şi în actele cele mai neînsemnate, te surprinde uneori suspendarea subită a timpului. Un fior rar te duce undeva departe şi în loc să te lase progresul timpului în urmă, i-o iei tu înainte. Nu ştii dacă este veşnicia care te-a furat sau un viciu în conştiinţa temporalităţii. Suspendarea subită a timpului dovedeşte cît eşti de străin în sînul însuşi al vieţii şi cît de pregătit ai fi de o evadare, dacă ai dori-o. Lumea ar fi putut foarte bine fi altceva decît viaţă şi mai cu seamă, moarte ! Nemurire, bunăoară.

Doamne, nu ţi-e teamă că spaima noastră va răsturna legile naturii, natura şi pe tine ? Sau tu nu

cunoşti spaima creaturii ? Cine ne va vindeca de spaimă, Doamne, de dată ce fiul tău ne-a mărit-o ?

Cum să ai curajul să tragi ultimele consecinţe, cînd ele te duc totdeauna în afară de lume ?

Pentru a îmbrăţişa pămîntul, nu trebuie să tragi nici o consecinţă : iubirea să fie iubire ; gîndul, gînd ; fapta, faptă. Cum se vor amesteca, ai apucat pe calea consecinţelor, pe calea pierzaniei.

Renunţarea este un alt cuvînt pentru ultimele consecinţe. Dar eu vreau să mă distrug în lume...

Ca oamenii să fie singuri, înţeleg ; dar ca adevărurile ?! Şi totuşi, adevărurile sînt singure, mai singure decît bănuim. Toate adevărurile particulare, care ar constitui coloanele unui adevăr universal, reprezintă în fond individuaţii logice, izolate în limitarea lor. Care-i acel adevăr universal care să le încoroneze şi să le justifice ? Îl ştie cineva ? Se pare că unii l-au ştiut şi chiar ni l-au spus. Dar nu ştiu de ce l-am uitat. N-avem memoria divinităţii. Oare Dumnezeu să fie atît de departe ?

Adevărurile n-ar mai fi aşa singure dacă pe ele s-ar rezema Dumnezeu. Aşa, ele pe cine susţin ? *Ideea* de adevăr, Binele, Frumosul ? Acestea nu dau viaţă şi se ştie doar că adevărurile nu sînt *vii*...

Acum înţeleg de ce omul nu poate fi mîngîiat. Ce sprijin să-i dea adevărurile ? Ele au supt omului toată viaţa. Şi n-au reuşit să fie mai pline ca el. *Singur între adevăruri singure*, iată un adevăr despre om, care-i poate servi de definiţie.

Din ce fugi mai mult de problema omului, din aceea ea apare mai stăruitoare şi mai irezolvabilă. Cu cît te pasionezi de probleme mai neomeneşti, cu

atît omenescul îţi creşte în obsesie. Nu s-ar putea gîndi eternitatea fără *noi* ? Numai aşa ar trebui gîndită. Dar te gîndeşti cu un nesfîrşit regret că toţi cei ce au meditat veşnicia s-au preocupat de om, mai mult decît toţi istoricii laolaltă.

Eliberarea de omenesc nu e posibilă, fiindcă nu se gîndeşte viu decît pe om. O reflexie continuă şi torturată, scoţîndu-te din rîndul oamenilor, nu te obligă mai puţin la o definire neîncetată faţă de fenomenul uman. De om nu se poate scăpa. Încotro ai lua-o, îţi iese în cale. El însuşi a ţinut calea divinităţii. Dumnezeu l-a făcut după chipul şi asemănarea sa ; omul s-a răzbunat, şi a acoperit figura lui Dumnezeu cu masca sa. Nimeni şi nimic nu-i scapă acestui scăpătat al naturii. De ce sursă s-a îndepărtat, de însetează cu cît cucereşte mai mult ? În loc să se înstăpînească în natură, a scăpătat. Şi ce avere a pierdut ? Extazul vieţii, înlocuit de *conştiinţa* vieţii. Ce i-a tulburat extazul ? De ce a vrut să *ştie* că trăieşte ? Viaţa trăită anonim şi universal, în anticipările individuaţiei, nu dă ea fiori absoluţi ? Insuficienţe originare ale vieţii au dat naştere conştiinţei, goluri iniţiale i-au pregătit apariţia. În om, s-au vărsat toate golurile vieţii şi ca atare toate disponibilităţile spre conştiinţă. Nouă ne datorează viaţa menţinerea ei : am salvat în tragedia noastră natura, de la vid.

Cît de mare ar trebui să fie cunoaşterea ca să scăpăm de tristeţe, este tot aşa de greu de spus, pe cît e de uşor a stabili cît trebuie să fie de mică pentru a nu o avea. Există, ce e drept, o tristeţe care n-are legătură cu cunoaşterea : o tristeţe minerală, nici măcar biologică. La demenţi şi la popoarele primitive, se sfîşie materia în sine ; o tristeţe oarbă, pornită din obscuritatea materiei ; din nediferenţierea şi greuta-

tea ei. Îi apasă materia şi tristeţea lor este chinul materiei.

Tristeţea consecutivă cunoaşterii măsoară greutatea materiei în nesfîrşire şi izolează, de acest infinit gravitaţional, conştiinţa. Este o tristeţe care vede ce uşor ar fi putut să nu ne aparţină lumea. Cînd cunoaşterea s-ar întinde pe toată sfera lumii, n-ar mai fi nici un motiv pentru a fi trist şi cunoaşterea ne-ar scoate din lume pentru a ne face trişti altundeva. La un moment dat ar trebui să se oprească cunoaşterea şi tristeţea. După ce am termina de cunoscut am cădea în extaz. În faţa cui ? Eu nu pot să răspund. Dacă aş răspunde, ce rost aş mai avea *aici* !

Trosnesc în tine epoci geologice ? Dacă nu, de ce vorbeşti de timp ? Fost-ai marea, în care s-au vărsat fluviile timpului ? Dacă nu, de ce te mîndreşti cu istoria ? Adunat-ai toate lacrimile ce nu s-au uscat şi le-ai replîns pentru a le reda pămîntului şi a mîngîia ochii şi inima ? Sau nu ştii ce e durere şi alinare şi uitare ? De cîte ori scăpat-ai oamenii de la ruşinea unei morţi corecte ? La cîţi le-ai murit moartea, ca să ai dreptul la nemurire ?

Cunoşti dorinţa de a cere iertare şi ultimului vierme ? Sau nu cunoşti răzvrătirea îngerească împotriva păcatului ?

N-ai fost nicicînd melodie venind de undeva spre pămînt ? Sau nu ştii ce e căderea, regretul şi pierderea ? Te-a durut cîndva risipa amăgirilor, încovoiat sub blestemul esenţelor ? Sau nu ştii ce e ispita amăgirilor şi spaima de înmărmurire ?

Că nu *este* decît tot ce trece, nu te-a prins ca un adevăr şi acest adevăr nu te-a împins împotriva gîndului ?

Că tot ce rămîne şi tot ce durează rămîne şi durează pe dărîmăturile vieţii, nu te-a răzvrătit acest

adevăr împotriva adevărurilor ? N-ai iubit cu dragoste arzătoare vremelnicul din teama de veşnicie ? Şi n-ai încercat înveşnicirea clipei, ca să scapi atît de timp, cît şi de veşnicie ?

De cîte ori fuga de pămînt ţi-a fost regret şi de cîte ori mîhnirea te-a reînfiat pămîntului ? N-ai bănuit că dacă viaţa ne îndepărtează de pămînt, prin moarte sîntem fiii lui ; că de pămînt sîntem legaţi prin ceva ultim ?

Cunoşti tu spaima fără leac sub care se zguduie legile trupului şi ale inimii şi care măreşte clipa pe conţinutul lumii ? De nu, în zadar vei căuta pornirea rostogolirilor ; străine îţi vor rămîne coloanele şi dărîmăturile lumii, fără spaima fiecărei clipe...

Tot mai mult mă conving că în melancolie *presimţim* totul şi că în sfîşiere *ştim* totul. Nu există decît sfîşieri ale inimii : şi inima nu cunoaşte spaţiul... De aceea îmbrăţişăm totul în sfîşieri...

S-ar putea încerca o întreagă teorie a sfîşierilor. Dar ce rost are să explici lucrurile dureroase ? Explicaţia este fecundă şi utilă numai cînd e vorba de ceva reversibil şi reparabil. Explicăm cînd avem ceva de îndreptat. Dar după sfîşieri nu mai putem îndrepta nimic, fiindcă nu mai putem sta drepţi în faţa lumii şi nici lumea în faţa noastră. Sfîşierile compromit geometria ascunsă a firii. Sau îi dovedesc ele ficţiunea ? ! Ce ordine invizibilă rezistă sfîşierii ? La început n-au fost formele ; legile nu sînt eterne ; în substanţa ei, firea nu e ordine ; lumea s-ar putea întoarce oricînd în haos, dacă ar vrea ; creaţia nu precede distrugerea ; *în* lume nu înseamnă *în* lege ; omul caută libertatea cu furie şi fuge de ea de cîte ori o are ; nimeni nu acceptă lumea, dar toţi trăiesc ca şi cum ea ar fi suprema valoare ; dacă s-ar putea sub-

stitui lumile ; pămîntul nu se va mai învîrti regulat, ci se va sfărîma, ca inima ; soarele n-are decît de pierdut, ne spune căldura sufletului. (Revelații ale sfîșierilor.)

Nu este greu de suportat acea groază care-ți provoacă o vibrație activă și un tremur exploziv, fiindcă manifestîndu-se în febră își consumă prin acest fapt intensitatea, groaza atenuîndu-se în teamă sau în nesiguranță. Dar este insuportabilă groaza născută în stupoare, într-un calm obscur, într-o înmărmurire subterană. Niciodată în viață nu simți mai mult nevoia de a striga : ajutor ! sau de a scoate mai puternic un strigăt ininteligibil. În acel calm care te aseamănă celei mai mulțumite și mai echilibrate ființe, o catastrofă ți-ar părea o evidență, o prăbușire firească, o moarte acceptabilă. Groaza convertește în evidență tot ce e sinistru și tot ce e divin devine monstruos, începînd cu surîsul. Nici un om care nu simte groaza, acea groază fără motiv, nu va înțelege nici un act „fără motiv". Trebuie să faci ceva împotriva groazei. Și ceea ce faci nu va putea fi înțeles de nimeni, fiindcă n-are un sens, decît pentru groaza ta. De ce sînt adevărurile atît de singure ? Cu cît strigi adevărurilor mai tare : ajutor ! cu atît ele se ascund mai mult. Poate chiar fug. Sînt adevărurile prea mediocre sau nu sînt făcute pentru această lume ?

Numai religia ne mai mîngîie de groază, fără să o anuleze. Groaza este o groază de lume. Religia, scoțîndu-ne temporal din lume, ne eliberează de „obiectul" groazei.

Nu numai prin ură, dar și prin groază sînt fiul acestui pămînt ! Dar groaza va răsturna odată acest pămînt ; o groază prea mare îi va da foc, sau pămîntul

se va aprinde din groaza cea mare a unui suflet. Va trebui redat soarelui acest pămînt, căci lacrimile de mult au fost redate sufletului...

Nu există nici un motiv de a nu fi trist. Aşa este tristeţea legată de fire, încît precede omul. Nu ştiu dacă la început era tristeţea, şi tristeţea era de la Dumnezeu, dar ştiu că a trebuit să apară întîile zile ale creaţiei, înaintea creaturilor. Omul nu mai putea evita tristeţea şi de aceea de-a lungul vremilor n-a găsit el nici un mod de a nu fi trist.

Ce muzică e aceea care nu se naşte şi nu ne poartă în tristeţe ? Şi nu este în tristeţea muzicală dezamăgirea de lumea aceasta apropiată, ci de *depărtarea* celei divine. Muzica este de esenţă religioasă. Nu în zadar, ea este singurul răspuns pe care l-a putut da omul glasurilor cereşti.

Surîsul adîncit şi subţiat pînă la extaz ; priviri spre tot ce nu va fi ; mîngîind planarea fără de nume, lipsită de substanţă şi neaparţinînd nici unei lumi atinse de timp sau de absenţa lui ; veghind în amăgiri divine şi păzind liniştea uitărilor ; cu aduceri aminte din viitor şi pierdut în aşteptarea trecutului : răcorindu-te în inima soarelui şi încălzindu-te în umbra lui Dumnezeu. Cred că înţeleg îngerii...

Senzaţia aceea de rupere interioară, de plesnire a ţesuturilor, de cîte ori sîntem siliţi să alegem între timp şi eternitate... Se dizolvă timpul în noi sau ne apasă veşnicia ? Uneori dualismul timp-eternitate pare o pură ficţiune. Totul ia atunci culoarea unui timp în care ne tîrîm şi care ne arde. Plenitudinea temporală împrumută vieţii un ritm de exasperare fecundă care se măreşte pînă la o rostogolire în eter-

nitate. În febra timpului își atinge viața maximul său. Culmile vieții se înalță pe exasperarea temporalității. Viața este *ne*-eternitate, adică tot timpul, plus cîtimea aceea de veșnicie, rezultată din negația însăși a veșniciei. Omul nu poate trăi decît cu sferturi de eternitate.

Și văd născîndu-se o epocă în care se vor sfărîma toate liniile, se vor sfărîma de prea mult tremur și formele de prea multă ondulație își vor pierde conturul. Nu numai în artă, dar și în natură sînt epoci clasice. Și acestea vor deveni simple amintiri, în primenirea naturii, care își va schimba legile din groaza de permanență. Exasperat de banalitatea cosmică, omul va saluta haosul ca o apropiere a transfigurării cosmice. Cînd se vor arăta semne de primenire a naturii ? Cînd omul îmbătat de o altă ordine, de una divină sau de una diabolică. va călca peste legile naturii fără să sufere nici o înfrîngere și nici o cădere.

De cîte ori furia și pasiunea mă aruncă dincolo de lume, de atîtea ori descopăr în străfunduri, rugi și chemări ale pămîntului. Nici o cale nu duce spre pămînt, dar toate pleacă din el.

În muzica lui Beethoven nu se ating culmi divine, fiindcă omul este un dumnezeu ; dar un dumnezeu care suferă și se bucură *omenește*. Lipsindu-i aspirația și intuiția paradiziacă, tragedia umană este condiția lui divină. Deoarece umanul ia proporțiile divinului, transcendentul joacă un rol extrem de redus. O muzică demiurgică anulează pe Dumnezeu, fiindcă el este singura ei piedică. Un creator ca Beethoven nu poate crede în Dumnezeu decît prin analogie. Extazul creației proprii îi poate trezi admirație pen-

tru Dumnezeu, în nici un caz umilinţă. *Creatorul* nu se poate simţi decît diminuat de creatori. Cîte atribute nu i-a răpit Beethoven ?

Această lume este *lumea*, în muzica beethoviană. Tragicul în imanent este nota ce o separă de sublimul transcendent al lui Bach, la care culmile divine sînt înălţimea sa naturală. Sfîşierea umană şi frenezia cosmică sînt pentru Beethoven un drum în sine, pe cînd pentru Bach, întrezăriri ale unui vis, de atîtea ori palpabil în elanul ceresc al sufletului. Prezenţa paradisului la Bach corespunde unei absenţe totale la Beethoven. Înseamnă că acesta e nereligios ? Beethoven e religios prin tensiunea infinită de creator, întocmai ca Nietzsche, al cărui titanism este de esenţă religioasă. Cum la Beethoven nu este nimic „psihologic", fiindcă totul se înrădăcinează în cosmic (tristeţe cosmică, bucurie cosmică), acesta substituie atîtea caractere divine, fără să înlocuiască divinitatea. Extazul cosmic nu l-a dus la panteism, fiindcă în cosmic regăsea elementele divine ale tragicului său uman. Nu cunosc creator mai puţin creştin ca Beethoven. *Admiraţia* pentru divinitate este cel mai mare act de revoltă de la Prometeu încoace. *Tristeţea cosmogonică* a acestei muzici, tristeţe care naşte o lume şi nu care sfărîmă o inimă.

Viziunea pură a ne-semnificaţiilor... Adică a despuia de orice conţinut esenţe, amăgiri, intuiţii, a le opri pulsaţia şi a le vida consistenţa. Actele vitale devin deşarte în privirea ce nu cunoaşte rezistenţa substanţei. Viziunea substanţială solidifică şi centrează fluiditatea amăgirilor, iar semnificaţiilor le dă o bază şi o rezistenţă vitală. Totul are un gust, fiindcă totul are o rădăcină. A vedea însă pînă în fundul semnificaţiilor înseamnă a le nega în ele în-

sele. Devitalizarea semnificaţiilor le despoaie într-o transparenţă echivalentă nimicului. Viziunea definitivă a unei semnificaţii o transformă în ne-semnificaţie. Atunci se naşte dezgustul pentru tot ce ar mai putea însemna ceva. Luciditatea ultimă este ecuaţia : sens—nonsens.

Dezgustul din cunoaşterea din dezgust, deoarece condiţionarea lor nu presupune neapărat anterioritatea cunoaşterii — reprezintă un proces de devastare a vieţii. Este doar atît de ştiut că viaţa nu rezistă la temelii, că numai spuma ei are consistenţă.

Acesta este drumul tristeţii : din ţesuturi la cer.

Ochii ce se închid de cîte ori ne deschidem lucrurilor netrecătoare... Pleoapele sînt porţi masive care apără cetatea luminii. De ce sînt pleoapele atît de grele de cîte ori nu ne ispitesc amăgirile ? Cu cît lumina lăuntrică e mai mare, cu atît sînt mai grele pleoapele. De cîte ori orbirea interioară de lumină n-a refuzat soarele ca o pîngărire... Cum apasă uneori pleoapele şi se închid ferecate, fugind de lumină şi apărînd o comoară născută din focul întunecimilor...

Dar ochii nu trebuiau să se închidă niciodată. Ei aveau să se răsfeţe în zîmbetul aparenţelor. Numai spiritul ne-a învăţat că a sta cu ochii deschişi este concesiunea maximă ce o putem face lumii...

Sînt lumini lăuntrice care pot face soarele gelos. De ce n-am renunţa la ele pentru o strălucire unică şi de ce nu ne-am pleca în faţa întîiietăţii soarelui ? Ce este impur în lumină ? Sau teama de îndoielile care ar răci căldura soarelui ?

Voi striga : ajutor ! îngerilor. Ei răspund : dacă nu toţi, cel puţin cei căzuţi. Înfrîngerile cereşti mă mai pot consola.

O gamă a temerii? O ierarhie a spaimelor? Se poate stabili care e spaima cea mai mare și spaima cea mai mică? Din moment ce „obiectul" spaimei o declanșează, ea existînd totdeauna potențial, nu putem stabili nici o ierarhie din afară. Singurul lucru care s-ar putea face ar fi o constatare a inegalităților de potențial, care, însă, nu poate duce la construirea unei ierarhii valabile. A te teme de: Dumnezeu, moarte, boală, de tine însuți nu lămurește cu nimic fenomenul temerii. Teama fiind primordială ea poate fi prezentă și fără aceste „obiecte". Neantul este o cauză a spaimei? Dimpotrivă, este mult mai adevărat că spaima este o cauză a neantului. Spaima este generatoarea „obiectelor" sale, spaima dă naștere „cauzelor" sale. De aceea, în sine, spaima n-are motiv.

Frică, teamă, spaimă și groază prezintă o gradație în intensitate, în nici un caz determinată de natura fenomenului. De moarte îmi poate fi rînd pe rînd, frică, teamă, spaimă sau groază. Nuanțele sensibilității abisale sînt influențate de dispoziție în momentul respectiv și de mobilitatea sufletească. Ierarhizarea este nevalabilă și din motivul că nu ni se revelează într-o formă de teamă mult mai mult decît în alta. Dacă *simțim* mai mult în groază, *înțelegem* mai mult în frică. În groază nu se poate gîndi, pe cînd frica permite o frenezie lucidă, un neastîmpăr al gîndului.

Umilința exprimă un paroxism al sentimentului creatural. Așa este omul de decăzut în umilință, încît se consideră ultima creatură și așa este de înălțat, încît nu se adresează decît divinității. Umilința este dezgustătoare și sublimă...

Dezgustul de tot ceea ce-i „înălțător", de „bine", de „adevăr" și de „frumos"... Și cînd te gîndești că

în numele acestor valori sau ficțiuni s-au făcut războaie, s-au creat sisteme de gîndire și că prin ele se justifică istoria ! Fără ele cultura este inconceptibilă, iar spiritul o iluzie. Ce n-au făcut oamenii pentru a le salva ! Prototipuri, categorii ideale, forme transcendente, numai și numai să fie cît mai inaccesibile, mai pure, mai inviolabile. Fiecare dintre ele are ca atribute pe celelalte. „Binele“ nu este el înălțător, frumos, adevărat ? Ce dezgust de aceste cuvinte : *tot ceea ce-i înălțător.*

Examinați într-o clipă în care singurătatea v-a învăluit total, aceste „categorii eterne“ și cereți ajutorul uneia, nu ca să vă scape de singurătate, ci ca să vă sprijine, și veți vedea ce reazem iluzoriu prezintă categoriile eterne. Vă vor fi dimpotrivă de un folos incalculabil orgoliul, tensiunea ca atare, dorința de glorie, de răzbunare, scrîșnirile, nu numai ale dinților, dar și ale inimii, vă vor ajuta nesfîrșit toate „bunurile trecătoare“. Echilibrul mediocru a inventat „categoriile eterne“, pasiunea disperată a descoperit eternitatea lucrurilor trecătoare. Eternitatea nu se înțelege cu categorii eterne, ci cu flăcările disparente ale sufletului.

Bach, Shakespeare, Beethoven, Dostoevski și Nietzsche sînt singurul argument împotriva monoteismului.

N-aș avea decît o mîndrie : să pot deveni un om de la care poeții ar putea învăța ceva.

Bach este un alt cuvînt pentru sublim și cuvîntul propriu pentru consolare. Muzica divină ne închide singură pleoapele. Ochii nu pot vedea decît pămîntul.

Fiorurile cărnii ne leagă de pămînt. Dar de cine ne leagă strigătele înăbuşite ale cărnii, expansiunea dureroasă a ţesuturilor, convulsiile nemărturisite ale organelor ? Temperatura cărnii evaporează spiritul şi ne îmbată într-o avalanşă de aburi. Ne mai poate lega furia carnală de pămînt ? Numai în echilibrul cărnii ne găsim o formă în lume ; furia ei nu ne satisface decît în răsturnări care substituie pămîntului halucinaţia atîtor lumi posibile. Tragedia cărnii sînt regretele devenite flăcări, senzualitatea aprinsă de propria ei tensiune, tremurul celulelor, gata de a se risipi în haos. Insatisfacţia cărnii ne scoate din lume, mai repede decît detaşarea spiritului. Pînă şi carnea strigă după o altă lume. Nu în zadar religiile s-au ocupat — sau s-au mirat — de problema cărnii. Ele n-au rezolvat-o, dar ne-au convins că tragedia cărnii este o tragedie religioasă. Lupta dintre asceză şi voluptate nu se va termina niciodată, deşi omenirea, în genere, s-a decis pentru ultima. Prin aceasta, acuitatea conflictului individual n-a fost anulată. Asceza îşi are voluptăţile ei, care o vor menţine totdeauna şi îi vor crea apărători fanatici. Sfinţenia n-a rezistat prin ceea ce în ea este renunţare, ci prin voluptăţile pe care noi nu le putem bănui ! Sfinţii trebuie să fi cunoscut momente care ar putea trezi invidia celui mai mare închinător al simţurilor. Voluptatea, o voluptate transfigurată şi pură, este un element pozitiv al sfinţeniei, prin care ea se leagă *direct* de o lume transcendentă. Precum voluptatea senzuală ataşează imediat omul de lumea de aici, aşa voluptatea sfîntă de o lume de dincolo. Prin voluptatea transfigurată, sfinţii trăiesc în *imediatul* lumii celeilalte. Trăind în imediatul de dincolo, ei pot avea distanţa de imediatul de aici în care trăiesc oamenii. Sfinţii trăiesc *indirect* între noi şi direct dincolo de

noi. Aceasta nu înseamnă că sfîntul trăieşte într-o ierarhie a lumilor (pentru el totul fiind *egal* ; amăgire-esenţă, interior-exterior), ci într-una a *voluptăţilor*. Nici unul dintre sfinţi n-a dispreţuit lumea noastră ; toţi au încercat s-o sfinţească. Numai că oamenii au refuzat voluptatea rarefiată a paradisului, deoarece în ea n-au putut descoperi decît un vid divin, căruia i-au preferat voluptăţile dense, dar trecătoare ale cărnii. Sfinţii au învins tragedia cărnii. Acest fapt ni-i face atît de străini. Sfîşierile cărnii sînt o mîngîiere dureroasă la care nu putem renunţa. Nu putem plăti atît de scump surprizele cereşti.

Dacă omul ar fi avut aripi, de mult ar fi zburat de pe pămînt, iar raiul i-ar fi scăpat fără căderea în păcat. Omul este un paradox al naturii, fiindcă nici o condiţie nu-i pare naturală.

Totul în mine cere o altă lume. De nu s-ar naşte acest pămînt din concesiile imperfecţiunii mele, pierdut aş fi într-un refuz religios. Tot ce e religios se naşte din refuzul acestei lumi, iar tristeţea religioasă este fructul acestui refuz, ce nu s-a putut izbăvi în revelaţia alteia. Refuzul divin al pămîntului pleacă dintr-o nemîngîiere sfîşietoare, pe care o putem îndulci cu o acceptare disperată a lumii. Din moment ce-mi este interzisă gloria cerească, trebuie să-mi fie indiferent că aici jos voi ajunge ministru sau paznic de bordel.

ÎN UMBRA SFINTELOR. Cu toţii trăim în adevăruri locale. Tot ce gîndim este de circumstanţă. Pretextul defineşte nu numai calitatea gîndului, ci şi a lumii ; poate în primul rînd a lumii. Căci să nu uităm

că trăim într-o *lume de circumstanță.* De cîte ori nu ne apucă o dorință sălbatică de a scăpa de *accidentul* acestei lumi, de cîte ori nu se reduce la iluzie pasiunea noastră pentru vremelnicie ? Și atunci la cine să apelăm ? La oameni ? Ferească Dumnezeu ! Numai la sfinți. Despre acele clipe în care societatea sfinților ne dispensează de oameni, de orice fel de oameni ; chiar și de poeți...

Lectura sfinților este simțită ca o necesitate atunci cînd lumea aceasta nu mai poate constitui nici măcar o amintire, fiindcă acel reziduu de existență care o caracteriza ca pretext, circumstanță sau accident s-a subtilizat în nimic. Sfinții nu cunosc ce înseamnă aici. Ei n-au noțiunea de spațiu. De aceea *se* transpun și *ne* transpun atît de ușor în alte lumi.

Nu mergem spre sfinți pentru mîngîieri, ci pentru a ne suplini decepția pămîntească și umană, cu senzații de *ne*-umanitate. Cine în societatea sfinților se mai simte *om,* acela mai are mult de învățat în lume, pentru a se putea dezvăța de ea. Sfințenia este un dezvăț de lume. Tîrziu am ajuns să înțeleg cuvintele din revelația Sfintei Tereza : Tu nu trebuie să mai stai de vorbă cu oamenii, ci cu îngerii.

Sfînta Tereza de Avilla — femeia care reabilitează un întreg sex condamnat — m-a învățat în cele pămîntești, dar mai cu seamă în cele cerești, mai mult decît nu știu cîți mari filozofi. M-ar stingheri să fiu numit discipol al lui Schopenhauer sau al lui Nietzsche ; dar oare mi-aș putea stăpîni bucuria cînd m-ar chema *discipolul sfintelor ?*

Cartea cea mai greu de scris, dar și cea mai fermecătoare, mi se pare a fi aceea care ar trata despre procesul prin care o femeie devine sfîntă sau *este.* Cine va prinde odată sensul ultim al sfințeniei și procesul prin care atîtea femei și-au lichidat condiția ? Hilde-

garda de Bingen, Rosa de Lima, Mechtilda de Magdeburg, Lidwina de Schiedam, Angela de Foligno, Caterina Emmerich și atîtea altele, ni le va restabili cineva pămîntului ? Sau mai bine zis : ne vor restabili ele cerului ?

De ce vor fi nivelat oamenii atît de mult diferențele dintre sfinți și sfinte ? Este drept că sfințenia n-are sex, dar se uită că unui bărbat îi e mai ușor să apuce pe căile sfințeniei, decît unei femei. Între mediocritate și sfințenie, există înțelepciunea, care nu este o cale nefirească bărbatului, ci numai femeii. N-a existat pînă acum nici o femeie înțeleaptă. Atunci cum ating femeile sfințenia ? O vocație divină să explice acel salt ? Pe cînd la bărbați accesul sfințeniei este gradat, acel al femeilor nu poate fi decît vertiginos, printr-un salt peste înțelepciune, sau, într-un fel nu atît de rar, printr-un ocol făcut înțelepciunii. Este o mai mare renunțare în sfințenia feminină, decît în cea masculină. Singura formă în care femeile și-au depășit condiția lor mediocră este sfințenia. Numai ca sfinte au produs ele ceva. În iubire n-au adus nimic nou în afară de prezența lor.

Și dacă aș încerca să desprind din trecut momentele cele mai greu de definit ale vieții mele, m-aș opri neapărat la acele petrecute în lectura Sfintei Tereza. Ardoarea delicată din setea ei cerească ; o pasiune languroasă după despămîntenire ; erotica divină, transfigurată în profetism și caritate. Fără să fi studiat opera acestei sfinte spaniole, n-aș fi înțeles niciodată lumea pe care ne-o dezvăluie extazul, dar mai cu seamă senzațiile consecutive lui. Gustului morții pînă la pasiune, rezultat din plenitudinea extatică, din acel fior ceresc care epuizează vitalul, cine i-a dat un farmec sfîșietor, o savoare dramatică și o atracție dureroasă, cu o intensitate mai mare

decît Sfînta Tereza ? Excesul interior duce la aspirația mistică spre moarte. Decît, Sfînta Tereza a fost prea mult creștină, pentru ca să nu vadă în moarte drumul unei mari împliniri.

Cînd nu mai poți suferi ideile, cu sfinții și cu sfintele se poate trăi într-o lume dincolo de gînduri. Deși mi-ar fi mai frică să fiu sfînt decît lepros, le recunosc sfinților avantajul față de celelalte forme de realizare, avantaj care consistă în distanța infinită de idei. Sfințenia nu cunoaște dialectica. *Este* primează totdeauna gîndul ; sau, mai bine zis, gîndul nu adaugă nimic existenței. Ceea ce mă face să nu urăsc sfinții este atitudinea lor antifilozofică. Pînă cînd va trebui să tot afirmăm că ideile nu sînt un reazem ?

Sfințenia este o *genialitate a inimii*. Din inimă se naște o nouă lume ; elanul demiurgic al inimii superpune lumi. Inspirația creatoare a inimii este cheia pentru înțelegerea sfinților. Capitolul principal al unei *cardiotici*, care s-ar ocupa cu sensul și cu logica inimii, ar trebui să trateze despre sfinți și despre infinitul inimii lor. Uneori am o impresie pînă la precizie, că inima Sfintei Tereza întrece dimensiunile lumii și atunci m-aș vrea legănat într-o inimă de sfîntă. În limbaj mistic, amploarea inimii n-are termeni de comparație în lumea noastră. Și cum o să aibă cînd lumea *noastră* nu este a sfinților ?

Care poate fi o supremă mîndrie pentru om ? Să nu verifice legile naturii. Mulțimea le verifică și le ilustrează totdeauna ; ceilalți la fel... Eroii, geniile, rar de tot ; sfinții niciodată. Ei nu mai sînt în luptă cu natura, fiindcă ei nu mai sînt deloc *natură*. De aceea, este așa de puțin natural să fii sfînt... Verifică și ilustrează legile naturii acel ce trăiește în fluxul anonim al firii. Există pentru sfinți o regiune în care

își pierd și ei numele. Este vorba de divinitate. Sfinții își pierd numele numai în fața divinității, fiindcă numai în fața ei *persoana* este o eroare. Cine știe dacă anonimatul în Dumnezeu nu este singura prezență...

A privit cineva stăruitor un portret de sfînt ? I-a privit îndelung privirea ? Îmi plac acei ochi neatașați de obiecte, iubesc ochii ce nu privesc spre pămînt, privirile îndreptate în sus. Cînd mă gîndesc la portretul sfîntului Francisc din Assisi, al lui Zurbaran, încep să înțeleg de ce lumina lăuntrică orbește și face ochiul insensibil la lumina din afară. Cu adevărat ce să mai privești în afară, cînd spectacolul lăuntric este un tumult și un deliciu divin ? Fizionomia sfinților exprimă o dezertare din lume. Detașarea extremă de individual, de imediatul trecător, de sugestiile clipei împrumută feței o paloare transcendentă. Sîngele nu mai poate pulsa în eternitate.

Decadența noastră a tuturor se exprimă în timiditatea de a privi cerul. Cîți se simt deprinși a privi în sus ? Cred că toți am păcătuit împotriva înălțimilor. Omul modern, mai mult decît omul de totdeauna, privește cu liniște numai în jos. Față de cer toate idealurile noastre sînt trădări. Vagul din privirea sfinților nu este o reacție adecvată la clarobscurul lumii exterioare, așa cum ne-a obișnuit un anumit romantism, ci dezinteresul de jocul fugar de lumini și de umbre, în care trăim noi.

Oricît ar însemna sfințenia o pietate față de lucruri, ea nu le salvează cu nimic, fiindcă, din perspectiva lumii noastre, orice privire în sus este o trădare. Cerul anulează lucrurile și oricît ar vrea sfințenia să sfințească tot, ea nu reușește decît să le palidifice în fața strălucirii transcendente. Pămîntul n-a cîștigat nimic prin sfinți, a căror glorie n-a reușit

să-l salveze decît prin ceea ce nu e el. Orice ar fi, în fața sfințeniei, pămîntul își pierde culoarea. Eforturile sfinților nu vor reuși să ne ducă mai departe de o zonă intermediară între cer și pămînt.

Huysmans, care în secolul trecut a înțeles mai bine decît oricine sfinții și sfintele, s-a oprit într-un volum la viața extraordinară a sfintei Lidwina de Schiedam. Suferințele infinite ale acestei sfinte, fantasticul și ireprezentabilul existenței ei n-au un sens decît pentru acel care vrea să-și atenueze amarul condiției proprii în comparație cu nesfîrșitul suferinței ei. O lectură obiectivă și indiferentă converteşte monumentalul acestei drame mai mult divine, decît umane, într-o monstruozitate. Cu adevărat : ce sens poate să aibă pentru un oarecare că sfînta Lidwina a stat în pat aproape patruzeci de ani, că în acest timp ea n-a mîncat mai mult decît un om normal în patru zile ? Sau că-i căzuse carnea și devenise un cimitir, dar un cimitir al perfecțiunii în bunătate ? Un accident la patinaj, la vîrsta de 16 ani, a fixat-o viața întreagă pe calea suferinței, vreau să spun, a sfințeniei. Și din cea mai frumoasă fată din Schiedam, a ajuns cea mai urîtă. Ajunsă numai nervi și oase, ea oferea un spectacol hîd de perfecțiune. Toată viața a plîns fără întrerupere — căci Lidwina n-a cunoscut somnul — nu pentru a se lamenta de soartă, ci pentru a implora pe Dumnezeu s-o învrednicească de toate suferințele celorlalți oameni, pentru a îndura și a prelua mizeria muritorilor. Obrajii ei erau două șanțuri adîncite mereu de cursul neîntrerupt al lacrimilor. Și te întrebi : dintr-o iluzie de corp, cum s-au putut naște atîtea lacrimi, și îți vine să răspunzi că lacrimile au o sursă cerească și că putea să plîngă altcineva prin ele. Sfînta Rosa de Lima spunea că lacrimile sînt darul

cel mai mare al omului. Eu cred că le-a cunoscut și paradisul...

Pe patul de moarte s-a consumat, însă, minunea. Lidwina și-a recîștigat frumusețea anterioară accidentului care a condamnat-o la perfecțiune și sfințenie. Trăsăturile feței s-au îmbujorat în prospețime virginală, iar din corpul ei emanau mirosuri vrăjite ca într-o incantație olfactivă.

În sfințenie orice este posibil ; dar nimic nu e explicabil. Acesta este farmecul echivoc al sfințeniei. Indefinibilul îi mărește atracția dar adîncește indecizia și tulbură siguranța atitudinii noastre. Nimeni nu poate crede ceva precis despre sfinți și nimeni nu poate fi sigur de sentimentul lui față de ei. Nimeni n-ar vrea să fie sfînt ; dar lumea fără sfințenie ar fi un imens gol, așa încît trebuie să ispășească cineva în sfințenie neantul nostru de fiecare zi.

Diferența între un sfînt și un geniu consistă în faptul că la întîiul orice pas în viață este un progres în sfințenie, așa încît maturitatea indică totdeauna un apogeu, pe cînd la geniu, progresul în vîrstă de cele mai multe ori este o deficiență a genialității. Un geniu este o explozie și un dinamism care nu trebuie să se cultive în perfecțiune, deoarece creațiile geniale nu se condiționează, nu se însumează și calitativ, nu sînt progresive.

Sfințenia, care presupune acea genialitate a inimii, de care vorbeam, este lipsită de spontaneitatea unică din care se nasc operele geniale, în schimb are vibrația continuă și ascensională, care determină orice viață de sfînt ca o încoronare. Sfinții, în deosebire de eroi, nu *cad*, fiindcă pentru ei, ultima clipă din viață este culmea cea mai înaltă, rezultată din însumarea treptată a tuturor celor de dinainte, iar distanța lor de lume elimină conflictul și suprimă

tensiunea unui dualism, care generează prăbuşirea tragică a eroului. Sfinţii, faţă de eroi şi de genii, au o cale sigură şi directă, deşi ei pot suferi şi suferă mai mult decît aceştia. Sfinţii sînt singurele fiinţe care trag profit după suferinţă. Nu în zadar, ea le este singura recompensă, după cum spunea Pascal.

Ce sînge se varsă în sfîşierile inimii ? Despre acel sînge ce nu-l poate absorbi pămîntul... Sîngele, născut pentru a ne îmbina cu timpul şi cu pămîntul şi care ne scoate în afară de ele... Ce sînge e acel ce dă cărnii acel freamăt ceresc şi-i împrumută o abstracţie pe care n-a dorit-o ?

Ce este sfinţenia dacă nu elanul sîngelui spre cer ? Dacă sfinţii încep a se detaşa prin spirit de pămînt, nu este direcţia schimbată a sîngelui care-i împinge spre înălţimi ? Pe luciul inimii sfinţilor lunecăm spre cer.

Sfinţenia este infirmarea supremă a biologiei. De aceea sîngele sfinţilor nu mai aparţine vieţii...

Ah, cum aş vrea să sărut toate rănile vieţii, să mă scald în însîngerările acestei boli...

Teama n-are cuvinte ; oroarea nu este inspiraţie ; sfîşierea nu duce în mîngîiere ; îngerii nu salvează pămîntul ; doar inima aparţine cerului...

Dacă într-o clipită ai înţelege totul şi în acest act de înţelegere ai vedea contemporană întreaga devenire şi toate aspectele lumii le-ai diferenţia subit, îmbrăţişîndu-le, oare nu te-ai opri pe veci, incapabil de a mai continua într-o lume epuizată ? Sînt într-adevăr momente de viziune mărită pînă la demenţă, care suspendă timpul, mişcarea, respiraţia. Ce se mai poate adăuga acestora ? Extazul cuprinzînd totul, ne aruncă pradă freamătului şi nimicului. O ură

cosmică naşte un neant universal. Să-ţi sfărîmi fruntea de stînci !

Mă gîndesc la Dürer, reprezentînd în autoportret pe Iisus, sau la Rembrandt, ridicînd, în tabloul pătimirii, crucea Mîntuitorului, după ce i s-au aplicat piroanele. Mai mult chiar decît sfinţii, ei sînt contemporani ai lui Christos.

De ce nu-mi este inima o mare de sînge fără fund, ca s-o revărs asupra lumii şi să-i ascund petele într-o strălucire roşie şi universală ? Atunci lumea ar merita jertfa sîngelui şi un pumnal introdus în inimă ar rezolva problema mîntuirii.

Muzica mă face contemporan inimii. Golurile vieţii sînt pauze ale inimii. Dar muzica este oroare de vid şi plin al inimii. Şi se înfiripă în suflet acorduri care mă fac contemporan îngerilor...

Aud timpul. Lunecînd pe zgomotul lui înapoi, epuizînd retrospectiv percepţia lăuntrică a timpului, undeva, în infinitul amintirii, tăcerea mă scoate din clipe. După acel gol se tînguie fiinţa ? Religia începe de la această tăcere. Dar noi nu putem percepe decît istoria — vibraţia timpului.

Caut omul, care de-ar fi fost Adam, şi astăzi eram în paradis...

În fiecare epocă, oamenii au *privit* altcumva. Lumea nu s-a schimbat şi nici ochii. Dar vizibilul a variat continuu, după mărimile inimii. Noi vedem astăzi *obiecte* şi de aceea privirea are o direcţie, un definit compromiţător, o interesare în lume. Absenţă

de infinit (spre care privește omul Renașterii) și triumf al imanenței. Cultura modernă este un impresionism, ale cărui nuanțe nu derivă din variații de intensitate, ci din multiplicitatea aparențelor.

De ce înțelegem atît de greu arta medievală, dacă nu din cauza inaccesibilului privirii ? ! Trebuie să faci abstracție de amintirea oricărui obiect, pentru ca să te poți apropia de ea. Definiția Madonei ? *Absența percepției.* Cred, într-adevăr, că madonele n-au *văzut* nimic, ca orice ființe care trăiesc în *viziune*. Poate că oamenii lui Giotto, vreau să spun sfinții lui, nici n-au înregistrat pămîntul. Mirarea continuă din ochii tuturor ființelor medievale derivă din ceva ce noi numai bănuim. Impresia stranie de *idioție divină* din înfățișarea, gestul și mai ales privirea lor... Atît de mult au stat ele cu fața spre Dumnezeu, încît leșinul ceresc le-a răpit lumina ochilor...

Cristofor Columb să fi spus oare Isabelei : „dă-mi, Mare Doamnă, corăbiile și ți le voi reînapoia cu o lume la remorcă" ? Atunci el a făcut o expediție religioasă, deoarece sentimentul geografic al unei lumi este un sentiment religios. Imperialismul geografic rezultă dintr-o incapacitate de respirație în spațiu, fiindcă orice spațiu e prea mic. Căutarea nemărginirii este o depășire a spațiului *prin spațiu.* Infinitul depășește întinderea, fiind el însuși întindere. — Sfinții nu cunosc spațiul, și nu-l cunosc fiindcă sfințenia este o stare religioasă *împlinită,* o dorință religioasă satisfăcută. Columb a fost atît de avid de spațiu, fiindcă era un neîmplinit religios. El *simțea* ceea ce noi *știm ;* nu poți deveni un intim al cerului înainte de a fi lichidat cu întinderile. Pentru spanioli, descoperirea Americii a fost un izvor de belșug, pentru Columb, o poartă spre cer.

Uneori senzația cea mai mică și mai indivizibilă ne apropie de absolut, ca o revelație. O atingere delicată a pielii ne umple de un fior mistic ; amintirea unei senzații, de neliniște nepămînteană. Culorile capătă strălucire transcendentă, iar sunetele accent apocaliptic. *Totul* este religios. O părticică de aer pare a degaja aceeași participare la înțelesul extatic al lumii, ca spectacolul unei nopți de vară. A prinde tactil misterul și orice atingere ar fi o uimire sau o înmărmurire... Cînd ultima senzație mă apropie de Dumnezeu ca o cantată de Bach... Oare mai există pămînt ?

Este ștearsă o gîndire ce se dispensează de ideea paradisului și goală o simțire ce nu este o implorare a lui. Îmi pare uneori că toate gîndurile și toate regretele ar trebui să facă o cunună în jurul lui și că toate forțele nemărturisite ale ființei ar trebui să ne împingă în extazul său. Paradisul este materializarea extazului și locul echivalențelor. Flori, flăcări, ape nu sînt decît adieri și toată firea nu este decît o adiere. Echivalențe în impalpabil și materialitate de fulg... Aș vrea să-mi țină umbră visele și stîncile să nu fie mai grele ca lumina... Substituirea lumilor în ritm de adieri... adică a le pierde printre degete ca nisipul și a te mîngîia în trecerea lor ca în atingeri de boare... Sînt degete ce pipăie margini de lumi și priviri neutre timpului, actuale în începuturi.

Mai există altceva în afara delirului ceresc și a prezenței cosmogonice ? Căci delirul ceresc este sfîrșitul gîndirii, iar prezența cosmogonică sfîrșitul omului.

Începutul lumii este un delir cosmic. De aceea, orice delir este un apel la începuturi. Numai pierzîndu-ne conștiința, ne reamintim de paradis și uităm de spațiu. Căci paradisul este *spațiul* delirului ceresc.

Iubesc fețele încoronate care au suferit de obsesia morții. Teama născută în confort, groaza mărită de putere și obsesiile alimentate de îmbuibare împrumută meditației morții o eleganță chinuită și o tortură somptuoasă. Sărăcia și cu Moartea seamănă ca două flori într-un buchet veștejit, încît săracii mor, precum bogații respiră. Oare Filip al II-lea la Escurial și Carol Quintul la Juste nu s-au retras pentru a gîndi limita puterii și a dominației lor, moartea ? ! Aceștia au vrut să domine moartea prin meditație, pentru ca ridicîndu-se deasupra ei, să nu vadă o iluzie în putere. Au înțeles însă la sfîrșit că descoperirea morții nu te mai poate face *stăpîn* pe nimic. Acel ce descoperă moartea e egal cerșetorului, care se deosebește de ceilalți oameni prin aceea că moartea nu-i mai poate descoperi nimic, *acoperit* fiind de ea.

Filip al II-lea, chemînd pe patul de moarte pe fiul său, moștenitorul tronului, și spunîndu-i : „Te-am chemat ca să vezi unde sfîrșește totul și monarhia", sau Carol Quintul, asistînd la înmormîntarea proprie, făcută mult timp înainte de a muri, pentru ca intimitatea cu deznodămîntul să-i atenueze teama — nu se transformă sub imperiul fricii cerșetori în *imperiul* lor ? Sau împărăteasa Elisabeta de Bavaria, ascunzîndu-și după evantai, la recepții imperiale, expresia de resemnare și de groază și abandonîndu-se morții, care, după propriul cuvînt, „grădinărește" în ea !

Viziunea stăruitoare a morții nu te poate face decît cerșetor. Dacă totuși atîți regi singuratici și atîți alți singuratici neîncoronați n-au putut trage această consecință, atît de îngrozitoare pentru muritori și atît de banală pentru sfinți, nu se poate explica decît prin absența acelui grăunte de demență, care, în limbaj ceresc, se cheamă sfințenie.

Cine a gîndit totul fără să devină cerşetor se numeşte, în limbaj pămîntesc, filozof. Căci dacă filozofii se gîndesc la o altă lume, ei sînt totuşi *inapți* pentru ea.

Cînd ascult sfîrşitul lui „Matheuspassion“ de Bach, înțeleg pe acei oameni care s-au sinucis din nerăbdarea paradisului...

Un orgoliu ceresc mă leagă de paradis, mai mult decît îi îndepărtează pe creştini umilința de pămînt. Distanța mea de creştinism : imposibilitatea de a concepe ieşirea din lume în afară de orgoliu...

Mări şi țări descoperitu-mi-au pămîntul. Dar inima e deşartă de el...

Femeia nu-ți iartă nici o inocență, precum viața nici o luciditate.

Gîndul trebuie să fie virulent asemenea unei picături de otravă sau mîngîietor ca o lacrimă de înger.

Nu este clipă care, de-aş umple-o de mine, nu m-ar scoate din timp. De m-aş lăsa pradă mie, pe veci m-aş tîrî la intrările altor lumi.

Numai fiind nedrept cu sfinții, poți recunoaşte un drept acestei lumi.

Toată viața voi fugi spre lumea în care oamenilor li se pare că *sînt*, ca lumea cealaltă să mă îmbrățişeze mai mult, tot mai mult. Hărțuiala între cele două lumi sau între nenumăratele care se interpun are o savoare cerească şi un tragic pămîntesc. Zîmbetul îngerilor umbreşte cunoaşterea ; dar de cîte ori singuri în nemîngîiere rămas-am în cunoaştere, lipsiți de adieri cereşti... Coloanele lumii sînt regrete ce au devenit blesteme. Oare mîngîierea noastră să fie prăbuşirea lumii ? Dar îngerii ne vor sări în ajutor.

Cine a înțeles că lumea asta nu întrece condiția amăgirilor n-are decît două căi : să devină religios, salvîndu-se din lume, sau să salveze lumea, distrugîndu-se. Concesia pe care o facem pămîntului este jertfa vieții noastre. Și amăgirile au altar. Umbrele se hrănesc cu sîngele și cu renunțarea noastră. Capitulările și lașitățile în fața veșniciei constituie osatura lumii, căreia ne predăm sau răspundem numai unei tentații ? Mă vor avea amăgirile întreg ? Putea-voi să-mi pun nemîngîierea în serviciul exclusiv al aparențelor ? De mă voi amăgi, salvatu-le-am, ca amăgire între amăgiri.

O presimțire de extaz echivalează o viață. De cîte ori marginile inimii întrec pe ale lumii, de atîtea ori intrăm în moarte de prea multă viață. Cuprinsul inimii în care se rătăcește universul. Inima deschisă totului sau despre sfîșierile inimii... Și despre sîngele inimii care nu pătează decît cerul. Doamne, roșii vor deveni tăriile de sfîșierile noastre !

Oare inima să mă fi dezlegat de pămînt ? Să-l fi înghițit ea ? În ce colț să-l caut, pe ce fund să mă regăsesc ? Doamne, m-am prăbușit în inima mea !

CUPRINS

I 5
II 42
III 61
IV 83
V 120
VI 152
VII 179

Tehnoredactor : FLORICA PÂSLARU
Corector : NADEJDA STĂNCULESCU
Format carte 16/54x84. Coli tipar 14.

Comanda 33/192
Combinatul Poligrafic București
ROMÂNIA

Prețul : 63 lei + 2 lei timbru literar = 65 lei

„Cînd omul va putea vorbi de amăgiri ca de realităţi, atunci el va fi mîntuit. Cînd totul îi va fi egal de esenţial şi el va fi egal totului, atunci nu va mai înţelege mitul lui Prometeu".

HUMANITAS

ISBN 973-28-0198-0

Lei 65